GAIUS IULIUS CAESAR

Zápisky o válce galské

AUDIOKNIHY CZ · AUDIOKNIHYCZ.CZ

Gaius Iulius Caesar

Kniha I.

Celá Galie se dělí na tři části. V jedné sídlí Belgové, v druhé Akvitánci, ve třetí ti, kdo si sami ve své řeči říkají Keltové a my jim říkáme Galové. Všichni se od sebe liší jazykem, zvyky i zákony. Galy odděluje od Akvitánců řeka Garonna, od Belgů řeky Marna a Seina. Nejudatnější ze všech jsou Belgové, protože jsou nejdál od ušlechtilého způsobu života v naší provincii, protože k nim obchodníci jezdí nejméně a málokdy jim vozí zboží, které člověku rozmazluje mysl, a protože mají za sousedy Germány za Rýnem, s nimiž vedou válku jedno za druhým. Z téhož důvodu i Helvetiové převyšují statečností ostatní Galy: skoro každý den svádějí s Germány šarvátky, buď aby je zahnali od svých hranic, nebo aby sami válčili na jejich půdě.

Jedna z těchto částí, ta, o níž bylo řečeno, že ji drží Galové, začíná u řeky Rhône, uzavírá ji řeka Garonna, oceán a území Belgů; dotýká se také na straně Sekvanů a Helvetiů řeky Rýna a obrací se k severu. Belgové začínají u nejzazších hranic Galie, sahají k dolnímu toku Rýna a hledí k severu a k východu slunce. Akvitánie se táhne od Garonny k Pyrenejím a k té části oceánu, která leží u Hispánie; hledí mezi západ slunce a sever.

U Helvetiů byl zdaleka nejurozenější a nejbohatší Orgetorix. Ten se za konzulů Marka Messaly a Marka Pisona dal strhnout touhou po královské moci, zosnoval spiknutí šlechty a svou obec přemluvil, aby se se vším vojskem vypravila ze svého území: bude prý docela snadné, když všechny převyšují statečností, zmocnit se vlády nad celou Galií. Snadněji je o tom přesvědčil tím, že Helvetiové jsou ze všech stran

uzavřeni polohou kraje: na jedné straně Rýnem, převelikou a hlubokou řekou, která odděluje helvetskou zem od Germánů, na druhé straně vysokým pohořím Jura, které leží mezi Sekvany a Helvetii, na třetí Ženevským jezerem a řekou Rhône, jež dělí naši provincii od Helvetiů. Kvůli tomu nemohli volně kočovat ani snadno napadat sousedy a lidé, které těšila válka, to velmi těžce nesli. Vzhledem k počtu obyvatel a své slávě ve válce a ve statečnosti pokládali svou zemi za těsnou: do délky se táhla dvě sta čtyřicet tisíc kroků, do šířky sto osmdesát.

Těmito důvody puzeni a Orgetorigovou vážností pohnuti rozhodli se připravit vše, co bylo třeba k odchodu, co nejvíc skoupit soumarů i vozů, osít co nejvíce polí, aby na cestě měli dostatek obilí, a utvrdit mír a přátelství se sousedními obcemi. K uskutečnění toho všeho jim prý postačí dva roky; na třetí rok ustanovili zákonem odchod. K provedení té věci byl zvolen Orgetorix. Vzal na sebe poselství ke kmenům. Na té cestě přemluvil Sekvana Castika, syna Katamantaloedova, jehož otec držel u Sekvanů mnoho let královskou moc a od senátu římského lidu byl prohlášen za přítele, aby se v obci chopil téže moci, kterou předtím měl jeho otec. Stejně tak přemluvil Dumnoriga, Haedua, bratra Diviciakova, který tehdy v obci zaujímal přední místo a byl u lidu nejoblíbenější, aby se o totéž pokusil, a dal mu za ženu svou dceru. Dokazoval jim, že záměr se jim snadno zdaří, protože on sám získá vládu nad svou obcí: není prý pochyb, že Helvetiové mají v celé Galii největší sílu, a slíbil, že jim svým majetkem a svým vojskem opatří královskou vládu. Jeho řečí byli strženi, zavázali se mezi sebou věrností a přísahou a doufali, že až se zmocní vlády, budou prostřednictvím tří nejmocnějších a nejsilnějších národů moci ovládnout celou Galii.

Tato věc byla Helvetiům prozrazena udáním. Podle svých zvyklostí přinutili Orgetoriga, aby se zodpovídal v poutech; v případě odsouzení ho čekal trest smrti upálením. V den stanovený k výslechu sehnal Orgetorix k soudu ze všech stran všechny své příslušníky, bezmála

deset tisíc lidí, a shromáždil tam i všechny své klienty a dlužníky, kterých měl veliký počet; pomocí nich se vyhnul výslechu. Když se obec kvůli tomu rozhořčila a chtěla si zjednat právo zbraněmi a úředníci sháněli ze vsí dav, Orgetorix zemřel; nelze přitom vyloučit, jak soudí sami Helvetiové, že si vzal život sám.

Po jeho smrti se Helvetiové přesto pokoušejí uskutečnit, co si předsevzali, totiž vytáhnout ze své země. Jakmile se k tomu uznali za připravené, zapálili všechna svá města, bylo jich asi dvanáct, všechny své vsi, kolem čtyř set, i ostatní soukromá stavení; všechno obilí kromě toho, které si s sebou chtěli vzít, spálili, aby tak odňali naději na návrat domů a byli odhodlanější k podstoupení všech nebezpečí; každému poručili, aby si z domova vzal zásoby chleba na tři měsíce. Své sousedy Rauraky, Tulingy a Latobrigy přemluvili, aby po stejném rozhodnutí vypálili svá města a vesnice a vytáhli s nimi, a Bóje, kteří sídlili za Rýnem, přešli do noricka a dobývali Noreu, přijali k sobě jako spojence.

Byly jen dvě cesty, kterými mohli ze své vlasti odejít: jedna přes území Sekvanů, úzká a nesnadná, mezi pohořím Jura a řekou Rhône, kudy stěží mohly projet jednotlivé vozy a nad kterou se tyčila převysoká hora, takže ji snadno mohla uzavřít hrstka mužů; druhá přes naši provincii, mnohem snazší a volnější, protože mezi hranicemi Helvetiů a Allobrogů, kteří byli nedávno přivedeni k míru, teče Rhône a na několika místech se dá přebrodit. Nejzazší město Allobrogů a nejbližší helvetskému území je Ženeva. Z toho města vede k Helvetiům most. Mysleli si, že Allobrogy, kteří ještě neměli vůči římskému lidu zcela dobrou vůli, buď přemluví, nebo donutí, aby je nechali projít svým územím. Když všechno k odchodu připravili, stanovili den, kdy se mají všichni sejít na břehu Rhône. Byl to pátý den před dubnovými kalendami, za konzulů Lucia Pisona a Aula Gabinia.

Když se o tom Caesar dozvěděl, že se chystají táhnout naší provincií, pospíšil si odjet z Říma, co nejrychlejšími pochody se vydal do

zadní Galie a dorazil k Ženevě. Celé provincii nařídil co největší odvod vojska (v zadní Galii byla totiž jen jedna legie) a dal přetnout most, který vedl u Ženevy. Jakmile se Helvetiové o jeho příchodu dozvěděli, vyslali k němu nejvznešenější muže své obce, poselstvo, v němž přední místo zaujímali Nammeius a Veruklotius, aby mu sdělili, že mají v úmyslu táhnout provincií bez jakéhokoli násilí, protože nemají jinou cestu, a prosí, aby jim to s jeho svolením bylo dovoleno. Caesar, jenž měl v paměti, že Helvetiové zabili konzula Lucia Cassia a jeho vojsko porazili a poslali pod jho, nehodlal to povolit a usoudil, že lidé nepřátelsky smýšlející se nebudou moci zdržet křivd a násilí, dostanou-li možnost táhnout provincií. Přesto, aby získal čas, než se sejdou vojáci, které sháněl, odpověděl vyslancům, že si vezme lhůtu na rozmyšlenou: budou-li něco chtít, ať se vrátí v idy dubnové.

Mezitím s legií, kterou měl u sebe, a s vojáky, kteří se sešli z provincie, vedl od Ženevského jezera, které se vlévá do Rhôny, až k pohoří Jura, které odděluje území Sekvanů od Helvetiů, devatenáct tisíc kroků zdi vysoké šestnáct stop a příkop. Když to dílo dokončil, rozmístil posádky, opevnil pevnůstky, aby mohl snáz zabránit přechodu, kdyby ho chtěli uskutečnit proti jeho vůli. Když přišel den, který stanovil s vyslanci, a vyslanci se k němu vrátili, oznámil jim, že se zvykem a tradicí římského lidu nemůže nikomu povolit průchod provincií, a dal najevo, že použijí-li násilí, zabrání jim v tom. Helvetiové, zbaveni této naděje, pokusili se spojit čluny, zbudovat vory a jindy brodem Rhôny, kde byla řeka nejmělčí, někdy ve dne, častěji v noci prorazit, ale odraženi opevněním, srocením vojska a střelami od toho záměru upustili.

Zbývala jediná cesta přes Sekvany, kudy ale pro úzká místa nemohli projít proti jejich vůli. Když je sami nemohli přemluvit, poslali vyslance k Haeduovi Dumnorigovi, aby jejich záležitost u Sekvanů prosadil. Dumnorix měl u Sekvanů díky své oblíbenosti a štědrosti velkou moc a Helvetiům byl přítel, protože si z jejich obce vzal Orgetorigovu dce-

ru za ženu; byl stržen touhou po královské vládě, usiloval o převrat a chtěl mít co nejvíce obcí zavázaných svými dobrodiními. Vzal tedy věc na sebe a u Sekvanů dosáhl, že svolili Helvetiům k průchodu svým územím, a zařídil, aby si navzájem dali rukojmí: Sekvani, že nebudou Helvetiům v průchodu bránit, Helvetiové, že projdou bez násilí a křivdy.

Caesarovi bylo oznámeno, že Helvetiové mají v úmyslu táhnout územím Sekvanů a Haeduů do kraje Santonů, kteří neleží daleko od území Tolosatů, obce, jež je součástí provincie. Pochopil, že kdyby se to stalo, bude pro provincii velkým nebezpečím mít za sousedy válkychtivý národ, nepřátelský římskému lidu, v krajině otevřené a bohaté na obilí. Proto pověřil správou opevnění, které zbudoval, legáta Tita Labiena; sám velkými pochody spěchá do Itálie, odvede tam dvě legie a tři, které zimovaly v okolí Aquileie, vyvede ze zimních táborů a cestou, která vedla nejkratší do zadní Galie přes Alpy, s těmito pěti legiemi pospíchá. Tam Ceutroni, Graiokeli a Katurigové obsadili vyvýšená místa a snažili se zabránit vojsku v průchodu. V několika bitvách byli odraženi a Caesar v sedmý den dorazil od Ocela, které je nejzazším městem předalpské provincie, do území Vokontiů v zadní provincii; odtud vedl vojsko do území Allobrogů a od Allobrogů do území Segusiavů. Ti jsou první za Rhônou mimo provincii.

Helvetiové již provedli své vojsko úzkými průsmyky a územím Sekvanů, dorazili k území Haeduů a pustošili jejich pole. Haeduové, kteří se jim nemohli ubránit sami ani si uchránit majetek, poslali k Caesarovi vyslance s prosbou o pomoc: tak si prý v každé době o římský lid zasloužili, že by se nemělo stávat, že téměř před očima našeho vojska jsou jejich pole pustošena, jejich děti odváděny do otroctví a jejich města dobývána. Současně Haeduové Ambarrové, příbuzní a pokrevní bratři Haeduů, oznamovali Caesarovi, že se svými pustošenými poli už nemohou snadno bránit svá města před náporem nepřátel. Rovněž Allobrogové, kteří měli za Rhônou vesnice a majetek, se útěkem uchý-

lili k Caesarovi a dávali najevo, že jim kromě holé země nic nezbylo. Těmito důvody pohnut usoudil Caesar, že nesmí čekat, až budou veškeré statky spojenců ztraceny a Helvetiové se dostanou do kraje Santonů.

Je tam řeka Arar, která teče územím Haeduů a Sekvanů do Rhône, s tak neuvěřitelnou pomalostí, že okem nelze poznat, kterým směrem teče. Tu Helvetiové přecházeli na spojených vorech a člunech. Když se Caesar skrze zvědy dozvěděl, že tři čtvrtiny helvetského vojska už řeku přepravily, zatímco čtvrtina ještě zůstala před Ararem, vyrazil o třetí hlídce se třemi legiemi z tábora a dorazil k té části, která ještě řeku nepřešla. Napadl je, překvapené a bezbranné, a velkou část z nich pobil; ostatní utekli a schovali se v nejbližších lesích. Ten okrsek se nazýval Tigurinský; neboť celá helvetská obec se dělí na čtyři okrsky. Tento jediný okrsek, když kdysi vytáhl z vlasti, zabil ještě za časů našich otců konzula Lucia Cassia a jeho vojsko poslal pod jho. Tak buď náhodou, nebo rozhodnutím nesmrtelných bohů ta část helvetského národa, která způsobila římskému lidu tak těžkou pohromu, zaplatila jako první. V tom Caesar pomstil nejen urážku veřejnou, ale i soukromou: Tigurini totiž v téže bitvě zabili dědečka jeho tchána Lucia Pisona, legáta Lucia Pisona.

Po té bitvě dal postavit most přes Arar, aby mohl pronásledovat zbytek helvetského vojska, a tak své vojsko převedl. Helvetiové, zděšeni jeho nenadálým příchodem, když viděli, že on dokázal za jeden den to, co oni s velikými obtížemi za dvacet dní, totiž přejít řeku, vyslali k němu posly; v jejich čele byl Divikó, který byl vůdcem Helvetiů v cassianské válce. Ten takto s Caesarem jednal: uzavře-li římský lid s Helvetii mír, odejdou Helvetiové do té končiny a budou tam žít, kam je Caesar usídlí a kde si bude přát; pokud však bude pokračovat ve válečném pronásledování, ať pamatuje jak na dřívější pohromu římského lidu, tak na starou statečnost Helvetiů. Protože neočekávaně napadl jeden okrsek, zatímco ti, kdo řeku přešli, nemohli svým přispěchat

na pomoc, ať se kvůli tomu příliš nespoléhá na svou statečnost ani neopovrhuje jimi. Oni se tak od otců a předků naučili, aby si víc počínali ctností než lstí nebo zálohami. Ať tedy nedopustí, aby to místo, kde se zastavili, dostalo jméno z pohromy římského lidu a vyvraždění vojska nebo předalo o nich zprávu paměti potomků.

Těmto slovům Caesar odpověděl: právě proto nemá menší jistotu, že má paměť uchovává věci, které helvetští vyslanci připomněli, a tím hůře nese, že se staly bez provinění římského lidu. Kdyby si byl římský lid vědom nějaké vlastní křivdy, nebylo by těžké se bránit; byl však oklamán, protože si neuvědomoval nic, čeho by se měl obávat, a nemyslel, že by měl mít strach bez příčiny. I kdyby chtěl zapomenout na starou urážku, cožpak může zapomenout na nedávné křivdy, totiž že se proti jeho vůli pokusili projít provincií násilím, že napadli Haedue, Ambarry a Allobrogy? Totéž znamená i to, že se tak nestoudně chlubí svým vítězstvím a že se diví, jak dlouho římský lid snášel beztrestně jejich urážky. Nesmrtelní bohové totiž bývají zvyklí dávat někdy těm, které chtějí potrestat za zločin, úspěchy ve věcech a delší beztrestnost, aby pak lidé z proměny věcí tím hůře trpěli. I přesto, jsou-li věci takové, uzavře s nimi mír: pokud mu dají rukojmí, aby mohl rozpoznat, že splní, co slibují, a pokud učiní zadost Haeduům za křivdy, kterých se dopustili vůči nim i jejich spojencům, a rovněž Allobrogům. Divikó odpověděl: Helvetiové jsou od svých předků navyklí přijímat rukojmí, ne je dávat; svědkem toho je římský lid sám. S touto odpovědí odešel.

Nazítří vytáhli Helvetiové z toho místa dál. Totéž učinil Caesar a celou jízdu v počtu čtyř tisíc mužů, kterou shromáždil z celé provincie a od Haeduů a jejich spojenců, poslal napřed, aby zjistila, kterým směrem nepřátelé táhnou. Jezdci však pronásledovali zadní voj příliš dychtivě, strhli se s helvetskou jízdou v nevýhodném místě k boji a několik našich mužů padlo.

Povzbuzeni touto bitkou, protože s pěti sty jezdci zahnali tak velké množství jízdy, počali se Helvetiové zastavovat odvážněji a jejich zadní voj začal naše napadat. Caesar své zdržoval od boje a v tu chvíli mu stačilo zabraňovat nepříteli v loupení, zásobování pící a plenění. Tak postupovali asi patnáct dní, přičemž mezi zadním vojem nepřátel a naším předvojem nebyla vzdálenost víc než pět nebo šest tisíc kroků.

Mezitím denně Caesar žádal od Haeduů obilí, které mu veřejně slíbili. Kvůli chladnu – Galie totiž leží, jak bylo řečeno výše, pod severní oblohou – nebyla obilí v polích zralá, a dokonce ani píce nebylo dost; obilí, které si přivezl po řece Araru na lodích, mohl využít tím méně, čím více Helvetiové od Araru odbočili a on je nechtěl spustit z očí. Haeduové den po dni zdržovali: brzy prý se obilí sveze, přiveze a bude tu. Když Caesar poznal, že se zdržuje příliš dlouho a blíží se den, kdy je třeba vojákům vydat zásoby obilí, svolal jejich náčelníky, kterých měl v táboře veliký počet, mezi nimi Diviciaka a Lisca, nejvyššího úředníka – říkají mu vergobret, voleného na jeden rok, s mocí nad životem a smrtí svých – a tvrdě je obvinil, že když obilí nelze koupit ani vzít z polí, nejsou v tak nutné chvíli, s nepřáteli tak blízko, podpořeni jimi, a to tím spíš, že z velké části na jejich prosby válku začal; ještě tíž si stěžoval, že byl opuštěn.

Teprve pak Liscus, pohnut Caesarovou řečí, přednesl, o čem dosud mlčel: jsou prý někteří, jejichž vážnost u lidu je mimořádná a kteří soukromě zmohou víc než sami úředníci. Pobuřujícími a bezbožnými řečmi odrazují lid, aby obilí nesvážel, jak má: lépe prý je, když už nemohou v Galii udržet prvenství, snášet vládu Galů než Římanů, a nemají pochyb, že porazí-li Římané Helvetie, odejmou spolu se zbytkem Galie svobodu i Haeduům. Jsou to tíž, kdo oznamují nepřátelům naše rozhodnutí a všechno, co se v táboře děje; nemůže je prý zkrotit. Ba sám chápe, že do jakého nebezpečí se vydal, když tu nutnou věc Caesarovi vyjevil, a proto také tak dlouho, jak mohl, mlčel.

Caesar poznal, že touto Liscovou řečí je míněn Dumnorix, Diviciakův bratr, ale protože nechtěl, aby se tyto věci jednaly před několika lidmi, rychle shromáždění rozpustil a Lisca zadržel. Vyptával se ho o samotě na to, co řekl ve shromáždění. Mluvil volněji a odvážněji. Totéž tajně zjišťoval od jiných; shledal, že to je pravda: Dumnorix je ten muž, s největší troufalostí, s velikou přízní u lidu pro svou štědrost, bažící po převratu. Mnoho let má za nízkou cenu propachtovaná cla a všechny ostatní haeduské daně, protože když se on uchází o pacht, nikdo se neodváží mu konkurovat. Tím zbohatl a získal velké prostředky na rozdávání darů; nemalou část jízdy stále živí vlastním nákladem a drží kolem sebe a nejen doma, ale i u sousedních obcí má velký vliv. Pro tuto moc svou matku provdal mezi Bituriges za nejvznešenějšího a nejmocnějšího muže v tom kraji, sám má manželku z Helvetiů, své sestry z matčiny strany a své příbuzné provdal do jiných obcí. Pro toto svazkové spojení přeje Helvetiům a horuje pro ně, nenávidí také Caesara a Římany sám za sebe, protože jejich příchodem byla jeho moc umenšena a jeho bratr Diviciakus byl navrácen ke své staré vážnosti a cti. Kdyby se Římanům něco stalo, chová největší naděje, že se zmocní království díky Helvetiům; dokud vládne římský lid, nemá naději nejen na království, ale ani na tu vážnost, kterou má. Caesar také při vyšetřování zjistil, že nedávná nešťastná jezdecká bitka začala útěkem, který způsobil Dumnorix a jeho jezdci (Dumnorix totiž velel jízdě, kterou Haeduové poslali Caesarovi na pomoc): jejich útěkem byla uvedena v hrůzu i ostatní jízda.

Když se Caesar o tom dozvěděl a k těmto podezřením přistoupily zcela jisté skutečnosti – že převedl Helvetie územím Sekvanů, že se postaral o vzájemnou výměnu rukojmích, že to všechno učinil bez jeho rozkazu a bez vědomí obce, že je obžalován haeduským úředníkem –, usoudil, že má dost důvodů, aby ho buď potrestal sám, nebo rozkázal obci, aby ho potrestala. Všemu tomu stál v cestě jediný fakt: Caesar znal nesmírnou oddanost Diviciakovu k římskému lidu, ne-

smírnou příchylnost k sobě samému, znamenitou věrnost, spravedlivost i rozvahu, a bál se, aby popravou toho muže neurazil Diviciakovu mysl.

Proto, dřív než cokoli podnikl, poručil Diviciaka k sobě povolat, odvolal obvyklé tlumočníky a hovořil s ním prostřednictvím Gaia Valeria Troukilla, předního muže Narbonské Galie, svého důvěrníka, jemuž svěřoval nejvyšší věci. Zároveň mu připomíná, co bylo v jeho přítomnosti ve shromáždění Galů o Dumnorigovi řečeno, a ukazuje, co kdo o něm řekl zvlášť u Caesara v soukromí. Žádá ho a vybízí, aby bez urážky jeho citu rozhodl buď sám po vyšetření, nebo poručil obci, aby rozhodla.

Diviciakus s velkým pláčem Caesara objal a začal ho zapřísahat, aby proti bratrovi nic přísnějšího neučinil: ví prý, že to je pravda, a nikdo z toho nemá větší bolest než on sám, protože zatímco on sám měl největší vážnost doma i v ostatní Galii, ten pro svůj mladý věk málo mohl, a nabyl, co má, díky jemu; a těchto prostředků a sil pak užíval nejen k podkopání jeho vážnosti, ale takřka k jeho záhubě. Přesto ho dojímá bratrská láska a také mínění lidu. Kdyby mu od Caesara přišlo něco horšího, nikdo by neuvěřil, že se tak nestalo z jeho vůle, protože má u Caesara takové postavení v přátelství; a kvůli tomu by se celá Galie od něj odvrátila. Když ho Diviciakus se slzami o to delšími slovy prosil, Caesar ho vzal za pravici, utěšil ho a požádal, aby přestal prosit; jeho přízeň u sebe prý je mu tak drahá, že odpustí jak urážku věci veřejné, tak svou bolest k jeho vůli a prosbám. Dumnoriga k sobě povolal, přibral bratra, ukázal mu, co mu vyčítá, předložil, co sám vidí a nač si obec stěžuje; napomíná ho, aby se do budoucna vyvaroval všeho podezřelého; minulé že odpouští bratru Diviciakovi.

K Dumnorigovi postaví strážce, aby věděl, co dělá a s kým mluví.

Téhož dne zpravili ho zvědové, že se nepřátelé utábořili pod horou osm tisíc kroků od jeho tábora; poslal je prozkoumat, jaká je povaha hory a jaký je výstup z různých stran. Bylo oznámeno, že výstup je

snadný. O třetí hlídce rozkázal Titu Labienovi, legátovi s pravomocí praetora, se dvěma legiemi a s těmi průvodci, kteří cestu znali, vystoupit na vrchol hory; vysvětlil mu svůj záměr. Sám o čtvrté hlídce stejnou cestou, kudy šli nepřátelé, k nim pospíchá a všechnu jízdu posílá před sebou. S průzkumníky je napřed poslán Publius Considius, kterého pokládali za nejzkušenějšího ve válečných věcech, protože sloužil v Sullově vojsku a potom u Marka Crassa.

Za úsvitu, když Labienus držel vrchol hory a Caesar sám byl od nepřátelského tábora vzdálen už jen patnáct set kroků, aniž, jak se později dozvěděl od zajatců, byl jeho příchod ani Labienův zpozorován, přicválal k němu Considius na splašeném koni a hlásil, že horu, kterou měl Labienus obsadit, drží nepřátelé: poznal to podle galských zbraní a odznaků. Caesar odvedl své vojsko na nejbližší pahorek a seřikoval šik. Labienus, jak mu Caesar nařídil, aby nezačal bitvu, dokud jeho vojsko nebude viděno u nepřátelského tábora, aby úder na nepřátele byl veden ze všech stran současně, držel obsazenou horu, čekal na naše a bitvy se zdržoval. Teprve pozdě za dne se Caesar skrze zvědy dozvěděl jak to, že horu drží naši, tak že Helvetiové svinuli tábor a Considius v hrůze oznámil jako viděné, co ve skutečnosti neviděl. Toho dne pronásledoval nepřátele v obvyklém odstupu a tři tisíce kroků od jejich tábora rozbil tábor.

Následujícího dne, protože zbývaly jen dva dny do chvíle, kdy je nutno vojsku vydat obilí, a protože nebyl od Bibrakte, zdaleka největšího a nejbohatšího města Haeduů, vzdálen víc než osmnáct tisíc kroků, usoudil, že je třeba postarat se o zásobování; proto obrátil pochod od Helvetiů a pospíchal k Bibrakte. Tato věc byla nepřátelům oznámena od uprchlíků Lucia Aemilia, dekuriona galských jezdců. Helvetiové, ať už proto, že se domnívali, že Římané ze strachu odcházejí, a to tím spíš, že den předtím po obsazení výhodnějších míst bitvu nezačali, nebo pro to, že doufali, že je mohou odříznout od zásobování obilím,

změnili rozhodnutí, obrátili pochod a začali naše napadat od zadního voje a dráždit.

Jakmile to Caesar zpozoroval, odvedl své vojsko na nejbližší pahorek a vyslal jízdu, aby zadržela útok nepřátel. Sám mezitím ve střední části pahorku sešikoval trojí šik čtyř veteránských legií; na samém vrcholu rozmístil dvě legie, které nedávno v předalpské Galii odvedl, a všechny pomocné sbory, tak, aby celá hora byla nad ním plná mužů; náklady a tlumoky dal snést na jedno místo a dal je opevnit těmi, kdo stáli v horním šiku. Helvetiové, kteří ho se všemi svými vozy následovali, snesli své náklady na jedno místo; sami odrazili naši jízdu, sevřeli se v hustý šik, utvořili falangu a postupovali pod první náš šik.

Caesar nejprve nechal odvést svého koně a potom koně všech ostatních mimo dohled, aby si tak všichni společným nebezpečím odňali naději na útěk, povzbudil své a začal bitvu. Vojáci z vyvýšeného místa vrhali pila a snadno prolomili nepřátelskou falangu. Když se rozpadla, vytasili meče a vrhli se na ně v útoku. Galům bránilo v boji, že jim mnoho štítů bylo probito a sepnuto jediným hodem pila, a protože se jim železo ohnulo, nemohli je ani vytáhnout, ani s nespoutanou levou rukou pohodlně bojovat; mnozí raději, když si dlouho s rukou lomozili, pustili štít a bojovali s nahým tělem. Konečně unaveni ranami počali ustupovat a protože hora byla asi tisíc kroků daleko, uchýlili se k ní. Když horu obsadili a naši k nim postupovali, Bójové a Tulingové, kteří tvořili zadní voj nepřátel asi s patnácti tisíci muži a byli zadnímu voji ochranou, napadli naše z pochodu z nekrytého boku, aby je obklíčili. Jakmile to spatřili Helvetiové, kteří se už uchýlili na horu, obrátili se a začali znovu dorážet a obnovovat boj. Římané obrátili prapory a napadli obě strany: první a druhý šik, aby se postavil poraženým a odraženým, třetí, aby zadržel přicházející.

Tak byla svedena dlouhá a prudká bitva na dvě strany. Když nepřátelé déle nemohli vydržet nápor našich, jedni, jak začali, se stáhli na horu, druzí se obrátili ke svým nákladům a vozům. V té celé bitvě,

přestože se bojovalo od sedmé hodiny do večera, nikdo nemohl spatřit nepřítele na útěku. Ještě hluboko do noci se bojovalo i u nákladů, protože Helvetiové udělali ze svých vozů val a z vyšších míst házeli naše střelami, zatímco někteří odspodu mezi vozy a koly vrhali kopí a bodali. Když se dlouho bojovalo, zmocnili se naši nákladů i tábora. Tam byla zajata Orgetorigova dcera a jeden z jeho synů. Po té bitvě zůstalo kolem sto třiceti tisíc osob, které šly tu noc bez přestávky a nepolevily v pochodu žádnou část noci; čtvrtého dne dorazily do území Lingonů, protože naši se kvůli ranám svých a pohřbívání mrtvých zdrželi na místě tři dny a nemohli je sledovat. Caesar vyslal k Lingonům posly i dopisy, aby Helvetie nijak nepodporovali obilím ani jinými věcmi; kdyby to učinili, naložil by s nimi stejně jako s Helvetii. Sám po třech dnech vytáhl za nimi s celým vojskem.

Helvetiové, dohnáni nedostatkem všeho, vyslali k němu posly s nabídkou kapitulace. Když se s ním setkali uprostřed cesty a vrhli se mu k nohám, prosebně a s pláčem žádali o mír. Caesar jim nařídil, aby na tom místě, kde se zdržují, čekali na jeho příchod. Poslechli. Když tam dorazil, žádal rukojmí, zbraně i otroky, kteří k nim utekli. Dokud se tyto věci sháněly a snášely, mezitím padla noc a asi šest tisíc mužů toho okrsku, jemuž říkají Verbigenský, vyšlo z tábora Helvetiů za prvního soumraku a mířilo k Rýnu a hranicím Germánů, buď z obavy, že budou po odevzdání zbraní popraveni, nebo pohnuti nadějí na útěk, protože mohli uvěřit, že v tom velkém množství těch, kdo kapitulují, může jejich útěk zůstat skryt nebo nebude vůbec zpozorován.

Jakmile se o tom Caesar dozvěděl, nařídil těm, jejichž územím procházeli, aby je vyhledali a dovedli k němu zpět, chtějí-li u něho ospravedlnit svou věc; přivedené pokládal za nepřátele. Všechny ostatní, když odevzdali rukojmí, zbraně i uprchlíky, přijal, co se jim poddali. Helvetiům, Tulingům a Latobrigům přikázal vrátit se do kraje, odkud přišli, a protože ztráta všech plodin způsobila, že doma neměli, čím by hlad zahnali, nařídil Allobrogům, aby jim dodali obilí; sami si měli vy-

stavět města a vsi, které spálili. To učinil hlavně proto, že nechtěl, aby ten kraj, odkud Helvetiové odešli, zůstal pustý, aby pro úrodnost polí nepřesídlili ze zarýnských území Germáni do helvetské země a nestali se sousedy Galie Narbonské a Allobrogů. Bójům na prosbu Haeduů, protože byli uznáváni pro vynikající statečnost, dovolil usadit se v jejich území: Haeduové jim dali pole a později je přijali do stejného práva a svobody, jaké sami měli.

V táboře Helvetiů byly nalezeny tabulky psané řeckým písmem a přineseny Caesarovi; byly v nich jmenovitě uvedeny seznamy, kolik vyšlo z vlasti každého, kteří měli zbraně, a zvlášť kolik chlapců, starců a žen. Jejich úhrn činil: Helvetiů dvě stě šedesát tři tisíc, Tulingů šestatřicet tisíc, Latobrigů čtrnáct tisíc, Rauraků třiatřicet tisíc, Bójů dvaatřicet tisíc. Z toho ozbrojených asi dvaadevadesát tisíc. Celkový součet byl tři sta šedesát osm tisíc. Z těch, kdo se vraceli domů, bylo po sčítání z Caesarova rozkazu zjištěno sto deset tisíc.

Po skončení helvetské války přišli ke Caesarovi vyslanci skoro ze všech obcí Galie, náčelníci kmenů, aby mu blahopřáli: chápali prý, že ačkoli potrestal Helvetie zbraněmi za staré křivdy, které spáchali vůči římskému lidu, přesto přinesla ta věc i galské zemi stejný prospěch jako římskému lidu, protože Helvetiové opustili své velmi úrodné sídliště s tímto záměrem, aby vedli válku s celou Galií a získali vládu nad celou zemí a mezi mnoha místy si vybrali, které by uznali za nejvýhodnější a nejúrodnější, a aby ostatní obce měli za poplatné. Prosili, aby jim bylo dovoleno s Caesarovým souhlasem svolat na určitý den sněm celé Galie, kde chtějí od něho něco žádat o společné věci. Když to Caesar dovolil, stanovili den sněmu a navzájem si přísahou slíbili, že nikdo neprozradí nic, co nebude dohodnuto se souhlasem všech.

Když se sněm rozešel, titíž přední mužové obcí, kteří přišli předtím, se k Caesarovi vrátili a prosili, aby s ním směli jednat o své i obecné spáse v soukromí a tajně. Když to dostali, všichni se mu s pláčem vrhli k nohám: právě tolik jim záleží na tom, aby nebylo pro-

zrazeno, co řekli, jako na tom, aby dosáhli toho, co chtějí, protože kdyby to bylo prozrazeno, čeká je prý to nejhorší mučení. Mluvil za ně Haedu Diviciakus: v celé Galii jsou dvě strany; v čele jedné stojí Haeduové, v čele druhé Arvernové. Když se tyto dvě strany tolika roků prudce přely o nadvládu, stalo se, že Arvernové a Sekvani najali za peníze Germány. Nejprve jich přešlo přes Rýn asi patnáct tisíc. Když si pak ti divocí a barbarští lidé zamilovali galská pole, kulturu a bohatství, bylo jich převedeno víc; nyní jich je v Galii na sto dvacet tisíc. S těmi se Haeduové a jejich klienti dvakrát utkali ve zbrani; byli poraženi a utrpěli velkou pohromu, ztratili všechnu šlechtu, celou radu, celou jízdu. Pokořeni těmito bitvami a ztrátami, ačkoli dřív díky vlastní statečnosti a díky přátelství a pohostinství s římským lidem byli v Galii nejmocnější, byli nuceni dát Sekvanům za rukojmí nejvznešenější muže obce a zavázat obec přísahou, že se nebudou snažit rukojmí získat zpět, že nebudou prosit o pomoc římský lid a že se nebudou vzpírat, aby byli stále pod jejich mocí a vládou.

On sám je jediný z celé obce Haeduů, kdo se nedal přimět k přísaze a kdo nedal své děti jako rukojmí. Proto musel z obce uprchnout a přišel do Říma k senátu žádat o pomoc, protože ho jediného nic neváže ani přísahou, ani rukojmími. Ale vítězům Sekvanům se vedlo hůř než poraženým Haeduům, protože se Ariovistus, král Germánů, usadil v jejich zemi a obsadil třetinu sekvanského území, nejlepšího v celé Galii, a nyní poroučí Sekvanům, aby ustoupili z další třetiny, protože několik měsíců předtím k němu přišlo čtyřiadvacet tisíc Harudů, kterým se mají připravit sídla a místo k usazení.

Za několik let se stane, že budou všichni vyhnáni z galského území a všichni Germáni přejdou Rýn; neboť nelze srovnávat galskou půdu s germánskou a tyto obyčeje v obživě s těmi jejich.

Ariovistus, od té doby, co galské sbory v jediné bitvě porazil (ta bitva byla u Magetobrigy), poroučí nadutě a krutě, žádá si děti nejvznešenějších rodin jako rukojmí a vykonává na nich všechna muka a tres-

ty, kdykoli se něco nestane podle jeho kývnutí nebo podle jeho vůle. Je to člověk barbarský, prchlivý, zbrklý: jeho poroučení už nelze déle snášet. Nebude-li u Caesara a u římského lidu nějaká pomoc, musí všichni Galové udělat totéž, co udělali Helvetiové: vyjít z domova, hledat jiné sídlo, jiné bydliště, daleko od Germánů, a vydat se v šanc osudu, cokoli přijde. Pokud se to dozví Ariovistus, nepochybuje, že z rukojmí, která u sebe má, bude nejpřísněji trestat. Caesar může bud svou vážností a svým vojskem, nebo nedávným vítězstvím, nebo jménem římského lidu odstrašit od toho, aby přes Rýn přišlo víc Germánů, a může celou Galii uchránit od Ariovistovy křivdy.

Když Diviciakus svou řeč dokončil, všichni přítomní začali s velkým pláčem prosit Caesara o pomoc. Caesar si všiml, že jediní ze všech Sekvani nedělají nic z toho, co dělali ostatní, ale smutně se sklopenými hlavami zírají do země. Divil se, co je toho příčinou, a zeptal se jich. Sekvani neodpověděli nic, zůstali v témž smutku zticha. Když se jich ptal víckrát a nemohl z nich dostat ani slovo, odpověděl zase Haedu Diviciakus: proto je úděl Sekvanů bídnější a tíživější než ostatních, že se jediní neodvažují ani v tajnosti si stěžovat ani prosit o pomoc a hrozí se ukrutnosti nepřítomného Ariovista, jako by stál před nimi, protože ostatním se dává aspoň možnost útěku, zatímco Sekvani, kteří Ariovista přijali na své území, jehož všechna města jsou v jeho moci, musí snášet všechny útrapy.

Když se o tom Caesar dozvěděl, posilnil Galům slovy mysl a slíbil, že se o tu věc postará; velmi doufá, že Ariovistus, poháněn jeho dobrodiním i vážností, přestane s křivdami.

Po této řeči rozpustil sněm. Kromě toho ho mnoho věcí nutilo, aby o té věci přemýšlel a vzal ji na sebe, zvláště to, že viděl, jak Haeduové, které senát opakovaně nazval bratry a pokrevními druhy, jsou drženi v otroctví a pod vládou Germánů a že jejich rukojmí jsou u Ariovista a u Sekvanů; to pokládal při tak veliké moci římského lidu za nanejvýš hanebné pro sebe i pro republiku. Zároveň viděl, že je pro římský lid

nebezpečné, aby si Germáni pomalu zvykli přecházet Rýn a aby přišlo do Galie velké množství z nich, a nevěřil, že by se ti divocí a barbarští lidé zdrželi, až by ovládli celou Galii, podobně jako to předtím udělali Kimbrové a Teutoni, aby nevtrhli do provincie a odtud nespěchali do Itálie, zvláště když Sekvany od naší provincie dělí Rhône. Pokládal za nutné těmto věcem co nejdřív předejít. A sám Ariovistus na sebe vzal takovou pýchu a troufalost, že se zdál být nesnesitelný.

Proto se rozhodl vyslat k Ariovistovi posly, aby od něho žádali, aby zvolil nějaké místo uprostřed mezi oběma k rozhovoru: chce prý s ním jednat o veřejné věci a o nejvyšších věcech obou stran. Tomu poselstvu Ariovistus odpověděl: kdyby on sám něco od Caesara potřeboval, přišel by za ním; chce-li něco Caesar od něho, ať přijde k němu.

Kromě toho se neodvažuje přijít bez vojska do těch končin Galie, které drží Caesar, a nemůže vojsko bez velkých zásob a námahy stáhnout na jedno místo. Zdá se mu divné, co má Caesar nebo vůbec římský lid co dělat v jeho Galii, kterou dobyl válkou.

Když tyto odpovědi byly Caesarovi doneseny, poslal Caesar k němu znovu posly s tímto vzkazem: protože byl tak velikým jeho a římského lidu dobrodiním vyznamenán, že byl v jeho konzulátě senátem nazván králem a přítelem, projevuje jemu a římskému lidu takovou vděčnost, že se zdráhá na vyzvání přijít k rozhovoru a nepokládá za nutné promluvit s ním a dozvědět se o společných věcech, nuže toto od něho žádá: za prvé aby nepřeváděl žádné další množství lidí přes Rýn do Galie; za druhé aby vrátil rukojmí, která má od Haeduů, a dovolil Sekvanům, aby s jeho souhlasem vrátili svá rukojmí; aby Haeduy nedráždil křivdami ani jim ani jejich spojencům nedělal válku. Udělá-li to tak, bude mezi ním a římským lidem trvat věčná vděčnost a přátelství; pokud toho nedosáhne, protože senát za konzulů Marka Messaly a Marka Pisona ustanovil, aby ten, kdo bude držet galskou provincii, hájil, pokud to pro republiku bude vhodné, Haeduy i ostatní přátele římského lidu, nenechá Caesar křivdy Haeduů bez trestu.

Na to Ariovistus odpověděl: válečným právem je, aby ti, kdo zvítězili, poroučeli těm, které porazili, jak chtějí. Také římský lid je zvyklý poroučet poraženým ne podle cizího předpisu, ale podle svého uvážení. Jestliže sám římskému lidu nepředepisuje, jak má užívat svého práva, ať jemu římský lid nebrání v jeho právu. Haeduové se mu stali poplatníky, protože se pokusili o válečné štěstí a byli ve zbrani přemoženi. Caesar mu činí velkou křivdu, když svým příchodem snižuje jeho příjmy. Rukojmí Haedům nevrátí a nezačne proti nim ani proti jejich spojencům bezdůvodně válku, zůstanou-li u toho, na čem se dohodli, a budou-li každoročně odvádět poplatek; neudělají-li to, bude jim jméno „bratři římského lidu" zcela daleko. Co se Caesarových slov týká, že nenechá křivdy Haeduů bez pomsty, nikdo se s ním ještě nestřetl bez vlastní zkázy. Chce-li, ať se střetnou: pozná pak, co zmůžou statečností nepřemožení Germáni, nejzkušenější ve zbrani, kteří po čtrnáct let nevstoupili pod střechu.

Když tato zpráva Caesarovi došla, přišli zároveň i vyslanci od Haeduů a od Treverů: Haeduové si stěžovali, že Harudové, kteří byli nedávno převedeni do Galie, pustoší jejich kraj: nemohli si koupit mír od Ariovista ani vydáním rukojmí. Treveři zase hlásili, že se na břehu Rýna usadilo sto okrsků Suebů, kteří se pokoušejí přejít řeku; v jejich čele jsou bratři Nasua a Cimberius. Caesar byl tím vším velmi znepokojen a usoudil, že si musí pospíšit, aby, pokud by se nový houf Suebů spojil se starými silami Ariovista, odpor nebyl obtížnější. Když si proto co nejrychleji obstaral zásoby obilí, velkými pochody spěchal k Ariovistovi.

Když postoupil o tři dny cesty, oznámili mu, že Ariovistus se všemi svými silami spěchá obsadit Vesontio, největší město Sekvanů, a že už postoupil tři dny cesty ze svého území. Caesar pokládal za velmi důležité tomu zabránit. V tom městě byl totiž veliký výběr všeho, co bylo třeba k válce, a bylo tak chráněno polohou, že nabízelo velkou možnost vést válku: řeka Doubs se vine kolem skoro celého města jako na-

kreslená kružítkem, a tam, kde se její tok přerušuje, zůstává prostor jen tisíc šest set stop, který zcela zahrazuje vysoká hora, jejíž úpatí z obou stran dosahuje břehů řeky. Tato hora, obklopená hradbou, tvoří citadelu a je spojená s městem. Sem Caesar s velkým nočním i denním pochodem pospíchal, město obsadil a položil tam posádku.

Když se u Vesontia několik dní zdržel kvůli zásobám obilí a jídla, vznikl náhle v celém vojsku, z vyptávání našich a z řečí Galů a kupců, kteří vychvalovali Germány jako muže ohromné postavy, s neuvěřitelnou statečností a cvikem ve zbrani (prý se s nimi mnohokrát utkali a nemohli snést ani jejich pohled a ostrost jejich očí), tak velký strach, že nemalou měrou pomátl smysly i mysl všech. Nejprve se zrodil mezi vojenskými tribuny, prefekty a ostatními, kteří následovali Caesara z Města z přátelství a nebyli zběhlí ve vojenské službě. Z nich jeden udával ten důvod, druhý jiný, který vydával za nutný k svému odchodu, a žádali, aby mohli s jeho svolením odejít. Někteří ze studu, aby předešli podezření z bázlivosti, zůstávali. Ti nemohli ani skrývat výraz tváře, ani někdy udržet slzy: skryti ve stanech buď si naříkali na svůj osud, nebo s přáteli naříkali nad společným nebezpečím. V celém táboře byli už lidé zvyklí pečetit závěti. Jejich řečmi a strachem byli pomalu zasaženi i ti, kdo měli v táboře velkou zkušenost, vojáci, centurioni a velitelé jízdy. Ti, kteří z nich chtěli vypadat méně bojácní, říkali, že se nebojí nepřítele, ale úzkých cest a velikosti lesů, které jsou mezi nimi a Ariovistem, nebo zásobování, aby mohlo být dost pohodlně dopraveno. Někteří Caesarovi dokonce hlásili, že až rozkáže strhnout tábor a nést prapory, nebudou vojáci ze strachu poslouchat ani neponesou prapory.

Když si toho všiml, svolal radu a přibral do ní centuriony všech hodností a tvrdě je pokáral: za prvé, že si myslí, že se mají ptát nebo přemýšlet, kam a s jakým záměrem jsou vedeni. Ariovistus se v jeho konzulátě sám velmi dychtivě ucházel o přátelství s římským lidem; proč by někdo soudil, že on od své povinnosti tak lehkomyslně ustou-

pí? On sám je přesvědčen, že až Ariovistus pozná jeho požadavky a spravedlnost jeho podmínek, neodmítne ani jeho ani římského lidu přízeň. Pokud by však začal válku puzen zuřivostí a šílenstvím, čeho by se vlastně báli? Nebo proč by zoufali nad svou vlastní statečností nebo nad jeho obezřelostí? Zkouška s tímto nepřítelem byla za časů našich otců, když Gaius Marius porazil Kimbry a Teutony, a tehdy si vojsko zasloužilo chválu nemenší než sám vojevůdce; stala se také nedávno v Itálii za vzpoury otroků, kterým přitom aspoň něco pomáhala zkušenost a kázeň, kterou od nás dostali. Z toho se dá soudit, kolik dobra je v pevnosti ducha, protože ty, kterých se po nějakou dobu bezdůvodně báli jako neozbrojených, pak ozbrojené a vítězné přemohli. Konečně to jsou titíž Germáni, s nimiž se Helvetiové mnohokrát utkali a nejednou je porazili nejen na své půdě, ale i v jejich zemi, a přitom se nevyrovnali našemu vojsku. Pokud by někoho zneklidňovala nešťastná bitva a útěk Galů, mohou při pátrání zjistit, že Ariovistus přemohl Galy, kteří byli vyčerpaní dlouhou válkou, až když se mnoho měsíců držel v táboře a bažinách a nedal jim příležitost k boji, a kdy pak se už vzdali myšlenky na bitvu a rozptýlili se, náhle je napadl a zvítězil spíš prohnaností a vypočítavostí než statečností.

Tam, kde zabrala takováto lest proti barbarům a nezkušeným, nedoufá ani on sám, že by jí mohlo být lapeno naše vojsko. Kdo svůj strach zakrývá předstíranou obavou o zásobování a o úzké cesty, počíná si drze: zdá se, že buď zoufá nad povinností velitele, nebo mu dává příkazy. Toto se postará: obilí dodávají Sekvani, Leukové a Lingoni a obilí už dozrává v polích; o cestě ať sami rozhodnou v krátké době. Co se týká toho, že prý neuposlechnou a nepřijdou se znamením, nic ho to neznepokojuje: ví totiž, že těm, komu vojsko neuposlechlo, buď chybělo štěstí po špatně vedené válce, nebo byla usvědčena hamižnost z nějakého zločinu. Jeho čistota se ukázala po celý život, jeho štěstí ve válce s Helvetii. Proto to, co by chtěl odložit na pozdější den, provede: v nejbližší noci o čtvrté hlídce svine tábor, aby mohl co

nejrychleji poznat, zda u nich víc platí stud a povinnost, nebo strach. Kdyby ho nikdo nenásledoval, přesto půjde sám jen s desátou legií, o níž nepochybuje, a ta mu bude místo pretoriánské kohorty. Této legii Caesar zvláště přál a pro její statečnost jí nejvíce důvěřoval.

Po této řeči se myšlení všech obdivuhodně otočilo, zrodila se v nich nejvyšší svižnost a touha vést válku, a jako první desátá legie mu prostřednictvím vojenských tribunů poděkovala za to, že o nich pronesl tak dobrý úsudek, a ujistila ho, že je zcela připravena k válce. Potom ostatní legie prostřednictvím vojenských tribunů a centurionů první hodnosti dávaly Caesarovi na vědomí, že chtějí učinit zadost: nikdy prý nepochybovaly ani se nebály, ani nepokládaly rozhodnutí o celkovém vedení války za své, ale za věc vrchního velitele. Když přijal jejich zadostiučinění a od Diviciaka, kterému z Galů nejvíce důvěřoval, se mu dostala cesta vyzvěděná tak, aby vedl vojsko oklikou víc než padesát tisíc kroků otevřeným krajem, vyrazil, jak řekl, o čtvrté hlídce. Sedmého dne, když pochod nepřerušoval, bylo mu od zvědů oznámeno, že Ariovistovy sbory jsou od našich vzdáleny čtyřiadvacet tisíc kroků.

Když se Ariovistus dozvěděl o Caesarově příchodu, poslal k němu posly: čeho se dříve dožadoval kvůli rozhovoru, to je nyní možné kvůli němu, protože se přiblížil a může to podle jeho mínění udělat bez nebezpečí. Caesar nabídku neodmítl a byl rád, že Ariovistus přichází k rozumu, když sám nabízí to, co mu předtím odmítal, a doufal, že při velkých dobrodiních, která od něho a od římského lidu dostal, upustí, až jeho požadavky uslyší, od tvrdohlavosti. Rozhovor byl stanoven na pátý den od toho dne. Mezitím mezi nimi často přecházeli vyslanci sem a tam. Ariovistus požádal, aby Caesar nebral s sebou k rozhovoru žádného pěšáka: bojí se, aby ho záludně neobklíčili; ať každý přijde s jízdou: jinak nepřijde. Caesar nechtěl, aby se rozhovor rozpadl pro nějakou vymyšlenou příčinu, a neodvažoval se svěřit svůj život galské jízdě, a tak uznal za nejvhodnější odebrat galským jezdcům koně a dát

na ně vojáky desáté legie, které nejvíc důvěřoval, aby měl co nejspolehlivější ochranu, kdyby bylo třeba. Když se to dělo, nejeden voják desáté legie nikoli bez vtipu řekl, že Caesar dělá víc, než slíbil: slíbil mít desátou legii místo pretoriánské kohorty, a teď je povyšuje mezi jezdce.

Byla tam velká planina a na ní dost veliký zemitý pahorek. To místo bylo stejně vzdáleno od Ariovistova i od Caesarova tábora. Tam, jak bylo dohodnuto, přišli k rozhovoru. Caesar nechal legii, kterou dovezl na koních, zůstat dvě stě kroků od pahorku. Stejně tak se v téže vzdálenosti zastavili Ariovistovi jezdci. Ariovistus žádal, aby mluvili z koní a aby s nimi každý vzal jen deset mužů. Když tam přišli, Caesar v úvodu své řeči připomněl svá a senátova dobrodiní, že byl Ariovistus senátem nazván králem, že byl nazván přítelem, že mu byly posílány přeštědré dary; vysvětloval, že se tato věc dostala jen několika, a že se tak odměňují velké zásluhy lidí; ale on, který neměl ani přístup, ani oprávněný důvod žádat, dosáhl těchto odměn díky jeho a senátovu dobrodiní a štědrosti.

Dále ukazoval, jak staré a jak oprávněné důvody závazku mezi nimi a Haeduy jsou, jaká usnesení senátu a jak často a jak čestná byla pro ně vydána, že Haeduové v každé době drželi prvenství v celé Galii, ještě dřív, než se ucházeli o naše přátelství. Zvykem římského lidu je, aby spojenci a přátelé nejenže ze svého nic neztráceli, ale aby rostli v přízni, důstojnosti a cti; kdo by snesl, aby se jim brala věc, kterou přinesli do přátelství s římským lidem?

Potom žádal totéž, co dal svým poslům jako vzkaz: aby nedělal válku Haeduům ani jejich spojencům, aby vrátil rukojmí, a kdyby žádnou část Germánů nemohl poslat domů, aby aspoň nedovolil, aby jich přes Rýn přešlo víc.

Ariovistus na Caesarovy požadavky málo odpověděl, mnoho však mluvil o svých ctnostech: Rýn přešel ne o své vůli, ale na prosbu a volání Galů; opustil domov a své blízké nemalou nadějí a za velké odmě-

ny; sídla v Galii mu dali oni sami, rukojmí dali z vlastní vůle; poplatek bere válečným právem, které vítězové obvykle ukládají poraženým. Nezačal válku on Galům, ale Galové jemu: všechny galské obce proti němu vytáhly a vybudovaly si tábory; všechny ty sbory v jedné bitvě porazil a zahnal. Chtějí-li znovu zkusit, je znovu připraven svést rozhodnou bitvu; chtějí-li mír, je nespravedlivé, aby se bránili platit poplatek, který až do té doby platili dobrovolně. Přátelství římského lidu mu má být ke cti a k ochraně, nikoli ke škodě; v této naději se o ně ucházel. Pokud se jim stane poplatek odpustit a odebrat mu poddané, zřekne se římského lidu stejně rád, jako se o něj ucházel. To, že převádí množství Germánů do Galie, dělá kvůli ochraně sebe, ne kvůli útoku na Galii; svědkem toho je, že nepřišel bez pozvání a že nezačal válku, ale brání se. Přišel do Galie dřív než římský lid. Nikdy před tímto časem nepřekročilo vojsko římského lidu hranice galské provincie. Co po něm chce? Proč mu vniká do jeho vlastnictví?

Tahle Galie je jeho provincií, stejně jako ta druhá je naší. Jako by se nám nemělo ustupovat, kdyby on zaútočil na náš kraj, tak si i my počínáme nespravedlivě, když mu zasahujeme do jeho práva. Pokud o Haeduech řekl, že je senát nazval bratry, není on tak barbarský ani tak neznalý věcí, aby nevěděl, že Haeduové v nedávné válce s Allobrogy Římanům na pomoc nepřišli a že ani oni sami ve sporech, které měli s ním a se Sekvany, nedostali pomoc od římského lidu. Musí mít podezření, že má Caesar v Galii vojsko kvůli předstíranému přátelství, ale ve skutečnosti kvůli tomu, aby ho porazil. Pokud neustoupí a neodvede vojsko z těchto krajů, nebude ho pokládat za přítele, ale za nepřítele. A pokud ho zabije, prokáže tím službu mnoha vznešeným a předním mužům římského lidu (to má doloženo od nich samých jejich posly), jejichž přízeň a přátelství si může koupit jeho smrtí. Pokud by ustoupil a svobodné držení Galie mu předal, odmění ho velkou odměnou a jakoukoli válku, kterou by chtěl vést, mu vybojuje bez jakékoli jeho námahy a nebezpečí.

Caesar mluvil mnoho k tomu smyslu, že od věci ustoupit nemůže: ani jeho vlastní zvyk, ani zvyk římského lidu nedovoluje opustit zasloužilé spojence, a nemyslí, že by Galie patřila spíš Ariovistovi než římskému lidu. Quintus Fabius Maximus porazil ve válce Arverny a Rutény, kterým římský lid odpustil, nezařadil je do provincie a neuložil jim poplatek. Pokud se má přihlížet k co nejstaršímu času, je vláda římského lidu v Galii nejoprávněnější; pokud se má šetřit rozhodnutí senátu, má být Galie svobodná, protože ji poražená válkou chtěli nechat užívat vlastních zákonů.

Zatímco se o těchto věcech při rozhovoru jednalo, bylo Caesarovi oznámeno, že se Ariovistovi jezdci přibližují blíž k pahorku, přijíždějí k našim a vrhají na ně kameny a kopí. Caesar skončil hovor a vrátil se ke svým; svým nařídil, aby na nepřátele vůbec nevraceli žádné kopí. Ačkoli viděl, že by vybraná legie nebezpečně s jízdou boj svedla, nechtěl dopustit, aby mohlo být řečeno, že nepřátele porazil tím, že je obklíčil, když jim slíbil ochranu v rozhovoru. Když se mezi vojáky rozneslo, s jakou drzostí si Ariovistus při rozhovoru počínal, že Římanům zapověděl celou Galii a že jeho jezdci zaútočili na naše a rozhovor přerušili, zrodila se ve vojsku mnohem větší svižnost a chuť k boji.

Dva dny poté poslal Ariovistus ke Caesarovi posly: chce prý s ním jednat o věcech, které mezi nimi byly začaty a nedokončeny: ať bud znovu stanoví den rozhovoru, nebo, nebude-li to chtít, ať pošle k němu někoho ze svých vyslanců. Caesar nespatřoval důvod k rozhovoru, zvláště protože den předtím Germány nebylo možno zdržet, aby po našich neházeli kopí. Pokládal za nebezpečné poslat k Ariovistovi někoho ze svých a vystavit ho těm divokým lidem. Zdálo se mu nejvhodnější poslat k němu Gaia Valeria Procilla, syna Gaia Valeria Kabura, mladíka nejvyšší statečnosti a vzdělání, jehož otci udělil občanství Gaius Valerius Flaccus, a to pro jeho věrnost a pro znalost galského jazyka, kterého už Ariovistus pro dlouhé obcování používal, a protože vůči němu Germáni nemají důvod se provinit. S ním Marka Mettia,

který byl v hostinném poměru s Ariovistem. Pověřil je, aby zjistili, co Ariovistus řekne, a oznámili mu to. Když je Ariovistus u sebe v táboře uviděl, zvolal za přítomnosti svého vojska: proč k němu přišli? snad vyzvídat? Zabránil jim mluvit a dal je spoutat do řetězů.

Téhož dne přesunul tábor a položil ho šest tisíc kroků od Caesarova tábora pod horou. Druhého dne převedl své sbory kolem Caesarova tábora a dva tisíce kroků za ním rozbil tábor s tím záměrem, aby Caesarovi zabránil v zásobování obilím a potravinami, které byly přiváženy od Sekvanů a Haeduů. Od toho dne po pět dní vedl Caesar své sbory před tábor a držel bitevní šik, aby, pokud by Ariovistus chtěl svést bitvu, nescházela mu příležitost. Ariovistus po všechny ty dny držel vojsko v táboře a denně bojoval jezdeckými potyčkami. Druh boje, k němuž se Germáni cvičili, byl tento: jízdy bylo šest tisíc, stejný počet nejrychlejších a nejstatečnějších pěšáků, které si každý jezdec vybral ze všech jednotlivě pro svou vlastní ochranu: ti s nimi v bitvách bývali, k nim se jezdci stahovali; ti, pokud bylo něco tvrdšího, přibíhali, kolem těch, kdo se zraněným spadl z koně, se stavěli; pokud bylo třeba kam dál postoupit nebo rychleji ustoupit, byla jejich rychlost z cviku taková, že s rukama opřenýma o hřívy koní stačili jejich běhu.

Když Caesar poznal, že se Ariovistus drží v táboře, aby mu dále nebránil v zásobování, zvolil si místo za tím místem, kde se Germáni usadili, asi šest set kroků od nich, vhodné pro tábor, přišel k němu v trojím šiku. První a druhý šik měl být ve zbrani, třetí měl stavět tábor. Toto místo bylo, jak bylo řečeno, vzdáleno od nepřítele asi šest set kroků. Tam poslal Ariovistus asi šestnáct tisíc lehce ozbrojených mužů s celou jízdou, aby ty sbory naše strašily a bránily v opevňování.

Nicméně Caesar, jak dřív rozhodl, dal dvěma šikům odrážet nepřítele, třetímu dokončit dílo. Když tábor opevnil, nechal tam dvě legie a část pomocných sborů, čtyři zbývající legie odvedl zpět do většího tábora.

Druhého dne Caesar podle svého zvyku vyvedl z obou táborů své sbory a trochu od většího tábora postoupil, seřadil šik a dal nepřátelům možnost bojovat. Když viděl, že ani teď nepřicházejí, vedl kolem poledne vojsko zpátky do tábora. Teprve pak Ariovistus poslal část svých sborů, aby zaútočila na menší tábor. Prudce se z obou stran bojovalo až do večera. Při západu slunce odvedl Ariovistus své sbory, zasažené mnoha ranami a sám mnoho ran způsobivší, zpátky do tábora.

Když se Caesar zajatců ptal, proč Ariovistus nebojuje rozhodnou bitvou, zjišťoval tuto příčinu, že u Germánů byl ten zvyk, že matky rodin losem a věštěním oznamovaly, zda je výhodné svést bitvu, nebo ne; ty říkaly: nemůže se stát, aby Germáni zvítězili, pokud by svedli bitvu před novým měsícem.

Druhého dne Caesar nechal v obou táborech ochranu, která se mu zdála dostatečná, všechny pomocné sbory postavil před menší tábor na dohled nepřátel, protože počtem legionářů proti nepřátelskému množství zaostával, aby pomocné sbory posloužily jako okrasa; sám s trojím šikem přišel až k nepřátelskému táboru. Teprve pak Germáni z nutnosti vyvedli ze svého tábora své sbory a postavili je po národech v rovnoměrných rozestupech: Harudy, Markomany, Triboky, Vangiony, Nemety, Sedusie, Suebe, a celý svůj šik obstavili vozy, aby nikomu nezbyla naděje na útěk. Posadili na ně ženy, které s rozpjatýma rukama a pláčem prosily své muže vycházející do boje, aby je nevydávali Římanům do otroctví.

Caesar postavil nad každou legii po jednom legátovi a kvestora, aby každý měl svědky své statečnosti; sám z pravého křídla, protože si všiml, že ta část nepřátel je nejméně pevná, zahájil bitvu.

Jakmile se dalo znamení, naši prudce zaútočili na nepřátele, nepřátelé zase tak náhle a rychle vyběhli, že se nedal získat prostor k vrhání pil. Pila byla pohozena a bojovalo se zblízka meči. Germáni rychle podle svého zvyku zformovali falangu a nápor mečů zachytili. Byli nalezeni mnozí z našich, kteří naskočili na falangu, rukama trhali štíty

a shora působili rány. Když byl levý roh nepřátelského šiku rozprášen a zahnán na útěk, od pravého rohu silně tlačili svým množstvím na náš šik. Když si toho všiml mladý Publius Crassus, který velel jízdě, protože byl volnější než ti, kdo byli v samém šiku, poslal třetí šik našim trpícím na pomoc.

Tak byla bitva obnovena a všichni nepřátelé se obrátili na útěk a nepřestali prchat, dokud nedorazili k Rýnu, od toho místa asi padesát tisíc kroků. Tam málokdo, buď se spoléhal na své síly a plaval přes řeku, nebo si zachránil život nalezenými čluny. Mezi nimi byl Ariovistus, který objevil u břehu uvázaný člun a tím uprchl; naši jezdci ostatní dohnali a pobili. Byly dvě Ariovistovy ženy, jedna rodem Suebka, kterou si z domu přivedl, druhá Norička, sestra krále Vokcia, kterou si vzal v Galii, když ji poslal její bratr: obě při tom útěku zahynuly; byly dvě dcery, z nich jedna byla zabita, druhá zajata. Gaius Valerius Procillus, když ho strážci na útěku táhli spoutaného trojími řetězy, narazil přímo na Caesara, který s jízdou pronásledoval nepřátele. Tato věc Caesarovi způsobila radost ne menší než samo vítězství, protože viděl, že ten přečestný muž z provincie Galie, jeho důvěrník a hostitel, vyrván z rukou nepřátel, je mu navrácen a osud nijak neumenšil tak velké potěšení a radost jeho pohromou. Tento mu říkal, že se v jeho přítomnosti o něm třikrát losem radili, zda má být hned upálen, nebo zachován na jiný čas: díky losům je prý nedotčen. Rovněž byl nalezen Marcus Mettius a byl mu přiveden.

Když se o této bitvě dozvěděli za Rýnem, Suebové, kteří přišli až k břehům Rýna, se počali vracet domů; ti, kdo sídlí nejblíže Rýnu, je zpozorovali, zděšené, pronásledovali je a mnoho z nich zabili. Caesar jedním létem skončil dvě převeliké války a trochu dřív, než vyžadovala roční doba, odvedl vojsko do zimního tábora k Sekvanům; nad zimováním ustanovil Labiena; sám odjel do předalpské Galie, aby konal soudy.

Kniha II.

Když byl Caesar v předalpské Galii na zimním ležení, jak bylo řečeno, docházely k němu časté zprávy a také listy od Labiena ho zpravovaly, že všichni Belgové, které jsme označili za třetí část Galie, se spiknutím staví proti římskému lidu a vzájemně si dávají rukojmí.

Důvody spiknutí byly tyto: za prvé že se báli, aby se k nim, až bude celá Galie uklidněna, nepřesunulo naše vojsko; za druhé že je k tomu podněcovali někteří Galové, zčásti ti, kdo jako nechtěli, aby Germáni v Galii zůstávali dlouho, tak nelibě nesli, že vojsko římského lidu bude v Galii zimovat a zabývat se tam; zčásti ti, kdo z vrtkavosti a lehkomyslnosti ducha prahli po změnách vlády; a také někteří proto, že v Galii se mocnějšími a těmi, kdo měli prostředky k najímání lidí, běžně uchvacovaly královské vlády a ti měli naši vládu za překážku k dosažení toho cíle.

Caesar byl těmi zprávami a dopisy znepokojen, odvedl v předalpské Galii dvě nové legie a s počátkem léta poslal do zadní Galie legáta Quinta Pedia, aby je tam dovedl. Sám přišel k vojsku, jakmile začala být pastva. Dal za úkol Senonům a ostatním Galům, kteří sousedili s Belgy, aby zjišťovali, co se u nich děje, a jemu to oznamovali. Všichni mu shodně hlásili, že se shromažďují oddíly a svádí se vojsko na jedno místo. Pak už neváhal a vytáhl k nim. Jakmile si zajistil zásobování obilím, strhl tábor a po asi patnácti dnech dorazil k hranicím Belgů.

Když tam dorazil nenadále a rychleji, než všichni čekali, Remové, kteří z Belgů sousedí s Galií, poslali k němu posly Ikcia a Andebrogia, přední muže obce, aby mu řekli, že sebe i vše své svěřují do věrnosti

a moci římského lidu, že se s ostatními Belgy nespolčili ani neuzavřeli spiknutí proti římskému lidu, a jsou připraveni jak dát rukojmí, tak plnit rozkazy, otevřít města a pomoci obilím a ostatními věcmi; všichni ostatní Belgové jsou prý ve zbrani a připojili se k nim Germáni, kteří sídlí na této straně Rýna; a tak veliká je zuřivost jich všech, že ani Suessiony, jejich bratry a pokrevní druhy, kteří mají totéž právo, tytéž zákony, jedinou vládu a jediný úřad s nimi, nemohli odstrašit od spolčení s nimi.

Když se jich Caesar vyptával, které obce a jak velké jsou ve zbrani a co mohou ve válce, zjišťoval toto: většina Belgů pochází z Germánů a za starých časů přešli Rýn a usadili se tam pro úrodnost půdy a vyhnali Galy, kteří ty kraje obývali; jsou jediní, kdo za časů našich otců, když byla celá Galie zpustošena, zabránili Teutonům a Kimbrům vstoupit do jejich kraje; z této věci plyne, že si z paměti té události přisvojují velikou vážnost a hrdost ve věcech vojenských. O jejich počtu měli Remové, jak říkali, všechno zjištěno, protože se dozvěděli, kolika muži se každý ve společné radě Belgů k té válce zavázal, díky příbuzenství a svazkům.

Mezi nimi nejvíc znamenají Bellovakové statečností, vážností i počtem lidí: ti mohou postavit sto tisíc ozbrojených, slíbili z toho počtu šedesát tisíc vybraných a žádají velení celé války. Suessioni jsou jejich sousedi; mají nejrozlehlejší kraj a nejúrodnější půdu. U nich byl ještě za naší paměti králem Diviciakus, nejmocnější muž celé Galie, který měl ve své moci velkou část těchto končin a také Británii; nyní je králem Galba, kterému pro jeho spravedlnost a moudrost svěřují z vůle všech nejvyšší velení v celé válce; má dvanáct měst, slibuje padesát tisíc ozbrojených; stejný počet Nervijci, kteří jsou mezi nimi pokládáni za nejdivočejší a sídlí nejdále; patnáct tisíc Atrebatové, deset tisíc Ambiani, pětadvacet tisíc Morinové, sedm tisíc Menapiové, deset tisíc Kaletové, stejně Veliokassové a Viromanduové, devatenáct tisíc Atuatu-

kové; Kondrusové, Eburonové, Kerosové, Pémanové, kteří se společně nazývají Germány, podle odhadu kolem čtyřiceti tisíc.

Caesar Remy povzbudil, vlídně s nimi promluvil a nařídil, aby se k němu sešla celá jejich rada a aby mu byly přivedeny jako rukojmí děti předních mužů. To všechno od nich bylo pečlivě k danému dni splněno. Sám Haedua Diviciaka silně povzbudil a vysvětlil mu, jak nesmírně záleží na věci veřejné a na společném zdraví, aby byly oddíly nepřátel udržovány od sebe, aby nemusel bojovat s tak velkým množstvím najednou. To by se dalo, pokud by Haeduové vedli své sbory do území Bellovaků a začali plenit jejich pole. Když mu dal tento úkol, propustil ho. Jakmile viděl, že všechny síly Belgů stažené na jedno místo přicházejí k němu, a od zvědů i od Remů se dozvěděl, že už nejsou daleko, pospíšil si převést vojsko přes řeku Axonu, která je na krajních hranicích Remů, a tam rozbil tábor.

Tato věc chránila jedno křídlo tábora břehy řeky, zajišťovala to, co bylo za ním, před nepřáteli a umožňovala, aby zásoby mohly bez nebezpečí dorážet od Remů a od ostatních obcí. Na té řece byl most. Tam postavil posádku a na druhé straně řeky nechal legáta Quinta Titurria Sabina se šesti kohortami; tábor dal opevnit valem dvanáct stop vysokým a příkopem osmnáct stop širokým.

Od tohoto tábora bylo město Remů jménem Bibrax vzdáleno osm tisíc kroků. Z pochodu je Belgové začali s velkou prudkostí dobývat. Toho dne bylo těžké vydržet. Způsob dobývání Galů i Belgů je takový: když se ze všech stran shromáždí množství lidí a začne se po celých hradbách házet kameny do zdi a zbavit zeď obránců, utvoří želvu, přistoupí k bránám a podkopávají zeď. To se tehdy dalo dělat snadno. Protože totiž tak veliké množství házelo kameny a šípy, nikdo nemohl obstát na zdi. Když noc ukončila dobývání, poslal Ikcius z Remů, muž s velkou urozeností a vážností u svých, který byl tehdy velitelem města, jeden z těch, kdo přišli jako poslové o mír ke Caesarovi, posla s tím, že nebude-li mu poslána pomoc, nebude moci dále vydržet.

O půlnoci Caesar s těmi průvodci, kteří přišli jako poslové od Ikcia, poslal Numidské, krétské lučištníky a baleárské prakovníky městským na pomoc; po jejich příchodu Remům přibyla s nadějí na obranu i chuť bojovat a nepřátelům ze stejného důvodu odešla naděje, že se města zmocní. A tak se u města chvíli zdrželi, zpustošili remská pole, všechny vesnice a stavení, kam dosáhli, vypálili a se vším svým se vrhli ke Caesarovu táboru a méně než dva tisíce kroků od něho rozbili tábor; ten tábor, jak dávaly najevo kouř a ohně, se rozkládal do šířky víc než osm tisíc kroků.

Caesar nejprve rozhodl pro množství nepřátel i pro mimořádnou pověst jejich statečnosti vyhnout se bitvě; přesto denně zkoušel jezdeckými potyčkami, co může nepřítel statečností a co se odvažují naši. Když poznal, že naši nejsou slabší, na místě před táborem přirozeně vhodném a příhodném k sestavení šiku, protože ten pahorek, kde byl rozbit tábor, se trochu zvedal z roviny a byl na jeho opačné straně široký právě tolik, kolik mohl zabrat sestavený šik, a z obou stran měl spády po bocích, zepředu mírně svažitý se pomalu vracel do roviny, zbudoval na obou stranách toho pahorku napříč příkop asi čtyři sta kroků a u konců příkopů postavil pevnůstky a tam rozmístil střelná vrhadla, aby, až sestaví šik, nepřátelé, protože tak zmohli množstvím, nemohli útokem z boků obklíčit jeho muže. Když to dokončil, nechal dvě legie, které naposled odvedl, v táboře, aby mohly být kam je třeba zavedeny jako záloha, zbývajících šest legií postavil před táborem do šiku. I nepřátelé své sbory vyvedli z tábora a sestavili je.

Mezi naším vojskem a vojskem nepřátelským byla menší bažina. Nepřátelé čekali, zda ji naši přejdou; naši, pokud by začali přecházet nepřátelé, byli zbrojní, aby je napadli, dokud by byli obtíženi.

Mezitím se bojovalo jízdní bitvou mezi oběma šiky. Když ani jedni nezačali přecházet, Caesar po jízdní bitvě, která byla ve prospěch našich, odvedl své zpět do tábora. Nepřátelé se odtud rovnou vrhli k řece

Axoně, o níž bylo řečeno, že leží za naším táborem. Tam nalezli brody a pokusili se část svých sborů převést s tím záměrem, aby, bude-li to možné, dobyli pevnůstku, které velel legát Quintus Titurius, a přesekli most; nepůjde-li to, aby pustošili pole Remů, která nám byla pro vedení války velmi užitečná, a naše odřízli od zásob.

Caesar byl zpraven od Titurria a celou jízdu, lehkooděné Numidské, prakovníky a lučištníky převedl přes most a spěchal k nim. Na tom místě se prudce bojovalo. Naši napadli nepřátele obtížené v řece a velké množství z nich zabili; ty, kteří se nejsmělejším způsobem pokoušeli přejít přes těla svých, odrazili množstvím střel, a ty první, kteří už přešli, obklíčili jízdou a zabili. Nepřátelé, když poznali, že je zklamala naděje jak na dobytí města, tak na přechod řeky, a nespatřili, že by naši pro boj postupovali na nevýhodnější místo, a jim samým se začalo nedostávat obilí, svolali radu a rozhodli, že nejlépe bude, když se každý vrátí domů a budou se odevšad shromažďovat k obraně těch, do jejichž území Římané své vojsko vedou nejprve, aby raději bojovali ve svém než v cizím kraji a užívali domácích zásob obilí. K tomuto rozhodnutí je kromě jiných důvodů vedlo i to, že se dozvěděli o blížícím se Diviciakovi a Haeduech k území Bellovaků. Je nebylo možno přemluvit, aby se zdrželi déle a svým neposkytli pomoc.

Když to rozhodli, o druhé hlídce s velkým hlukem a zmatkem vyšli z tábora bez pevného pořadí a bez velení, když se každý ucházel o první místo v průvodu a spěchal domů, takže jejich odchod vypadal jako útěk. Jakmile se to Caesar skrze zvědy hned dozvěděl, bál se úkladů, protože ještě dobře nerozpoznal, proč odcházejí, a vojsko i jízdu zdržel v táboře. Za úsvitu, když se věc od zvědů potvrdila, vyslal napřed celou jízdu, aby zdržela zadní voj. Nad ní ustanovil legáty Quinta Pedia a Lucia Aurunculeia Cottu; legátu Titu Labienovi nařídil, aby se třemi legiemi následoval. Ti zaútočili na zadní voj, pronásledovali je mnoho tisíc kroků a pobili velké množství z nich prchajících, zatímco u zadního voje, k nimž přišli, se někteří zastavovali a statečně

nápor našich vojáků snášeli, ti vpředu, protože se jim zdálo, že jsou daleko od nebezpečí, a nedržela je ani žádná nutnost, ani velení, uslyšeli křik, propadli zmatku a všichni hledali spásu v útěku. Tak naši bez jakéhokoli nebezpečí pobili tak veliké množství z nich, kolik vydal čas dne; při západu slunce přestali pronásledovat a vrátili se, jak bylo rozkázáno, do tábora.

Druhého dne Caesar, dřív než se nepřátelé vzpamatovali z hrůzy a útěku, vedl vojsko do území Suessionů, kteří sousedili s Remy, a po velkém pochodu dorazil k městu Noviodunum. Pokusil se je dobýt z pochodu, protože slyšel, že je bez obránců, ale pro šířku příkopu a výšku zdi, i když málokdo bránil, dobýt nemohl. Opevnil tábor a začal nasouvat vinice i sbírat vše, co bylo třeba k dobývání. Mezitím se do města nejbližší noci sešlo z útěku všechno množství Suessionů. Když vinice byly rychle k městu přisunuty, nasut násep a postaveny věže, Suessioni, vzrušeni velikostí prací, jaké Galové dříve ani neviděli ani neslyšeli, a rychlostí Římanů, poslali ke Caesarovi posly s kapitulací a na prosbu Remů dosáhli zachování.

Caesar, když přijal za rukojmí přední muže obce i dva syny samého krále Galby a byly z města vydány všechny zbraně, přijal Suessiony v kapitulaci a vedl vojsko proti Bellovakům. Ti si odnesli sebe a vše své do města Bratuspantium, a když byl Caesar s vojskem od toho města vzdálen asi pět tisíc kroků, vyšli všichni starší z města a začali k Caesarovi napřahovat ruce a hlasem dávat najevo, že se vydávají do jeho věrnosti a moci a nebudou se zbraněmi stavět proti římskému lidu. Rovněž, když přišel k městu a kladl tam tábor, chlapci a ženy ze zdi s rozpjatýma rukama svým způsobem prosili Římany o mír.

Mluvčím byl Diviciakus (po odchodu Belgů totiž rozpustil haeduské sbory a vrátil se k němu): Bellovakové byli v každé době ve věrnosti a přátelství obce Haeduů; byli strženi svými předáky, kteří říkali, že Haeduové, přivedeni Caesarem do otroctví, snášejí všechny nedůstojnosti a urážky, a odpadli od Haeduů a začali válku s římským lidem.

Kdo byl v čele toho rozhodnutí, uprchli do Británie, protože si uvědomili, jak velkou pohromu způsobili obci.

Žádají nejen Bellovakové, ale i Haeduové za ně, aby užil své vlídnosti a mírnosti vůči nim. Pokud to udělá, zvýší u všech Belgů vážnost Haeduů, jejichž pomocí a prostředky se jsou zvyklí vydržovat, pokud by se vyskytly nějaké války.

Caesar prohlásil, že na počest Diviciaka a Haeduů je přijme ve věrnost a zachová, a protože obec byla mezi Belgy mocná vážností a vynikala množstvím lidí, požadoval šest set rukojmí.

Když mu je vydali a všechny zbraně z města shromáždili, z toho místa přešel k území Ambianů; ti se mu i se vším svým bez prodlení vydali. Jejich kraj hraničil s Nervijci. O jejich povaze a mravech, když se Caesar vyptával, zjišťoval tohle: žádný přístup není kupcům k nim; nedopouštějí, aby se dováželo víno a ostatní věci přispívající k pohodlí, protože se domnívají, že těmito věcmi ochabne jejich duch a opustí je statečnost; jsou to lidé divocí a velmi stateční; peskují a obviňují ostatní Belgy, že se vzdali římskému lidu a odvrhli statečnost otců; prohlašují, že neposílají posly a nepřijímají žádnou podmínku míru.

Když prošel jejich územím tři dny, dozvídal se od zajatců, že řeka Sabis není od jeho tábora vzdálena víc než deset tisíc kroků; za touto řekou se usídlili všichni Nervijci a čekali tam na příchod Římanů spolu s Atrebaty a Viromandy, svými sousedy (ty oba totiž přemluvili, aby zkusili stejné válečné štěstí); čekají prý i na sbory Atuatuků a ty jsou již na pochodu; ženy a všechny, kdo se zdají pro věk pro boj neužiteční, poslali na místo, kam pro bažiny nemá vojsko přístup.

Když to zjistil, poslal napřed zvědy a centuriony, aby vybrali vhodné místo pro tábor. Protože s Caesarem táhli i někteří z vydaných Belgů a ostatních Galů, kteří ho následovali, kdosi z nich, jak se potom dozvěděli od zajatců, dobře vypozoroval v těch dnech zvyk pochodu našeho vojska, v noci přišel k Nervijcům a ukázal jim, že mezi jednotlivými legiemi je velké množství nákladů a nic není snazší, než když první

legie přijde do tábora a ostatní legie jsou daleko, napadnout ji ještě s tlumoky; až bude poražena a náklady rozdrceny, zbývající se neodváží postavit do odporu. Nervijcům při jejich rozhodnutí nahrával i to, že odedávna, protože s jízdou nic nezmohli (dosud se o tu věc nestarají, a co zmohou, zmohou pěšími sbory), aby snadněji překáželi sousední jízdě, kdyby přišla za kořistí, nařezávali mladé stromky, ohýbali je a mezi hustě vyrašené větve do šířky vkládali ostružiny a trní, takže ty živé ploty tvořily jako hradba takovou ochranu, kterou nebylo možno nejen projít, ale ani přes ni dohlédnout. Když tyhle věci pochod našeho vojska zdržovaly, Nervijci usoudili, že se toho rozhodnutí nemají vzdát.

Povaha místa, které si naši zvolili pro tábor, byla taková: Pahorek rovnoměrně klesal od vrcholu k řece Sabis, kterou jsem už jmenoval. Od té řeky se stejným stoupáním zvedal pahorek proti němu, čelem k němu, dolem asi dvě stě kroků volný, od vyšší části lesnatý, takže se do něj nedalo snadno nahlédnout. V těch lesích se nepřátelé drželi v úkrytu; na otevřeném místě podél řeky bylo vidět jen několik stráží jízdy. Hloubka řeky byla asi tři stopy.

Caesar poslal napřed jízdu a následoval ji se vším vojskem; ale pořadí a sestava průvodu byla jiná, než Belgové hlásili Nervijcům. Protože se blížil k nepřátelům, podle svého zvyku vedl Caesar šest legií volně bez zátěže; za nimi umístil zavazadla celého vojska; dvě legie, které byly nedávno odvedeny, průvod uzavíraly a byly stráží zavazadel. Naši jezdci s prakovníky a lučištníky přešli řeku a svedli bitvu s nepřátelskou jízdou. Jakmile se ti nepřátelé opakovaně stahovali do lesů ke svým a znovu z lesa útočili na naše a naši se neodvažovali je pronásledovat dále, než sahaly otevřené prostory, mezitím šest legií, které přišly první, odměřilo plochu a začalo tábor opevňovat. Jakmile ti, kdo byli skryti v lesích, spatřili první zavazadla našeho vojska, zněž se mezi nimi domluvili jako čas k zahájení bitvy, přesně jak si v lesích uspořádali šik a sami se povzbudili, náhle se vší silou vyrazili a napad-

li naše jezdce. Když je snadno zahnali a rozehnali, s neuvěřitelnou rychlostí sběhli k řece tak, že téměř v jediný okamžik byli vidět nepřátelé u lesů, v řece a již v našich rukou. Toutéž rychlostí po svahu kopce proti našemu táboru a proti těm, kdo byli zaneprázdněni opevňovacími pracemi, se vrhali.

Caesarovi bylo třeba dělat vše najednou: vyvěsit vexillum, které bylo znamením, kdy je třeba sbíhat k zbraním; dát polnicí znamení; zavolat vojáky od díla; přivolat ty, kdo odešli trochu dál pro násyp; sestavit šik; povzbudit vojáky; dát bojové znamení. Mnoho z těchto věcí stěžovala krátkost času a nepřátelský nápor. Při těchto obtížích pomáhaly dvě věci, znalost a zkušenost vojáků, protože byli cvičeni dřívějšími bitvami a sami si dovedli předepsat, co mají dělat, stejně dobře jako by jim to předepisovali druzí, a to, že Caesar zakázal, aby legáti odcházeli od díla a od svých legií, dokud nebude tábor opevněn. Ti pro blízkost a rychlost nepřátel už nečekali na žádný Caesarův rozkaz, ale sami si zařizovali, co se zdálo nutné.

Caesar dal nutné rozkazy, běžel povzbudit vojáky tam, kam ho osud zavedl, a dorazil k desáté legii. Nepovzbudil vojáky delší řečí než tou, aby pamatovali na svou starou statečnost, aby se nenechali pomást a aby statečně snášeli nápor nepřátel; protože nepřátelé nebyli dále, než kam mohl doletět šíp, dal znamení k boji. A odešel na druhou stranu rovněž povzbudit, dorazil k již bojujícím. Čas byl tak krátký a nepřátelská mysl tak připravena na boj, že nezbyl čas ani k přizpůsobení odznaků, ani k nasazení přileb a sejmutí plášťů ze štítů.

Kam kdo náhodou od díla přišel a jaké první prapory spatřil, u těch se postavil, aby při hledání svých neztrácel čas k boji.

Vojsko bylo sestaveno spíš tak, jak si žádala povaha místa a nutnost chvíle, než jak si vyžadoval řád a zvyk vojenské věci; a protože různé legie odporovaly nepřátelům jedna v jedné části, druhá v jiné, a výhled bránily nejhustší ploty, jak už bylo řečeno, nebylo možné rozestavit určité zálohy ani předvídat, co by bylo třeba v které části, ani všechna

velení vycházet od jednoho. Proto se v tak velké různosti okolností utvářely různé osudy.

Vojáci deváté a desáté legie, jak stáli v levé části šiku, po vyhození pil hnali Atrebaty (ta část totiž připadla jim), oddychující z běhu a únavy a zasažené ranami, rychle z vyššího místa do řeky, a když se pokoušeli přejít, pronásledovali je, zbili je meči a velké množství obtížených pobili. Sami neváhali řeku přejít, postoupili na nevýhodné místo, znovu zahájili boj a odpírající nepřátele dali na útěk. Rovněž v jiné části dvě legie, jedenáctá a osmá, porazily Viromanduy, s nimiž se střetly, a z vyššího místa bojovaly přímo na březích řeky. Ale skoro celý tábor byl zepředu i z levé části odhalen, protože na pravém křídle stála dvanáctá legie a v nevelkém odstupu od ní sedmá, a všichni Nervijci v nejhustším voji pod vedením Boduognata, který měl nejvyšší velení, se vrhli na to místo; část z nich začala od otevřeného boku obklopovat legie, část se vrhla k nejvyššímu místu tábora.

Zároveň naši jezdci i lehkooděnci pěší, kteří byli s nimi, kteří byli, jak jsem řekl, odraženi při prvním nepřátelském útoku, když se vraceli do tábora, naráželi na nepřátele a hledali útěk v jiné části; a markytáni, kteří od zadní brány z vrcholu pahorku viděli, že naši vítězně přecházejí řeku, vyšli pro kořist, a když se ohlédli a viděli, že nepřátelé pobíhají v našem táboře, dávali se střemhlav na útěk. Zároveň se zvedal křik a hluk těch, kdo přicházeli se zavazadly, a tak jedni zděšeně prchali jedním směrem, druzí jiným.

Všemi těmito věcmi pobouřeni, treverští jezdci, jejichž pověst statečnosti mezi Galy je mimořádná, kteří přišli ke Caesarovi od své obce poslaní jako pomoc, když viděli, že náš tábor je plný množství nepřátel, legie jsou pod tlakem a téměř obklíčeny, markytáni, jezdci, prakovníci, Numidové se rozprchli a utíkají na všechny strany, zoufajíce nad naším stavem, pospíchali domů: oznámili obci, že Římané byli poraženi a přemoženi a nepřátelé zmocnili se jejich tábora a zavazadel.

Caesar poté, co povzbudil desátou legii, odešel na pravé křídlo, kde uviděl, že jeho vojáci jsou v tísni, prapory se sešly na jedno místo, vojáci dvanácté legie jsou tak nahromadění, že si navzájem překážejí v boji, všichni centurioni čtvrté kohorty byli zabiti, praporečník zabit, prapor ztracen, u ostatních kohort byli skoro všichni centurioni bud raněni, nebo zabiti, mezi nimi i prvofilus Publius Sextius Baculus, muž nejstatečnější, zasažen mnoha těžkými ranami, takže se už nemohl na nohou udržet, zbývající byli pomalejší, a někteří ze zadu nechali bojiště a vyhýbali se střelám, nepřátelé postupovali bez přerušení zdola zepředu a tiskli i z obou boků, a situace byla kritická, a žádná záloha, kterou by mohl poslat, nebyla; vzal štít od jednoho vojáka vzadu, protože sám přišel bez štítu, a vystoupil do prvního šiku, jmenovitě oslovil centuriony, povzbudil ostatní vojáky a nařídil nést prapory a rozvolnit manipuly, aby snadněji mohli užívat mečů. Jeho příchodem byla vojákům dána naděje a obnovena mysl, protože každý si přál v přítomnosti vrchního velitele ještě v nejhorší situaci se vyznamenat, a nápor nepřátel se trochu zpozdil.

Caesar, když viděl, že i sedmá legie, která stála poblíž, je tísněna nepřátelem, upozornil vojenské tribuny, aby se legie postupně spojily a s obrácenými prapory útočily na nepřátele. Když to učinili, jedni druhým dávali oporu a nebáli se, že budou odzadu od nepřítele obklíčeni, počali odporovat odvážněji a bojovat statečněji. Mezitím vojáci dvou legií, které byly v zadním voji strážemi nákladů, jakmile byli o bitvě zpraveni, s urychleným během byli vidět z vrcholu kopce od nepřátel, a Titus Labienus se zmocnil tábora nepřátel, z vyššího místa viděl, co se v našem táboře děje, a poslal desátou legii našim na pomoc. Ti, jakmile z útěku jezdců a markytánů poznali, v jaké situaci a v jak velkém nebezpečí je tábor, legie i vrchní velitel, nedali si na rychlosti nic chybět.

Jejich příchodem došlo k tak velké změně věcí, že naši, i ti, kdo ranami vyčerpaní padli, opírajíce se o štíty, obnovovali boj; markytáni,

když spatřili zděšené nepřátele, útočili i beze zbraně na ozbrojené; jezdci dokonce, aby smyli statečností hanbu útěku, na všech místech boje se stavěli před legionáře. A nepřátelé, i v krajní naději na spásu, projevili tak velkou statečnost, že když padli první, nejbližší stáli na padlých a bojovali z jejich těl; když byli i ti sraženi a mrtvoly se hromadily, ti, kdo přežili, jako z pahorku házeli na naše střely a zachycená pila vraceli: nebylo tedy nedůvodu, aby se o lidech tak velké statečnosti soudilo, že se odvážili přejít tak širokou řeku, vystoupit po tak strmých březích a vniknout do tak nevýhodného místa; tyto věci jim z nejobtížnějších učinila snadnými velikost ducha.

Když byla tato bitva svedena a kmen i jméno Nervijců bylo přivedeno téměř k vyhlazení, starší, které jsme podali, že spolu s chlapci a ženami byli posláni do zátok a bažin, byli zpraveni o této bitvě; a protože se jim zdálo, že vítězům nic nevadí a poraženým nic nechrání, s souhlasem všech, kdo přežili, poslali ke Caesarovi posly a vydali se mu; při vzpomínání na pohromu obce říkali, že z šesti set radních jim zbyli jen tři, z šedesáti tisíc mužů schopných nést zbraň sotva pět set.

Těmito Caesar, aby u ubohých a prosících projevil milosrdenství, se nejpečlivěji zaopatřil, nařídil, aby užívali svého území a svých měst, a sousedům přikázal, aby se zdržovali od křivdy a zlého vůči nim i jejich lidem.

Atuatukové, o nichž bylo svrchu řečeno, když se všemi silami táhli Nervijcům na pomoc, při zprávě o této bitvě se cestou vrátili domů; všechna města a pevnůstky opustili a všechen svůj majetek snesli do jediného města, mimořádně dobře chráněného přírodou. Z celého okolí mělo nejvyšší skály a strmé srázy, jen z jedné strany byl mírně stoupající přístup široký ne víc než dvě stě stop; to místo opevnili dvojí převysokou zdí; na zdi rozmísťovali velké balvany a pře ostré trámy. Sami pocházeli z Kimbrů a Teutonů, kteří, když táhli do naší provincie a Itálie, zavazadla, která nemohli vézt a nést s sebou, uložili na této straně Rýna a nechali u nich jako stráž šest tisíc svých mužů.

Ti po smrti svých krajanů byli po mnoho let sužováni sousedy, chvíli útočili sami, chvíli odráželi útok; se souhlasem všech těch pak uzavřeli mír a zvolili si toto místo za sídlo.

Při prvním příchodu našeho vojska vycházeli z města na časté výpady a malé bitvy s našimi sváděli; potom byli ohraničeni valem dvanáct stop vysokým v obvodu patnácti tisíc kroků a hustými pevnůstkami a drželi se v městě. Když viděli, že se nasunuly vinice, nasul se násep a vedle stavěla věž, nejdřív se smáli ze zdi a posměšnými hlasy je urážli, že jim z takové dálky bude taková konstrukce k něčemu: jakýma rukama a jakými silami, zvláště lidé tak malého vzrůstu (většině Galů totiž naše drobná postava budila opovržení pro svou velikost těl), se spoléhají, že budou moci umístit na zdi věž o takové tíži?

Jakmile ale viděli, že se věž pohybuje a blíží se ke zdím, znepokojeni novým a neobvyklým pohledem, poslali ke Caesarovi posly o mír, kteří k němu takto mluvili: nemyslí si, že Římané vedou válku bez božské pomoci, protože mohou tak rychle pohybovat tak vysokými zařízeními, vydávají sebe i vše své do jeho moci. O jediné prosí a žádají: pokud snad podle své mírnosti a vlídnosti, o níž slyší od jiných, rozhodne, že Atuatukové mají být zachováni, aby je nezbavil zbraní. Skoro všichni sousedé jsou jim nepřátelští a závidí jejich statečnosti; proti nim se po vydání zbraní nebudou moci bránit. Je pro ně lepší, pokud se dostanou do takové situace, snášet jakýkoli osud od římského lidu než být mučeni a zabiti těmi, nad kterými byli zvyklí vládnout.

Caesar na to odpověděl: zachová jejich obec spíš podle svého zvyku než pro jejich zásluhu, pokud se vzdají dřív, než se zdi dotkne beran; žádná jiná podmínka vzdání se není kromě vydání zbraní. Udělá to, co udělal u Nervijců, a sousedům přikáže, aby žádnou křivdu nedělali těm, kdo se vydali římskému lidu. Když to oznámili svým, řekli, že vykonají, co se jim přikazuje. Velké množství zbraní bylo ze zdi vrženo do příkopu, který byl před městem, tak, že hromady zbraní dosahovaly skoro vrcholu zdi a náspu, a přesto asi třetina, jak se později ukáza-

lo, byla ukryta a držena v městě. Když brány otevřeli, trávili ten den v míru.

Večer Caesar nařídil zavřít brány a vojákům opustit město, aby v noci neutrpěli obyvatelé od vojáků žádnou křivdu. Ti předem, jak se ukázalo, podle svého plánu, protože věřili, že po kapitulaci naši stáhnou posádky nebo budou aspoň méně bdělí, zčásti s tou zbraní, kterou si zadrželi a ukryli, zčásti se štíty udělanými z kůry nebo z proutí, které narychlo, jak krátkost času žádala, pokryli kůží, o třetí hlídce, kde se zdál být výstup k našim opevněním nejmenší, se všemi svými silami náhle z města udělali výpad. Rychle, jak Caesar předtím nařídil, dala ohněm znamení a z nejbližších pevnůstek se tam sbíhali; nepříteli se bojovalo tak prudce, jak musí bojovat stateční muži v krajní naději na spásu v nevýhodné poloze proti těm, kdo z valu a věží na ně házejí střely, když je všechna naděje v statečnosti. Když zabili asi čtyři tisíce mužů, zbylí byli zahnáni zpět do města. Druhého dne po vylomení bran, když už nikdo nebránil, byli naši vojáci vpuštěni, a Caesar prodal to město celé do otroctví. Kupci mu nahlásili počet hlav padesát tři tisíce.

Zároveň byl zpraven od Publia Crassa, kterého s jednou legií poslal k Venetům, Venellům, Osismům, Koriosolitům, Esuviům, Aulercům, Redonům, kteří jsou pobřežní obce a hraničí s oceánem, že všechny ty obce byly přivedeny do poslušnosti a moci římského lidu.

Když tak byla celá Galie uklidněna, dolehla k barbarům taková pověst o této válce, že se k Caesarovi vysílala poselstva od národů za Rýnem, která slibovala, že dají rukojmí a splní rozkazy. Těmto poselstvům Caesar, protože spěchal do Itálie a Illyrika, nařídil, aby se k němu vrátila s počátkem příštího léta. Sám odvedl legie k Karnutům, Andům, Turonům a dalším obcím blízkým těm místům, kde vedl válku, na zimní ležení a odjel do Itálie. Pro tyto činy bylo z Caesarových listů ustanoveno patnáctidenní díkůvzdání, což se před tím časem nikomu nestalo.

Kniha III.

Když Caesar odjížděl do Itálie, poslal Servia Galbu s dvanáctou legií a částí jízdy k Nantuatům, Veragrům a Sedunům, kteří sídlí od hranic Allobrogů, Ženevského jezera a řeky Rhône až k vrcholům Alp. Důvod vyslání byl ten, že chtěl otevřít cestu přes Alpy, kterou obchodníci jezdili s velkým nebezpečím a za vysoká cla. Dovolil mu, kdyby to pokládal za potřebné, umístit v těch končinách legii na zimní ležení. Galba po několika zdařilých bitvách, kdy dobyl několik jejich hradišť, k němu ze všech stran poslali posly, dali rukojmí a byl uzavřen mír, rozhodl se postavit dvě kohorty u Nantuatů a sám s ostatními kohortami této legie zimovat ve vesnici Veragrů, která se nazývá Oktodurus; tato vesnice leží v nevelkém údolí s přilehlou plání a je ze všech stran uzavřena převysokými horami. Protože ji dělila řeka na dvě části, druhou část vesnice přenechal Galům k zimování, druhou, kterou opustili, přidělil kohortám. To místo opevnil valem a příkopem.

Když uplynulo několik dnů zimního ležení a nařídil, aby se tam svezlo obilí, zpravili ho zvědi, že najednou v noci všichni odešli z té části vesnice, kterou přenechal Galům, a hory, které se nad vesnicí tyčí, drží veliké množství Sedunů a Veragrů. To se stalo z několika důvodů, že se Galové najednou rozhodli obnovit válku a zničit legii: za prvé, pohrdali legií pro její malost, protože nebyla úplná, dvě kohorty byly odebrány a mnozí jednotlivci posláni pro zásoby a chyběli; za druhé, pro nevýhodnost místa předpokládali, že nebude možné odolat ani jejich prvnímu náporu, kdykoli oni sami seběhnou s hor do údolí a budou vrhat šípy. K tomu přistupovalo, že si bolestivě vyčítali odvedení

svých dětí jako rukojmí a byli přesvědčeni, že se Římané pokoušejí obsadit vrcholy Alp nejen pro cestu, ale i pro trvalé držení a připojit tato místa k sousední provincii.

Když Galba tyto zprávy obdržel, protože ani zimní ležení a opevnění nebyly úplně dokončeny, ani o obilí a ostatní zásoby nebylo dost postaráno, protože po kapitulaci a přijetí rukojmí nepředpokládal, že by bylo nutno se válce bát, rychle svolal radu a začal zjišťovat názory. V té radě, když na ně dolehlo tak náhlé nebezpečí nad očekávání a již bylo vidět, že jsou téměř všechna vyvýšená místa plná ozbrojenců a nemohla přijít pomoc ani zásoby, protože cesty byly odříznuté, při téměř již zoufalé spáse se vyslovovaly i takové názory, aby s opuštěnými zavazadly udělali výpad a stejnými cestami, kterými se tam dostali, pospíšili ke spáse. Většina však rozhodla, že tento návrh si nechá do krajního případu a mezitím zkusí vývoj věcí a bude bránit tábor.

Po krátkém čase, sotva byl dán čas na uspořádání a provedení toho, co stanovili, nepřátelé ze všech stran na dané znamení sběhli, vrhali do valu kameny a kopí. Naši nejprve se svěží silou statečně odolávali a nevrhali žádnou střelu z vyššího místa marně, a kamkoli se zdálo, že některá část tábora je bez obránců a je tísněna, tam se vrhli a přinášeli pomoc. Byli však přemáháni tím, že dlouhá bitva vyčerpala nepřátele, kteří z boje odcházeli, a jiní s neporušenými silami nastupovali; nic takového naši pro svou malou početnost dělat nemohli a nejen že unavenému nebyla dána možnost odejít z boje, ale ani zraněnému opustit místo, kde stál, a dát se do bezpečí.

Když se už nepřetržitě bojovalo víc než šest hodin a nejen síly, ale i střely našim docházely a nepřátelé prudčeji doráželi a začali našim, slábnoucím, rozbíjet val a zasypávat příkopy a věc dospěla ke krajnímu konci, přiběhli ke Galbovi Publius Sextius Baculus, prvofilus, o němž jsme říkali, že byl v bitvě s Nervijci vyčerpán mnoha ranami, a také Gaius Volusenus, vojenský tribun, muž velké rozvahy i statečnosti, a vysvětlili mu, že jediná naděje na spásu je, pokud by udělali výpad

a vyzkoušeli krajní pomoc. Caesar svolal centuriony a rychle dal vojákům na vědomí, aby na chvíli přerušili bitvu, zachycovali jen vrhané střely, zotavili se z námahy a potom po dání znamení vyrazili z tábora a všechnu naději na spásu vložili do své statečnosti.

Co se jim nařídilo, to udělali, a náhle ze všech bran udělali výpad a nenechali nepřátelům čas poznat, co se děje, ani se seskupit. Tak se změnil osud, těm, kdo přišli v naději, že se zmocní tábora, obklíčili je ze všech stran a odřízli; z víc než třiceti tisíc mužů, kolik barbarů podle zjištění ke táboru přišlo, zabili víc než třetinu, zbytek zděšený dali na útěk a nedovolili jim zastavit se ani na vyšších místech. Tak byly všechny síly nepřátel rozehnány, zbaveny zbraní, a naši se vrátili do svých opevnění. Když tuto bitvu svedli, protože Galba nechtěl pokoušet osud častěji a pamatoval, že do zimního ležení přišel s jiným záměrem a viděl, že se potkal s jinými věcmi, pohnut hlavně nedostatkem obilí a zásob, druhého dne spálil všechna stavení té vesnice a pospíchal zpět do provincie; a protože mu nikdo nebránil ani cestu nezdržoval, dovedl legii bez úhony k Nantuatům, odtud k Allobrogům, a tam zimoval.

Po těchto událostech, když Caesar ze všech důvodů pokládal Galii za uklidněnou – porazil Belgy, zahnal Germány, přemohl v Alpách Seduny – a tak odjel se začátkem zimy do Illyrika, protože chtěl navštívit i ty národy a poznat jejich kraje, náhle v Galii vypukla válka. Příčina té války byla tato: Mladý Publius Crassus zimoval se sedmou legií v Andských krajích blízko oceánu. Protože v těch končinách byl nedostatek obilí, poslal několik prefektů a vojenských tribunů do sousedních obcí pro obilí; mezi nimi byl Titus Terrasidius, poslaný k Esuviům, Marcus Trebius Gallus ke Koriosolitům, Quintus Velanius s Titem Siliem k Venetům.

Tato obec má zdaleka největší vážnost v celé pobřežní oblasti těchto končin, protože Veneti mají nejvíc lodí, se kterými obvykle plují do Británie, a znalostí i praxí v námořní plavbě předčí ostatní; a v obrov-

ském a otevřeném moři, kde je jen málo přístavů a ty drží sami, mají skoro všechny, kdo tím mořem plují, jako poplatníky. Oni začali s tím, že zadrželi Silia a Velania, protože se domnívali, že prostřednictvím jich dostanou zpět své rukojmí, které dali Crassovi. Jejich vážností strženi sousedé, jak jsou galská rozhodnutí náhlá a nestálá, ze stejného důvodu zadrželi Trebia a Terrasidia a rychle poslali posly a prostřednictvím svých předáků se spolčili, že nebudou nic dělat než se společným souhlasem a budou snášet stejný osud, a popuzovali ostatní obce, aby raději setrvaly v té svobodě, kterou přijaly od předků, než snášely otroctví Římanů. Když celé pobřeží rychle přešlo na jejich stranu, poslali společné poselstvo k Publiu Crassovi: pokud chce dostat zpět své, ať jim vrátí rukojmí.

Když o tom byl Caesar Crassem zpraven, protože sám byl vzdáleněji, nařídil, aby mezitím na řece Loiře, která se vlévá do oceánu, byly stavěny dlouhé lodě, aby z provincie byli zaopatřeni veslaři, lodníci a kormidelníci. Když to bylo rychle zařízeno, sám pospíchal k vojsku, jakmile to v tom ročním období mohl. Veneti a ostatní obce, když se dozvěděli o Caesarově příchodu, byli zpraveni, a protože zároveň chápali, jak velký zločin spáchali tím, že si zadrželi vyslance, jméno u všech národů vždy svaté a nedotknutelné, a vrhli je do pout, podle velikosti nebezpečí začali chystat válku a zvláště to, co se týkalo lodí, pečovat o to, s tím větší nadějí, že si velmi věřili v povahu místa. Věděli, že pěší cesty jsou přerušovány zátokami, že plavba je obtížná pro neznalost míst a nedostatek přístavů, a věřili, že se naše vojska u nich nebudou moci déle zdržet pro nedostatek obilí; a i kdyby všechno dopadlo proti očekávání, přesto na lodích zmohou nejvíce, Římané nemají žádnou lodní základnu a neznají brody, přístavy ani ostrovy těch končin, kde by měli vést válku. A viděli, že plavba v uzavřeném moři je docela jiná než v obrovském a otevřeném oceánu. S těmito úvahami opevňují města, snášejí obilí z polí do měst, shromažďují do Venetie, kde jak bylo jisté, že Caesar začne válku, co nejvíce lodí. Za spojence

k té válce berou Osismy, Lexovie, Namnety, Ambiliaty, Moriny, Diablinty, Menapie; z Británie, která leží proti těm končinám, povolávají pomoc.

Byly tedy ty obtíže vedení války, které jsme uvedli, ale přesto Caesara k té válce mnoho nutilo: křivda, že byli zadrženi římští jezdci, povstání po kapitulaci, odpadnutí po vydání rukojmí, spiknutí tolika obcí, zvláště to, aby, kdyby tuto část zanedbal, ostatní národy nesoudily, že si totéž mohou dovolit. Protože tedy chápal, že téměř všichni Galové touží po změnách a jsou k válce vzrušováni pohyblivě a rychle, a všichni lidé přirozeně touží po svobodě a nenávidí stav otroctví, dřív než se spolčí víc obcí, usoudil, že musí vojsko rozdělit a rozmístit šířeji.

Legáta Tita Labiena posílá tedy s jízdou k Treverům, kteří sousedí s Rýnem. Zaúkoluje ho, aby navštívil Remy a ostatní Belgy a udržel je v povinnosti, a Germánům, o nichž bylo řečeno, že je Belgové povolali na pomoc, aby zabránil, pokud by se násilím pokusili překročit řeku na lodích.

Publiu Crassovi nařizuje odejít do Akvitánie s dvanácti legionářskými kohortami a velkým počtem jízdy, aby z těch národů nebyla posílána pomoc do Galie a nespojovaly se tak velké národy. Legáta Quinta Titurria Sabina posílá se třemi legiemi k Venellům, Koriosolitům a Lexoviům, aby se postaral o rozdělení té síly. Mladého Decima Bruta ustanovuje nad loďstvem a galskými loděmi, které nařídil svézt od Piktonů, Santonů a dalších uklidněných končin, a nařizuje mu, jakmile to půjde, odejít k Venetům. Sám tam pospíchá s pěšími sbory.

Rozmístění měst bylo asi takové, že ležela na krajních mysech a výběžcích a nebyla ani přístupná pěším, když se příliv zvedl z hlubin, což se stávalo pokaždé po dvanácti hodinách, ani loděmi, protože zase při odlivu by lodě ztroskotaly v mělčinách. Takže z obou stran bylo dobývání měst znesnadněno. A pokud někdy, přemoženi velikostí práce, když moře bylo vytlačeno náspem a hrázemi, které se vyrovnaly

zdím města, začali zoufat nad svým osudem, přistávalo veliké množství lodí, kterých měli nejvyšší dostatek, odvezli všechen svůj majetek a stáhli se do nejbližších měst: tam se zase bránili stejnými výhodami místa. Toto činili tím snáz skoro po celou dobu léta, že naše lodě byly drženy bouřemi a plavba v obrovském a otevřeném moři, s velkými přílivy a málem bez přístavů, byla nanejvýš obtížná.

Neboť jejich lodě byly stavěny a vyzbrojeny tímto způsobem: kýly byly poněkud plošší než u našich lodí, aby snáze snesly brody a odliv; přídě i zádě byly dost vzpřímené, přizpůsobené velikosti vln a bouří; lodě byly celé z dubu, aby snesly jakoukoli sílu a náraz; lavice z trámů stop silných, přibité železnými hřeby prstu palcového v tloušťce; kotvy místo lan upevněné železnými řetězy; místo plachet kůže a jemně vydělané kůže, buď kvůli nedostatku lnu a neznalosti jeho užívání, nebo spíš, jak je pravděpodobnější, protože se domnívali, že plachtami nelze dost pohodlně snášet tak velké bouře oceánu a tak velké nápory větrů ani řídit tak velké náklady lodí. S těmito loděmi měla naše flotila takové střetnutí, že vynikala jen rychlostí a prudkostí vesel, ostatní bylo pro povahu místa a sílu bouří u nich vhodnější. Naše lodě totiž svými zobci jim nemohly ublížit (taková v nich byla pevnost) a pro výšku se jim nedal snadno zasáhnout; a ze stejného důvodu je nebylo pohodlné zachytit háky.

K tomu přistupovalo, že když se zvedl vítr a odevzdaly se jemu, snášely bouři snadněji, v mělčinách se zastavovaly bezpečněji a opuštěné odlivem se nebály skal a útesů; všechny tyto nehody musely naše lodě obávat se.

Když dobyl několik měst, Caesar, jakmile pochopil, že se marně vynakládá tolik námahy, že se útěk nepřátel dobytím měst nezastaví ani jim nelze ublížit, rozhodl se čekat na loďstvo. Když to shromážděné bylo poprvé spatřeno od nepřátel, asi dvě stě dvacet jejich nejlépe připravených a nejlépe vyzbrojených lodí vyplulo z přístavu a postavilo se proti našim; a nebylo jasno Brutovi, který velel loďstvu, ani vojenským

tribunům a centurionům, kterým byly jednotlivé lodě přiděleny, co dělat nebo jaký způsob boje nastolit. Poznali totiž, že zobci jim nelze ublížit; postavili sice věže, ale výška zádí z barbarských lodí je převyšovala, takže se z nižšího místa nemohly dost pohodlně střely vrhat a vrhané od Galů dopadaly silněji. Jediná věc, kterou naši dobře připravili, byly velmi ostré kosy nasazené a připevněné na dlouhé tyče, podobného tvaru jako kosy k rozbíjení zdí. Těmi, když se zachytily a přitáhly lana, která upevňovala plachtová ráhna k stěžním, s rozjetým člunem vyrvanými vesly se trhaly. Když byla přetnuta, nutně padala ráhna, takže, protože všechna naděje galských lodí spočívala na plachtách a lanoví, zbaveny toho ztratily v jedné chvíli všechen užitek lodí. Zbývající soutěž spočívala v statečnosti, v níž naši vojáci snadno vítězili, a tím více, že se vše dělo pod zrakem Caesara a celého vojska, takže žádný trochu statečnější čin nemohl zůstat skrytý; všechny totiž pahorky a vyvýšená místa, odkud byl blízký výhled na moře, drželo vojsko.

Když byla ráhna, jak jsme řekli, sražena, naše dvě tři lodě obklopily jednu nepřátelskou a vojáci se nejvyšší silou snažili přejít na nepřátelské lodě. Jakmile si barbaři všimli, že se to děje, a bylo dobyto několik lodí, protože na tu věc nebylo pomoci, pokusili se spásu hledat v útěku. A když už se obrátili tím směrem, kam je vítr vedl, náhle nastalo takové bezvětří a klid, že se ze svého místa nemohli pohnout. Tato věc byla pro dokončení věci největším štěstím: naši totiž po jedné je dohonili a dobyli, takže z celého počtu málokteré se noci dostaly k pevnině; bojovalo se asi od čtvrté hodiny až do západu slunce.

Touto bitvou byla ukončena válka s Venety a s celým pobřežím. Když se tam totiž shromáždila všechna mládež, také všichni staršího věku, v nichž bylo něco rozvahy nebo důstojnosti, a svezly se tam všechny lodě, které kde byly, a byly ztraceny, zbylí neměli ani kam se stáhnout, ani jak bránit města. Vydali tedy sebe i vše své Caesarovi. Caesar rozhodl, že proti nim bude třeba zakročit tím přísněji, aby do

budoucna barbaři pečlivěji zachovávali právo vyslanců. Pobil tedy celou radu a ostatní prodal do otroctví.

Zatímco se toto dělo u Venetů, Quintus Titurius Sabinus s těmi sbory, které od Caesara přijal, dorazil do kraje Venellů. Těm vládl Viridovix a držel velení nad všemi těmi obcemi, které odpadly, z nichž svedl vojsko a velké sbory; v těchto dnech Aulerci Eburovikové a Lexoviové, zabili svou radu, protože nechtěla být strůjcem války, zavřeli brány a spojili se s Viridovikem; a kromě toho se ze všech stran Galie sešlo veliké množství ztracených lidí a loupežníků, které naděje na kořist a bažení po válce odváděly od zemědělství a denní práce. Sabinus se držel v táboře, ve všem vhodném místě, zatímco Viridovix se usadil proti němu ve vzdálenosti dvou tisíc kroků a denně svými vyvedenými sbory nabízel bitvu, takže Sabinus přišel nejen do opovržení u nepřátel, ale i řeči našich vojáků ho trochu kritizovaly; vyvolal tak velké mínění o své bázlivosti, že se nepřátelé odvažovali přistoupit až k valu tábora. To činil z toho důvodu, že si nemyslel, že s tak velkým množstvím nepřátel, zvláště když je nepřítomen ten, kdo drží nejvyšší velení, má legát bojovat jinak než na rovném místě nebo při nějaké přednosti.

Když se tato pověst o strachu upevnila, vybral si jednoho vhodného a chytrého muže, Gala, z těch, které měl u sebe jako pomoc. Tomu velikými odměnami a sliby přemluvil, aby přešel k nepřátelům, a vysvětlil mu, co má dělat. Ten, když k nim přišel jako přeběhlík, vyložil strach Římanů, popsal, jak sám Caesar je od Venetů tísněn, a nebude trvat dlouho, než Sabinus v nejbližší noci tajně vyvede vojsko z tábora a vyrazí ke Caesarovi, aby mu přinesl pomoc. Když to zaslechli, všichni vykřikli, že nelze promeškat příležitost dobře dokončit věc: musí se jít na tábor. Mnoho věcí Galy k tomu rozhodnutí vybízelo: váhání Sabinovo v předchozích dnech, potvrzení přeběhlíka, nedostatek jídla, o nějž se nedbale postarali, naděje na venetskou válku a to, že lidé rádi věří tomu, co chtějí. Tak Viridovika a ostatní vůdce z porady neuvolnili

dřív, než jim bylo dovoleno vzít zbraně a pospíchat k táboru. Když to dostali, byli radostní, jako kdyby vítězství bylo již zajištěno, a sebrali chvoj a klestí, kterými zasypou příkopy Římanů, a šli na tábor.

Místo tábora bylo vyvýšené a asi tisíc kroků se mírně od spodu zvedalo. Sem spěchali s velkým během, aby Římanům zůstal co nejmenší prostor k seskupení a vyzbrojení, a dorazili vyčerpaní.

Sabinus svoje povzbudil a dychtivým dal znamení. Nepřátele obtížené pro náklady, které nesli, nařídil dvěma branami vyrazit do výpadu.

Stalo se díky vhodnosti místa, nevědomosti a vyčerpanosti nepřátel, statečnosti vojáků a cviku z předchozích bojů, že ani náš jediný nápor nesnesli a ihned se obrátili na útěk. Naši vojáci je obtížené s neporušenými silami pronásledovali a velké množství z nich zabili; zbývající pronásledovala jízda a nechala jen málo těch, kdo z útěku unikli. Tak byl zároveň Sabinus zpraven o námořní bitvě a Caesar o Sabinově vítězství, a všechny obce se ihned Titurrovi vzdaly. Jak je totiž mysl Galů čilá a připravená k podnikání válek, tak je měkká a nejméně odolná k snášení pohrom.

Zároveň Publius Crassus, když přišel do Akvitánie, která, jak bylo řečeno výše, rozlehlostí a množstvím lidí tvoří třetinu Galie, chápal, že má vést válku v těch končinách, kde několik let předtím byl legát Lucius Valerius Praekoninus po porážce vojska zabit a odkud prokonzul Lucius Manlius utekl po ztrátě zavazadel; chápal, že si musí počínat s nemalou pečlivostí. Když se tedy postaral o zásoby obilí, pomocné sbory a jízdu, a kromě toho jmenovitě povolal mnoho statečných mužů z Tolosy, Karkasony a Narbony, které jsou obcemi galské provincie sousedícími, zavedl vojsko do území Sotiatů.

Když se o jeho příchodu dozvěděli Sotiatové, svedli velké sbory a jízdou, v níž byli nejmocnější, cestou napadli náš průvod a nejprve svedli jezdeckou bitvu; potom, když jejich jízda byla zahnána a naši ji

pronásledovali, náhle ukázali pěší sbory, které v úvoze v záloze rozmístili. Ti napadli naše rozprchlé a obnovili bitvu.

Bojovalo se dlouho a prudce; Sotiatové, povzbuzeni dřívějšími vítězstvími, se domnívali, že na jejich statečnosti závisí spása celé Akvitánie, naši zase toužili ukázat, co dokážou bez vrchního velitele a bez ostatních legií pod mladým vůdcem; konečně, vyčerpaní ranami, nepřátelé se obrátili na útěk. Velké množství z nich bylo pobito a Crassus z pochodu začal dobývat město Sotiatů. Když se statečně bránili, nasunul vinice a věže. Oni, zčásti pokoušeli se o výpad, zčásti vedli chodby pod násep a vinice (v této věci jsou Akvitánci zdaleka nejzkušenější, protože mají na mnoha místech měděné doly a kamenolomy); když viděli, že pečlivostí našich těmito věcmi nic nezmohou, poslali ke Crassovi posly a žádali, aby je přijal do kapitulace. Když toho dosáhli, byli vyzváni vydat zbraně, a učinili to.

A zatímco všichni naši byli oku napjaté k té věci, Adiatunnus, který držel nejvyšší velení, s šesti sty zasvěcenci, kterým říkají soldurii a jejichž postavení je takové, že užívají všech výhod v životě spolu s těmi, jejichž přátelství se zasvětili, a stane-li se těmto něco násilím, buď týž osud s nimi snášejí, nebo si sami způsobí smrt (dosud nebyl nalezen nikdo, kdo by, až by byl zabit ten, jehož přátelství se zasvětil, odmítl smrt), s nimi se Adiatunnus pokusil udělat výpad z jiné části města, strhl se z té strany opevnění křik, vojáci se sběhli ke zbraním a prudce se tam bojovalo, byl zahnán zpět do města, a přesto u Crassa dosáhl, aby i on požíval stejné podmínky kapitulace.

Když přijal zbraně a rukojmí, Crassus vyrazil do území Vokátů a Tarusátů. Pak se barbaři rozohnili, protože se dozvěděli, že město opevněné povahou místa a lidskou prací bylo dobyto během několika dnů, a začali vysílat posly na všechny strany, přísahat, dávat si rukojmí, chystat sbory. Posílají také posly k těm obcím, které jsou v předalpské Hispánii sousedící s Akvitánií: odtud volají pomoc a vůdce. Když ti přišli, pokoušejí se vést válku s velkou vážností a velkým

množstvím lidí. Za vůdce byli vybráni ti, kdo byli všechna léta s Quintem Sertoriem a byli pokládáni za vlastníky nejvyšší znalosti vojenské věci. Ti podle zvyku římského lidu se dávají obsazovat místa, opevňovat tábory, odřezávat našim zásobování. Když si Crassus všiml, že jeho sbory se pro svou malou početnost nedají snadno rozdělit, že se nepřítel toulá, obléhá cesty a nechává v táboře dost ochrany, a proto se mu méně pohodlně svážejí obilí a zásoby a denně roste počet nepřátel, usoudil, že nesmí váhat a musí svést rozhodující bitvu.

Když tuto věc předložil radě a všichni byli téhož mínění, stanovil den bitvy na druhý.

Za úsvitu vyvedl všechny sbory, sestavil dvojí šik, pomocné sbory postavil do středu šiku a čekal, co nepřátelé rozhodnou.

Oni, přesto že se pro své množství, starou slávu válečnou a malou početnost našich domnívali, že budou bojovat bezpečně, přesto považovali za bezpečnější dosáhnout vítězství bez zranění tím, že obsadí cesty a odříznou zásoby, a pokud by Římané pro nedostatek obilí začali ustupovat, obtížené v průvodu a pod břemeny, slabší na duchu, napadnout. Když vůdci toto rozhodnutí schválili, drželi se v táboře, i když se vyvedly sbory Římanů. Když to Crassus prohlédl a svým váháním a mínění strachu nepřátelé udělali naše vojáky čilejšími k bitvě a slyšely se hlasy všech, že nelze déle čekat, aby se táhlo na tábor, povzbudil své a za touhy všech pospíchal k táboru nepřátel.

Tam, zatímco jedni zasypávali příkopy, jiní mnoha vrženými střelami zaháněli obránce od valu a opevnění, a pomocné sbory, kterým Crassus pro boj mnoho nedůvěřoval, dodáváním kamenů a střel a snášením drnů na násep dávaly zdání bojujících, stejně od nepřátel se bojovalo neohroženě a bez bázně a vrhané střely z vyššího místa nedopadaly marně, jezdci po objezdu kolem tábora nepřátel Crassovi hlásili, že tábor není stejně pečlivě opevněn ze zadní brány a je k ní snadný přístup.

Crassus prefekty jízdy povzbudil, aby velikými odměnami a sliby své rozohnili, a ukázal jim, co má být vykonáno. Oni, jak bylo nařízeno, vyvedli ty kohorty, které byly nechány na stráž tábora a byly čerstvé, a vedli je delším okruhem, aby je nebylo možno z nepřátelského tábora spatřit, zatímco všech oči a mysli byly obráceny k bitvě, rychle dospěli k těm opevněním, o nichž jsme řekli, prolomili je a dostali se do nepřátelského tábora dřív, než mohli být zřetelně vidět nebo dřív, než mohlo být zjištěno, co se děje. Tehdy, slyše křik z té strany, naši s obnovenými silami, jak se zpravidla stává při naději na vítězství, začali útočit prudčeji. Nepřátelé, ze všech stran obklíčení a zoufalí, pokoušeli se dostat přes opevnění a hledat spásu v útěku. Na nejotevřenějších rovinách je dohonila jízda a z padesáti tisíc, kteří, jak bylo známo, se sešli z Akvitánie a od Kantabrů, zbyla sotva čtvrtina, a hluboko v noci se vrátila do tábora.

Když se tato bitva doslechla, většina Akvitánie se Crassovi vzdala a sama poslala rukojmí; v jejich počtu byli Tarbellové, Bigerriony, Ptianii, Vokátové, Tarusátové, Elusátové, Gátové, Auskové, Garumni, Sibusátové, Kokosátové; jen několik nejzazších národů v důvěře v roční dobu, protože se blížila zima, se tomu vyhnulo.

Zároveň Caesar, přestože už bylo léto téměř u konce, přesto, že po uklidnění celé Galie zbývali Morini a Menapiové, kteří byli ve zbrani a nikdy k němu neposlali posly o mír, usoudil, že tuto válku dokáže rychle ukončit, a zavedl tam vojsko; ti začali vést válku zcela jiným způsobem než ostatní Galové. Protože totiž chápali, že největší národy, které svedly bitvu, byly poraženy a přemoženy, a měli souvislé lesy a bažiny, odnesli tam sebe a vše své. Když Caesar dorazil k počátku těchto lesů a začal opevňovat tábor a mezitím nebyl žádný nepřítel vidět, naši se rozptýlili při práci a náhle ze všech stran lesa vylétli a zaútočili na naše. Naši rychle chopili zbraně, zahnali je do lesů, mnoho jich zabili, pronásledovali je dál do nepříznivějších míst a málo svých ztratili.

V dalších dnech dal Caesar postupně kácet lesy a aby se nikdo nemohl na neozbrojené a nepozorné vojáky z boku vrhnout, všechen pokácený materiál ukládal otočený k nepříteli a stavěl ho jako val po obou stranách. Neuvěřitelnou rychlostí byl velký prostor za několik dní zpracován, a když už naši drželi dobytek a zadní zavazadla a oni sami hledali hustší lesy, přišly takové bouře, že se práce musela nutně přerušit a vojáci nemohli déle zůstat pod kožemi pro dlouhé deště. Caesar tedy zpustošil všechny jejich kraje, spálil vesnice a stavení, odvedl vojsko a usadil ho na zimní ležení u Aulerců, Lexoviů a dalších obcí, které se nedávno zúčastnily války.

Kniha IV.

Zimu, která následovala — bylo to v roce konzulů Gnaea Pompeia a Marka Crassa —, překročili germánští Usipetové a také Tenktirové ve velkém počtu Rýn nedaleko od moře, do něhož se vlévá.

Důvodem jejich přechodu bylo, že je Suebové mnoho let sužovali válkou a bránili jim v obdělávání polí.

Suebský národ je zdaleka největší a nejbojovnější ze všech germánských kmenů.

Prý mají sto okrsků, z nichž každoročně vyvádějí z území po tisíci ozbrojencích do války. Ostatní, kdo zůstali doma, živí sebe i je; tito pak zase příští rok jsou ve zbrani a druzí zůstávají doma. Tak se nepřerušuje ani obdělávání polí, ani zvyk a schopnost válčit. Soukromá a oddělená pole u nich nic neznamenají a není dovoleno zůstat déle než rok na jednom místě kvůli obdělávání. Nežijí mnoho z obilí, ale z větší části z mléka a dobytka a hodně se věnují lovu; tahle věc — druh potravy, každodenní cvičení, volnost života, protože od dětství nejsou vedeni k žádné povinnosti ani kázni a nedělají vůbec nic proti své vůli — i síly v nich živí, i tělesnou mohutnost z nich vyvolává. A dovedli se do takového zvyku, že v nejchladnějších krajích nemají jiný oděv než kůže, pro jejich malost mají velkou část těla odhalenou, a myjí se v řekách.

Obchodníci k nim mají přístup spíš proto, aby měli, komu by prodávali to, co ukořistí ve válce, než aby si přáli, aby se k nim něco dováželo. Dokonce ani soumary, které Galové mají nejradši a opatřují si je za vysokou cenu, Germáni z dovozu neužívají, nýbrž ty, kteří se u nich

narodí — malí a nehezcí — každodenním cvičením přivádějí k tomu, aby zvládli největší námahu.

V jezdeckých bitvách často sesedají z koní a bojují pěšky; koně navykli zůstávat na témž místě, k nimž se, když je potřeba, rychle vracejí. Podle jejich mravů není nic hanebnějšího ani zbabělejšího než užívat sedel. A tak se odvažují, i když je jich málo, přibližovat se k jakémukoli počtu osedlaných jezdců. Víno vůbec k sobě dovážet nedávají, protože mají za to, že lidé tím změknou k snášení námahy a změkne se.

Za veřejně největší chválu pokládají, aby pokud možno nejšíře bylo kolem jejich hranic prázdno; tím prý se dává najevo, že velký počet obcí jejich sílu nemůže snést. A tak se říká, že z jedné strany od Suebů je asi sto tisíc kroků prázdné země. Z druhé strany sousedí Ubijové, jejichž obec byla rozlehlá a kvetoucí, pokud jde o Germány; ti jsou poněkud, i když jsou téhož rodu, než ostatní lidštější, protože se dotýkají Rýna, chodí k nim mnoho obchodníků a sami si pro blízkost zvykli na galské mravy. Když je Suebové po mnoha válkách nemohli pro rozlehlost a vážnost obce z jejich území vypudit, přesto si je udělali poplatníky a mnohem více je ponížili a oslabili.

Ve stejném postavení byli Usipetové a Tenktirové, o nichž jsme se zmínili; ti několik let snášeli suebský nápor, nakonec však byli vypuzeni ze svých polí, tři roky bloudili po mnoha místech Germánie a dorazili k Rýnu, kde sídlili Menapiové. Ti měli pole, stavení a vesnice na obou březích řeky; ale příchodem tak velkého množství se zděsili, vystěhovali se z těch stavení, která měli za řekou, a s rozestavěnými strážemi na jižním břehu Rýna bránili Germánům přejít. Oni všechno vyzkoušeli, a protože ani silou se nemohli dostat přes řeku pro nedostatek lodí, ani tajně přejít pro menapijské stráže, předstírali, že se vracejí do svých sídel, postoupili tři dny cesty a znovu se vrátili; a když tuto celou cestu jízda urazila za jednu noc, překvapili nic netušící Menapie, kteří se dozvěděli skrze zvědy o germánském odchodu a beze strachu se přestěhovali zpět za Rýn do svých vesnic. Pobili je,

zmocnili se jejich lodí a dříve než se dozvěděla ta část Menapiů, která byla před Rýnem, přešli řeku; obsadili všechna jejich stavení a zbytek zimy se živili z jejich zásob.

Když se o tom Caesar dozvěděl a bál se galské nestálosti, protože Galové jsou v rozhodování pohyblivý a většinou touží po novotách, usoudil, že se jim nesmí nic svěřit. Je totiž galským zvykem, že nutí i cestující pocestné, aby se zastavili, a vyptávají se jich, co každý z nich o té či oné věci slyšel nebo poznal, a v městech dav obklopuje obchodníky a nutí je oznamovat, z kterých krajů přicházejí a co tam poznali. Těmito věcmi a doslechy pohnuti vstupují často do porad o nejvyšších věcech, kterých musí hned litovat, protože se spoléhají na nejisté pověsti a většina odpovídá vymyšlené věci podle jejich vůle.

Když Caesar poznal tento zvyk, aby mu nehrozila větší válka, odešel k vojsku dříve než obvykle. Když tam dorazil, zjistil, že to, co tušil, se stalo: některé obce poslaly k Germánům poselstva a zvaly je, aby odešli od Rýna; všechno prý, co by si vyžádali, bude od nich připraveno. Pohnuti touto nadějí již Germáni volněji bloudili a dostali se do krajů Eburonů a Kondrusů, kteří jsou klienty Treverů. Caesar svolal galské náčelníky, usoudil, že to, co poznal, má zatajit, mysli jim utišil a utvrdil, nařídil svézt jízdu a rozhodl se vést válku s Germány.

Když si opatřil zásoby obilí a vybral si jezdce, vyrazil do těch končin, v nichž, jak slyšel, Germáni jsou. Když od nich byl vzdálen cestu několika dnů, přišli od nich vyslanci, jejichž řeč byla tato:

Germáni že ani první válku s římským lidem nezačínají, ani se však nezdráhají, jsou-li napadeni, bojovat zbraněmi, protože zvyk Germánů je od předků předán, že komukoli, kdo začne válku, kladou odpor, a nikdy se neprosí o milost. Nicméně prý přišli neradi, vyhnáni z domova; chtějí-li Římané jejich přízně, mohou jim být užitečnými přáteli; buď ať jim přidělí pole, nebo ať je nechají držet to, co dobyli zbraněmi: ustupují jediným Suebům, kterým ani sami nesmrtelní bohové

nemohou být rovni; mimo ně nikdo na zemi, koho by nemohli přemoci.

Na to Caesar odpověděl, co uznal za vhodné; závěr řeči však byl:

že s nimi nemůže uzavřít žádné přátelství, pokud zůstanou v Galii, že není správné, aby ti, kdo nedovedli uhájit svá území, obsazovali cizí, a že v Galii nejsou žádná volná pole, která by bez křivdy mohla být dána tak velkému zástupu; smějí se však, chtějí-li, usadit v krajích Ubijů, jejichž vyslanci jsou u něho a stěžují si na suebské příkoří a žádají ho o pomoc; toto on nařídí Ubijům.

Vyslanci řekli, že toto vyřídí svým a po třetím dni se po úvaze vrátí ke Caesarovi: mezitím ať nehýbe tábor blíž k nim. Caesar řekl, že ani to od něho nedosáhnou. Dozvěděl se totiž, že velká část jejich jízdy byla před několika dny poslána k Ambivaritům za Masu kvůli kořistění a shánění obilí; soudil, že na tyto jezdce čekají a kvůli tomu si nárokují odklad.

Masa teče z pohoří Vosges, které je v krajích Lingonů, a když přijme část z Rýna, ta se nazývá Vakalus; vytváří ostrov Batávů a vlévá se do oceánu, a ne dál než osmdesát tisíc kroků od oceánu se vlévá do Rýna. Rýn pak vyvěrá u Lepontiů, kteří obývají Alpy, a dlouhým prostorem spěchá územím Nantuatů, Helvetiů, Sekvanů, Mediomatriků, Triboků a Treverů, a když se přiblíží k oceánu, dělí se do mnoha ramen, přičemž vzniká mnoho ohromných ostrovů, z nichž velkou část obývají divoké barbarské národy, z kterých jsou prý někteří, kdo žijí z ryb a ptačích vajec, a mnoha ústími se vlévá do oceánu.

Když Caesar nebyl od nepřítele vzdálen víc než dvanáct tisíc kroků, vrátili se k němu, jak bylo ujednáno, vyslanci; ti se s ním setkali cestou a usilovně prosili, aby nepostupoval dále. Když to nedosáhli, žádali, aby předeslal rozkaz těm jezdcům, kteří předjeli zástup, aby je nenapadali, a aby jim dal možnost poslat vyslance k Ubijům; a kdyby jejich náčelníci a rada se jim přísahou zavázali věrností, projevili, že použijí té podmínky, kterou Caesar nabídne: a aby jim na vyřízení těchto věcí

dal lhůtu tří dnů. To všechno Caesar pokládal za směřující k témuž, aby s odkladem tří dnů se jim vrátila jejich nepřítomná jízda; řekl však, že toho dne nepostoupí dál než o čtyři tisíce kroků kvůli vodě; a aby se druhého dne shromáždili co nejpočetněji, že si vyslechne jejich požadavky. Mezitím poslal k prefektům, kteří s celou jízdou předjeli, aby jim oznámili, ať nepřátele neprovokují k boji, a budou-li napadeni, aby odolávali, dokud sám s vojskem nepřijde blíž.

Avšak nepřátelé, jakmile první spatřili naše jezdce, kterých bylo pět tisíc, zatímco oni sami neměli víc než osm set jezdců, protože ti, kdo byli posláni za Masu kvůli obilí, se ještě nevrátili, zaútočili na nic netušící naše — vždyť jejich vyslanci se chvíli předtím od Caesara rozešli a toho dne byl příměří, které si od nich vyžádali — a rychle naše uvedli ve zmatek. Když se tito zase bránili, podle svého zvyku seskočili na zem, mnohým z našich podřízli koně, srazili je k zemi a ostatní zahnali na útěk a tak vyděšené hnali, že neustali ve svém útěku, dokud se nedostali na dohled našeho zástupu. V té bitvě bylo z našich jezdců zabito sedmdesát čtyři, mezi nimi nejstatečnější muž Piso Akvitánský, syn vznešeného rodu, jehož dědeček držel ve své obci královskou moc a byl od našeho senátu nazván přítelem. Ten, když přinesl bratrovi, jehož nepřátelé odřízli, pomoc, vyrval ho z nebezpečí, sám svržen z raněného koně, pokud mohl, nejstatečněji odolával; když obklopen klesl, utržil mnoho ran, a jakmile to bratr, který se již z bitvy stáhl, zpozoroval z dálky, pobodl koně, vrhl se mezi nepřátele a byl zabit.

Když se tato bitva stala, Caesar měl za to, že už nemá vyslechnout vyslance ani přijímat podmínky od těch, kdo lstí a úskokem si vyprosili mír a sami pak začali válku; a čekat, až se nepřátelské síly rozšíří a vrátí se jim jízda, pokládal za nejvyšší pošetilost; a vida slabost Galů, chápal, kolik moci již nepřátelé u nich jednou bitvou získali; myslel si, že jim nelze dávat žádný čas na porady. Když to rozhodl a sdělil to legátům a kvestorovi, aby neopomenul žádný den vhodný k boji, přišlo něco nejvhodnějšího: druhý den časně ráno Germáni, používajíce téže

věrolomnosti a předstírání, přišli k němu do tábora v hojném počtu i se všemi náčelníky a staršími, zároveň, jak se říkalo, aby se omluvili, že minulý den začali bitvu v rozporu s tím, co bylo řečeno a oni sami si vyžádali, a zároveň aby lstí, pokud by mohli, dosáhli něčeho ohledně příměří. Caesar, potěšen, že se mu takto nabídli, nařídil, aby byli zadrženi; sám vyvedl všechny sbory z tábora a nařídil jízdě, protože ji pokládal za vyděšenou po nedávné bitvě, aby šla za zástupem.

Sestavil trojí šik a rychle, po osmi tisících krocích pochodu, dorazil k nepřátelskému táboru dřív, než mohli Germáni rozpoznat, co se děje. Oni, náhle vším vyděšeni, i rychlostí našeho příchodu, i odchodem svých, nemají prostor k poradě ani k uchopení zbraní a jsou zmateni, zda bude lepší vést sbory proti nepříteli, nebo bránit tábor, nebo hledat spásu v útěku. Jejich strach se jevil hlukem a běhanicí, naši vojáci podníceni včerejší věrolomností vtrhli do tábora. Tam ti, kdo mohli rychle uchopit zbraně, chvíli našim odporovali a bitvu svedli mezi vozy a zavazadly; ostatní zástup dětí a žen (vždyť se vším svým vyšli z domova a překročili Rýn) se dal na útěk na všechny strany; k jejich pronásledování Caesar poslal jízdu.

Germáni, když zaslechli křik z týla a viděli, že jsou jejich zabíjeni, odhodili zbraně, opustili vojenské prapory a vyrazili z tábora; a když dorazili k soutoku Masy a Rýna, naděje na útěk už nebyla, mnoho jich bylo zabito, zbývající se vrhli do řeky a tam zahynuli, přemoženi strachem, únavou a silou proudu. Naši se do jednoho vrátili bez pohromy, s velmi málo zraněnými, z takového strachu před velkou válkou — vždyť nepřátel bylo čtyři sta třicet tisíc hlav. Těm, které zadržel v táboře, Caesar dal možnost odejít. Oni se báli trestů a muk od Galů, jejichž pole poplenili, a řekli, že chtějí zůstat u něho. Caesar jim přiznal svobodu.

Když byla germánská válka ukončena, Caesar z mnoha důvodů rozhodl, že musí přejít Rýn; z nich nejoprávněnější byl ten, že viděl, jak snadno jsou Germáni přemluveni, aby přišli do Galie, a chtěl, aby se

báli i o své věci, až pochopí, že vojsko římského lidu může i smí přejít Rýn. Přistoupilo i to, že ta část jízdy Usipetů a Tenktirů, o níž jsem se zmínil, že přešla Masu kvůli kořistění a shánění obilí a bitvy se nezúčastnila, po útěku svých se stáhla za Rýn do kraje Sugambrů a spojila se s nimi. Když k nim Caesar poslal posly a žádal, aby mu vydali ty, kdo začali válku s ním i s Galií, odpověděli: panství římského lidu končí u Rýna; nepokládá-li za správné, aby Germáni proti jeho vůli přecházeli do Galie, proč nárokuje nějakou pravomoc za Rýnem? Ubijové pak, kteří jediní z národů za Rýnem vyslali k Caesarovi vyslance, uzavřeli přátelství, dali rukojmí, usilovně prosili, aby jim přinesl pomoc, protože jsou těžce sužováni Suebové; nebo kdyby mu tomu bránily státní záležitosti, ať jen převede vojsko přes Rýn: to jim bude dostatečnou pomocí a nadějí pro budoucnost. Taková je prý sláva a mínění o jeho vojsku po přemožení Ariovista a po této nejnovější bitvě i u nejzazších germánských národů, že by mohli být chráněni již pouhou pověstí a přátelstvím římského lidu. Slibovali velké množství lodí k převezení vojska.

Caesar se z těchto důvodů, které jsem uvedl, rozhodl přejít Rýn; ale přejít na lodích nepokládal za dost bezpečné ani za hodné sebe nebo římského lidu. A tak, i když mu byla předložena největší obtížnost stavby mostu pro šířku, prudkost a hloubku řeky, přesto usoudil, že se musí o to pokusit, nebo že se jinak vojsko převést nedá. Zavedl tento způsob mostu. Spojoval dvě trámy jeden a půl stopy silné, dole trochu zašpičatělé, přiměřené výšce řeky, se vzdáleností dvou stop mezi sebou. Když je stroji ponořil do řeky a beranidly zahnal, nestály jako kůly přímo kolmo, ale sklonily se tak, aby se podle přirozeného proudu řeky nakláněly dolů; proti nim postavil další dva, spojené týmž způsobem, ve vzdálenosti čtyřiceti stop níže, obrácené proti síle a náporu řeky. Oba tyto páry byly nad sebou spojeny dvoustopými trámy položenými napříč, taková byla vzdálenost mezi těmi dvěma trámy; po obou stranách byly dvěma svorkami upevněny z vnějšího kraje; když

byly tyto svorky rozpojeny a svázány do opačné strany, taková byla pevnost díla a taková jeho povaha, že čím větší síla vody se přihnala, tím pevněji byly svázány. Tyto trámy byly pokryty podélnými trámy a potaženy proutím a tyčemi; a kromě toho byly i dole po proudu řeky zasazeny šikmé kůly, které vložené jako beran a spojené s celým dílem zachycovaly nápor řeky; a jiné rovněž nad mostem v nevelké vzdálenosti, aby, kdyby barbaři pustili po vodě kmeny stromů nebo lodě, aby strhli dílo, tyto zábrany jejich sílu zmírnily a nemohly mostu uškodit.

Za deset dní, co se začala svážet dřeva, bylo celé dílo hotovo a vojsko převedeno. Caesar nechal na obou koncích mostu silnou stráž a vyrazil do krajů Sugambrů. Mezitím k němu přišli vyslanci z několika obcí; těm, kteří žádali o mír a přátelství, vlídně odpověděl a nařídil, aby mu byli přivedeni rukojmí. Avšak Sugambrové se od té doby, co se začal stavět most, chystali k útěku; na pobídku těch, které měli u sebe z Tenktirů a Usipetů, vyšli ze svého území, vyvezli všechen svůj majetek a skryli se v samotě a v lesích.

Caesar se v jejich kraji zdržel několik dní, všechny vesnice a stavení dal zapálit, obilí posekat a stáhl se do krajů Ubijů; slíbil jim svou pomoc, kdyby je Suebové sužovali, a dozvěděl se od nich toto: Suebové se, jakmile se skrze zvědy dozvěděli, že se staví most, svým zvykem po poradě rozhodli rozeslat posly na všechny strany, aby se obyvatelstvo vystěhovalo z opevněných míst, aby děti, ženy a všechno své uložili do lesů a aby všichni, kdo mohou nosit zbraně, se shromáždili na jedno místo. Toto bylo přibližně uprostřed krajů, které Suebové ovládají; tam prý se rozhodli očekávat příchod Římanů a tam o věci rozhodnout. Jakmile se Caesar o tom dozvěděl a všechny věci, kvůli nimž převedl vojsko, byly vykonány — aby Germánům vnukl strach, aby potrestal Sugambry, aby zbavil Ubije obležení —, strávil za Rýnem celkem osmnáct dní a usoudil, že k slávě i k užitku bylo dost pokroku; vrátil se do Galie a most strhl.

Protože zbývala jen malá část léta a v těch krajích, protože celá Galie se kloní k severu, přicházejí zimy brzy, přesto Caesar usiloval o výpravu do Británie, protože chápal, že téměř ze všech galských válek odtamtud byla posílána pomoc našim nepřátelům; a i kdyby čas roku k vedení války nestačil, soudil, že mu bude k velkému užitku, když ostrov aspoň navštíví, pozná druh lidí, místa, přístavy a přístupy; to vše bylo Galům téměř neznámé. Nikdo tam totiž snadno nejezdí kromě obchodníků, a dokonce ani oni neznají nic kromě pobřeží a těch krajů, které leží proti Galii.

A proto, i když si odevšad svolal obchodníky, nemohl zjistit ani jak je ostrov veliký, ani jaké či kolik národů ho obývají, ani jaký mají válečný zvyk nebo jaké mají řády, ani které jsou vhodnými přístavy pro větší množství lodí.

K prozkoumání těchto věcí, dřív než sám podstoupí nebezpečí, poslal napřed, jak uznal za vhodného, Gaia Volusena s válečnou lodí. Nařídil mu, aby po vyzkoumání všeho co nejdříve se k němu vrátil. Sám se se všemi sbory vydal k Morinům, protože odtamtud byla nejkratší cesta do Británie. Sem nařídil svézt lodi z okolních krajů i loďstvo, které si předchozího léta připravil pro venetskou válku.

Mezitím, když se jeho záměr poznal a obchodníci ho donesli k Britům, přišli k němu z několika obcí ostrova vyslanci se slibem, že dají rukojmí a podřídí se vládě římského lidu. Když je vyslechl, vlídně jim slíbil a vybídl je, aby v tom úmyslu setrvali, odeslal je domů a s nimi poslal Commia, kterého sám po přemožení Atrebatů ustanovil jejich králem, jehož statečnost a radu chválil a kterého pokládal za sobě věrného a jehož vážnost v těch krajích byla veliká. Nařídil mu, aby navštívil, které obce bude moci, a vybídl je, aby se podřídily věrnosti římského lidu, a aby oznámil, že on sám tam brzy přijde.

Volusenus prozkoumal všechny kraje, pokud mu to bylo možno — nemohl totiž vystoupit z lodi a svěřit se barbarům — a pátého dne se vrátil ke Caesarovi a oznámil, co tam zahlédl.

Zatímco se Caesar na těch místech zdržoval kvůli přípravě lodí, přišli k němu vyslanci z velké části Morinů; omlouvali se za svou dřívější volbu, že jako lidé barbarští a neznalí našich zvyků začali válku s římským lidem, a slibovali, že vykonají, co nařídí. Caesar měl za to, že se mu to stalo dost vhod, protože nechtěl ani nechat nepřítele za zády, ani měl pro roční dobu možnost vést válku, ani soudil, že tyto drobné starosti má klást před Británii, a vyžádal si od nich velký počet rukojmí.

Když byli přivedeni, přijal je ve věrnost. Shromáždil asi osmdesát nákladních lodí, kolik pokládal za dostatečné k převezení dvou legií; co měl kromě toho válečných lodí, rozdělil mezi kvestora, legáty a prefekty. K tomu přistupovalo osmnáct nákladních lodí, které byly osm tisíc kroků od toho místa a byly drženy větrem, takže nemohly přijít do téhož přístavu: ty přidělil jezdcům. Zbývající vojsko dal legátům Quintovi Titurriovi Sabinovi a Luciu Aurunculeiu Cottovi vést proti Menapiům a proti těm okrskům Morinů, od nichž k němu nepřišli vyslanci.

Legátovi Publiovi Sulpiciovi Rufovi nařídil s dostatečnou stráží držet přístav.

Když tyto věci zařídil, využil příhodného větru k plavbě a asi o třetí hlídce

vyplul, nařídil jezdcům, aby postoupili do vzdálenějšího přístavu, nalodili se a následovali ho. A protože se u nich jednalo poněkud pomaleji, sám asi o čtvrté hodině dne s prvními loděmi dorazil k Británii a tam na všech kopcích spatřil rozestavěné ozbrojené sbory nepřátel. Povaha toho místa byla taková a moře bylo tak sevřeno úzkými pahorky, že z vyvýšených míst bylo možno dohodit střelu až na břeh. Toto místo pokládal za zcela nevhodné pro vylodění, a dokud ostatní lodě k němu nepřijely, čekal zakotvený až do deváté hodiny.

Mezitím svolal legáty a vojenské tribuny a sdělil jim, co se dozvěděl od Volusena a co si přeje; napomenul je, aby, jak to vyžaduje válečné

umění a zvláště námořní záležitosti, jež mají povahu rychlou a nestálou, všechno u nich bylo prováděno na pokyn a včas. Když je propustil, postoupil asi sedm tisíc kroků a zastavil lodě u otevřeného a rovného břehu.

Avšak barbaři, když poznali záměr Římanů, vyslali napřed jízdu a vozatajce — a tím druhem většinou v bitvách bojují — s ostatními sbory následovali a bránili našim vyjít z lodí. Byly veliké obtíže z těchto důvodů: lodě pro svou velikost nemohly přistát jinde než v hloubce; vojáci, neznalí míst, se spoutanýma rukama, obtíženi velkým a těžkým nákladem zbraní, museli zároveň seskakovat z lodí, stát v příboji a bojovat s nepřáteli, zatímco oni buď ze souše, nebo postoupivše trochu do vody se všemi uvolněnými údy, v nejznámějších místech, odvážně vrhali střely a hnali své zvyklé koně. Vyděšeni těmito věcmi a vůbec neznalí tohoto druhu boje naši nebojovali s touž čilostí a horlivostí, jakou mívali v pěších bitvách.

Jakmile si toho Caesar všiml, nařídil, aby válečné lodě, jejichž tvar byl barbarům neobvyklý a jejich pohyb pohotovější k použití, byly posunuty poněkud stranou od nákladních lodí, hnány vesly a postaveny k otevřenému boku nepřátel, a aby odtud byli nepřátelé praky, šípy a vrhacími stroji odháněni a zaháněni; to naším velmi prospělo. Neboť zděšeni jak podobou lodí, tak pohybem vesel a neobvyklým druhem vrhacích strojů, barbaři se zastavili a jen trochu ustoupili. A když naši vojáci váhali hlavně pro hloubku moře, pravil praporečník desáté legie, nesoucí orla, prosil bohy, aby ta věc legii šťastně dopadla: „Seskakujte, vojáci, nechcete-li zradit orla nepřátelům; já jistě svou povinnost vůči republice a vrchnímu veliteli splním.“ Když to řekl silným hlasem, vrhl se z lodi a začal nést orla proti nepřátelům. Tehdy se naši povzbuzovali navzájem, aby se nedopustili takové hanby, a všichni z lodi seskočili. Když je spatřili ti z nejbližších lodí, následovali je a přiblížili se k nepřátelům.

Bojovalo se z obou stran prudce. Naši však, protože nemohli zachovat řady ani se pevně postavit ani následovat prapory, a jeden z této, druhý z oné lodi se připojoval k praporům, s nimiž se setkal, byli silně zmateni. Nepřátelé pak, znalí všech mělčin, jakmile z břehu spatřili některé jednotlivce vystupující z lodi, pobodli koně a napadali je obtížené; víc jich obklopilo málo, jiní z otevřeného boku vrhali střely do celku. Když si toho Caesar všiml, nařídil, aby čluny válečných lodí a také zvědné lodě byly naplněny vojáky, a ty, které viděl v nesnázi, posiloval. Naši, jakmile stanuli na suchu, všichni jeho byli následováni, zaútočili na nepřátele a dali je na útěk; nemohli však pronásledovat dál, protože jezdci nemohli udržet směr a dostat se na ostrov. Toto jediné chybělo Caesarovi k dřívějšímu štěstí.

Nepřátelé přemoženi v bitvě, jakmile se z útěku zotavili, hned k Caesarovi poslali vyslance o mír; slíbili, že dají rukojmí a vykonají, co nařídí. Spolu s těmito vyslanci přišel Commius Atrebat, o kterém jsem řekl, že ho Caesar poslal napřed do Británie. Toho, když vystoupil z lodi a jako řečník jim přinášel Caesarovy pokyny, zajali a vrhli do pout; nyní, když byla svedena bitva, ho propustili a při žádosti o mír hodili vinu na dav a žádali, aby mu bylo odpuštěno pro nerozvážnost. Caesar si stěžoval, že ačkoli sami od sebe poslali vyslance na pevninu a žádali od něj mír, přesto bez příčiny začali válku, řekl, že nerozvážnost odpustí, a nařídil rukojmí; z nich oni část daly ihned, část přivezou z vzdálenějších míst za několik dní, prohlásili. Mezitím nařídili svým vrátit se do polí a náčelníci se odevšad začali scházet a sebe i své obce svěřovat Caesarovi.

Když byl těmito věcmi mír utvrzen, čtyři dny po příchodu do Británie těch osmnáct lodí, o nichž bylo nahoře řečeno, které vezly jezdce, vyplulo z horního přístavu při mírném větru. Když se přibližovaly k Británii a byly vidět z tábora, náhle se zvedla taková bouře, že žádná z nich nemohla držet směr, ale některé byly odneseny zpět tam, odkud vypluly, jiné s velkým nebezpečím k dolní části ostrova, která je

blíž k západu slunce; ty však spustily kotvy, a když byly zaplavovány vlnami, musely nutně té nepříznivé noci vyplout na širé moře a zamířit k pevnině.

Téže noci se stalo, že nastal úplněk, který den obvykle působí v oceánu největší příliv a odliv; a to bylo našim neznámo. Tak v témž čase příliv zalil válečné lodě, které Caesar vytáhl na suchou zem, a bouře poškozovala nákladní lodě, které byly zakotveny; a žádná možnost ani něco učinit ani pomoci nebyla našim dána.

Když mnoho lodí ztroskotalo, zbylé, protože ztratily lana, kotvy a ostatní výstroj, byly k plavbě nepotřebné; a nutně nastal, jak nelze jinak, velký zmatek celého vojska. Nebyly totiž žádné jiné lodě, kterými by se mohli vrátit, a všechno chybělo, co bylo potřebné k opravě lodí; a protože bylo všem jasné, že se má zimovat v Galii, nebylo v těchto krajích pro zimu zajištěno obilí. Když se to dozvěděli, náčelníci Británie, kteří se po bitvě sešli ke Caesarovi, promluvili si mezi sebou, a protože chápali, že Římanům chybí jezdci, lodě a obilí a protože poznali malý počet vojáků podle těsnosti tábora — ten byl ještě těsnější proto, že Caesar převezl legie bez zavazadel — soudili, že bude nejlepší opět vzpouru vzbudit, bránit našim v zásobách obilí a zásob a protáhnout věc do zimy, protože důvěřovali, že když tito budou přemoženi nebo odříznuti od návratu, nikdo později nepřijde do Británie, aby s nimi válčil. A tak znovu spiknutí uzavřeli, pomalu z tábora odcházeli a tajně vyváděli své z polí.

Avšak Caesar, i když ještě neznal jejich záměry, přesto jak z toho, co postihlo jeho lodě, tak z toho, že přestali dávat rukojmí, tušil to, co se stalo. A tak si opatřoval zálohy pro všechny případy. Neboť každý den dával svézt obilí z polí do tábora a materiálem a kovem z lodí, které byly nejvíce poškozené, používal k opravě ostatních, a nařídil svézt z pevniny, co bylo k tomu potřebné.

A tak, protože vojáci na tom pracovali s nejvyšší horlivostí, přestože dvanáct lodí ztratil, u zbývajících docílil toho, aby bylo možno dost

pohodlně plout.

Zatímco se tyto věci dějí, bylo podle zvyku vysláno pro obilí jedna legie, která se jmenovala sedmá, a nic z nějakého podezření o válce dosud nebylo; část lidí zůstala na polích, část přicházela stále do tábora. Ti, kdo byli na stráži před branami tábora, oznámili Caesarovi, že je vidět větší prach, než bylo zvykem, v té části, kam legie šla. Caesar — jak tomu bylo — zatušil, že barbaři přijali nějakou novou volbu, kohortám, které byly ve stráži, nařídil s sebou vyrazit tam, dvěma zbývajícím, aby je ve stráži vystřídaly, ostatním, aby se vyzbrojily a hned za ním šly. Když postoupil poněkud dál od tábora, zpozoroval, že jsou jeho utlačováni nepřáteli a stěží odolávají a že se ze všech stran na pevně semknutou legii vrhají střely. Protože totiž po sklizení obilí z ostatních stran zbývala jen jedna část, nepřátelé tušili, že naši sem přijdou; v noci se ukryli v lesích; pak, když naši byli rozprchlí, zbraně složili a byli zaneprázdněni žetbou, náhle je napadli, několik zabili, ostatní v neurčitém pořadí uvedli ve zmatek a zároveň jízdou a vozy je obklíčili.

Druh boje z vozů je tento. Nejprve na všechny strany projíždějí a vrhají střely a již hrůzou koní a hlukem kol většinou řady rozhazují, a když se vmísí mezi jezdecké oddíly, seskakují z vozů a bojují pěšky. Vozatajové mezitím pomalu ustupují z bitvy a tak rozestaví vozy, aby, pokud jsou oni tísněni množstvím nepřátel, měli k nim pohodlný ústup. A tak v bitvách poskytují pohyblivost jízdy a pevnost pěchoty a tolik denním používáním a cvičením dokážou, že na svažitém a strmém místě umějí zastavit rozehnané koně, krátce je ovládat a otáčet, běhat po oji a stavět se na jhu a odtud se co nejrychleji vracet do vozů.

Když byli naši nezvyklostí boje zmateni, Caesar jim v nejvhodnější chvíli přinesl pomoc; neboť jeho příchodem se nepřátelé zastavili a naši se vzpamatovali ze strachu. Caesar po tom pokládal za nevhodnou dobu k dráždění nepřítele a svedení bitvy, zůstal na svém místě a po krátkém čase odvedl legie do tábora. Zatímco se toto děje, zbýva-

jící, kdo byli na polích, odešli, protože všichni naši byli zaneprázdněni. Následovaly po několik dní nepřetržité bouře, které i naše v táboře držely a nepřítele od boje odrazovaly. Mezitím barbaři rozeslali posly na všechny strany a sdělovali svým málo početnost našich vojáků a ukazovali, jaká velká příležitost udělat kořist a navždy se osvobodit se jim dává, pokud by Římany vypudili z tábora. Tím se rychle shromáždilo velké množství pěchoty i jízdy a přišli k táboru.

Caesar, i když viděl, že se stane totéž, co se stalo v předchozích dnech, že totiž, kdyby byli nepřátelé zahnáni, rychlostí uniknou nebezpečí, přesto, protože se mu podařilo získat asi třicet jezdců, které s sebou převezl Commius Atrebat, o němž bylo řečeno, postavil legie v šiku před táborem. Když byla bitva svedena, nepřátelé déle nemohli snášet nápor našich vojáků a dali se na útěk. Pronásledovali je na takovou vzdálenost, jakou mohli během a silami urazit, několik z nich zabili, pak všechna stavení široko daleko spálili a vrátili se do tábora.

Téhož dne přišli ke Caesarovi vyslanci od nepřátel o mír. Jim Caesar zdvojnásobil počet rukojmí, který předtím nařídil, a přikázal, aby byli přivedeni na pevninu, protože pokládal za nerozumné vystavovat slabé lodě plavbě v zimě při blížícím se dni rovnodennosti. Sám, když dostal příhodné počasí, krátce po půlnoci rozvázal lodě, které všechny bez pohromy dorazily na pevninu; z nich však dvě nákladní nemohly dosáhnout týchž přístavů jako ostatní a byly odneseny trochu níž.

Když z těchto lodí vystoupilo asi tři sta vojáků a mířili k táboru, Morinové, které Caesar odcházeje do Británie zanechal v míru, přitaženi nadějí na kořist, nejprve je obklopili nevelkým počtem svých a nařídili jim, pokud nechtějí být zabiti, složit zbraně. Když se oni v kruhu bránili, rychle se na křik lidí shromáždilo asi šest tisíc; když to bylo oznámeno, Caesar jim poslal na pomoc všechnu jízdu z tábora. Mezitím naši vojáci odolávali náporu nepřátel a bojovali statečně déle než čtyři hodiny; s málo zraněnými zabili několik z nich. Jakmile naše

jízda přišla na dohled, nepřátelé zahodili zbraně a dali se na útěk; velký počet z nich byl zabit.

Caesar druhého dne poslal legáta Tita Labiena s těmi legiemi, které přivedl z Británie, proti Morinům, kteří se vzbouřili. Protože ti pro sucho bažin neměli, kam by se uchýlili — toho útočiště užili předchozího roku — téměř všichni padli do rukou Labiena. Avšak legáti Quintus Titurius a Lucius Cotta, kteří vedli legie do území Menapiů, poté co poplenili všechna jejich pole, posekali obilí a spálili stavení, se stáhli ke Caesarovi, protože se Menapiové všichni skryli v hustých lesích. Caesar u Belgů ustanovil zimní tábory všech legií. Tam poslaly rukojmí jen dvě obce z Británie, ostatní to zanedbaly. Když se o těchto věcech senát z Caesarových dopisů dozvěděl, byla vyhlášena dvacetidenní slavnost díkůvzdání.

Kniha V.

[1] Za konzulů Lucia Domitia a Appia Claudia, když Caesar odjížděl ze zimních táborů do Itálie, jak byl zvyklý dělat každý rok, nařídil legátům, které postavil v čelo legií, aby přes zimu dali postavit co nejvíce lodí a staré opravit. Předvedl jim způsob a tvar těchto lodí. Pro rychlost nakládání a vytahování na břeh je dal udělat o něco nižší než ty, které obvykle používáme v našem moři, a to tím spíše, že pro časté střídání přílivu a odlivu poznal, že se tam vlny tvoří menší; pro náklad a pro přepravu velkého počtu soumarů jsou o něco širší než ty, které používáme na ostatních mořích. Všechny je dal postavit tak, aby byly pohyblivé i vesly, k čemuž hodně napomáhá jejich nízkost. To, co je k vyzbrojení lodí potřebné, nařídil přivézt z Hispánie. Sám po skončení sněmů v předalpské Galii vyrazil do Illyrika, protože se dozvěděl, že Pirustové svými vpády pustoší přilehlou část provincie. Když tam přijel, uložil obcím vojáky a nařídil, aby se shromáždili na určitém místě. Když se to roznese, Pirustové k němu posílají vyslance a vysvětlují, že žádná z těchto věcí se nestala z veřejného rozhodnutí; projevují ochotu všemi způsoby za křivdy odčinit. Když si Caesar vyslechl jejich řeč, uložil jim rukojmí a nařídil, aby byli přivedeni na stanovený den; pokud by tak neučinili, prohlásil, že povede proti obci válku. Když mu byli přivedeni na stanovený den, jak nařídil, dal mezi obce rozhodce, kteří měli odhadnout škodu a stanovit trest.

[2] Když tyto věci dokončil a sněmy skončily, vrátil se do předalpské Galie a odtud vyrazil k vojsku. Když tam přijel, obešel všechny zimní tábory a shledal, že mimořádnou pílí vojáků v nejvyšší nouzi o všech-

ny věci je asi šest set lodí toho druhu, o němž jsme se zmínili, a dvacet osm válečných lodí vybaveno a že se chybí jen málo k tomu, aby mohly být za několik dnů spuštěny na vodu. Pochválil vojáky i ty, kdo tomu dílu velili, ukázal, co si přeje, a nařídil, aby se všichni shromáždili v přístavu Itiu, odkud, jak zjistil, je nejpohodlnější přejezd do Británie, asi třicet tisíc kroků přes moře od pevniny; na tu věc nechal, co pokládal za dost vojáků. Sám se čtyřmi lehkými legiemi a osmi sty jezdci vyrazil do krajů Treverů, protože ti ani nepřicházeli na sněmy, ani neposlouchali rozkazy a prý popouzeli Germány za Rýnem.

[3] Tato obec má zdaleka největší počet jízdy z celé Galie a velké pěší sbory a dotýká se Rýna, jak jsme ukázali výše. V té obci spolu o první místo zápasili dva, Indutiomarus a Cingetorix; jeden z nich, jakmile se dozvěděl o příchodu Caesara a legií, přišel k němu, ujistil, že on i všichni jeho zůstanou v povinnosti a neopustí přátelství římského lidu, a oznámil, co se u Treverů děje. Avšak Indutiomarus začal svolávat jízdu a pěchotu, ty, kdo pro věk nemohli být ve zbrani, ukryl do ardennského lesa, který obrovskou rozlehlostí sahá středem území Treverů od Rýna až k hranicím Remů, a chystal se k válce. Ale potom, co někteří náčelníci té obce, kterými pohnula buď blízkost s Cingetorigem, nebo strach z příchodu našeho vojska, přišli k Caesarovi a začali od něj prosit o své soukromé věci, protože obecním věcem už nemohli poradit, Indutiomarus, bojící se, aby ho všichni neopustili, posílá vyslance k Caesarovi: proto se nechtěl odloučit od svých a přijít k němu, aby snadněji udržel obec v povinnosti, aby odchodem veškeré šlechty prostý lid pro svou nerozvážnost nezbloudil; tak je prý obec v jeho moci, a kdyby Caesar dovolil, přijde k němu do tábora a svůj osud i osud obce svěří jeho věrnosti.

[4] Caesar sice chápal, z jakého důvodu to říká a co ho odvracelo od jeho záměru, přesto, aby nebyl nucen strávit léto u Treverů, když bylo všechno pro britskou válku připraveno, nařídil, aby k němu Indutiomarus přišel s dvěma sty rukojmími. Když byli přivedeni, mezi nimi

i jeho syn a všichni jeho příbuzní, které jmenovitě vyvolal, utěšil Indutiomara a vybídl ho, aby zůstal v povinnosti; nicméně po svolání treverských náčelníků k sobě si každého z nich jednotlivě naklonil k Cingetorigovi, jak protože chápal, že se to pro jeho zásluhu děje, tak protože soudil, že má velký zájem na tom, aby autorita toho, jehož tak znamenitou ochotu vůči sobě poznal, byla mezi svými co největší. Těžce to nesl Indutiomarus, že jeho vliv mezi svými se zmenšuje, a ten, který už dříve byl vůči nám nepřátelsky naladěn, mnohem silněji touto bolestí vzplanul.

[5] Když Caesar tyto věci zařídil, dorazil s legiemi do přístavu Itia. Tam se dozvěděl, že šedesát lodí, které byly postaveny v Meldech, bouře odvrátila, nemohly udržet směr a vrátily se tam, odkud vypluly; ostatní nalezl připravené k plavbě a vším vybavené. Tam se shromáždila jízda celé Galie v počtu čtyř tisíc i náčelníci ze všech obcí; z nich se Caesar rozhodl velmi málo, u nichž byl o věrnosti přesvědčen, zanechat v Galii, ostatní vzít s sebou jako rukojmí, protože se bál pohybů v Galii, až sám nebude přítomen.

[6] Mezi ostatními byl Dumnorix Haeduský, o němž jsme mluvili dříve. Toho si Caesar hlavně určil, aby ho měl u sebe, protože ho poznal jako dychtivého novot, dychtivého moci, velkého ducha a velké autority mezi Galy. Přistupovalo k tomu, že na haeduském shromáždění Dumnorix řekl, že mu Caesar předává královskou moc v obci; to Haeduové nesli těžce, ale neodvážili se poslat vyslance ke Caesarovi s odmítnutím nebo prosbou. Tuto věc se Caesar dozvěděl od svých hostitelů. On nejprve všemi prosbami usiloval, aby byl v Galii ponechán, zčásti protože se bál moře, na něž nebyl zvyklý, zčásti protože prý mu v tom brání náboženské povinnosti. Když viděl, že se mu to tvrdošíjně odmítá, se zbavenou nadějí získat svolení začal popouzet galské náčelníky, osamoceně je vybízet a strašit, aby zůstali na pevnině: ne bez příčiny se prý děje, že Galie je zbavována veškeré šlechty; takový je prý Caesarův záměr, aby ty, které se bojí zabít před očima

Galie, převedl do Británie a tam je všechny pobil; dával ostatním věrné slovo, žádal přísahu, aby to, co by poznali, že je k užitku Galie, společnou radou spravovali. Toto bylo mnohými hlášeno Caesarovi.

[7] Když se o tom Caesar dozvěděl, protože přikládal haeduské obci velký význam, rozhodl, že musí Dumnoriga všemi způsoby, jakými jen půjde, zkrotit a zdržet; a protože viděl, že jeho šílenství postupuje stále dál, musel pamatovat, aby mu i státu nemohl ublížit. A tak, když se v tom místě zdržoval asi dvacet pět dní — protože vítr Carus bránil plavbě a ten většinu času v těch místech vane — snažil se, aby Dumnoriga udržel v povinnosti, a přesto přitom všechny jeho záměry poznával: konečně, když dostal příhodné počasí, nařídil vojákům a jezdcům nalodit se na lodě. Ale ve chvíli, kdy byli všichni zaujati, Dumnorix s haeduskou jízdou začal bez Caesarova vědomí odjíždět z tábora domů. Když to bylo oznámeno, Caesar přerušil odjezd, všechny věci odložil, vyslal za ním velkou část jízdy a nařídil přivést ho zpět; kdyby se bránil silou a neposlechl, nařídil ho zabít, protože si myslel, že člověk, který nedbal přítomného rozkazu, nebude v jeho nepřítomnosti nic rozumného dělat. Ten, když byl odvoláván, začal se bránit, hájit se rukou a dovolávat se věrnosti svých, často hlasitě křičel, že je svobodný a je ze svobodné obce. Oni ho podle rozkazu obklopili a zabili: a haeduští jezdci se všichni vrátili ke Caesarovi.

[8] Když se toto stalo, Caesar nechal Labiena na pevnině se třemi legiemi a dvěma tisíci jezdci, aby střežil přístav, zajišťoval zásobování obilím a poznával, co se v Galii děje, a aby podle doby a věci činil rozhodnutí; sám s pěti legiemi a stejným počtem jezdců, který na pevnině zanechal, při západu slunce vyplul; mírným jižním větrem byl hnán, ale asi uprostřed noci vítr přestal, nemohl udržet směr a odnesen dál, při východu světla spatřil Británii zanechanou po levém boku. Pak znovu, využívaje otočení přílivu, veslem usiloval, aby zachytil tu část ostrova, kde, jak zjistil předchozího léta, je nejlepší vylodění. V té věci byla velmi chvályhodná statečnost vojáků, kteří s těžkými náklad-

ními loděmi neustávající prací veslování udrželi stejnou rychlost jako válečné lodě. K Británii se se všemi loděmi přistálo asi v poledne a na tom místě nebyl vidět žádný nepřítel; ale, jak Caesar později zjistil od zajatců, velké tlupy se tam sešly, byly však zděšeny množstvím lodí, kterých bylo s loděmi loňskými a soukromými, které si každý pro své pohodlí udělal, naráz vidět více než osm set, a odešly od pobřeží a schovaly se ve vyšších místech.

[9] Caesar vysadil vojsko, vybral vhodné místo pro tábor, a když se od zajatců dozvěděl, kde se nepřátelské sbory usadily, nechal u moře deset kohort a tři sta jezdců jako stráž lodí, a od třetí hlídky vyrazil proti nepřátelům, méně se bál o lodě, protože je nechal zakotvené v měkkém a otevřeném pobřeží, a jako velitele stráže lodí ustanovil Quinta Atria. Sám za noci postoupil asi dvanáct tisíc kroků a spatřil sbory nepřátel. Ti postoupili s jízdou a vozy k řece a začali nám z vyššího místa bránit a svést bitvu. Odraženi jízdou se skryli do lesů; dostali se do místa znamenitě opevněného přírodou i prací, které, jak se zdálo, předtím připravili kvůli domácí válce: četným kácením stromů byly všechny vchody uzavřeny. Sami zpoza lesů řídce útočili a bránili našim vstoupit do opevnění. Ale vojáci sedmé legie, utvořili želvu a navršili násep k opevnění, dobyli to místo a vypudili je z lesů s málo utrpěnými ranami. Avšak Caesar zakázal pronásledovat je dále v útěku, protože neznal povahu místa a protože chtěl, když velká část dne už byla strávena, vynaložit čas na opevnění tábora.

[10] Druhého dne ráno vyslal rozděleně do tří směrů vojáky a jezdce na výpravu, aby pronásledovali ty, kdo utekli. Když postoupili notný kus cesty, až byly poslední houfy na dohled, přišli ke Caesarovi jezdci od Quinta Atria, aby oznámili, že minulou noc se zvedla veliká bouře, téměř všechny lodě byly poškozeny a vyvrženy na břeh, protože ani kotvy a lana nedržely, ani námořníci a kormidelníci nemohli snášet sílu bouře; a tak nárazem lodí vznikla velká škoda.

[11] Když se o tom Caesar dozvěděl, nařídil, aby byly legie a jízda zavolány zpět a cestou se zastavily; sám se vrací k lodím; tytéž věci, které se dozvěděl ze zpráv a dopisů, teď spatřil na vlastní oči, totiž že asi čtyřicet lodí bylo ztraceno, zbývající však s velkou námahou mohou být opraveny. A tak z legií vybírá řemeslníky a z pevniny nařizuje poslat další; Labienovi píše, aby s těmi legiemi, které jsou u něho, postavil, kolik může, lodí. Sám, i když to byla práce velké námahy a dření, přesto rozhodl, že bude nejvýhodnější všechny lodě vytáhnout na břeh a spojit je s táborem jedním opevněním. Na tyto věci strávil asi deset dní, ani v noci se vojáci v práci nezastavili. Když byly lodě vytaženy a tábor znamenitě opevněn, nechal tytéž síly, co předtím, jako stráž lodí: sám vyrazil tam, odkud se vrátil. Když tam přišel, odevšad už se do toho místa shromáždily větší britské sbory a svrchované velení a správa války byla společnou radou svěřena Cassivellaunovi, jehož hranice od pobřežních obcí dělí řeka, která se jmenuje Tamesis, asi osmdesát tisíc kroků od moře. S ním byly v předchozím čase nepřetržité války s ostatními obcemi; ale pohnuti naším příchodem postavili Britové toho muže v čelo celé války a velení.

[12] Vnitřní část Británie obývají ti, o kterých sami tvrdí, že se tam podle paměti předků narodili, pobřežní pak ti, kdo přešli z Belgie za účelem kořisti a války (ti se téměř všichni nazývají jmény těch obcí, z nichž vzešli a sem přišli), a když tam vedli válku, zůstali tam a začali obdělávat pole. Lidí je tam bezmezné množství a stavení jsou velmi hustá, převážně podobná galským; stád dobytka je mnoho. Užívají mědi nebo zlaté mince anebo železných prutů vyvážených na určitou váhu místo mincí. Rodí se tam cín ve vnitřních krajích, v pobřežních železo, ale ho je málo; mědi používají dovezené. Dřeva je tam všeho druhu jako v Galii, kromě buku a jedle. Zajíce, kuřete a husy pokládají za nedovolené jídlo; přesto je chovají pro potěšení a radost. Podnebí je mírnější než v Galii a chlad méně silný.

[13] Ostrov je od přírody trojúhelníkový, jedna strana leží proti Galii. Jeden roh této strany, který je u Cantia, kam téměř všechny lodě z Galie přistávají, hledí k východu slunce, dolní pak k poledni. Tato strana je dlouhá asi pět set tisíc kroků. Druhá se obrací k Hispánii a západu slunce; z té strany je Hibernie, podle odhadu o polovinu menší než Británie, ale přejezd stejně dlouhý jako z Galie do Británie. Uprostřed této cesty je ostrov, který se jmenuje Mona: a kromě toho se usuzuje, že je tam mnoho menších přilehlých ostrovů, o kterých někteří psali, že se tam v zimní čas po třicet nepřetržitých dnů stmívá. My jsme z vyptávání nic takového nezjistili, kromě toho, že přesnými vodními měřidly jsme viděli, že noci jsou tam kratší než na pevnině. Délka této strany je podle jejich odhadu sedm set tisíc kroků. Třetí je proti severu; proti té straně neleží žádná země, ale její roh přesto hledí hlavně na Germánii. Má se za to, že má osm set tisíc kroků na délku. Tak je celý ostrov v obvodu dva tisíce tisíc kroků.

[14] Ze všech těchto obyvatel jsou zdaleka nejvzdělanější ti, kdo obývají Cantium, což je kraj celý pobřežní, a v mnohém se neliší od galského zvyku. Vnitrozemci většinou nesejí obilí, ale žijí z mléka a masa a oblečeni jsou do kůží. Všichni Britové se barví borytem, který dává modrou barvu, a tím vypadají v boji strašlivěji; mají vlasy dlouhé, celé tělo oholené kromě hlavy a horního rtu. Ženy mají společné po deseti nebo dvanácti mužů, hlavně bratři s bratry a rodiče s dětmi; ale narozené děti se počítají jako děti toho, k němuž panna poprvé přišla.

[15] Nepřátelská jízda a vozatajové svedli s naší jízdou na cestě prudký boj, přesto naši ve všech částech zvítězili a zahnali je do lesů a kopců; ale několik jich zabili, žádostivěji je pronásledovali a některé z našich ztratili. Oni pak po přestávce, zatímco naši byli nic netušící a zaneprázdněni opevňováním tábora, se náhle vrhli ze stráže postavené před táborem, prudce bojovali, a když jim Caesar poslal na pomoc dvě kohorty, a to první ze dvou legií, které stanuly v nepatrné vzdálenosti od sebe, nepřátelé novým druhem boje zděšené naše od-

vážně prorazili středem a odtud se v pořádku stáhli. V ten den byl zabit Quintus Laberius Durus, vojenský tribun. Oni, když jsme vyslali další kohorty, byli zahnáni.

[16] V celém tomto druhu boje, který se vedl před očima všech a před táborem, se pochopilo, že naši pro tíhu zbraní, že nemohli ani pronásledovat ustupující, ani se neodvažovali opouštět prapory, jsou méně vhodní pro tento druh nepřítele, a že jezdci bojují s velkým nebezpečím, protože oni i úmyslně většinou ustupovali, a když naše poněkud oddělili od legií, seskakovali z vozů a bojovali pěšky v nerovné bitvě. Způsob jízdního boje totiž přinášel ustupujícím i pronásledujícím stejné nebezpečí. K tomu přistupovalo, že nikdy nebojovali semknutí, ale řídce a ve velkých rozestupech a měli rozmístěné stráže, a jedni druhé postupně vystřídávali, čerství a svěží nastupovali na místo unavených.

[17] Druhého dne se nepřátelé zastavili na kopcích vzdálených od tábora a začali se ukazovat řídce a slaběji než předtím napadali naši jízdu. Ale v poledne, když Caesar poslal pro píci tři legie a všechnu jízdu s legátem Gaiem Treboniem, náhle ze všech stran napadli ty, kdo sháněli píci, tak, že neustupovali od praporů a legií. Naši na ně prudce zaútočili a odrazili je a nepřestali je pronásledovat, dokud se jezdci, důvěřující oporu, protože viděli za sebou legie, hrnuli stále a hnali nepřátele střemhlav; velký jejich počet pobili a nedali jim ani možnost se seskupit, ani se zastavit, ani sestoupit z vozů. Po tomto útěku ihned odešly pomocné síly, které se tam sešly odevšad, a nikdy potom už s námi nejvyššími sbory nepřátelé nebojovali.

[18] Caesar, když jejich záměr poznal, vedl vojsko k řece Tamesi do krajů Cassivellaunových; tuto řeku lze přejít pěšky jen na jediném místě, a to s obtížemi. Když tam přišel, zpozoroval, že na druhém břehu řeky jsou sestaveny velké sbory nepřátel. Břeh byl opevněn ostrými kůly zabodnutými vpředu a téhož druhu kůly zaraženými pod vodou a zakrytými řekou. Když se o tom Caesar dozvěděl od zajatců a pře-

běhlíků, poslal napřed jízdu a ihned nařídil legiím jít za nimi. Ale vojáci šli s takovou rychlostí a takovým náporem, s hlavou jedinou vyčnívající nad vodu, že nepřátelé nemohli nápor legií a jezdců snést, opustili břehy a dali se na útěk.

[19] Cassivellaunus, jak jsme uvedli výše, všechny naděje na otevřený boj odložil a rozpustil větší sbory, nechal si asi čtyři tisíce vozatajců a sledoval naše pochody; trochu z cesty uhýbal, skrýval se na obtížných a lesnatých místech, a v krajích, kudy, jak zjistil, poneseme pochod, hnal dobytek a lidi z polí do lesů, a když se naše jízda volněji rozlila do polí za kořistí a pleněním, pouštěl ze všech cest a stezek z lesů vozatajce a za velkého nebezpečí našich jezdců s nimi střetával, a tímto strachem bránil tomu, abychom se víc toulali. Zůstávalo, aby Caesar nedovoloval odcházet dál od zástupu legií a aby se nepřátelům škodilo jen v pleněním polí a zapalováním, pokud mohli legionářští vojáci namáhou a pochodem dojít.

[20] Mezitím Trinovanti, téměř nejpevnější obec v těch krajích, z níž mladík Mandubracius, následuje Caesarovu věrnost, přišel k němu do pevninské Galie (jeho otec držel v této obci královskou moc a byl zabit Cassivellaunem, on sám útěkem smrti unikl), posílají vyslance ke Caesarovi a slibují, že se mu vzdají a splní nařízení; žádají, aby chránil Mandubracia před Cassivellaunovou křivdou a poslal ho do obce, aby velel a držel moc. Jim Caesar nařizuje čtyřicet rukojmí a obilí pro vojsko a posílá k nim Mandubracia. Oni nařízení rychle vykonali, rukojmí v onom počtu a obilí poslali.

[21] Když byli Trinovanti bráněni a chráněni před každou křivdou vojáků, Cenimagni, Segontiaci, Ancalité, Bibrokové a Cassové poslali vyslance a Caesarovi se vzdali. Od nich se dozvídá, že nedaleko od toho místa se nachází Cassivellaunovo hradiště, opevněné lesy a bažinami, kde se shromáždil dost velký počet lidí a dobytka. Britové nazývají hradištěm nebo oppidem to, co jsou neprostupné lesy, opevněné valem a příkopem, kam se obvykle schází kvůli vyhnutí se nepřátel-

ským vpádům. Tam vyráží s legiemi: nachází místo znamenitě opevněné přírodou i prací; přesto se je snaží dobýt ze dvou stran. Nepřátelé se chvíli drželi, nápor našich vojáků však neunesli a utekli z jiné strany oppida. Nalezlo se tam velké množství dobytka a mnozí byli během útěku chyceni a zabiti.

[22] Zatímco se tyto věci dějí v těchto krajích, posílá Cassivellaunus do Cantia, které, jak jsme uvedli výše, je u moře a v němž vládnou čtyři králové: Cingetorix, Carvilius, Taximagulus a Segovax, posly a nařizuje jim, aby svedli všechny sbory a neočekávaně zaútočili na námořní tábor a dobyli ho. Když přišli k táboru, naši se vrhli ven, mnoho z nich zabili, zajali i urozeného vůdce Lugotoriga a své přivedli zpět bez pohromy. Když se Cassivellaunus o této bitvě dozvěděl, po tolika utrpěných ztrátách, s poplenenými hranicemi, nejvíce však pohnut odpadnutím obcí, posílá skrze Atrebata Commia vyslance ke Caesarovi s nabídkou kapitulace. Caesar, protože se rozhodl zimovat na pevnině kvůli náhlým pohybům v Galii a protože nezbývalo mnoho léta a chápal, že se to může snadno protáhnout, uložil rukojmí a stanovil, co má Británie každý rok platit římskému lidu jako poplatek; zakázal a nařídil Cassivellaunovi, aby neškodil Mandubraciovi ani Trinovantům.

[23] Když přijal rukojmí, odvedl vojsko k moři, lodě nalezl opravené. Spustil je na vodu, a protože měl velký počet zajatců a některé lodě byly bouří zničeny, rozhodl se převézt vojsko ve dvou převozech. A tak se stalo, že z tak velkého počtu lodí při tolika plavbách ani tento, ani předchozí rok nebyla ztracena žádná loď, která by vezla vojáky; ale z těch, které byly posílány zpět prázdné z pevniny k němu, poté co byli vojáci předchozí přepravy vyloženi, a také z těch, které dal postavit Labienus, celkem šedesát, jen velmi málo zachytilo cíl, ostatní téměř všechny byly odvráceny. Když je Caesar nějakou dobu marně čekal, aby nebyl ročním časem odříznut od plavby, protože se blížila rovnodennost, nutně rozmístil vojáky těsněji, a když nastalo největší bez-

větří, od druhé noční hlídky vyplul a za úsvitu se dotkl země a všechny lodě přivedl bez pohromy.

[24] Když byly lodě vytaženy a sněm Galů v Samarobrivě skončen, Caesar se rozhodl, protože v tom roce vzešlo obilí v Galii pro sucha slaběji, umístit vojsko do zimních táborů jinak než v předchozích letech a rozdělit legie mezi více obcí. Jednu z nich dal vést legátovi Gaiu Fabiovi k Morinům, druhou Quintu Ciceronovi k Nervijcům, třetí Luciu Rosciovi k Esuviům; čtvrté nařídil zimovat u Remů s Titem Labienem na pomezí Treverů. Tři umístil u Belgů: jim postavil v čele kvestora Marka Crassa a legáty Lucia Munatia Planka a Gaia Trebonia. Jednu legii, kterou nedávno odvedl za Pádem, a pět kohort poslal k Eburonům, jejichž největší část leží mezi Masou a Rýnem a kteří byli pod velením Ambioriga a Catuvolka. Těmto vojákům nařídil, aby v čele stáli legáti Quintus Titurius Sabinus a Lucius Aurunculeius Cotta. Rozdělením legií tímto způsobem usoudil, že snadno zvládne nouzi o obilí. A přesto zimní tábory všech těchto legií kromě té, kterou nařídil Luciu Rosciovi vést do nejmírumilovnější a nejklidnější části, byly v obvodu sta tisíc kroků. Sám mezitím rozhodl zůstat v Galii, dokud se nedozví, že legie jsou rozmístěny a zimní tábory opevněny.

[25] U Karnutů byl mužem z nejpřednějšího rodu Tasgetius, jehož předkové drželi ve své obci královskou moc. Tomu Caesar pro jeho statečnost a oddanost k sobě, protože užíval ve všech válkách jeho mimořádných služeb, vrátil místo jeho předků. Když vládl již třetí rok, jeho nepřátelé, s mnohými zjevnými podněcovateli z jeho obce, ho zabili. Ta věc byla oznámena Caesarovi. On, obávaje se, protože se to týkalo víc lidí, aby obec jejich popudem neodpadla, nařídil Luciu Plankovi, aby s legií z Belgie rychle vyrazil ke Karnutům, tam zimoval, a aby ty, o nichž se dozvěděl, že se zasloužili o Tasgetiovu smrt, zajal a poslal mu je. Mezitím ho všichni legáti a kvestor, kterým svěřil legie, zpravili, že do zimních táborů došli a místo pro zimní tábory je opevněno.

[26] Asi patnáct dní poté, co se dorazilo do zimních táborů, se počátek náhlého povstání a odpadnutí odvíjel od Ambioriga a Catuvolka; ti, ačkoli byli na hranicích svého království Sabinovi a Cottovi k službě a obilí do zimního tábora dovezli, pohnuti vzkazy Indutiomara Treverského vybouřili své a náhle, přepadli dřevaře, s velkou tlupou přišli k táboru dobývat. Když naši rychle vzali zbraně, vyšplhali na val a z jedné strany pustili hispánské jezdce a v jezdeckém boji nabyli převahu, nepřátelé, odsouzení ke zklamání, odvedli své od dobývání. Pak podle svého zvyku vykřikli, aby někdo z našich šel k rozhovoru: mají prý věci, které chtějí říct o společné věci a kterými doufají, že se nesváry mohou zmírnit.

[27] Byli k nim posláni k rozhovoru Gaius Arpineius, římský jezdec a důvěrník Quinta Titurria, a jakýsi Quintus Iunius z Hispánie, který už dřív z Caesarova poslání k Ambiorigovi obvykle docházel; u nich Ambiorix promluvil tímto způsobem: Za Caesarova dobrodiní vůči sobě mu prý vděčí velmi mnoho, protože byl jeho zásluhou osvobozen od poplatku, který byl zvyklý platit Aduatukům, svým sousedům, a protože mu Caesar vrátil syna i synovce, které Aduatukové poslali jako rukojmí a drželi je u sebe v otroctví a v okovech; a to, co udělal, co se týká napadení tábora, neudělal ani ze svého rozhodnutí, ani z vlastní vůle, ale pod nátlakem obce, a jeho vláda je taková, že nad ním má lid stejné právo jako on nad lidem. Pro obec pak byla tato příčina války, že nemohla odolat náhlému spiknutí Galů. To může snadno dokázat ze své nepatrnosti, protože není tak neznalý věcí, aby věřil, že svými silami může přemoci římský lid. Ale je prý společné rozhodnutí Galie: na dobytí všech Caesarových zimních táborů byl stanoven tento den, aby žádná legie nemohla přispěchat jiné legii na pomoc. Galové prý nemohli snadno Galům odmítnout, zvláště když se zdálo, že úvaha jde o získání zpět společné svobody. A protože jim pro věrnost zemi vyhověl, má nyní na mysli službu za Caesarova dobrodiní: napomíná a prosí Titurria pro pohostinství, aby se postaral o svou spásu i spásu

vojáků. Velký houf Germánů prý byl najat a překročil Rýn; ten přijde za dva dny. Je prý na jejich rozhodnutí, zda budou chtít dřív, než sousedé zpozorují, vyvést vojáky ze zimních táborů a odvést je buď k Ciceronovi, nebo k Labienovi, z nichž jeden je od nich asi padesát tisíc kroků, druhý o něco víc. Jen prý slibuje a stvrzuje přísahou, že jim dá bezpečnou cestu svým územím. Tím prý se postará jak o obec, protože bude zbavena zimního tábora, tak Caesarovi odplatí vděčností za jeho zásluhy. Když tuto řeč pronesl, Ambiorix odchází.

[28] Arpineius a Iunius oznamují legátům, co slyšeli. Ti zmateni náhlou věcí, i když to říkal nepřítel, soudili, že to nelze opomenout, a nejvíc je pohnula ta skutečnost, že lze stěží uvěřit tomu, aby obec neznámá a nepatrná jako Eburoni se sama od sebe odvážila válčit s římským lidem. A tak věc předložili radě a vznikl mezi nimi velký spor. Lucius Aurunculeius a mnozí vojenští tribunové a centurioni prvního řádu soudili, že se nic neuváženě nemá dělat a že se nemá bez Caesarova rozkazu ze zimních táborů odcházet: vysvětlovali, že se mohou s opevněnými zimními tábory udržet proti sebevětším sborům, dokonce i germánským. Důkazem je, že první útok nepřátel nejstatečněji snesli, dokonce zasadili jim mnoho ran: nejsou tíženi nedostatkem obilí; mezitím přispěchají jak z nejbližších zimních táborů, tak od Caesara pomocné sbory: konečně co by bylo lehkomyslnějšího nebo hanebnějšího než od nepřítele si brát radu o nejvyšších věcech?

[29] Proti tomu Titurius hlasitě volal, že budou pozdě jednat, až se shromáždí větší nepřátelské sbory, posílené Germány, nebo až v nejbližších zimních táborech dojde k nějakému neštěstí. Krátkou příležitost prý mají k rozhodování. Caesar prý podle jeho mínění odešel do Itálie; jinak by Karnuti nedali rozhodnutí zabít Tasgetia, a kdyby byl přítomen, Eburoni by s takovým opovržením k našim táborům nepřišli. Ne nepřátelského podněcovatele, ale věc má sledovat: Rýn je nablízku; velkou bolestí je Germánům smrt Ariovista a naše dřívější vítězství; Galie je rozpálena tolika utrpěnými urážkami, podmaněna pod

vládu římského lidu, dřívější vojenská sláva uhasla. Nakonec koho by to přesvědčilo, že by Ambiorix bez pevné věci přistoupil k takovému záměru? Jeho rozhodnutí je bezpečné na obě strany: pokud by nebylo nic těžšího, dostanou se bez nebezpečí k nejbližší legii; pokud by celá Galie souhlasila s Germány, jediná spása je v rychlosti. Jaký konec by mělo rozhodnutí Cottovo a těch, kdo s ním nesouhlasí? V něm pokud by nebylo přítomné nebezpečí, aspoň při dlouhém obléhání by se měla obávat hladu.

[30] Když se takto rozpravovalo na obě strany a Cotta i přední centurioni se tomu prudce stavěli na odpor, pravil Sabinus: „Zvítězte, jestli tak chcete," a to silnějším hlasem, aby ho velká část vojáků slyšela: „a nejsem ten, kdo by se z vás nejvážněji děsil nebezpečí smrti: tito budou rozumět; stane-li se něco horšího, od tebe požádají o účty, od tebe, který, kdyby bylo možno, by se příští den dva spojili s nejbližšími zimními tábory a společně s ostatními snášeli válečný osud, místo aby zůstali zavržení a odloučení daleko od ostatních a hynuli buď mečem, nebo hladem."

[31] Zvedají se z porady; chápou se obou a prosí, aby svým nesvárem a tvrdošíjností nedovedl věc do nejvyššího nebezpečí: ta věc prý je snadná, ať zůstanou nebo odejdou, pokud jen všichni budou téhož mínění a schválí jedno; naopak při nesouladu nevidí žádnou spásu. Rozprava se protáhne do půlnoci. Konečně Cotta dojat podává ruku: zvítězí Sabinovo mínění. Oznámí se, že za úsvitu odejdou. Zbytek noci se stráví bděním, protože každý voják si rozmýšlel, co by mohl vzít s sebou, co ze zimního zařízení bude donucen zanechat. Všechno se vymýšlí, proč se nelze bez nebezpečí zůstat, a jak se nebezpečí vyčerpaností vojáků a bděním zvětšuje. Za úsvitu takto vyrážejí z tábora, jako lidé, které přesvědčil, že radu dal ne nepřítel, ale přítel nejpřátelštější Ambiorix, s dlouhým zástupem a s největšími zavazadly.

[32] Avšak nepřátelé, poté co z nočního hluku a bdění pochopili jejich odchod, rozestavili zálohy dvojstranně v lesích na vhodném

a skrytém místě asi dva tisíce kroků od Římanů a čekali na jejich příchod; a když se větší část zástupu spustila do velkého údolí, náhle se z obou stran údolí ukázali, počali tísnit zadní, bránit předním ve výstupu a svedli bitvu na nejnepříznivějším místě pro naše.

[33] Tehdy teprve Titurius, který předtím nic nepředvídal, se třásl, pobíhal a rozmisťoval kohorty, přitom však sám bojácně, jako by mu všechno zbývalo; což se často stává těm, kdo jsou nuceni rozhodovat se uprostřed samotné věci. Avšak Cotta, který uvažoval, že toto se může cestou stát, a z toho důvodu nebyl zastáncem odchodu, nescházel v žádné věci ohledně společné spásy a svou povinnost splňoval i při oslovování a pobízení vojáků jako velitel, i v boji jako voják. Protože pro délku zástupu nemohli všechno sami obejít a předvídat, co se má na kterém místě dělat, nařídili rozhlásit, aby opustili zavazadla a seskupili se do kruhu. Toto rozhodnutí v takovém případě sice není hodné kárání, ale přesto se nehodilo: našim vojákům totiž ubralo naději a nepřátele povzbudilo k boji, protože se zdálo, že to nebylo učiněno bez nejvyššího strachu a zoufalství. Mimoto se stalo to, co se stát muselo, že vojáci v hojném počtu odstupovali od praporů, spěchali k zavazadlům pro to, co měl každý z nich nejdražšího, aby to popadl, a vše se naplnilo křikem a pláčem.

[34] Avšak barbarům nechyběla rada. Jejich vůdci totiž nařídili rozhlásit po celém šiku, aby nikdo neopouštěl místo: kořist bude jejich a jim je uchováno vše, co by Římané zanechali; a tak ať mají za to, že vše spočívá ve vítězství. Byli i statečností i horlivostí v boji rovni našim; naši, ačkoli je opustil vůdce i štěstí, přesto skládali všechnu naději na spásu v statečnost, a kdykoli nějaká kohorta vyrazila vpřed, z té strany padal velký počet nepřátel. Jakmile si toho Ambiorix všiml, nařídil rozhlásit, aby zdáli vrhali střely a nepřibližovali se; a tam, kam Římané učiní nápor, ať ustoupí (lehkostí zbraní a každodenním cvikem jim nemůže nikdo ublížit) a znovu, až se budou vracet ke praporům, ať je pronásledují.

[35] Když oni ten pokyn co nejpečlivěji dodržovali, a kdykoli nějaká kohorta vyšla z kruhu a vyrazila, nepřátelé prchali s největší rychlostí. Mezitím bylo nutné, aby ta část zůstala nekrytá a z otevřeného boku dostávala rány střel. Zase, když se začali vracet na místo, odkud vyšli, byli obklíčeni i těmi, kdo ustoupili, i těmi, kdo stáli nejblíže; chtěli-li však držet místo, nezbývalo místa statečnosti, ani nemohli nahuštění vyhýbat se střelám vrhaným takovým množstvím. Přesto, trápeni tolika obtížemi, s mnoha utrpěnými ranami, odolávali a velkou část dne, bojovalo-li se od úsvitu až do osmé hodiny, nic nedůstojného sebe nedopouštěli. Tehdy je Titu Balventiovi, který předchozího roku byl prvním centurionem, muži statečnému a velké vážnosti, oběma stehny proráží vrhací oštěp; Quintus Lucanius téhož řádu, nejstatečněji bojující, zatímco pomáhá obklíčenému synovi, je zabit; legát Lucius Cotta, pobízející všechny kohorty a řády, je prakem raněn přímo do obličeje.

[36] Těmito věcmi pohnut Quintus Titurius, když spatřil zdáli Ambioriga pobízejícího své, posílá k němu svého tlumočníka Gnaea Pompeia s prosbou, aby jej a vojáky ušetřil. Osloven odpověděl: chce-li s ním promluvit, může; doufá prý, že se u davu dosáhne, co se týká spásy vojáků; jemu samému že se nic nestane, a za tu věc on sám zavazuje svou věrností. On to sděluje zraněnému Cottovi: pokud by se mu to zdálo, aby odstoupili z boje a společně hovořili s Ambiorigem: doufá prý, že se od něho dosáhne o spáse jeho i vojáků. Cotta říká, že k ozbrojenému nepříteli nepůjde, a trvá na tom.

[37] Sabinus nařizuje vojenským tribunům, které měl v té chvíli kolem sebe, a centurionům prvních řádů, aby ho následovali, a když se Ambiorigovi přiblížil, byl vyzván odhodit zbraně, a to učinil, a svým nařizuje udělat totéž. Mezitím, zatímco mezi sebou jednají o podmínkách a Ambiorix úmyslně vede delší rozhovor, je pomalu obklíčen a zabit. Pak podle svého zvyku vítězství vykřičí a vydávají jekot a náporem na naše uvedou řady ve zmatek. Tam je Lucius Cotta v boji zabit

s největší částí vojáků. Zbývající se vracejí do tábora, odkud vyšli. Z nich praporečník Lucius Petrosidius, obležen velkým množstvím nepřátel, orla vhodil dovnitř valu; sám před táborem nejstatečněji bojuje a je zabit. Oni do noci sotva ustojí dobývání; v noci se do jednoho sami zabíjejí, pro ztrátu naděje na spásu. Nemnozí z boje unikli a nejistými cestami lesy dorazili k legátovi Titu Labienovi do jeho zimního tábora a oznámili mu, co se stalo.

[38] Povzbuzen tímto vítězstvím vyráží Ambiorix ihned s jízdou do Aduatuků, kteří byli sousedy jeho království; nepřerušuje ani noc ani den a nařizuje, aby ho pěchota následovala. Když věc oznámil a Aduatuky vybouřil, druhého dne přichází k Nervijcům a nabádá je, aby nenechali projít příležitost navždy se osvobodit a potrestat Římany za utrpěné křivdy: ukazuje, že dva legáti byli zabiti a velká část vojska zahynula; že nic není obtížného náhle přepadnout a zabít legii, která zimuje s Ciceronem; sám se k té věci přihlašuje jako pomocník. Snadno tou řečí Nervijce přemluví.

[39] A tak ihned rozesílají posly k Centronům, Grudiům, Levakům, Pleumoxiům a Geidumnům, kteří jsou všichni pod jejich velením, svedou co největší houfy a bez varování se vrhají na Ciceronův zimní tábor, aniž by k němu dosud dolehla pověst o Titurriově smrti. I tomuto se stalo, co bylo nevyhnutelné, že některé vojáky, kteří se vzdálili do lesů kvůli dřevu a opevnění, náhlým příchodem jezdců zajali. Když je obklíčili, Eburoni, Nervijci, Aduatukové a všichni jejich spojenci a klienti začali s velkou tlupou dobývat legii. Naši rychle běží ke zbraním a šplhají na val. S obtížemi se ten den udrží, protože nepřátelé veškerou naději skládali v rychlosti a byli přesvědčeni, že získají-li toto vítězství, zůstanou navždy vítězi.

[40] Ihned jsou od Cicerona ke Caesarovi poslány dopisy s velkými nabídkami odměn pro ty, kdo je donesou: při obložení všech cest jsou poslové zajati. V noci se z materiálu, který snesli k opevnění, vzniká neuvěřitelnou rychlostí sto dvacet věží; to, co se zdálo chybět k dílu,

se dokončuje. Nepřátelé druhého dne s mnohem většími shromážděnými sbory dobývají tábor, zasypávají příkop. Naši se brání týmž způsobem jako předchozího dne. Totéž se děje po další dny. Žádná část nočního času se nepřeruší v práci; nemocným ani raněným není dán čas na odpočinek. Vše, co je potřebné pro dobývání druhého dne, se chystá v noci; mnoho otevřeně opálených kůlů, velký počet valových oštěpů se vyrábí; věže se podlažují, cimbuří a hradby se pletou z proutí. Sám Cicero, ač byl v nejslabším zdraví, ani noční čas si nedopřál na odpočinek, takže si ho vlastně museli šetřit sami vojáci svým zběhem a hlasy.

[41] Tehdy vůdci a náčelníci Nervijců, kteří měli nějaký přístup k rozhovoru a důvod přátelství s Ciceronem, dávají najevo, že si přejí hovořit. Když se jim dala možnost, připomínají totéž, co Ambiorix jednal s Titurriem: celá Galie je prý ve zbrani; Germáni překročili Rýn; Caesarův i ostatních zimní tábory se dobývají. Přidávají ještě o Sabinově smrti; Ambioriga ukazují, aby to působilo věrohodně. Mýlí se prý, pokud by očekávali nějakou pomoc od těch, kdo si sami v nouzi nevěří; nicméně sami jsou vůči Ciceronovi a římskému lidu takového smýšlení, že jim vadí pouze zimní tábor a nechtějí, aby tento zvyk zakořenil: smí prý beze škody skrze ně odejít ze zimního tábora a vydat se bez obav do jakýchkoli krajů. Cicero odpovídá jen jedno: není zvykem římského lidu přijímat podmínky od ozbrojeného nepřítele; chtějí-li složit zbraně, ať použijí jeho jako pomocníka a pošlou vyslance ke Caesarovi; doufá prý, že pro jeho spravedlnost dosáhnou toho, oč žádají.

[42] Odraženi od této naděje obkládají Nervijci zimní tábor valem devíti stop a příkopem patnácti stop. Toto se naučili ze zvyku předchozích let od nás, a od zajatců, které tajně z našeho vojska drželi, byli poučeni; ale neměli žádnou zásobu železných nástrojů vhodných k tomu účelu, meči odřezávali drny, rukama a plášti vynášeli zem. Z toho se dalo poznat velké množství lidí: vždyť za méně než tři hodiny

dokončili opevnění patnáct tisíc stop v obvodu a v dalších dnech začali chystat a stavět věže do výše valu, kosy a želvy, které je rovněž učili zajatci.

[43] Sedmého dne obléhání, když se zvedl veliký vítr, počali z praků vrhat rozžhavené hliněné koule a rozžhavené oštěpy do chatrčí, které podle galského zvyku byly pokryty slámou. Ty rychle vzplály a silou větru se oheň rozšířil po celém táboře. Nepřátelé s nejvyšším křikem, jako by vítězství již bylo získáno a jisté, hnali věže a želvy a po žebřících vylézali na val. Avšak taková byla statečnost vojáků a jejich duchapřítomnost, že ačkoli odevšad hořeli plameny a jsou tísněni největším množstvím střel a chápali, že všechna jejich zavazadla a vše jmění shoří, nejenže se nikdo neodklonil od valu kvůli stěhování, ale skoro ani se nikdo neohlédl, a tehdy všichni bojovali nejprudčeji a nejstatečněji. Tento den byl pro naše zdaleka nejtěžší; přesto však měl ten výsledek, že v ten den byl zraněn a zabit největší počet nepřátel, protože se natlačili až pod val a první nedávali posledním ústup. Když plamen trochu polevil a na jednom místě byla přisunutá věž a dotýkala se valu, centurioni třetí kohorty ustoupili z místa, kde stáli, všechny své stáhli a kývnutím a hlasem počali nepřátele vyzývat, chtěli-li by vstoupit; z nich se žádný neodvážil postoupit. Pak byli ze všech stran kameny sraženi a věž byla zapálena.

[44] V té legii byli stateční muži, centurioni, kteří se blížili k prvním řádům, Titus Pullo a Lucius Vorenus. Tito měli mezi sebou neustálé spory, kdo z nich bude přednější, a všechna léta spolu zápasili o nejvyšší místa s nejhorlivější řevnivostí. Z nich Pullo, když se u opevnění nejprudčeji bojovalo, pravil: „Co váháš, Vorene? Nebo jakou příležitost čekáš, abys osvědčil svou statečnost? Tento den rozhodne o našich sporech.“ Když to řekl, vychází z opevnění a vrhá se tam, kde se mu zdála nejhustší část nepřátel. Ani Vorenus se tehdy nedrží valu, ale v obavě z úsudku všech ho následuje. Když zůstala nevelká vzdálenost, Pullo vrhá pilum na nepřátele a jednoho z toho množství, který vy-

běhl, prorazí; když ho srazil a usmrtil, jej štíty chrání, všichni společně vrhají střely na nepřítele a nedávají mu příležitost ustoupit. Pullův štít je prostřelen a oštěp je upevněn v pásu. Tato nehoda obrací pochvu meče a brání jeho pravé ruce vytáhnout meč, a nepřátelé ho zdrhnuvšího obstoupí. Přichází mu na pomoc jeho sok Vorenus a vysvobozuje ho v nesnázi. Všechen dav se k němu od Pulla ihned obrací: Pulla pokládají za zabitého oštěpem. Mečem zblízka věc řídí Vorenus a jednoho zabije a ostatní trochu zažene; zatímco žádostivěji doráží, upadne do níže položeného místa. Jemu zase obklíčenému Pullo přináší pomoc, a oba bez pohromy, s mnoha zabitými nepřáteli, se s nejvyšší chválou vracejí do opevnění. Tak štěstěna v řevnivosti a sporu každého z nich obrátila tak, že jeden druhému, ač byli nepřáteli, byl pomocí a spasením, a nebylo možno rozhodnout, kdo z nich by měl být pro statečnost přednější.

[45] Čím těžší a drsnější bylo denně dobývání, zejména protože při vyčerpání velké části vojáků ranami věc dospěla k nepatrnému počtu obránců, tím hustěji byly posílány dopisy a poslové ke Caesarovi; část z nich byla chycena a před očima našich vojáků byla s mučením zabita. Byl uvnitř jeden Nervij jménem Vertico, muž rodu vznešeného, který od počátku obléhání utekl k Ciceronovi a projevil mu svou věrnost. Ten přesvědčí svého otroka nadějí svobody a velkými odměnami, aby donesl ke Caesarovi dopis. Ten jej, uvázaný v oštěpu, odnáší a jako Gal mezi Galy prochází bez jakéhokoli podezření a dorazí ke Caesarovi. Od něho se dozvídá o nebezpečí Cicerona a legie.

[46] Caesar po přijetí dopisu asi v jedenácté hodině dne hned posílá posla k Bellovakům k Marku Crassovi, kvestorovi, jehož zimní tábor byl od něho dvacet pět tisíc kroků; nařizuje, aby o půlnoci legie vyrazila a rychle k němu přišla. Crassus vychází s poslem. Druhého posílá k legátovi Gaiu Fabiovi, aby přivedl legii do krajů Atrebatů, kudy, jak věděl, povede cestu. Píše Labienovi, aby, pokud to může udělat k prospěchu státu, přišel s legií k hranicím Nervijců. Zbývající část vojska,

protože byla trochu dál, nepokládá za nutnou čekat; z nejbližších zimních táborů shromažďuje asi čtyři sta jezdců.

[47] Asi v třetí hodině, když se od předvoje dozvěděl o Crassově příchodu, v ten den postupuje dvacet tisíc kroků. Crassa staví v čele Samarobrivy a přiděluje mu legii, protože tam nechával zavazadla vojska, rukojmí obcí, veřejné dopisy a všechno obilí, které tam na zimu dovezl. Fabius, jak bylo nařízeno, se za ne příliš dlouho s legií setkává na cestě. Labienus, když se dozvěděl o zahynutí Sabina a o pobití kohort a když k němu přišly všechny treverské sbory, obával se, kdyby ze zimního tábora vyrazil tak, že by to vypadalo jako útěk, aby mohl snášet nápor nepřátel, zvláště které věděl rozjařené čerstvým vítězstvím; posílá Caesarovi zpět dopis, s jak velkým nebezpečím by vyvedl legii ze zimního tábora; popisuje, co se stalo u Eburonů; vysvětluje, že všechny jízdní i pěší sbory Treverů tábořily tři tisíce kroků od jeho tábora.

[48] Caesar jeho rozhodnutí schválil; i když byl zbaven představy o třech legiích a zůstal mu pouze s dvěma, přesto jedinou pomoc pro společné spasení kladl v rychlost. Dochází velkými pochody do krajů Nervijců. Tam se od zajatců dozvídá, co se u Cicerona děje a v jak velkém nebezpečí ta věc je. Pak nějakého z galských jezdců přesvědčí velkými odměnami, aby donesl Ciceronovi list. Ten list posílá napsaný řeckými písmeny, aby při zachycení list neposkytl nepřátelům naše rozhodnutí. Nemůže-li se k němu dostat, nabádá, ať vrhne oštěp s listem přivázaným k držadlu do opevnění tábora. V listě píše, že vyrazil s legiemi a brzy přijde; nabádá, ať si udrží dřívější statečnost. Gal, bojící se nebezpečí, jak bylo nařízeno, vrhá oštěp. Ten se náhodou zachytil o věž a dva dny si ho naši nevšimli; třetího dne jej spatří nějaký voják, odebere ho a přinese Ciceronovi. Ten jej po pečlivém přečtení předčítá ve shromáždění vojáků a všechny naplní nejvyšší radostí. Pak se v dálce objevily kouře z ohňů; ta věc vyhnala všechnu pochybnost o příchodu legií.

[49] Galové, když to zjistili skrze zvědy, zanechávají obléhání a všemi sbory spěchají ke Caesarovi. Těch bylo asi šedesát tisíc ozbrojenců. Cicero, když se naskytla možnost, znovu si od téhož Verticona, o němž jsme uvedli, žádá Gala, aby donesl dopis Caesarovi; napomíná ho, aby jel opatrně a pečlivě: v dopise píše, že nepřátelé od něho odešli a všechen dav se obrátil k němu. Když tento dopis Caesar přijal asi o půlnoci, zpraví své a utvrdí je k boji. Druhý den za úsvitu hne tábor, postoupí asi čtyři tisíce kroků, přes údolí a potok spatří dav nepřátel. Byla to věc velkého nebezpečí bojovat s tak malými sbory na nepříznivém místě; a protože věděl, že Cicero je zbaven obležení, soudil, že lze s klidnou myslí ubrat na rychlosti: usedl a opevnil tábor na místě co nejrovnějším, a i když byl malý sám o sobě, sotva pro sedm tisíc mužů, zvláště bez zavazadel, přesto jej úzkostmi cest co nejvíce stáhl, s tím záměrem, aby přišel nepřátelům v nejvyšší opovržení. Mezitím vysílá zvědy na všechny strany a zjišťuje, kterou cestou je nejpohodlnější přejít údolí.

[50] Toho dne se nepatrnými jezdeckými potyčkami u vody obě strany držely na svém místě: Galové, protože čekali větší sbory, které se dosud nesešly; Caesar, aby snad, pokud by předstíráním strachu nepřátele mohl vylákat na své místo, boj svedl pod údolím před táborem; pokud by to nemohl učinit, aby po prozkoumaných cestách přešel údolí a potok s menším nebezpečím. Za úsvitu nepřátelská jízda se blíží k táboru a svádí bitvu s našimi jezdci. Caesar úmyslně nařídí jezdcům ustoupit a vrátit se do tábora, zároveň ze všech stran dá opevnit tábor vyšším valem a zatarasit brány; a při spravování těchto věcí ať se co nejvíc pobíhá a předstírá strach.

[51] Všemi těmito věcmi pozvaní nepřátelé převedou sbory a šik postaví na nepříznivém místě, a protože naši dokonce odstoupili od valu, přistupují blíže a vrhají střely do opevnění ze všech stran a prostřednictvím rozeslaných heroldů nařizují oznámit: kdyby chtěl kterýkoli Gal nebo Říman před třetí hodinou k nim přejít, bez nebezpečí se mu

to dovolí; po té době možnost nebude. A tak našimi pohrdli, že brány jen navenek zahradil jedinými řadami drnů — protože se zdálo, že jimi nelze vniknout — a jedni začali val rozsekávat rukama, jiní zasypávat příkopy. Pak Caesar všemi branami vyráží výpad, jízdu vysílá, rychle dává nepřátele na útěk, takže vůbec nikdo nebojuje v odporu, a velký počet jich zabije a všechny zbaví zbraní.

[52] Obával se pronásledovat dál, protože se mezi tím rozkládají lesy a bažiny a viděl, že se již nemůže nepřátelům ani malou újmou víc uškodit; se všemi svými sbory bez pohromy toho dne přichází k Ciceronovi. Obdivuje postavené věže, želvy a opevnění nepřátel; po vyvedení legie zjišťuje, že není ani každý desátý voják bez zranění: ze všech těchto věcí odvozuje, s jakým nebezpečím a s jakou statečností byla věc spravována. Chválí Cicerona pro jeho zásluhu i legii; centuriony jednotlivě i vojenské tribuny oslovuje, jejichž mimořádnou statečnost poznal ze svědectví Ciceronova. O osudu Sabina a Cotty se přesnější dozvídá od zajatců. Druhého dne po shromáždění vojáků vykládá, co se stalo, vojáky utěšuje a utvrzuje: újma, která byla utrpěna z viny a neuváženosti legátovy, se má snášet tím klidněji, že dobrodiním nesmrtelných bohů a jejich statečností byla škoda vyvážena, a tak nepřátelům nezůstává delší radost ani jim samým delší bolest.

[53] Mezitím k Labienovi přes Remy neuvěřitelnou rychlostí dolehla pověst o Caesarově vítězství tak, že ačkoli byl od Ciceronova zimního tábora vzdálen asi šedesát tisíc kroků a Caesar tam přišel po deváté hodině dne, před půlnocí u bran tábora propukl křik, kterým Remové dávali Labienovi na vědomí vítězství a blahopřání. Když se tato pověst donesla k Treverům, Indutiomarus, který se rozhodl druhého dne dobývat Labienův tábor, v noci utíká a všechny sbory odvádí k Treverům. Caesar odesílá Fabia s jeho legií zpět do zimního tábora, sám se třemi legiemi kolem Samarobrivy ve třech zimních táborech rozhodl zimovat, a protože v Galii vznikly tak velké pohyby, celou zimu sám se rozhodl zůstat u vojska. Neboť když se roznesla ta rána o Sabinově smrti,

téměř všechny galské obce se radily o válce, posílaly posly a vyslance na všechny strany a zkoumaly, jaké další rozhodnutí učinit a odkud má válka začít, a konaly tajné noční porady na opuštěných místech. A téměř žádná část celé zimy neproběhla bez Caesarových obav, aniž by nepřijal nějaký vzkaz o galských rozhodnutích a pohybu. Mezi nimi od Lucia Roscia, kterého postavil v čelo třinácté legie, byl informován, že velké sbory Galů z obcí, které se nazývají Armorikové, se shromáždily, aby ho dobývaly, a nebyly od jeho tábora vzdáleny víc než osm tisíc kroků, ale když přišel vzkaz o Caesarově vítězství, odešly tak, že odchod připomínal útěk.

[54] Avšak Caesar k sobě svolal přední muže každé obce, hned zastrašováním, protože oznamoval, že ví, co se děje, hned pobízením, udržel velkou část Galie v povinnosti. Přesto se Senoni, což je obec zvláště pevná a velké vážnosti mezi Galy, pokoušeli veřejným usnesením zabít Cavarina, kterého u nich Caesar ustanovil králem a jehož bratr Moritasgus a jehož předkové drželi při Caesarově příchodu do Galie královskou moc; když to předtušil a utekl, pronásledovali ho až k hranicím, vyhnali ho z království a z domova, a když poslali ke Caesarovi vyslance, aby to omluvili, a on jim nařídil, aby k němu přišla celá rada, neuposlechli. Tak mnoho mezi barbarskými lidmi stačilo, že se našli nějací vůdci k vedení války, a vnesli tak velkou proměnu smýšlení do všech, že kromě Haeduů a Remů, které Caesar vždy držel ve zvláštní cti, jedny pro starou a nepřetržitou věrnost římskému lidu, druhé pro čerstvé zásluhy v galské válce, téměř žádná obec nám nebyla nepodezřelá. A nevím, zda se tomu je co divit, když kromě mnoha jiných důvodů především ti, kdo byli ve válečné statečnosti nade všechny národy stavěni, nejtěžší bolestí nesli, že z této pověsti o sobě tolik ztratili, aby museli snášet rozkazy od římského lidu.

[55] Treverové pak a Indutiomarus po celou zimu nevynechali žádný čas, kdy by za Rýn neposílali vyslance, nepopouzeli obce, neslibovali peníze; říkali, že velká část našeho vojska byla zabita a zbývá mnohem

menší část. A přece se žádnou germánskou obec nedalo přesvědčit, aby překročila Rýn, protože říkali, že to dvakrát vyzkoušeli, při válce Ariovistově a přechodu Tenktirů: nebudou již osud pokoušet. Zbaven této naděje Indutiomarus přesto nepolevil ve shromažďování a cvičení sborů, pořízení koní od sousedů a získávání vyhnanců a odsouzených z celé Galie k sobě velkými odměnami. A takovou autoritu si těmito věcmi již v Galii získal, že se k němu odevšad hrnula poselstva a veřejně i soukromě žádala přízeň a přátelství.

[56] Když pochopil, že k němu přicházejí sami od sebe, a že z jedné strany Senoni a Karnuti jsou podněcováni svědomím zločinu, z druhé Nervijci a Aduatukové chystají válku s Římany, a že mu nebude chybět dobrovolných sborů, pokud by začal vyrážet ze svých hranic, vyhlašuje ozbrojené shromáždění. To je u Galů počátkem války, kam podle společného zákona všichni dospělí muži ve zbrani se obvykle shromažďují; kdo z nich přijde poslední, je před tváří davu mučen všemi mukami a zabit. Na tom shromáždění prohlásil Cingetoriga, představeného druhé frakce, svého zetě, o kterém jsme uvedli, že se držel Caesarovy věrnosti a od něho neodstoupil, za nepřítele a jeho majetek zabavuje. Když se tyto věci dokončily, na shromáždění vyhlašuje, že byl povolán Senony a Karnuty a mnoha dalšími galskými obcemi; tam prý půjde přes území Remů a jejich pole poplení a dříve než to učiní, zaútočí na Labienův tábor. Co by chtěl, aby se stalo, ukazuje.

[57] Labienus, protože se držel v táboře nanejvýš opevněném přírodou místa i rukou, o nebezpečí svém a legie nic nebál; uvažoval o tom, aby neopustil příležitost dobře věc provést. A tak, když se od Cingetoriga a jeho blízkých dozvěděl o Indutiomarově řeči, kterou pronesl na shromáždění, posílá vzkazy k sousedním obcím a odevšad svolává jezdce: určuje jim pevný den shromáždění. Mezitím téměř denně se vší jízdou Indutiomarus se potuloval pod jeho táborem, hned aby poznal polohu tábora, hned aby mluvil nebo zastrašoval; jezdci většinou

všichni vrhali střely dovnitř valu. Labienus držel své uvnitř opevnění a dojem strachu, kterými věcmi mohl, zvyšoval.

[58] Když Indutiomarus denně s větším opovržením přistupoval k táboru, za jedné noci Labienus vpustil dovnitř jezdce všech sousedních obcí, které zavolal, a všechny s tak velkou péčí držel strážemi uvnitř tábora, že se žádným způsobem ta věc nedala roznést ani donést k Treverům. Mezitím se podle každodenního zvyku Indutiomarus přibližuje k táboru a tam velkou část dne tráví; jezdci vrhají střely a s velkou urážkou slov vyzývají naše k boji. Když naši nedali žádnou odpověď, jak se jim zdálo vhodné, k večeru rozptýleně a rozdrobeně odcházejí. Náhle Labienus dvěma branami pouští všechnu jízdu; nařizuje a zakazuje, aby, až budou nepřátelé zastrašeni a vrženi na útěk (což podle jeho předvídání se stalo), všichni se vrhli na jediného Indutiomara, a nikdo ať nikoho dříve nezraňuje, než Indutiomara uvidí zabitého, protože zdržování ostatními by Indutiomarovi dalo prostor uniknout; velké odměny slibuje těm, kdo ho zabijí; posílá na podporu kohorty na pomoc jezdcům. Štěstěna schvaluje záměr muže, a když se všichni vrhli na jediného, přímo v brodu řeky je Indutiomarus zajat a zabit a jeho hlava přinesena do tábora: vracející se jezdci pronásledují a zabíjejí, koho mohou. Když se tato věc dozvěděla, všechny sbory Eburonů a Nervijců, které se sešly, odcházejí a Caesar měl po tomto činu Galii trochu klidnější.

Kniha VI.

[1] Caesar z mnoha důvodů očekával větší pohyb Galie a nařídil skrze legáty Marka Silana, Gaia Antistia Regina a Tita Sextia uspořádat odvod; zároveň požádal prokonzula Gnaea Pompeia, protože sám zůstával u města s velením pro státní záležitosti, aby ty, které z předalpské Galie vyzval konzulskou přísahou, dal povolat ke praporům a nařídil jim vyrazit k němu; soudil, že má velký zájem i do budoucna, pokud jde o veřejné mínění v Galii, aby se zdály tak velké italské síly, že kdyby ve válce byla utrpěna nějaká škoda, bylo by možné ji nejenom v krátkém čase vyrovnat, ale ještě většími sbory ji převýšit. Když to Pompeius přiznal státu i přátelství, Caesar rychle dokončil skrze své odvod, ještě před koncem zimy ustavil a přivedl tři legie, zdvojnásobil počet těch kohort, které ztratil s Quintem Titurriem, a rychlostí i počtem sborů ukázal, co dokáže kázeň a prostředky římského lidu.

[2] Když byl Indutiomarus zabit, jak jsme ukázali, jeho příbuzným bylo Trevery svěřeno velení. Ti nepřestávají popouzet sousední Germány a slibovat peníze. Když u nejbližších nemohli dosáhnout cíle, pokoušejí se u vzdálenějších. Získají některé obce, vzájemně se zavážou přísahou a rukojmími se zajistí ohledně peněz: Ambioriga si přibírají jako spojence smlouvou. Když se o tom Caesar dozvěděl, viděl, že se válka chystá odevšad: Nervijci, Aduatukové, Menapiové, a připojili se k nim všichni Germáni na této straně Rýna, byli ve zbrani, Senoni nepřicházeli na jeho rozkaz a radili se s Karnuty a sousedními obcemi, Trevery byli Germáni popouzeni četnými vyslanci; usoudil, že musí dříve pomýšlet na válku.

[3] A tak ještě před koncem zimy svedl nejbližší čtyři legie a bez varování vyrazil do krajů Nervijců; a dřív než mohli buď se shromáždit, nebo utéci, pobral velký počet dobytka i lidí, kořist dal vojákům, popustošil pole a donutil je vzdát se a dát rukojmí. Když tuto věc rychle vyřídil, legie zase odvedl do zimních táborů. Na jarní shromáždění Galie, jak nařídil, přišli ostatní kromě Senonů, Karnutů a Treverů; usoudil, že toto je počátek války a odpadnutí, aby se zdálo, že všechno ostatní odkládá, přenáší shromáždění do Lutetie Parisiů. Byli sousedy Senonů a za paměti otců se s nimi obcí spojovali, ale od tohoto rozhodnutí byli, jak se mělo za to, odloučeni. Když to z tribuny prohlásil, téhož dne s legiemi vyráží k Senonům a velkými pochody tam dorazí.

[4] Když se Acco, který byl strůjcem toho záměru, dozvěděl o jeho příchodu, nařizuje, aby se dav shromáždil do měst. Zatímco se o to pokouší, dřív než se to podaří provést, se oznamuje, že Římané jsou u nich. Nutně od svého záměru ustupují a posílají ke Caesarovi vyslance s prosbou o smilování: obracejí se skrze Haeduy, s nimiž byla obec odedávna ve spojenectví. Caesar na prosbu Haeduů rád udílí milost a přijímá omluvu, protože soudil, že letní čas je určen pro bezprostřední válku, ne pro vyšetřování. Nařídí sto rukojmí a svěří je Haeduům k opatrování. Zároveň Karnuti posílají vyslance a rukojmí; použili jako přímluvčí Remy, u nichž byli v klientele: dostávají tytéž odpovědi. Caesar dokončuje shromáždění a obcím ukládá jezdce.

[5] Když byla tato část Galie uklidněna, celou myslí i duchem se věnuje válce s Trevery a s Ambiorigem. Cavarina s jízdou Senonů nařizuje vzít s sebou, aby z jeho hněvu nebo z nenávisti obce, kterou si zasloužil, nevyvstal nějaký pohyb. Když tyto věci zařídil, protože pokládal za zjištěné, že se Ambiorix v bitvě neutká, uvažoval o jeho ostatních záměrech. Menapiové byli nablízku krajů Eburonů, chráněni nepřetržitými bažinami a lesy; oni jediní z Galie k Caesarovi nikdy neposlali vyslance o mír. S nimi věděl, že Ambiorix má pohostinský vztah; rovněž poznal, že skrze Trevery přišel do přátelství s Germány. Sou-

dil, že tyto pomocné síly se jim musí odejmout dříve, než samotného napadne válkou, aby, zoufaje nad spásou, buď se neskryl u Menapiů, nebo nemusel bojovat s obyvateli za Rýnem. Když tento záměr přijal, posílá zavazadla celého vojska k Labienovi do Treverů a nařizuje dvěma legiím, aby k němu vyrazily; sám s pěti lehkými legiemi vyráží proti Menapiům. Ti bez shromážděné houfy, spoléhajíce se na ochranu místa, utíkají do lesů a bažin a své věci tam přenášejí.

[6] Caesar rozdělil sbory s legátem Gaiem Fabiem a kvestorem Markem Crassem, rychle postavil mosty a vniká z tří stran, zapaluje stavení a vesnice a zmocňuje se velkého počtu dobytka i lidí. Těmito věcmi donuceni, Menapiové posílají k němu vyslance s prosbou o mír. On, když přijal rukojmí, prohlašuje, že je bude pokládat za nepřátele, pokud by Ambioriga nebo jeho vyslance přijali ve svých krajích. Když tyto věci zajistil, Commia Atrebata s jízdou zanechává u Menapiů jako strážce; sám vyráží proti Treverům.

[7] Zatímco toto Caesar dělá, Treverové se shromážděnými velkými silami pěchoty a jízdy se chystali napadnout Labiena s jednou legií, která v jejich kraji zimovala, a již od něho nebyli vzdáleni víc než dva dny cesty, když se dozvěděli, že přišly dvě legie od Caesara. Rozbili tábor patnáct tisíc kroků od jeho tábora a rozhodli se čekat na pomocné sbory Germánů. Labienus poznal záměr nepřátel; doufal, že z jejich nerozvážnosti vyvstane nějaká příležitost k bitvě, nechal pěti kohortám zavazadla jako stráž a s dvaceti pěti kohortami a velkou jízdou vyráží proti nepříteli a tisíc kroků od něj opevňuje tábor. Mezi Labienem a nepřítelem byla řeka s obtížným přechodem a strmými břehy. Tu neměl v úmyslu sám přejít ani nesoudil, že by nepřátelé přešli. Naděje na pomocné sbory denně rostla. Mluví na shromáždění zjevně: protože se říká, že se Germáni blíží, nebude vrhat své sbory i vojsko v pochybnou věc a druhého dne za úsvitu pohne táborem. Rychle se to k nepřátelům donese, protože z velkého počtu galských jezdců přirozeně musí někteří přát věcem galským. Labienus v noci svolal vojen-

ské tribuny a první centuriony, předkládá, jaký je jeho záměr, a aby snadněji dal nepřátelům podezření o strachu, nařizuje táhnout s větším hlukem a zmatkem, než snáší zvyk římského lidu. Tím učinil odchod podobným útěku. I toto se skrze zvědy dostává k nepřátelům ještě před úsvitem při takové blízkosti táborů.

[8] Sotva zadní část zástupu vyšla z opevnění, Galové se povzbuzovali navzájem, aby nedali očekávanou kořist uniknout z rukou — bylo prý zdlouhavé čekat na pomoc Germánů, zatímco Římané jsou zděšeni, a nedovoluje jejich důstojnosti, aby se takovými sbory neodvážili napadnout tak malou houfu, zvláště prchající a obtíženou — nerozpakují se překročit řeku a svést bitvu na nepříznivém místě. Labienus takový vývoj tušil; aby je všechny vylákal na tuto stranu řeky, používal téhož předstírání pochodu a pomalu postupoval. Pak posunul zavazadla trochu vpřed a uložil je na jakémsi pahorku, pravil: „Máte, vojáci, příležitost, kterou jste si přáli: nepřítele držíte v obtížném a nepříznivém postavení; prokažte nám jako velitelům tutéž statečnost, jakou jste často prokazovali vrchnímu veliteli; mějte za to, že on je přítomen a to vše na vlastní oči vidí.“ Zároveň nařizuje otočit prapory proti nepříteli a sestavit šik, a když několik turm poslal jako stráž k zavazadlům, ostatní jezdce rozestavuje na boky. Rychle naši zvednou křik a vrhají oštěpy na nepřátele. Oni, když proti nadějí viděli ty, o nichž věřili, že prchají, přicházet proti nim s hrozícími prapory, nemohli ani jejich nápor snést a při prvním srážení byli hnáni na útěk a hledali nejbližší lesy. Labienus je pronásledoval jízdou, zabil velký počet a mnoho jich zajal; za pár dní obec přijal zpět. Neboť Germáni, kteří přicházeli na pomoc, když se dozvěděli o útěku Treverů, se vrátili domů. S nimi odešli Indutiomarovi příbuzní, kteří byli strůjci odpadnutí, a opustili obec. Cingetorigovi, o kterém jsme ukázali, že od počátku setrval v povinnosti, bylo přenecháno vrchní místo a velení.

[9] Caesar, poté co z Menapiů přišel k Treverům, se ze dvou důvodů rozhodl překročit Rýn; jedním z nich bylo, že proti němu Trevery byly

poslány pomocné sbory, druhým, aby u nich Ambiorix neměl útočiště. Když to rozhodl, trochu nad tím místem, kde dříve vojsko převedl, začal stavět most. Způsob stavby je znám a vžitý, dílo se při velké horlivosti vojáků dokončí za pár dní. Na mostě u Treverů nechal silnou stráž, aby od nich nevznikla nějaká náhlá změna, a převádí zbývající sbory a jízdu. Ubijové, kteří dříve dali rukojmí a vzdali se, posílají k němu vyslance k své očistě, aby ukázali, že z jejich obce nebyly k Treverům poslány pomocné sbory a že od nich věrnost nebyla porušena: žádají a prosí, aby je ušetřil, aby pro společnou nenávist k Germánům nevinní nenesli tresty za viníky; chtěl-li by víc rukojmí, slibují, že je dají. Caesar věc prošetří, zjišťuje, že pomocné sbory poslali Suebové; omluvu Ubijů přijímá, pátrá po přístupech a cestách k Suebům.

[10] Mezitím za několik dní je Ubiji zpraven, že Suebové svádějí všechny sbory na jedno místo a oznamují těm národům, které jsou pod jejich velením, aby poslaly pomoc pěchoty a jízdy. Když se o tom dozvěděl, zajistil obilní zásobování, vybral vhodné místo pro tábor; Ubijům přikazuje, aby odvedli dobytek a všechen svůj majetek svezli z polí do měst, doufaje, že barbarští a nevycvičení lidé mohou být nouzí o jídlo dovedeni k nerovné podmínce boje; žádá, aby posílali časté zvědy k Suebům a zjišťovali, co se u nich děje. Oni plní nařízení a po pár dnech přinášejí zprávu: všichni Suebové, poté co od poslů dostali zprávy o římském vojsku, se se všemi svými sbory a svých spojenců, které shromáždili, hluboko do nejzazších končin stáhli: je tam les ohromné velikosti, který se jmenuje Baceni; ten daleko do vnitra sahá a jako přirozená zeď postavená brání Cheruskům před křivdami a vpády Suebů a Suebům před Cherusky: na začátku toho lesa se Suebové rozhodli očekávat příchod Římanů.

[11] Protože jsme došli až k tomuto místu, nezdá se nemístné předložit něco o zvycích Galie a Germánie a čím se tyto národy liší mezi sebou. V Galii nejen ve všech obcích a ve všech okrscích a jejich čás-

tech, ale skoro i v jednotlivých domech jsou frakce, a vůdci těchto frakcí jsou ti, o nichž se podle jejich mínění má za to, že mají nejvyšší autoritu, podle jejichž rozhodnutí a úsudku se dostává nejvyšší věcí všech otázek a plánů. A tak se zdá, že toto bylo odedávna zavedeno proto, aby nikdo z lidu nepostrádal pomoci proti mocnějšímu: nikdo totiž nedovoluje, aby jeho byli utlačováni a obklíčeni, jinak by neměl mezi svými žádnou autoritu. Totéž uspořádání je v nejvyšší rovině celé Galie: všechny obce jsou rozděleny na dvě strany.

[12] Když přišel Caesar do Galie, byli vůdci jedné strany Haeduové, druhé Sekvanové. Tito sami byli méně mocní, protože nejvyšší autorita byla odedávna u Haeduů a jejich klientela byla veliká; Germány a Ariovista si přibrali a přivedli je k sobě velikými oběťmi a sliby. Když proběhlo několik příznivých bitev a byla pobita všechna haeduská šlechta, předběhli je tolik v moci, že velkou část klientů od Haeduů převedli k sobě, přijímali od nich rukojmí z synů náčelníků a nutili je veřejně přísahat, že nebudou nic chystat proti Sekvanům, drželi silou obsazenou část sousedního území a drželi vrchní velení v celé Galii. Donucen touto nouzí odešel Diviciakus do Říma do senátu žádat o pomoc a vrátil se bez výsledku. S Caesarovým příchodem se věci změnily, rukojmí byla Haeduům vrácena, staří klienti navráceni, nové získal skrze Caesara, protože ti, kdo se přiřadili k jejich přátelství, viděli, že mají lepší postavení a spravedlivější vládu; v ostatních věcech byla jejich přízeň a důstojnost rozšířena, Sekvanové vrchní místo opustili. Na jejich místo nastoupili Remové: a protože se chápalo, že si u Caesara získávají stejnou přízeň, ti, kdo se pro staré nepřátelství nemohli spojit s Haeduy, dávali se do klientely Remů. Ti je pečlivě hájili: takto drželi novou a náhle získanou autoritu. Tehdy byly věci v tomto stavu: zdaleka za první byli pokládáni Haeduové, druhé místo důstojnosti drželi Remové.

[13] V celé Galii jsou dvě vrstvy lidí, kteří něco znamenají a mají čest. Neboť lid je pokládán skoro za otroky, nic si sám nedovoluje, do

žádné porady se nebere. Mnozí, když jsou tísněni dluhy nebo velikostí daní nebo křivdou mocnějších, se vzdávají do služebnosti šlechticům: nad nimi mají stejná práva, jaká mají páni nad otroky. Ale z těchto dvou vrstev je jedna druidů, druhá rytířů. Oni se účastní božských věcí, obstarávají veřejné i soukromé oběti, vykládají náboženské obřady: k nim se hrne velký počet mládeže kvůli výuce a jsou u nich ve velké cti. Rozhodují totiž téměř o všech sporech veřejných i soukromých, a stane-li se nějaký zločin, dojde-li k vraždě, je-li spor o dědictví nebo o hranice, oni stanovují, určují odměny a tresty; nepodrobí-li se jejich rozhodnutí nějaký jednotlivec nebo lid, zapovědí mu oběti. Tento trest je u nich nejtěžší. Komu to zapovědí, ti jsou počítáni mezi bezbožné a zločinné, všichni jim ustupují, vyhýbají se setkání i rozhovoru, aby z nákazy neutrpěli nějakou újmu, a ani prosícím se jim nedostává práva, ani jim není udělena žádná čest. Všem těmto druidům pak předsedá jeden, který má u nich nejvyšší autoritu. Když zemře, nastoupí buď, kdo z ostatních vyniká důstojností, anebo, je-li jich víc rovnocenných, volbou druidů, někdy i zbraněmi se o vrchní místo spoří. Tito v určitý čas roku zasedají v krajích Karnutů, které jsou pokládány za střed celé Galie, na posvátném místě. Sem se odevšad shromažďují všichni, kteří mají spory, a jejich rozhodnutím a soudům se podřizují. Má se za to, že jejich nauka byla objevena v Británii a odtamtud přenesena do Galie, a nyní, kdo chce tu věc pečlivěji poznat, většinou tam odjíždí za učením.

[14] Druidové obvykle nebývají ve válce ani neplatí daně se zbylými; jsou osvobozeni od vojenské služby a mají imunitu od všech věcí. Pobádáni tak velkými výsadami, mnozí sami od sebe přicházejí do nauky a jsou posíláni rodiči a příbuznými. Prý se tam musí naučit nazpaměť velký počet veršů. A tak někteří zůstávají v nauce dvacet let. Nepokládají za dovolené svěřovat tyto věci písmu, ačkoli v ostatních věcech skoro, ve veřejných i soukromých, používají řeckých písmen. Zdá se mi, že to zavedli ze dvou důvodů: nechtějí ani, aby nauka přešla mezi

lid, ani aby ti, kdo se učí, spoléhali na písmo a méně se starali o paměť; což se mnohým stává, že pod ochranou písma polevují v pečlivosti a paměti. Hlavně chtějí vložit přesvědčení, že duše nehynou, ale po smrti přecházejí od jedněch k druhým, a tím prý se nejvíc povzbuzuje k statečnosti, když se zanedbá strach ze smrti. Mimo to rozprávějí mnoho o hvězdách a jejich pohybu, o velikosti světa a zemí, o přirozenosti věcí, o síle a moci nesmrtelných bohů a předávají to mládeži.

[15] Druhá vrstva je rytířů. Tito, když je potřeba a vzejde nějaká válka (což se před Caesarovým příchodem skoro každoročně stávalo, aby buď sami křivdy způsobovali nebo se bránili způsobeným), všichni jsou ve válce, a tak jak kdo z nich je rodem a jměním nejmocnější, má také nejvíc poddaných a klientů kolem sebe. Toto jediné znají jako přízeň a moc.

[16] Celý národ Galů je velmi oddán náboženským obřadům, a z toho důvodu ti, kteří jsou postiženi těžšími nemocemi a kteří jsou v bitvách a nebezpečích, buď místo obětí lidi obětují, nebo slibují, že obětují, a používají při těchto obětech druidy jako přisluhovače, protože za život člověka, nebude-li vrácen život člověka, nemůže být vůle nesmrtelných bohů usmířena, a mají veřejně téhož druhu zavedené oběti. Jiní mají ohromně veliká loutková zpodobení, jejichž proutěné údy naplňují živými lidmi; když jsou zapáleny, lidé obklopeni plamenem umírají. Pokládají za milejší nesmrtelným bohům tresty těch, kdo byli chyceni při krádeži nebo loupeži nebo nějakém jiném zločinu; ale když se nedostává tohoto druhu, přistupují i k trestům nevinných.

[17] Z bohů ctí nejvíce Merkura. Má mnoho zpodobnění: je prý vynálezcem všech umění, průvodcem cest a putování, mají za to, že má největší moc nad výdělkem peněz a obchodováním. Po něm Apollóna, Marta, Jupitera a Minervu. O nich mají skoro totéž mínění jako ostatní národy: Apollón odhání nemoci, Minerva zavádí počátky prací a řemesel, Jupiter drží vládu nad nebeskými, Mars řídí války. Jemu, když se rozhodli bít se v bitvě, zpravidla slibují, co ve válce zajmou: po ví-

těžství obětují zajatá zvířata a ostatní věci snášejí na jedno místo. V mnoha obcích je možno vidět na posvátných místech vyvýšené hromady těchto věcí; a nestává se často, že by někdo pohrdl náboženstvím a odvážil se ukrýt u sebe to, co bylo zajato, nebo odnést to, co bylo položeno, a za tu věc je stanoven nejtěžší trest s mukou.

[18] Galové o sobě všichni prohlašují, že pocházejí od otce Dita, a říkají, že to předali druidové. Z toho důvodu určují délku všech úseků času nikoli počtem dní, ale nocí; narozeniny a začátky měsíců a roků zachovávají tak, aby po noci následoval den. V ostatních zvyklostech života se od ostatních liší v tom, že své děti, dokud nevyrostly natolik, aby mohly nést vojenskou službu, nedovolují veřejně k sobě přijít a za hanbu pokládají, aby syn v chlapeckém věku na veřejnosti stál před otcovým zrakem.

[19] Muži, kolik peněz od manželek jako věno přijali, tolik ze svého majetku po ocenění s věny spojují. Z celých těchto peněz se vede dohromady účet a plody se uschovávají: kdo z nich druhého přežije, k tomu připadne část obou s plody předchozích dob. Muži mají nad manželkami, jako nad dětmi, moc nad životem a smrtí; a když zemřel otec rodiny z vznešenějšího rodu, scházejí se jeho příbuzní, a je-li na jeho smrti nějaké podezření, mučí manželky otrockým způsobem, a je-li zjištěno, trápí je ohněm a všemi mukami a zabíjejí. Pohřby jsou podle galského zvyku skvělé a nákladné; a vše, o čem mají za to, že to měli živí v oblibě, vrhají do ohně, i zvířata; a nedlouho před touto pamětí byli otroci a klienti, o nichž bylo známo, že jim byli zalíbeni, po skončení řádných pohřbů spalováni spolu s nimi.

[20] Obce, které jsou pokládány za ty, které svůj stát spravují lépe, mají zákonem stanoveno, aby, pokud někdo z pohraničních obcí dostane pověst nebo zprávu o státní věci, ji donesl úředníkovi a s nikým jiným o ní nemluvil, protože se pozorovalo, že lidé lehkomyslní a nezkušení jsou falešnými pověstmi zastrašováni a hnáni ke zločinu a radí se o nejvyšších věcech. Úředníci utajují, co se jim zdá, a co

uznali za užitečné, předkládají davu. O státní věci mluvit se nepovoluje jinak než na sněmu.

[21] Germáni se od tohoto zvyku velmi liší. Neboť ani nemají druidy, kteří by předsedali božským věcem, ani se nestarají o oběti. Za bohy pokládají jen ty, které vidí a jejichž pomoc je zjevně vede: Slunce, Vulkána a Lunu, ostatní neznají ani podle pověsti. Celý život spočívá v lovu a ve válečných cvičeních: od malička se oddávají práci a tvrdosti. Kdo zůstal nejdéle v panictví, chová mezi svými největší chválu: tím se prý zvyšuje postava, tím se zpevňují síly a šlachy. Mít styk s ženou před dvacátým rokem pokládají za nejhanebnější věc; a není v tom nic skrytého, protože se společně koupou v řekách a používají kůže nebo malé přikryvky z kožešin, s velkou částí těla obnaženou.

[22] Zemědělství se nevěnují, a větší část jejich stravy spočívá v mléce, sýru a mase. Nikdo nemá určitou míru pole nebo vlastní hranice; ale úředníci a náčelníci každoročně rodům a příbuzenstvím lidí, kteří se sešli dohromady, přidělují, kolik a na kterém místě pokládají za vhodné, polí, a po roce je nutí přejít jinam. Pro tuto věc udávají mnoho důvodů: aby staletým zvykem zajati nevyměnili snahu o válku za zemědělství; aby neusilovali o rozšíření polí a mocnější nevyháněli slabší z majetků; aby pečlivěji nestavěli ke zmírnění chladu a horka; aby nevznikala touha po penězích, z které vyvstávají frakce a nesváry; aby duchovní rovností udrželi lid, když každý vidí, že jeho jmění se vyrovnává s nejmocnějšími.

[23] U obcí je nejvyšší chválou mít co nejšíře kolem sebe popleněné hranice a prázdná místa. Toto pokládají za vlastnost statečnosti, že sousedé jsou z polí vyhnáni a ustupují, a že se nikdo nablízku neodváží usadit; zároveň soudí, že tak budou bezpečnější, protože se odejme strach z náhlého vpádu. Když obec vede válku buď obrannou nebo útočnou, volí se úředníci, kteří té válce velí, tak aby měli moc nad životem a smrtí. V době míru není žádný společný úředník, ale náčelníci krajů a okrsků mezi svými vysluhují spravedlnost a zmírňují spory.

Loupežnictví, které se děje mimo hranice vlastní obce, nemá žádnou hanbu, a prohlašují, že se dějí kvůli cvičení mládeže a zmírňování zahálky. A když některý z náčelníků prohlásí ve shromáždění, že bude vůdcem, ať se přihlásí ti, kdo chtějí následovat, povstanou ti, kdo schvalují jak věc, tak muže, a svou pomoc slibují a davem jsou chváleni: kdo z nich pak nenásledoval, počítá se mezi zběhy a zrádce, a všem těmto lidem se napříště odnímá důvěra. Pohostinství porušit nepokládají za dovolené; kdo z jakéhokoli důvodu k nim přišel, chrání jej před křivdou, pokládají ho za posvátného a všem těmto se otevírají domy a sdílí se jídlo.

[24] A dříve byl čas, kdy Galové převyšovali Germány statečností, sami nesli válku, pro množství lidí a nedostatek polí posílali osady za Rýn. A tak nejúrodnější místa Germánie okolo hercynského lesa, který, jak vidím, byl Eratosthenovi a některým Řekům znám podle pověsti a nazývají ho Orcynský, obsadili Volkové-Tektosagové a tam se usadili; ten národ dodnes drží tato sídla a má nejvyšší pověst o spravedlnosti a válečné chvále. Nyní, protože zůstávají v téže nouzi, nedostatku, trpělivosti jako Germáni, používají téže stravy a péče o tělo; Galům pak blízkost provincií a znalost zámořských věcí dávají mnohé k hojnosti a užitku, postupně si zvykli být poráženi a v mnoha bitvách přemoženi se ani sami s nimi ve statečnosti nesrovnávají.

[25] Šířka tohoto hercynského lesa, o němž jsme hovořili výše, se táhne devět dnů cesty pro lehce vybaveného: jinak totiž nemůže být vymezena, protože neznají míry cest. Začíná u hranic Helvetiů, Nemetů a Rauraků a přímou rovinou podél řeky Dunaje sahá k hranicím Dáků a Anartů; odtud se otáčí doleva, odloučen od řeky, do různých krajů, a pro svou velikost se dotýká hranic mnoha národů; a není nikdo v této Germánii, kdo by řekl, že došel na začátek toho lesa, i když postoupil cestu šedesát dní, nebo že by přijal zprávu, odkud začíná; a je známo, že se v něm rodí mnoho druhů zvěře, které nebyly viděny

v jiných místech; z nich co se nejvíce liší od ostatních a zaslouží si být zaznamenány, jsou tyto.

[26] Je tam dobytče zjevu jelena, z jehož prostředku čela mezi ušima vyrůstá jediný roh, vyšší a rovnější než rohy, které jsou nám známé: z jeho vrcholu se jako dlaně a větve do široka rozbíhají výběžky. Táž je přirozenost samice a samce, týž tvar a velikost rohů.

[27] Jsou tam také zvířata, která se jmenují losi. Jejich zjev je podobný kozám a strakatost kůží, ale velikostí je trochu předčí, nemají rohy a mají nohy bez kloubů a ohbí, a ani ke klidu neklesají, ani, pokud nějakou náhodou klesly, se nemohou vzpřímit nebo zvednout. Mají stromy místo loží: k nim se přikládají a tak, jen trochu nakloněny, berou klid. Když se podle jejich stop pozorovalo, kam se obvykle stahují, lovci všechny stromy na tom místě buď od kořenů podkopávají, nebo nařezávají tak, aby zůstal jen vrcholový vzhled stojících stromů. Když se k nim ze zvyku přitiskly, slabé stromy svou vahou povalily a spolu s nimi upadly.

[28] Třetí druh je těch, kterým se říká zubři. Ti jsou velikostí trochu menší než sloni, vzhledem, barvou a tvarem jako býci. Velká je jejich síla a velká rychlost, ani člověka, ani zvíře, které spatřili, neušetří. Horlivě je chytají do jam a zabíjejí. Touto prací se mladíci utužují a tímto druhem lovu cvičí, a ti, kdo z nich zabili nejvíc, přinesou-li na veřejnost rohy jako doklad, mají velkou chválu. Ale naučit se je lidem a stát se krotkými nemohou, ani když jsou chycené malé. Rozměr rohů, jejich tvar a vzhled se velmi liší od rohů našich volů. Ty se horlivě shánějí, od okrajů jsou obkládány stříbrem a při nejskvělejších hostinách jsou používány místo pohárů.

[29] Caesar, poté co se skrze ubijské zvědy dozvěděl, že se Suebové stáhli do lesů, bál se nedostatku obilí, protože, jak jsme uvedli výše, všichni Germáni nejméně se věnují zemědělství, rozhodl se nepostupovat dále; ale aby zcela neodňal barbarům obavy ze svého návratu a zdržel jejich pomocné sbory, odvedl vojsko a poslední část mostu,

která se dotýkala břehu Ubijů, v délce dvou set stop odboural a na konci mostu postavil věž o čtyřech patrech a stráž dvanácti kohort pro ochranu mostu položil a opevnil to místo velkými hradbami. V tom místě a v čele stráže postavil mladíka Gaia Volcatia Tulla. Sám, když začalo obilí dozrávat, odjel do války s Ambiorigem; skrze ardennský les, který je v celé Galii největší a od břehu Rýna a hranic Treverů až k Nervijcům sahá a víc než pět set tisíc kroků se táhne, posílá napřed Lucia Minucia Basila se vší jízdou — zda by rychlostí pochodu a vhodností doby mohl něčeho dosáhnout; nabádá, aby zakázal zapalovat ohně v táboře, aby žádný znak jeho příchodu neviděl zdáli; sám prý ihned bude za ním.

[30] Basilus činí, jak bylo nařízeno. Rychle a proti očekávání všech dokončil pochod, zastihuje mnoho lidí na polích, kteří nic netušili: podle jejich svědectví spěchá k samotnému Ambiorigovi, který se podle zprávy nacházel na nějakém místě s nemnoha jezdci. Mnohé zmůže ve všech věcech, zejména ve vojenské, štěstěna. Neboť velkou náhodou se stalo, že vpadl samotnému Ambiorigovi neopatrnému a nepřipravenému, a jeho příchod byl viděn všemi dříve, než o něm donesla pověst nebo posel: taková veliká štěstěna byla v tom, že všechen vojenský výstroj, který měl kolem sebe, byl mu vyrván, vozy a koně byli pobráni, že on sám smrti unikl. Ale toto se stalo také proto, že stavení bylo obklopeno lesem, jak jsou téměř všechna obydlí Galů, kteří, aby se vyhnuli vedru, většinou vyhledávají blízkost lesů a řek, a jeho průvodci a blízcí na úzkém místě chvíli odolávali náporu našich jezdců. Zatímco oni bojovali, někdo z jeho lidí ho vložil na koně: prchajícího zakryly lesy. Tak štěstěna mnoho zmohla jak v přivození nebezpečí, tak v jeho uniknutí.

[31] Zda Ambiorix nestáhl své sbory z úvahy, protože neuvažoval, že se bude bít v bitvě, nebo zda byl časem vyloučen a náhlým příchodem jezdců zabráněn, zatímco věřil, že ho zbylé vojsko bude následovat, je sporné. Ale jisté je, že rozeslal po polích vzkazy a nařídil, aby se o sebe

každý postaral. Část z nich utekla do ardennského lesa, část do přilehlých bažin; ti, kdo byli nejblíže oceánu, se skryli v ostrovech, které tvoří příliv: mnozí vyšli ze svých krajů a svěřili sebe i své věci úplně cizím. Catuvolcus, král poloviny Eburonů, který spolu s Ambiorigem přistoupil k spolku, byl již vyčerpán věkem, protože nemohl snášet námahu buď války, nebo útěku, všemi kletbami proklínaje Ambioriga, který byl strůjcem toho záměru, usmrtil se tisovým jedem, kterého je v Galii a v Germánii velké množství.

[32] Segnové a Kondrusové, z germánského rodu a počtu, kteří jsou mezi Eburony a Trevery, poslali ke Caesarovi vyslance s prosbou, aby je nepočítal mezi nepřátele a neposuzoval, že všichni Germáni, kteří jsou na této straně Rýna, mají jednu věc: nic na válku nemysleli, žádnou pomoc Ambiorigovi neposlali. Caesar věc prošetřil výslechem zajatců; nařídil, aby, pokud se k nim z útěku připojili nějací Eburoni, mu je přivedli; pokud by tak učinili, slíbil, že jejich hranice neporuší. Pak rozdělil sbory na tři části a svezl zavazadla všech legií do Aduatuky. To je jméno hradiště. To leží téměř uprostřed krajů Eburonů, kde Titurius a Aurunculeius přezimovali. Toto místo schvaloval mezi jinými věcmi i proto, že opevnění předchozího roku zůstala v neporušeném stavu, aby ulehčil práci vojákům. Jako stráž zavazadlům zanechal čtrnáctou legii, jednu ze tří, které naposled odvedl z Itálie. V čele té legie a tábora postavil Quinta Tullia Cicerona a přidělil mu dvě stě jezdců.

[33] Rozdělil vojsko a nařídil Titu Labienovi s třemi legiemi vyrazit k oceánu do těch končin, které se dotýkají Menapiů; Gaia Trebonia se stejným počtem legií posílá do kraje, který leží u Aduatuků, aby ho popustošil; sám se zbývajícími třemi vyráží k řece Skaldě, která se vlévá do Masy, a k nejzazším částem Ardenů, kam, jak slyšel, Ambiorix s několika jezdci vyrazil. Odcházeje potvrzuje, že se vrátí po sedmi dnech; k tomu dni, jak věděl, bylo třeba obilí pro tu legii, která byla zanechána jako stráž. Labiena a Trebonia nabádá, pokud to mohou učinit k prospěchu státu, aby se vrátili k tomu dni, aby po novém sdělení zá-

měrů a prozkoumání nepřátelských poměrů mohli zahájit jiný počátek války.

[34] Byla, jak jsme ukázali výše, žádná pevná houfa, žádné hradiště, žádná stráž, která by se zbraněmi bránila, ale do všech stran rozprchlý dav. Kde kterému údolí odloučené nebo místo lesnaté nebo bažina obtížná poskytovaly naději na stráž nebo spásu, tam usedali. Tato místa byla sousedům dobře známa, a věc vyžadovala velkou pečlivost ne při ochraně celku vojska (vždyť nemohlo celkově vzniknout nebezpečí vyděšeným a rozprchlým), ale při zachování jednotlivých vojáků; což se však částečně týkalo spásy celého vojska. Neboť i žádostivost kořisti mnohé lákala dále, a lesy nejistými a skrytými cestami bránily přistupovat semknutě. Chtěl-li věc dokončit a potlačit rod zločinných lidí, musely se rozpouštět větší houfy a vojáci rozdělovat; chtěl-li manipuly držet u praporů, jak zavedené uspořádání a zvyk římského vojska požadoval, místo samo bylo ochranou barbarů, a jim nescházela odvaha ze skrytu úklady činit a rozdělené obklíčit. Jako při takových obtížích, kolik se dalo pečlivostí předvídat, se předvídalo, že se raději v páchání zla něco opomíjelo, i když duše všech plála pomstou, než aby se škodilo s nějakou újmou vojáků. Posílá Caesar vzkazy k sousedním obcím: všechny k sobě volá nadějí kořisti, aby rozchvátili Eburony, aby raději v lesích byly ohroženy životy Galů než legionářského vojáka, zároveň aby s velkým davem obklopeným takový zločin vyhladil rod a jméno obce. Velký počet se odevšad rychle shromažďuje.

[35] Toto se dělo ve všech částech Eburonů a blížil se sedmý den, k němuž Caesar určil, že se vrátí k zavazadlům a k legii. Zde se mohlo poznat, kolik ve válce zmůže štěstěna a kolik náhod přináší. Nepřátelé byli, jak jsme ukázali, rozprášeni a vyděšeni, nebyla žádná houfa, která by vyvolávala i malou příčinu strachu. Za Rýn se k Germánům dostala pověst, že Eburoni jsou pleněni a sami všichni jsou zváni ke kořisti. Dva tisíce jezdců shromažďují Sugambrové, kteří jsou nejblíže Rýnu; o nich jsme uvedli, že z útěku přijali Tenktiry a Usipety. Překračují

Rýn na lodích a vorech třicet tisíc kroků pod tím místem, kde byl dokončený most a kde Caesar nechal stráž: dojdou k prvním hranicím Eburonů; mnoho z útěku rozprchlých zajímají, získávají velký počet dobytka, po němž barbaři nejvíce dychtí. Lákáni kořistí postupují dále. Nezdrží je ani bažina u lidí ve válce a loupežích zrozených, ani lesy. Vyptávají se zajatců, kde je Caesar; zjišťují, že vyrazil daleko, a dozvídají se, že celé vojsko odešlo. A jeden ze zajatců praví: „Co pronásledujete, vy, tuto ubohou a nicotnou kořist, když můžete být již nanejvýš šťastní? Za tři hodiny můžete přijít do Aduatuky: tam Římané svezli všechen svůj majetek: stráž je tak malá, že ani zeď nemůže být obklopena, a nikdo se neodváží vystoupit z opevnění.“ Když se jim naskytla naděje, Germáni kořist, kterou pobrali, nechávají ve skrytu; sami spěchají k Aduatuce, používajíce téhož průvodce, od něhož se tyto věci dozvěděli.

[36] Cicero, který ve všech předchozích dnech podle Caesarových nařízení s nejvyšší pečlivostí vojáky držel v táboře a nedovolil, aby ani kterýkoli pohůnek vyšel za opevnění, sedmého dne nedůvěřoval, že Caesar dodrží slib ohledně počtu dní, protože slyšel, že vyrazil daleko, a žádná pověst o jeho návratu nepřicházela, zároveň pohnut hlasy těch, kdo jeho trpělivost nazývali téměř obležením, protože nebylo dovoleno vystoupit z tábora, žádnou takovou příhodu nečekal, aby při devíti postavených legiích a největší jízdě při rozprášených a téměř zahlazených nepřátelích v okruhu tří tisíc kroků se dalo narazit; pět kohort posílá pro obilí do nejbližších polí, mezi nimi a táborem byl jen jediný pahorek. Mnozí byli z legií ponecháni jako nemocní; z nich, kteří se za tento čas dnů uzdravili, asi tři sta, pod jedním praporcem se spolu posílají; dále velký dav pohůnků a velké množství soumarů, kteří zůstali v táboře, dostává svolení následovat je.

[37] V tomto okamžiku a náhodou germánští jezdci přibíhají a hned týmž během, kterým přišli, se snaží z decumanské brány vniknout do tábora, a nebyli viděni dříve, protože z té strany byly nastaveny lesy,

než se přiblížili k táboru, až tak, že obchodníci, kteří tábořili pod valem, neměli možnost vrátit se dovnitř. Nic netušíc, naši jsou novou věcí zmateni, a sotva kohorta ve stráži snese první nápor. Nepřátelé se rozlévají po ostatních stranách, zda by nalezli nějaký přístup. S obtížemi naši brání brány, zbylé přístupy brání samo místo a opevnění. V celém táboře je zmatek, a jeden od druhého se ptá na příčinu hluku; neřídí ani kam nésti prapory, ani do které části se každý má sejít. Jeden už hlásí tábor dobytý, jiný tvrdí, že po zahlazení vojska a vrchního velitele vítězní barbaři přišli; mnozí si z místa vyvolávají nové strachy a před oči si kladou pohromu Cotty a Titurria, kteří padli v témž hradišti. Takovým strachem jsou všichni zmateni, utvrzuje se u barbarů mínění, které, jak slyšeli od zajatce, že vevnitř není žádná stráž. Usilují prorazit a sami sebe povzbuzují, aby takovou náhodu nepustili z rukou.

[38] Byl zanechán nemocný se stráží Publius Sextius Baculus, který ke Caesarovi vedl první kohortu, o kterém jsme se zmínili v předchozích bitvách, a pátý den už byl bez jídla. Ten, pochybuje o své a všech spáse, neozbrojen vychází ze stanu: vidí, že nepřátelé jsou nablízku a věc je v nejvyšším ohrožení: bere zbraně od nejbližších a staví se v bráně. Následují ho centurioni té kohorty, která byla ve stráži: chvíli spolu udrží bitvu. Opustí vědomí Sextia, který utržil těžké rány: s obtížemi je rukama vlečen a je zachráněn. Když tento prostor uplynul, zbývající se natolik utvrdí, že se odváží stanout v opevněních a vzbuzovat zdání obránců.

[39] Mezitím po dokončení sháňky obilí naši vojáci slyší křik: předbíhají jezdci; poznávají, v jakém nebezpečí ta věc je. Zde pak není žádné opevnění, které by vyděšené přijalo: nedávno odvedení a vojenské praxi neznalí obracejí tváře k vojenskému tribunovi a centurionům; čekají, co jim bude nařízeno. Nikdo není tak statečný, aby nebyl novotou věci zmaten. Barbaři zpovzdálí spatřují prapory a od dobývání ustupují: nejprve věří, že se vrátily legie, o nichž se od zajatců dozvě-

děli, že odešly daleko; potom, když si všimli malého počtu, útočí ze všech stran.

[40] Pohůnci utíkají na nejbližší pahorek. Odtud rychle svrženi se vrhají mezi prapory a manipuly: tím více vyděšené vojáky ještě více zděsí. Jedni usuzují, že se má vytvořit klín a rychle prorazit, protože tak blízko je tábor, a kdyby nějaká část obklíčená padla, aspoň zbylí budou prý zachráněni; jiní, aby zůstali na kopci a všichni snášeli týž osud. Toto neschvalují staří vojáci, o nichž jsme ukázali, že vyšli spolu pod praporcem. A tak se navzájem povzbuzují a pod vedením Gaia Trebonia, římského jezdce, který jim byl postaven v čelo, prorážejí středem nepřátel a všichni do jednoho dorazí bez pohromy do tábora. Následují je pohůnci a jezdci; týmž náporem jsou statečností vojáků zachráněni. Avšak ti, kdo zůstali stát na kopci, žádnou dosud zkušenost ve válečných věcech nemající, nemohli ani v tom plánu setrvat, který schválili, aby se bránili z vyšší polohy, ani napodobit tu sílu a rychlost, kterou viděli, že prospěla jiným, ale snažíc se stáhnout do tábora se spustili do nepříznivého místa. Centurioni, z nichž někteří byli pro statečnost převedeni z nižších řádů jiných legií do vyšších řádů této legie, aby neztratili dříve získanou vojenskou chválu, nejstatečněji bojujíce padli. Část vojáků statečností těchto, když byli nepřátelé odstraněni, proti naději bez pohromy dorazila do tábora, část, obklíčená barbary, zahynula.

[41] Germáni, zoufajíce dobýt tábor, protože viděli, že naši se již postavili v opevněních, i s tou kořistí, kterou odložili v lesích, se stáhli za Rýn. A taková byla i po odchodu nepřátel hrůza, že té noci, když Gaius Volusenus poslaný s jízdou přišel k táboru, nedůvěřovali, že je Caesar přítomen s neporušeným vojskem. Tak zcela strach ovládl mysli, že téměř s pomatenou myslí tvrdili, že po pobití všech sborů se jen jízda zachránila útěkem, a popírali, že by Germáni při zachovaném vojsku útočili na tábor. Tento strach odstranil Caesarův příchod.

[42] Vrátiv se, neznaje nevědomý výsledku války, jen jedno, že kohorty byly vyslány ze stráže a opevnění, lituje a pokládá, že by ani sebemenší náhodou nemělo být opuštěno místo, soudí, že štěstěna při náhlém příchodu nepřátel zmohla mnoho, a ještě mnohem více, protože téměř od samého valu a bran tábora barbary odvrátila. Ze všech těchto věcí se zdálo nejobdivuhodnější, že Germáni, kteří s tím záměrem Rýn překročili, aby zpustošili hranice Ambioriga, odvedeni k táboru Římanů poskytli Ambiorigovi nejžádanější dobrodiní.

[43] Caesar se zase vydal týrat nepřátele, shromáždil velký počet ze sousedních obcí a rozesílá na všechny strany. Všechny vesnice a všechna stavení, která kdo spatřil, byla zapalována; kořist se vedla z všech míst; obilí se nejen tak velikým množstvím soumarů a lidí spotřebovávalo, ale také se pro roční čas a deště vyvracelo, takže, kdyby se kdokoli skrýval i v přítomnosti, přesto se po odvedení vojska zdálo, že musí hynout nedostatkem všech věcí. A často se dospělo do takového místa, s jízdou tak rozdělenou na všechny strany, že zajatci občas říkali, že právě spatřili Ambioriga v útěku, a tvrdili, že ještě není zcela mimo dohled, takže s nadějí dohnání vrženou a nekonečnou prací podstoupenou ti, kdo chtěli u Caesara získat nejvyšší přízeň, téměř horlivostí přemohli přírodu; a vždy se zdálo, že k nejvyššímu úspěchu něco málo chybělo, a Ambiorix se úkrytem nebo horami vymkl, v noci skrytý vyhledával jiné kraje a strany, s jízdní stráží nejvýš čtyř jezdců, kterým jediným odvažoval svěřit svůj život.

[44] Takto zpustošil kraje, odvedl vojsko s úbytkem dvou kohort do Durocortoru Remů, svolal sněm Galie do toho místa a rozhodl, že vede vyšetřování o spiknutí Senonů a Karnutů, a nad Acconem, který byl vůdcem toho záměru, pronesl těžší rozsudek a podle zvyku předků ho popravil. Někteří, bojíce se soudu, uprchli. Těm, když zakázal vodu a oheň, dvě legie postavil u hranic Treverů, dvě u Lingonů, zbývajících šest u hranic Senonů v zimních táborech v Agedinku, obilí pro vojsko zajistil a jak nařídil, odjel do Itálie na sněmy.

Kniha VII.

[1] Když se Galie uklidnila, Caesar, jak nařídil, odjel do Itálie konat sněmy. Tam se dozvídá o Clodiově vraždě, zpraven o usnesení senátu, aby všichni mladší muži Itálie přísahali, nařizuje odvod po celé provincii. Tyto věci se rychle donášejí do zaalpské Galie. Sami Galové přidávají a vymýšlejí si pověstmi, co se zdálo věcí žádoucí, že Caesar je zdržován městskou vzpourou a při takových nesvárech nemůže přijít k vojsku. Pobídnuti touto příležitostí, ti, kteří už dříve nesli těžce, že jsou podrobeni vládě římského lidu, počínají si volněji a odvážněji radit o válce. Náčelníci Galie si svolávají shromáždění v lesnatých a vzdálených místech a stěžují si na Acconovu smrt; ukazují, že tento osud se může obrátit i proti nim samým: litují společného osudu Galie: všemi sliby a odměnami vyvolávají ty, kteří by začali válku a nasazením vlastního života Galii osvobodili. Mají především uvažovat o tom, dřív než se jejich tajné záměry prozradí, aby byl Caesar oddělen od vojska. Je prý snadné, protože ani legie se neodváží bez vrchního velitele vyjít ze zimních táborů, ani vrchní velitel nemůže bez stráže dojít k legiím. Konečně je lepší padnout v šiku než neobnovit starou slávu válečnou a svobodu, kterou od předků přijali.

[2] Když se o těchto věcech jednalo, Karnuti prohlásili, že žádné nebezpečí kvůli společné spáse neodmítnou, a slíbili, že budou první ze všech vést válku; a protože se zatím nemohou mezi sebou pojistit rukojmími, aby věc nevyšla najevo, žádají, aby se stvrdila přísahou a věrností se snesenými vojenskými prapory, kterýžto zvyk u nich obklopuje nejsvětější obřad, aby po započetí války nebyli zbylými opuštěni.

Pak byli Karnuti chváleni, všichni přítomní přísahali, byl stanoven čas té věci a shromáždění se rozešlo.

[3] Když ten den nastal, Karnuti pod vedením Cotuata a Conconnetodumna, zoufalých lidí, se na daný znak sbíhají v Cenabu a zabíjejí římské občany, kteří tam přišli za obchodem; mezi nimi i Gaia Fufia Citu, počestného římského jezdce, který byl Caesarovým příkazem postaven v čele obilního zásobování, a jejich majetky rozchvacují. Rychle se pověst donese ke všem obcím Galie. Neboť kdekoli se stane větší a významnější věc, dávají ji najevo křikem po polích a krajích; jiní to zase přejímají a předávají nejbližším, jak se tehdy stalo. Neboť to, co se v Cenabu stalo při východu slunce, se v krajích Arvernů slyšelo před ukončením první hlídky, to je prostor asi sto šedesát tisíc kroků.

[4] Podobným způsobem tam Vercingetorix, syn Celtillův, Arverňan, mladík nejvyšší moci, jehož otec držel vrchní místo celé Galie a z toho důvodu, protože usiloval o královskou moc, byl obcí zabit, svolal své klienty a snadno je zažehl. Když se o jeho záměru dozvěděli, běží ke zbraním. Je zabrán Gobannitionem, svým strýcem z otcovy strany, a ostatními náčelníky, kteří soudili, že tato věc se nemá pokoušet; je vyhnán z hradiště Gergovie; nepřestává však a na polích provádí odvod chudých a zoufalých. S touto houfou shromážděnou, které z obce potká, přivádí ke svému mínění; nabádá je, aby pro společnou svobodu vzali zbraně, a když velké sbory shromáždí, své protivníky, od kterých byl krátce před tím vyhnán, vyhání z obce. Je svými nazván králem. Rozesílá na všechny strany poselstva; zaklíná je, aby zůstali věrní. Rychle se k němu přidávají Senoni, Parisiové, Piktoni, Kadurkové, Turoni, Aulerkové, Lemovicové, Andové a všichni ostatní, kteří se dotýkají oceánu: souhlasem všech mu je přenecháno velení. Když mu byla tato moc nabídnuta, všem těm obcím ukládá rukojmí, nařizuje přivést k sobě určitý počet vojáků, stanoví, kolik zbraní má každá obec doma a do jakého času vyrobit; především se stará o jízdu. K nejvyšší pečlivosti přidává nejvyšší přísnost velení; velikostí trestů nutí váhavé. Ne-

boť za větší provinění zabíjí ohněm a všemi mukami, za lehčí příčinu se ušima ořezanýma nebo s vybitým jedním okem posílá domů, aby byli ostatním za důkaz a velikostí trestu zastrašovali jiné.

[5] Těmito tresty rychle shromáždí vojsko, posílá Luktéria Kadurka, muže nejvyšší odvahy, s částí sborů k Rutenům; sám vyráží k Biturigům. Při jeho příchodu Biturigové posílají k Haeduům, u nichž byli ve věrnosti, vyslance s žádostí o pomoc, aby snadněji mohli snášet nepřátelské sbory. Haeduové z rady vyslanců, které Caesar ponechal u vojska, posílají sbory jízdy a pěchoty Biturigům na pomoc. Když došli k řece Loiře, která odděluje Bitūrigy od Haeduů, několik dní tam zdrželi a neodvážili se překročit řeku, vrátili se domů a oznámili našim legátům, že se vrátili ze strachu před zradou Bitūrigů, u nichž, jak zjistili, byl ten záměr, aby, kdyby překročili řeku, z jedné strany oni sami, z druhé strany Arverňané, je obklíčili. Zda to učinili z té příčiny, kterou legátům oznámili, nebo z proradnosti, protože nám nic neznámo, nezdá se, aby to bylo předkládáno jako jisté. Biturigové se po jejich odchodu ihned s Arverňany spojují.

[6] Když se tyto věci Caesarovi oznámily v Itálii, protože již chápal, že se městské věci statečností Gnaea Pompeia dostaly do vhodnějšího stavu, vyrazil do zaalpské Galie. Když tam přišel, byl velmi stísněn, jakým způsobem by mohl dojít k vojsku. Neboť kdyby legie povolal do provincie, chápal, že by v jeho nepřítomnosti musely bojovat cestou v bitvě; kdyby sám spěchal k vojsku, neviděl, že by ani těm, kteří se zdáli klidní, mohl svou spásu správně svěřit.

[7] Mezitím Luktérius Kadurk, poslaný k Rutenům, přivádí tu obec k Arverňanům. Postupuje k Nitiobrigům a Gabalům, od obou dostává rukojmí, a s velkou houfou shromážděnou se snaží proniknout do provincie u Narbony. Když to Caesar poznal, usoudil, že musí přede všemi záměry přednostně do Narbony. Když tam přišel, utěšuje bojící se, umisťuje stráže u provinciálních Rutenů, Volků-Arekomiků, Tolosatů a kolem Narbony, kde ta místa byla sousedy nepřátel; nařizuje,

aby se část sborů z provincie a doplnění, které přivedl z Itálie, sešly u Helviů, kteří hraničí s Arverňany.

[8] Když tyto věci připravil, Luktérius byl odražen a odstraněn, protože vniknout do stráží pokládal za nebezpečné, vyráží k Helviům. Ačkoli hora Cevenn, která odděluje Arverňany od Helviů, byla v nejtvrdším období roku pokryta nejvyšším sněhem, který ztěžoval cestu, přesto se sníh v šesti stopách hloubky odhrabal a tak byly cesty otevřeny, s nejvyšším potem vojáků dorazil ke hranicím Arverňanů. Když je přepadl v nic netušícím stavu, protože se domnívali, že jsou Cevennou jakoby zdí chráněni, a ani samotnému muži nikdy v tomto čase roku nebyly stezky otevřeny, nařizuje jezdcům, aby se potulovali co nejšíře a co největší hrůzu nepřátelům přinesli. Rychle se tyto pověsti a zprávy donášejí k Vercingetorigovi; všichni Arverňané ho vyděšení obklopují a zapřísahávají, aby se postaral o jejich osud a nedovolil, aby byli rozkradeni nepřáteli, zvláště když vidí, že je celá válka obrácena na něj. Pohnut jejich prosbami, hne tábor z Bitūrigů směrem k Arverňanům.

[9] Avšak Caesar se v těchto místech zdržel dva dny, protože předvídal, že se tak podle očekávání o Vercingetorigovi stane, pod záminkou shánění doplnění a jízdy se vzdaluje od vojska; v čele těchto sborů staví mladíka Bruta; napomíná ho, aby jezdci po všech stranách co nejšíře se potulovali: slibuje, že se vynasnaží, aby se vzdálil od tábora ne déle než tři dny. Když takto zařídil tyto věci, k překvapení svých, co nejrychleji dochází do Vienny. Tam, když přijal čerstvou jízdu, kterou tam před mnoha dny poslal napřed, bez přerušení denní ani noční cesty, přes území Haeduů spěchá k Lingonům, kde zimovaly dvě legie, aby, kdyby snad Haeduové něco osnovali proti jeho spáse, rychlostí předešel. Když tam přišel, posílá k zbylým legiím a všechny shromažďuje v jedno místo dříve, než se o jeho příchodu dozvědí Arverňané. Když Vercingetorix tuto věc poznal, znovu odvádí vojsko do Bitūrigů,

odtud vyrazí a začíná dobývat Gorgobinu, hradiště Bójů, které tam Caesar po helvetské bitvě po jejich porážce usadil a přidělil Haeduům.

[10] Tato věc přinesla Caesarovi velké obtíže při rozhodování: pokud by legie v jednom místě zdržel po zbytek zimy, aby po dobytí poplatníků Haeduů celá Galie neodpadla, protože by se zdálo, že nepostavil přátelům žádnou ochranu; pokud by je dříve vyvedl ze zimních táborů, aby ho netrápil v nouzi o obilí při obtížném přívozu. Zdálo se mu přesto lepší snášet všechny obtíže, než aby po utrpění takové potupy odcizil mysli všech svých. A tak povzbudil Haeduy, aby svezli zásoby, posílá napřed k Bójům, aby jim oznámili o jeho příchodu a nabádali je, aby zůstali věrni a s velikou duší snášeli nápor nepřátel. V Agedinku zanechal dvě legie a zavazadla celého vojska a vyráží k Bójům.

[11] Druhého dne, když přišel k hradišti Senonů Vellaunodunu, aby nenechal nepřítele za sebou a aby ve větší pohotovosti měl zásobování obilím, počíná ho obléhat a za dva dny ho obchází valem; třetího dne, když z hradiště vyšli vyslanci o kapitulaci, nařizuje odevzdat zbraně, přivést soumary a dát šest set rukojmí. Ty věci k vyřízení ponechává legátovi A. Treboniovi. Sám, aby co nejrychleji vedl pochod, vyráží k Cenabu Karnutů; kteří tehdy poprvé donesena zpráva o dobývání Vellaunodunu si mysleli, že tato věc se potáhne déle, a připravovali stráž ke střežení Cenabu, kterou tam pošlou. Sem Caesar za dva dny dorazil. Tábor rozbil před hradištěm, pro čas dne byl vyloučen a přesouvá dobývání na příští den a nařizuje vojákům chystat, co bude k té věci potřebné; a protože se hradiště Cenabum dotýkalo mostu řeky Loiry, obával se, aby v noci z hradiště neutekli, nařizuje dvěma legiím stát ve zbrani na stráži. Cenabané krátce před půlnocí v tichu vyšli z hradiště a začali řeku přecházet. Když to zvědi oznámili, Caesar vpouští legie, kterým nařídil být připraveny, po zapálení bran, a zmocňuje se hradiště; z počtu nepřátel sotva pár uniklo, aby nebyli zajati, protože úzkosti mostu a cest zatarasily útěk davu. Hradiště vy-

plenil a zapálil, kořist dal vojákům, vojsko převedl přes Loiru a dorazil do kraje Bitūrigů.

[12] Když Vercingetorix poznal Caesarův příchod, přestává s obléháním a vyráží Caesarovi vstříc. On začal obléhat hradiště Biturigů položené na cestě, Noviodunum. Z toho hradiště k němu přišli vyslanci s prosbou, aby jim odpustil a šetřil jejich životů, aby rychlostí ostatní věci dokončil, jak toho většinou dosáhl, nařizuje odevzdat zbraně, přivést koně a dát rukojmí. Když už byla část rukojmí předána, zatímco se zbylé věci vyřizovaly, byli vpuštěni centurioni a pár vojáků, kteří sháněli zbraně a soumary, byla zpovzdálí vidět jízda nepřátel, která předjela zástup Vercingetorigův. Jakmile ji obyvatelé hradiště spatřili a dostali naději na pomoc, zvedli křik, počali brát zbraně, zavírat brány a zaplňovat zeď. Centurioni v hradišti, když z chování Galů poznali, že se u nich osnuje nějaký nový záměr, s vytasenými meči se zmocnili bran a všechny své bez pohromy vyvedli.

[13] Caesar nařizuje vyvést jízdu z tábora, svádí jezdeckou bitvu; když byli jeho muži v nesnázi, posílá dolů germánské jezdce v počtu asi čtyř set, které od počátku zavedl mít s sebou. Jejich nápor Galové nemohli snést a hnáni na útěk, s mnoha ztracenými, stáhli se k zástupu. Když byli tito poraženi, zase vyděšení obyvatelé hradiště zajali ty, o jejichž díle usoudili, že lid podnítili, a přivedli je ke Caesarovi a vzdali se mu. Když tyto věci dokončil, Caesar vyrazil k hradišti Avaricum, které bylo v krajích Bitūrigů největší a nejopevněnější a v nejúrodnější oblasti, protože byl přesvědčen, že se po přijetí toho hradiště dostane obec Bitūrigů do jeho moci.

[14] Vercingetorix, který utrpěl tolik nepřetržitých nezdarů u Vellaunodunu, Cenabu a Novioduna, svolává své k poradě. Vysvětluje, že se musí válka vést zcela jinak než předtím. Všemi způsoby je třeba usilovat o to, aby byli Římané obráni o píci a zásoby. To je prý snadné, protože oni sami oplývají jízdou a jsou podporováni ročním časem. Píci nelze posekat; nutně musí nepřátelé rozprchlí vycházet pro ni ze

stavení: ti všichni mohou být denně jízdou pobíjeni. Dále kvůli spáse musí být zanedbán soukromý majetek: vesnice a stavení je třeba zapálit, v tak velkém okruhu od cesty, kam se zdá, že by mohli chodit pro píci. Těchto věcí jim přitom bude dostatek, protože jim pomůže majetek těch, v jejichž krajích se válka vede: Římané buď nouzi nesnesou, nebo s velkým nebezpečím budou daleko od tábora vycházet; a není důležité, zda zabijí samé, nebo zda je oberou o zavazadla, bez nichž se válka vést nedá. Dále musí být zapáleno hradiště, které není opevněním a povahou místa chráněno před každým nebezpečím, aby svým nebyla úkrytem pro vyhýbání se vojenské službě a aby nebyla Římanům poskytnuta k získání zásob a kořisti. Pokud by to zdálo těžké nebo kruté, mnohem těžší je ocenit to, že by jejich děti a manželky byly odvedeny do otroctví a oni sami zabiti; což nutně postihne poražené.

[15] Souhlasem všech bylo toto mínění schváleno a za jediný den víc než dvacet měst Bitūrigů bylo zapáleno. Totéž se dělá v ostatních obcích: ve všech stranách jsou vidět požáry; a i když to všichni nesli s velkou bolestí, přesto si předkládali tuto útěchu, že brzy ztracené věci získají zpět, blízko již vítězství je vyzkoušeno. Rozhoduje se o Avariku na společné radě, zda zapálit nebo bránit. Padají Biturigové všem Galům k nohám, aby nebyli nuceni vlastníma rukama zapálit nejkrásnější téměř celé Galie město, které je ochranou a ozdobou obci: snadno prý ho uhájí povahou místa, protože téměř ze všech stran je obklopeno řekou a bažinou a má jediný a velmi úzký přístup. Prosícím se dává svolení; nejprve Vercingetorix odrazoval, pak ustupuje prosbám samých Bitūrigů a soucitu davu. Pro hradiště jsou vybráni vhodní obránci.

[16] Vercingetorix následuje Caesara menšími pochody a vybírá místo pro tábor opevněné bažinami a lesy šestnáct tisíc kroků od Avarika. Tam skrze jisté zvědy v každou denní dobu zjišťoval, co se u Avarika děje, a nařizoval, co by chtěl, aby se stalo. Všechny naše sháňky

píce a obilí sledoval, a když musely nutně postupovat dále, napadal je rozprchlé a způsoboval velkou újmu, i když naši se, kolik se dalo rozumem předvídat, bránili, aby se v nestálých dobách a různými cestami vyráželo.

[17] Caesar umístil tábor u té části hradiště, která, jak jsme uvedli výše, přerušena řekou a bažinami měla úzký přístup, počal chystat násep, vést vinice a stavět dvě věže: neboť obklopit valem místo mu zabraňovala povaha místa. Ohledně obilí nepřestával povzbuzovat Bóje a Haeduy; z nich jedni, protože se tím zabývali bez horlivosti, moc nepomáhali, druzí nemalými prostředky, protože obec byla malá a slabá, rychle spotřebovali, co měli. Při nejvyšší obtížnosti obilí byl potřeba sužován vojsko slabostí Bójů, nedbalostí Haeduů, požáry stavení, až k tomu, že několik dní vojáci byli bez obilí a snášeli krajní hlad s dobytkem přihnaným z vzdálenějších vesnic; žádný hlas se od nich nevydával, který by byl důstojnosti římského lidu a předchozích vítězství nehoden. Dokonce když Caesar jednotlivé legie v práci oslovoval a řekl, že pokud snášejí nouzi příliš trpce, že obléhání zruší, všichni ho prosili, aby to nedělal: tak sloužili několik let pod jeho velením, aby nikdy nepřijali hanbu, nikde neustoupili bez skončení věci: toto by si vyložili jako hanbu, kdyby započaté obléhání opustili: lepší je snášet všechny krutosti než neobětovat římským občanům, kteří v Cenabu padli zradou Galů. Totéž svěřovali centurionům a vojenským tribunům, aby to skrze ně doneslo Caesarovi.

[18] Když se již věže přiblížily ke zdi, Caesar se od zajatců dozvěděl, že Vercingetorix spotřeboval píci a pohnul tábor blíž k Avariku a sám s jízdou a lehce vybavenými muži, kteří se mezi jezdci cvičili v boji, vyrazil kvůli zálohám tam, kam, jak soudil, naši přijdou druhého dne pro píci. Když se o tom dozvěděl, uprostřed noci v tichu vyrazil a ráno dorazil k táboru nepřátel. Oni se skrze zvědy rychle dozvěděli o Caesarově příchodu a vozy a svá zavazadla ukryli v nepřístupných lesích, všechny sbory sestavili na vyvýšeném a otevřeném místě. Když mu to

oznámili, Caesar nařizuje rychle shromáždit zavazadla a připravit zbraně.

[19] Pahorek byl pozvolně od spodu zvýšený. Ten téměř ze všech stran obklopovala obtížná a neschůdná bažina, široká ne víc než padesát stop. Na tomto pahorku, s přerušenými mosty, Galové se drželi v důvěře v místo a rodově rozděleni do obcí drželi všechny brody a stezky té bažiny tak, s mysli připraveni, že kdyby se Římané pokusili tu bažinu prorazit, utápějící je tiskli z vyššího místa; tak že kdo viděl blízkost místa, soudil, že jsou připraveni téměř na stejnou úroveň bitvy, kdo pochopil nerovnost podmínek, poznal, že se marně předvádějí. Rozhořčeným vojákům, že nepřátelé se mohli před jejich pohledem při tak malém prostoru snášet, a požadovali znamení k bitvě, Caesar vysvětluje, s jak velkou újmou a s jak mnoha mrtvými statečnými muži musí vítězství vážit; když je vidí tak připravené v mysli, aby pro svou chválu neodmítali žádné nebezpečí, musel by se obvinit z nejvyšší nespravedlivosti, kdyby jejich život neměl dražší než vlastní spásu. Když takto utěšil vojáky, téhož dne je odvádí zpět do tábora a nařizuje vykonávat ostatní, co se týkalo obléhání hradiště.

[20] Vercingetorix, když se vrátil ke svým, byl obviněn ze zrady, protože hne tábor blíž Římanům, protože se vzdálil s veškerou jízdou, protože bez velení ponechal tak velké sbory, protože jeho odchodem Římané přišli s tak velkou výhodou a rychlostí: toto všechno nemohlo se stát náhodou nebo bez záměru; byl prý Caesarovou chtíčí lepší mít království nad Galií než jejich dobrodiním. Takto obviněn na to odpověděl: Že pohnul tábor, bylo pro nedostatek píce a i oni sami ho k tomu nabádali; že se přiblížil Římanům, přesvědčila ho výhodnost místa, které se chránilo svým opevněním: dílo jezdců totiž na bažinatém místě nebylo potřeba a tam, kam vyrazili, bylo užitečné. Vrchní velení prý úmyslně, odcházeje, nikomu nepředal, aby ten nebyl davem k boji podněcován; o to se, jak vidí, všichni starají pro slabost ducha, protože déle nemohou snášet práci. Pokud Římané přišli náhodou,

osudu; pokud se povolali něčím udáním, tomu to je třeba vděčit, že buď poznali jejich malý počet z vyššího místa a odvážnost spatřili, kteří se neodvážili bojovat a hanebně se stáhli do tábora. Žádné velení od Caesara skrze zradu si prý nepřeje, které může mít vítězstvím, které je mu a všem Galům již vyzkoušené: ba spíše jim ho vrací, pokud se mu zdá, že mu více vzdávají čest, než od něho přijímají spásu. „Abyste pochopili," pravil, „že toto já upřímně prohlašuji, vyslechněte římské vojáky." Předvádí otroky, které několik dnů předtím při sháňce píce chytil a hladem a okovy mučil. Ti, poučeni dříve, co by na otázky odpověděli, říkají, že jsou legionářští vojáci; hladem a nouzí přivedeni, tajně z tábora vyšli, zda najdou v polích něco obilí nebo dobytka: podobnou nouzí celé vojsko tísněno, ani sil nikomu nestačí, ani neunese břemeno práce: a tak se vrchní velitel rozhodl, pokud při obléhání hradiště nic nedobude, za tři dny vojsko odvést. „Toto," pravil Vercingetorix, „ode mě máte, dobrodiní, mě obviňujete ze zrady; jehož dílem bez vaší krve vidíte, jak takové vítězné vojsko hladem hyne; o kterém jsem se postaral, aby ho hanebně prchající žádná obec do svých hranic nepřijala."

[21] Vykřikuje celý dav a svým zvykem bije zbraněmi, což dělají tomu, čí řeč schvalují: Vercingetorix je nejlepší vůdce, o jeho věrnosti není třeba pochybovat, ani lépe nelze válku vést. Rozhodují, aby bylo deset tisíc mužů vybráno ze všech sborů a posláno do hradiště, a soudí, že společná spása by neměla být svěřena jen Bitūrigům, protože téměř v tom spočívá celé vítězství, pokud by to hradiště udrželi.

[22] Zvláštní statečnosti našich vojáků se stavěly do cesty rozhodnutí Galů různého druhu, protože jsou druh nejvyšší vynalézavosti a nejvhodnější k napodobování a vykonávání všeho, co jim je kdokoli předává. Neboť smyčkami odkláněli kosy, kterými, když je zachytili, pomocí vrhacích strojů dovnitř stahovali, a násep podkopy odkopávali, tím zkušenější, že jsou u nich velké železné doly a každý druh podkopů je známý a používaný. Celou zeď pak ze všech stran věžemi pod-

lažili a tyto kůžemi potáhli. Pak častými denními i nočními výpady buď násep zapalovali, nebo napadali vojáky zaneprázdněné prací, a výšku našich věží, pokud ji denním přidáváním násep vytvářel, spojenými trámy svých věží vyrovnávali, a odkryté podkopy předem opálenou a předem zašpičatělou dřevinou, rozžhavenou smolou a kameny největší váhy zdržovali a bránili přiblížit se k hradbám.

[23] Všechny galské zdi jsou pak téměř v této podobě. Rovné trámy spojité do délky ve stejných odstupech, vzdálené mezi sebou po dvou stopách, se kladou na podlahu. Ty jsou dovnitř spoutány a hustě pokryty náspem: a tyto, jak jsme řekli, odstupy jsou vepředu vyplňovány velkými kameny. Když se tyto uloží a spojí, přidá se nad to jiná řada tak, aby se zachoval stejný odstup a trámy se nedotýkaly mezi sebou, ale ve stejných odstupech jednotlivé byly jednotlivými kameny v mezerách uměle drženy. Tak se postupně celé dílo spojuje, dokud nedosáhne řádné výšky zdi. Toto dílo svou pestrostí a vzhledem není nevkusné s pravidelně střídajícími se trámy a kameny, které v přímých liniích zachovávají své řady, a zároveň má pro užitek a obranu měst nejvyšší vhodnost, protože kámen chrání před ohněm a dřevo před beranidlem, protože s nepřetržitými trámy spoutanými většinou do čtyřiceti stop dovnitř nelze ani prorazit, ani rozstrhnout.

[24] V dobývání tolika těmito věcmi stísněném vojáci, kteří po celý čas byli chladem a stálými dešti zdrženi, přesto nepřetržitou prací všechno toto překonali a za dvacet pět dní postavili násep o šířce tři sta třiceti stop a výšce osmdesáti stop. Když se téměř dotýkal nepřátelské zdi a Caesar na díle dle zvyku bděl a vojáky povzbuzoval, aby žádný čas vůbec od díla neodváděli, krátce před třetí hlídkou se zpozorovalo, že násep kouří, který nepřátelé podkopem zapálili; a v témž čase se po celé zdi zvedl křik a z obou stran věží vyráželi dvěma branami výpad; jiní odhazovali ze zdi na násep hlouběji pochodně a suchou dřevinu, lili smolu a ostatní věci, kterými se oheň může podnítit, takže sotva se dalo rozhodnout, kam nejdříve běžet nebo které věci

přinést pomoc. Přesto, protože Caesarovým zavedením vždy dvě legie bděly před táborem a víc jich v dílem rozdělených časech bylo na díle, rychle se stalo, že jedni odolávali výpadům, druzí stahovali věže a přerušovali násep, všechen pak dav z tábora přibíhal k hašení.

[25] Když se už po zbytku noci na všech místech bojovalo, a vždy nepřátelům obnovovala naděje na vítězství, tím více, že viděli spálené střížky věží, a všimli si, že se otevřené pomoci nedá snadno dojít, a vždy se čerství vystřídávali s unavenými a celou spásu Galie pokládali za závislou na té chvilce času, stalo se nám přihlížejícím, co se zdálo hodno paměti, abychom nepominuli. Jakýsi Gal před branou hradiště z rukou do rukou podávané koule loje a smoly do ohně proti věži vrhal: byl probodnut skorpionovým šípem z pravého boku a klesl mrtev. Jednoho z nejbližších, který přes ležícího přešel, totéž dílo vykonával; stejným způsobem po úderu skorpionem usmrcenému nastoupil třetí a třetímu čtvrtý, a to místo nebylo dříve zanecháno obránci bez střelců, dokud nebyl uhašen násep a odevšad odrazeni nepřátelé a boj neskončil.

[26] Když Galové vše vyzkoušeli, protože nic nevyšlo, rozhodli se druhého dne na pobídku a rozkaz Vercingetorige utéci z hradiště. Doufali, že to v tichu noci zkusí bez velké ztráty svých, protože Vercingetorigův tábor nebyl daleko od hradiště a bažina, která se nepřetržitě rozkládala, zdržovala Římany v pronásledování. A již se k tomu v noci chystali, když se matky rodin náhle vyběhly na veřejnost a s pláčem padajíce k nohám svých prosily všemi prosbami, aby je a společné děti nevydávali nepřátelům k mučení, protože je slabost přirozenosti a sil zdržovala v útěku. Když viděly, že setrvávají v záměru, protože obvykle v nejvyšším nebezpečí strach nepřijímá milosrdenství, počaly volat a dávat Římanům znamení o útěku. Tímto strachem vyděšení Galové, aby jim nebyly cesty obsazeny římskou jízdou, od záměru upustili.

[27] Druhého dne Caesar posunul věž vpřed, dokončil díla, která nařídil udělat, a když se zvedl velký liják, usoudil, že tato bouře není nevhodná k přijetí záměru, protože viděl, že stráže na zdi jsou rozestavěny trochu nepozorněji, a nařídil svým zdržovat se v práci volněji a ukázal, co by chtěl, aby se stalo. Legie v tajném prostoru za vinicemi vyzbrojil a nabádal je, aby si už za tak velké práce ovoce vítězství sklidili, těm, kdo první vyšplhají na zeď, slíbil odměny, a dal vojákům znamení. Oni náhle ze všech stran vylétli a zeď rychle obsadili.

[28] Nepřátelé novou věcí vyděšení byli vrženi ze zdi a věží a shromáždili se v tržišti a volnějších místech do klínu, s tou myslí, aby, kdyby odkud napadeno šlo proti nim, s rozestavěným šikem bojovali. Když neviděli, že se nikdo na rovné místo spouští, ale celou zdí ze všech stran je obklopili, obávajíce se, aby jim byla celkově odňata naděje na útěk, odhodili zbraně, souvislým náporem usilovali o nejzazší části hradiště, a část tam, kde se v úzkém východu bran sami tiskli, byla zabita vojáky, část již vyšla branami a byla zabita jezdci; a nebylo nikoho, kdo by usiloval o kořist. Tak podrážděním vraždou v Cenabu a prací díla neušetřili ani lidi vyčerpané věkem, ani ženy, ani kojence. Konečně z celého počtu, který byl asi čtyřicet tisíc, sotva osm set, kteří po prvním slyšeném křiku se z hradiště vrhli, bez pohromy dorazilo k Vercingetorigovi. Ty on už v hluboké noci v tichu přijal z útěku, obávaje se, aby v táboře ze shromáždění a milosrdenství davu nevznikl nějaký zmatek, nařídil, aby v cestě daleko rozestavění jeho blízcí a náčelníci obcí byli rozdělováni a odváděni ke svým, podle toho, která část tábora od počátku připadla které obci.

[29] Druhého dne svolal shromáždění a utěšil a nabádal je, aby se neztrácela mysl, aby se nedali nepříjemností zmást. Ne statečností ani v šiku Římané zvítězili, ale jakýmsi uměním a znalostí obléhání, v níž byli oni sami neznalí. Mýlí se, pokud někdo ve válce čeká všechny příznivé výsledky. Jemu nikdy nelíbilo bránit Avaricum, jehož svědky má je samé; ale stalo se nerozvážností Bitūrigů a nadměrnou povol-

ností zbývajících, že k této nehodě došlo. To však brzy napraví většími úspěchy. Neboť ty obce, které se liší od zbylých Galů, svou pečlivostí přibere a vytvoří jednu radu celé Galie, jejímuž souhlasu se ani okrsek zemský nemůže postavit; a to má již téměř hotové. Mezitím je spravedlivé od nich pro společnou spásu dosáhnout, aby začali tábor opevňovat, aby snáze snášeli náhlé nápory nepřátel.

[30] Tato řeč nebyla Galům nepříjemná, a nejvíce proto, že on sám ztratil mysl po utrpění tak velké nehody, že se neskrýval do tajného a nevyhýbal se pohledu davu; a víc se mu připisoval duch předvídavosti a tušení, protože v neporušené věci radil nejdříve Avaricum zapálit a potom opustit. A tak jako ostatním velitelům nepříznivé věci autoritu snižují, tak jeho z opaku důstojnost přijetím nehody denně rostla. Zároveň se dostávali do naděje z jeho ujištění o připojení ostatních obcí; a poprvé v té době Galové začali opevňovat tábor a tak byli utvrzeni v mysli, lidé nezvyklí práce, že měli za to, že musí snášet všechno, co se jim nařizuje.

[31] A nic méně, než slíbil, se Vercingetorix snažil, aby přibral ostatní obce, a lákal je dary a sliby. Pro tuto věc si vybíral vhodné lidi, kterých každý by buď chytře mluvenou řečí nebo přátelstvím co nejsnáze mohl získat. Ty, kdo z Avarika dobytého utekli, nechává vyzbrojit a obléci; zároveň, aby zmenšené sbory byly obnoveny, nařizuje obcím určitý počet vojáků, který a do jakého dne chce dovést do tábora, a všechny lučištníky, kterých bylo v Galii velmi mnoho, nechává shánět a posílat k sobě. Těmito věcmi rychle doplňuje to, co bylo u Avarika ztraceno. Mezitím k němu přichází Teutomatus, syn Olloviconův, král Nitiobrigů, jehož otec byl naším senátem nazýván přítelem, s velkým počtem svých jezdců a těch, které najal v Akvitánii.

[32] Caesar se u Avarika zdržel několik dní a získal tam velké množství obilí a ostatních zásob a zotavil vojsko po práci a nouzi. Když už se blížil konec zimy a samotná doba roku ho volala k vedení války a rozhodl se vyrazit proti nepříteli, zda by ho mohl z bažin a lesů vylá-

kat nebo obléháním stísnit, přišli k němu vyslanci, přední muži Haeduů, s prosbou, aby obci v nejvíce nutné době přišel na pomoc: ta věc je v nejvyšším nebezpečí, protože zatímco se odedávna volí vždy jediný úřad a královská moc trvá rok, oba úředníci úřad zastávají a každý z nich tvrdí, že byl zvolen podle zákonů. Jedním z nich je Convictolitavis, mladík kvetoucí a slavný, druhým Cotus, zrozený v starobylém rodu a sám muž nejvyšší moci a velkého příbuzenstva, jehož bratr Valetiacus v minulém roce zastával týž úřad. Celá obec je ve zbrani; rozdělen je senát, rozdělen lid, každý má své klienty. Pokud by se spor dále rozdmýchával, stalo by se, že by jedna část obce bojovala s druhou. Aby k tomu nedošlo, to závisí na jeho pečlivosti a autoritě.

[33] Caesar, i když pokládal za škodlivé odejít od války a od nepřítele, přesto nebyl neznalý toho, kolik se z nesvárů obvykle rodí obtíží; aby tak velká a tak spojená obec s římským lidem, kterou on sám vždy pěstoval a všemi věcmi ozdobil, nesestoupila k násilí a zbraním a aby ta část, která si méně věří, nepožadovala pomoc od Vercingetoriga, usoudil, že tuto věc musí přednostně vyřešit; a protože podle zákonů Haeduů těm, kdo zastávají nejvyšší úřad, není dovoleno překročit hranice, aby se nezdálo, že něco z jejich práva nebo zákonů ubral, rozhodl se sám vyrazit k Haeduům a celou radu i ty, mezi nimiž byl spor, povolal k sobě do Decetie. Když se tam téměř celá obec sešla a dozvěděl se, že několik tajně svolaných lidí vyhlásilo na jiném místě, v jiném čase, než se slušelo, bratra bratra, i když zákony dvěma mužům z jedné rodiny, zatímco oba žijí, nejenom zakazují, aby byli zvoleni úředníky, ale dokonce zabraňují, aby byli v senátu, přinutil Cota, aby složil velení, a Convictolitavovi, který byl zvolen podle zvyku obce skrze kněze při přerušení úředníků, nařídil ponechat si moc.

[34] Když vydal tento výnos, povzbudil Haeduy, aby zapomněli na spory a nesváry a aby, pustíce ode všeho ostatního, sloužili této válce a ty odměny, které si zasloužili, od něho očekávali po přemožení Galie, a aby mu rychle poslali všechnu jízdu a deset tisíc pěších, které by

rozmístil do stráží kvůli zásobování obilím; rozdělil vojsko na dvě části: čtyři legie dal Labienovi vést k Senonům a Parisiům, šest sám vedl k Arverňanům k hradišti Gergovia podél řeky Allier; část jízdy přidělil onomu, část nechal sobě. Když to Vercingetorix poznal, přerušil všechny mosty té řeky a začal pochodovat na druhé straně řeky.

[35] Když si každý z nich vyšel z toho směru, obě vojska na dohled od sebe a téměř přesně proti sobě rozbíjela tábory, s rozestavěnými zvědy, aby Římané někde nestavěli most a nepřeváděli sbory. Caesar měl velké obtíže, aby mu neuplynula větší část léta zdržením u řeky, protože se Allier téměř až do podzimu nedá brodit. A tak, aby se to nestalo, rozbil tábor v lesnatém místě proti jednomu z těch mostů, které Vercingetorix nařídil zbourat, druhého dne s dvěma legiemi zůstal ve skrytu; zbývající sbory s veškerými zavazadly, jak byl zvyklý, poslal, s otevřenými jakýmisi kohortami, aby se zdálo, že počet legií souhlasí. Když jim nařídil, aby se vzdálili co nejdále, vzal podle doby dne za zjištěné, že do tábora došli, a týmiž piloty, jejichž dolní část zůstala v neporušeném stavu, počal stavět most. Rychle dokončil dílo, převedl legie, vybral vhodné místo pro tábor a povolal zpět ostatní sbory. Vercingetorix, když to poznal, aby nebyl donucen bít se proti své vůli, velkými pochody předjel.

[36] Caesar odtamtud za pět dnů dorazil ke Gergovii, a za toho dne po svedení lehké jezdecké bitvy prozkoumal polohu města, které bylo položeno na nejvyšší hoře a mělo všechny přístupy obtížné; o dobytí zoufal, o obléhání se rozhodl, že nebude dřív jednat, než zajistí zásobování obilím. Avšak Vercingetorix, s táborem nedaleko hradiště, s malými rozestupy kolem sebe oddělenými sbory jednotlivých obcí a obsadiv všechny kopce toho hřebenu, odkud bylo možno hledět dolů, vzbuzoval děsivý vzhled; a náčelníky těch obcí, které si vybral k poradě, nařizoval, aby se k němu každý den za úsvitu sešli, bud ke sdělení, nebo k provedení něčeho; a téměř žádný den neuplynul bez toho, aby jízdní bitvou s lučištníky mezi sebou neprozkoumal, kolik v každém

z nich bylo mysli a statečnosti. Byl proti hradišti pahorek pod samými kořeny hory, znamenitě opevněný a ze všech stran odříznutý; kdyby ho naši drželi, zdálo se, že odejmou nepřátelům velkou část vody a volné sháňky píce. Ale toto místo bylo drženo stráží ne příliš silnou. Přesto v tichu noci Caesar vyšel z tábora, než se mohla přijít pomoc z hradiště, vyhnal stráž, zmocnil se místa, umístil tam dvě legie a vedl dvojitý příkop dvanácti stop od velkého tábora k malému, aby bez obav z náhlého vpádu nepřátel mohli procházet i jednotlivci.

[37] Zatímco se toto u Gergovie děje, Convictolitavis Haeduský, o kterém jsme ukázali, že mu Caesar přisoudil úřad, byl Arverňany podplacen penězi a mluví s některými mladíky; vůdcem z nich byl Litaviccus a jeho bratři, mladíci z nejváženější rodiny. S nimi sdílí odměnu a nabádá je, aby pamatovali, že jsou svobodní a zrození k vládě. Jen obec Haeduů prý zdržuje nejjistější vítězství Galie; její autoritou jsou drženy ostatní; kdyby přešla, nebude pro Římany místo v Galii. Je prý v nemalé míře poznamenán Caesarovou laskavostí, nicméně tak, že u něho dosáhl nejspravedlivější věci; ale víc přikládá společné svobodě. Proč totiž raději Haeduové o svém právu a o zákonech chodí ke Caesarovi za rozhodčím než Římané k Haeduům? Rychle byli mladíci úředníkovou řečí a odměnou svedeni, aby prohlásili, že chtějí být i vůdci toho záměru, přičemž hledali způsob provedení, protože neměli jistotu, že se obec dá nerozvážně přivést k zahájení války. Rozhodlo se, aby Litaviccus byl postaven v čele oněch deseti tisíc, které měly být poslány Caesarovi do války, a aby se postaral o jejich odvedení, a jeho bratři aby ke Caesarovi předjeli. Jakým způsobem se mají řídit ostatní věci, stanoví.

[38] Litaviccus přijal vojsko, a když byl asi třicet tisíc kroků od Gergovie, náhle svolal vojáky a s pláčem pravil: „Kam jdeme, vojáci? Všechna naše jízda, všechna šlechta zahynula; náčelníci obce, Eporedorix a Viridomarus, obviněni ze zrady, byli Římany bez výslechu zabiti. Zjistěte si to od těch, kdo z té samé vraždy utekli: já pro smrt bra-

trů a všech svých blízkých bolem bráněno, mluvit, co se stalo.“ Předvádějí ty, které on předem poučil, co má být řečeno, a totéž, co Litaviccus prohlásil, vykládají davu: mnoho jezdců Haeduů bylo zabito, protože se o nich říkalo, že mluvili s Arverňany; sami se mezi davem vojáků ukryli a z prostředka vraždění utekli. Vykřikují Haeduové a Litavicca zapřísahávají, aby o ně pečoval. „Jako kdyby,“ pravil, „to byla věc radou, a ne nutnost, abychom spěchali ke Gergovii a připojili se k Arverňanům. Nebo pochybujeme, že po spáchaném bezbožném zločinu se Římané už k nám sbíhají, aby nás pobili? A tak, pokud je v nás nějaká odvaha, pomstěme smrt těch, kdo nejnedůstojněji zahynuli, a zabijme tyto lupiče.“ Ukazuje římské občany, kteří s ním z důvěry v jeho ochranu byli: velké množství obilí a zásob rozchvátí a je samé krutě umučí a zabije. Rozesílá posly po celém území Haeduů, týmž lživým vzkazem o vraždě jezdců a náčelníků pohne; nabádá, aby podobným způsobem, jak sám učinil, pomstili své křivdy.

[39] Eporedorix Haeduský, mladík z nejvyššího rodu a doma s nejvyšší mocí, a spolu s ním Viridomarus, stejného věku a přízně, ale nižšího rodu, kterého Caesar od Diviciaka převzal a z nízkého postavení přivedl k nejvyšší důstojnosti, přišli do počtu jezdců, jmenovitě od něho povoláni. Mezi nimi byl spor o přednostní místo, a v tom úřednickém sporu jeden za Convictolitavena, druhý za Cota nejvyššími silami bojovali. Z nich Eporedorix, když poznal Litavikův záměr, uprostřed noci věc oznamuje Caesarovi; prosí, aby nenechal obec pod zvrácenými radami mladíků odpadnout od přátelství římského lidu; to že se stane, pokud se tolik tisíc lidí spojí s nepřáteli, o jejichž spásu nemohou být lhostejní ani příbuzní, ani obec ji nemůže brát za lehkou věc.

[40] Pohnut touto zprávou velkou starostí Caesar, protože vždy obec Haeduů zvláště podporoval, bez odkladu vyvedl čtyři lehké legie a celou jízdu z tábora; ani v takové chvíli nebyl čas na stáhnutí tábora, protože se věc zdála záviset na rychlosti; legáta Gaia Fabia s dvěma le-

giemi nechal jako stráž tábora. Když nařídil Litavikovy bratry zajmout, krátce předtím zjistil, že utekli k nepřátelům. Povzbudil vojáky, aby je v nutné chvíli neporazila námaha pochodu, se všemi dychtícími postoupil dvacet pět tisíc kroků, spatřil haeduský zástup, poslal jízdu, zastavil jejich pochod a brání jim a zakazuje všem, aby někoho zabíjeli. Eporedoriga a Viridomara, které oni pokládali za zabité, nařizuje, aby se mezi jezdci pohybovali a své oslovovali. Když to poznali a Litavikovu lest prohlédli, Haeduové natahují ruce, dávají najevo kapitulaci a odhodivše zbraně počínají prosit o život. Litaviccus se svými klienty, kterým podle galského zvyku je nedovoleno opustit patrony ani v krajním osudu, utíká do Gergovie.

[41] Caesar poslal posly k obci Haeduů, aby jim vysvětlili, že svým dobrodiním zachoval ty, které mohl právem války zabít, a tři hodiny noci dal vojsku k odpočinku a pohnul táborem ke Gergovii. Asi uprostřed cesty jezdci poslaní od Fabia vysvětlují, v jakém byla věc nebezpečí. Nejvyššími silami byl tábor dobýván, vždyť se čerství vystřídávali s unavenými a vyčerpávali naše stálou prací, kteří pro velikost tábora museli trvale zůstávat na valu. Množstvím šípů a všech druhů střel bylo mnoho zraněno; k snesení toho byly velmi užitečné vrhací stroje. Fabius po jejich odchodu dvě brány ponechal a ostatní zatarasil, přidal přístřešky na val a připravil se na následující den a podobný případ. Když se o těchto věcech dozvěděl, Caesar s nejvyšší horlivostí vojáků před východem slunce dorazil do tábora.

[42] Zatímco se toto u Gergovie děje, Haeduové, když přijali první vzkazy od Litavikka, nenechali si čas k zjištění. Pohání jedny chamtivost, jiné hněv a lehkomyslnost, která je zvláště vlastní tomu rodu lidí, že lehké doslechy brali za potvrzenou věc. Majetky římských občanů plení, páchají vraždy, odvádějí do otroctví. Pomáhá nakloněnému záměru Convictolitavis a žene lid do zuřivosti, aby po spáchání zločinu se stydělo vrátit se k rozumu. Marka Aristia, vojenského tribuna, který táhl k legii, vyvádějí za zárukou věrnosti z hradiště Cabillonu: nutí

k témuž ty, kteří tam přišli za obchodem. Na ně hned v cestě zaútočí, oberou je o všechna zavazadla; odporujícím ve dne i v noci obléhají; s mnoha zabitými na obou stranách shromažďují větší množství ozbrojenců.

[43] Mezitím když přišel vzkaz, že všichni jejich vojáci jsou v Caesarově moci, sbíhají se k Aristiovi, ukazují, že nic se neučinilo z veřejného záměru; nařizují vyšetřování o rozkradených statcích, Litavikovy a bratrův majetek veřejně zabírají, posílají ke Caesarovi vyslance k ospravedlnění. Toto činí kvůli získání svých zpět; ale pošpiněni zločinem a chytiv zisk z rozkradených statků, protože ta věc se týkala mnoha lidí, strachem z trestu vyděšeni, počínají tajně brát rady o válce a vzkazy popouzejí ostatní obce. I když to Caesar chápal, přesto co nejmírněji oslovuje vyslance: nehledá na obci nic tíživějšího pro nevědomost a lehkomyslnost davu ani nezmenšuje svou dobrou vůli k Haeduům. Sám očekávaje větší pohyb Galie, aby nebyl obklopen všemi obcemi, uvažoval o tom, jak od Gergovie odejít a znovu celé vojsko stáhnout, aby odchod zrozený ze strachu z odpadnutí se nejevil jako útěk.

[44] Zatímco toto uvažoval, jevilo se, že se mu naskytla příležitost k dobře provedenému záměru. Neboť když přišel do menšího tábora, aby prohlédl dílo, zpozoroval, že pahorek, který byl obsazen nepřáteli, je nahý od lidí, přičemž v předchozích dnech ho stěží bylo možné rozeznat pro množství. Udiven ptá se přeběhlíků na příčinu, kterých k němu denně proudil velký počet. Shodovali se, co Caesar sám skrze zvědy již poznal, že hřeben toho hřebenu je téměř rovný, ale lesnatý a úzký, kudy je přístup k druhé části hradiště; že se k ochraně tohoto místa velmi obávají a soudí nyní, když Římané obsadili jeden pahorek, že kdyby druhý ztratili, byli by téměř obklíčeni a odříznuti od každého východu a sháňky píce: k opevnění toho byli všichni Vercingetorigem svoláni.

[45] Když se to Caesar dozvěděl, posílá několik turm jezdců; nařizuje jim o půlnoci, aby se trochu hlučněji pohybovali po všech místech. Za úsvitu nařizuje vyvést z tábora velký počet zavazadel a mulů, sejmout z nich postroje, a mulařům s helmicemi, aby jako jezdci předstírali a kolem pahorků objížděli. K nim přidává několik jezdců, aby se šířeji potulovali pro vzbuzení zdání. Dlouhým obchvatem nařizuje všem spěchat do týchž krajin. To bylo z hradiště z dálky vidět, protože z Gergovie byl pohled dolů na tábor, a při takové vzdálenosti nebylo možné rozeznat, co to je. Jednu legii posílá týmž hřebenem a trochu postoupivší ji usadí na nižším místě a skryje v lesích. Zvyšuje se podezření Galů, a všechny sbory se tam převádějí k opevnění. Když Caesar spatřil tábor nepřátel prázdný, zakryl odznaky svých a schoval vojenské prapory, převádí vojáky řídce, aby si jich z hradiště nevšimli, z většího tábora do menšího a legátům, které postavil v čele jednotlivých legií, ukazuje, co má být vykonáno: především napomíná, aby vojáky drželi, aby horlivostí k boji nebo nadějí na kořist nepostupovali dále; vysvětluje, jakou nevýhodu má nerovnost místa: to se dá nahradit jen rychlostí; věc je příležitostná, ne bitevní. Když tyto věci vyložil, dá znak a z pravé strany jiným výstupem ve stejném čase posílá Haeduy.

[46] Zeď hradiště byla v přímé linii od roviny a začátku výstupu, pokud by žádná zatáčka nestála v cestě, dvanáct set kroků: cokoli bylo přidáno obchvatem k zmírnění svahu, to prostor cesty zvětšovalo. Asi od středu kopce do délky, jak povaha hory umožňovala, z velkých kamenů Galové postavili zeď šest stop vysokou, která by zdržela nápor našich; a všechen prostor pod ní nechali volný, zatímco vyšší část kopce až ke zdi hradiště naplnili nejhustšími tábory. Vojáci na daný znak rychle dorazili k opevnění, překročili ho a zmocnili se tří táborů; a taková byla rychlost v dobývání táborů, že Teutomatus, král Nitiobrigů, náhle přepaden ve stanu, zatímco v poledne odpočíval, s obnaže-

nou horní částí těla, s poraněným koněm, sotva se vyrval z rukou plenících vojáků.

[47] Caesar dosáhl, co si předsevzal, a nařídil troubit k ústupu, a legii desáté, s níž byl, ihned zastavil prapory. Avšak vojáci ostatních legií neuslyšeli zvuk polnice, protože se mezi nimi rozkládala dost velká dolina, přesto byli zdržováni vojenskými tribuny a legáty, jak bylo Caesarem nařízeno. Ale povzneseni nadějí rychlého vítězství, útěkem nepřátel a dřívějšími úspěchy, soudili, že jim není nic tak obtížné, aby to statečností nemohli dosáhnout, a nedělali konec v pronásledování, dokud se nepřiblížili ke zdi hradiště a branám. Pak však ze všech částí města se zvedl křik; ti, kdo byli dále, náhlým zmatkem vyděšení, mysleli, že nepřítel je uvnitř bran, vrhli se z hradiště ven. Matky rodin ze zdi odhazovaly šat a stříbro, s odhalenou hrudí se vykláněly s rozpaženými rukama a zapřísahávaly Římany, aby je ušetřili a jak učinili u Avarika, aby ani od žen a kojenců neustávaly; některé spouštěné ze zdi po rukou se vojákům vydávaly. Lucius Fabius, centurion osmé legie, o němž se vědělo, že v ten den mezi svými řekl, že je povzbuzován avarickými odměnami a nedopustí, aby někdo dřív než on vylezl na zeď, získal tři své manipulary, a jimi podpořen vylezl na zeď: ty on zase jednotlivě přijímal a vytahoval na zeď.

[48] Mezitím ti, kdo se shromáždili u druhé části hradiště kvůli opevnění, jak jsme ukázali výše, nejprve zaslechli křik, pak podnícení i častými vzkazy, že hradiště je drženo Římany, poslali napřed jezdce a s velkým sběhem tam spěchali. Jak kdo z nich přišel první, zastavil se pod zdí a zvyšoval počet svých bojujících. Když se jich velké množství sešlo, matky rodin, které krátce předtím k Římanům ze zdi natahovaly ruce, počaly zapřísahávat své a podle galského zvyku rozpuštěné vlasy ukazovat a děti stavět před oči. Pro Římany to nebyl ani místem, ani počtem rovný zápas; zároveň unaveni během a dobou boje nesnášeli snadno čerstvé a svěží.

[49] Caesar, když viděl, že se bojuje na nevýhodném místě a sbory nepřátel vzrůstají, znepokojen o své, poslal k Titu Sextiovi, legátovi, kterého nechal v menším táboře jako stráž, aby kohorty z tábora rychle vyvedl a usadil pod spodní částí kopce z pravého boku nepřátel, aby, kdyby viděl naše vytlačené z místa, zastrašil nepřátele, aby je méně volně pronásledovali. On sám trochu z toho místa postoupil s legií, kde zastavil, čekal výsledek bitvy.

[50] Když se nejprudčeji zblízka bojovalo a nepřátelé spoléhali na místo a počet, naši na statečnost, náhle byli Haeduové viděni s otevřeného boku našich, které Caesar z pravé strany jiným výstupem poslal na odvedení pozornosti. Ti podobností zbraní velmi vyděsili naše, a i když si jich všimli s pravými rameny obnaženými, což bylo smluvené znamení, přesto měli za to, že to samé vojáci udělali k oklamání s nepřáteli. V témž čase Lucius Fabius, centurion, a ti, kdo spolu s ním vylezli na zeď, byli obklíčeni, zabiti a shozeni ze zdi. Marcus Petronius, centurion téže legie, když se snažil rozbít bránu, byl zmáhán davem a zoufal nad sebou s mnoha utrpěnými ranami; svým manipulárům, kteří ho následovali, pravil: „Protože se nemohu sám s vámi zachránit, aspoň o váš život se postarám, které jsem touhou po slávě přivedl do nebezpečí. Vy, když se vám naskytne možnost, postarejte se o sebe.“ Zároveň se vrhl mezi střed nepřátel, dva zabil a ostatní trochu od brány odstrčil. Když se mu snažili pomoci, pravil: „Marně se snažíte přispět na pomoc mému životu, komu už krev a síly chybí. Odejděte tedy, dokud je možnost, a vraťte se k legii.“ Takto bojuje po krátké chvíli klesl a byl svým ke spáse.

[51] Naši, když byli ze všech stran tísněni, se ztrátou čtyřiceti šesti centurionů byli vyhozeni z místa. Ale nesnesitelně pronásledující Galy legie desátá zpomalila, která stála na trochu rovnějším místě jako záloha. Tu zase přijaly kohorty třinácté legie, které vyšly z menšího tábora s legátem Titem Sextiem a zaujaly vyšší místo. Legie, jakmile dosáhly roviny, s hrozícími prapory se zastavily proti nepřátelům. Ver-

cingetorix od úpatí kopce stáhl své dovnitř opevnění. Toho dne bylo postrádáno trochu méně než sedm set vojáků.

[52] Druhého dne Caesar po svolaném shromáždění pokáral lehkomyslnost a chtivost vojáků, že si sami rozhodli, kam se má postoupit nebo co se má dělat, a že se nezastavili na signál k ústupu, ani se nedali zdržet vojenskými tribuny a legáty. Vyložil, co znamená nevýhoda místa, co sám cítil u Avarika, kdy bez vůdce a bez jízdy při zastižených nepřátelích upustil od vyzkoušeného vítězství, aby snad malá újma v sporu pro nevýhodnost místa nenastala. Jak velmi obdivuje jejich velikost ducha, které nemohly zdržet ani opevnění tábora, ani výška hory, ani zeď hradiště, tak velmi kárá svévoli a drzost, protože o vítězství a výsledku věcí soudí víc oni než vrchní velitel; a ne méně od vojáka vyžaduje skromnost a zdrženlivost než statečnost a velikost ducha.

[53] Po tomto shromáždění a při závěru řeči utvrzeni vojáci, aby pro tuto příčinu nebyli v duchu rozrušeni a to, co nevýhoda místa přinesla, nepřipisovali statečnosti nepřátel, uvažoval o odchodu stejně jako předtím a vyvedl legie z tábora a sestavil šik na vhodném místě. Když Vercingetorix nijak nesestoupil na rovné místo, po svedené lehké a úspěšné jezdecké bitvě odvedl vojsko do tábora. Když totéž učinil druhého dne, usoudil, že se dost udělalo pro zmenšení galské chvástavosti a utvrzení ducha vojáků, pohnul tábor k Haeduům. Ani tehdy ho nepřátelé nepronásledovali, a třetího dne u řeky Allier opravil most a převedl vojsko.

[54] Tam oslovený Viridomarem a Eporedorigem Haeduskými se dozvídá, že Litaviccus se vší jízdou odjel k popuzení Haeduů: je prý třeba, aby oni sami předjeli k utvrzení obce. I když už z mnoha věcí měl zrádnost Haeduů prohlédnutou a soudil, že jejich odchodem se odpadnutí obce urychluje, přesto se rozhodl, že je nemá zdržovat, aby se nezdálo, že buď křivdí, nebo dává nějaké podezření ze strachu. Odcházejícím stručně vyložil své zásluhy o Haeduy, které a jak ponížené přijal, zahnané do měst, zbavené polí a všech sborů, s uloženým po-

platkem, s krajní potupou vymáhanými rukojmími, a do jakého osudu a do jaké velikosti je přivedl, aby se nejen vrátili do dřívějšího stavu, ale aby se zdálo, že předstihli důstojnost a přízeň všech časů. Když jim tyto pokyny dal, propustil je od sebe.

[55] Noviodunum bylo hradiště Haeduů položené na vhodném místě u břehů Loiry. Sem Caesar snesl všechna rukojmí Galie, obilí, veřejné peníze, velkou část svých a vojenských zavazadel; sem poslal velký počet koní, nakoupených v Itálii a Hispánii kvůli této válce. Když tam Eporedorix a Viridomarus přišli a dozvěděli se o stavu obce, že Litaviccus byl v Bibrakte přijat Haeduy, což je u nich hradiště nejvyšší autority, že Convictolitavis, úředník, a velká část senátu se k němu sešla, že vyslanci k Vercingetorigovi o mír a přátelství byli veřejně posláni, usoudili, že se taková příležitost nesmí nechat ujít. A tak po zabití stráží v Noviodunu a těch, kteří tam přišli za obchodem, rozdělili mezi sebou peníze a koně; rukojmí obcí nařídili odvést do Bibrakte k úřadu; hradiště, které podle jejich úsudku sami nemohli udržet, aby nebylo Římanům k užitku, zapálili; obilí, které náhle mohli, odvezli na lodích, zbývající pokazili řekou a požárem. Sami ze sousedních krajů začali shromažďovat sbory, rozestavovat stráže a strážnice u břehů Loiry a jízdu na všech místech kvůli zastrašení ukazovat, pokud by mohli Římany odříznout od zásobování obilím nebo nouzí přinucené vyhnat do provincie. K této naději jim mnoho pomáhalo, že Loira se ze sněhů rozvodnila, takže se nedala vůbec brodit, jak se zdálo.

[56] Když se o tom dozvěděl, Caesar usoudil, že musí spěchat, i kdyby musel riskovat při dokončení mostů, aby bojoval dřív, než se tam shromáždí větší sbory. Neboť aby změnil záměr a obrátil cestu do provincie, to pokládal ani ze strachu za nutné; jak hanba a nedůstojnost věci a postavená Cevenna a obtíže cest tomu bránily, tak nejvíce proto, že se vážně obával o odloučeného Labiena a ty legie, které s ním poslal. A tak s mimořádně velkými denními i nočními pochody, proti očekávání všech, přišel k Loire a brod jízdou nalezený, podle potřeby

věci vhodný, že paže a ramena pro udržení zbraní mohla být nad vodou volná, s rozmístěnou jízdou, která by sílu řeky rozlomila, a s nepřáteli, zprvu zděšenými pohledem, bez pohromy převedl vojsko a získal obilí v polích a hojnost dobytka a doplnil vojsko těmito věcmi, počal pochod k Senonům.

[57] Zatímco se toto u Caesara děje, Labienus nechal doplnění, které nedávno přišlo z Itálie, v Agedinku, aby bylo stráží zavazadlům, se čtyřmi legiemi vyráží do Lutetie. To je hradiště Parisiů, položené na ostrově řeky Seiny. Když se o jeho příchodu dozvěděli nepřátelé, přišly velké sbory ze sousedních obcí. Vrchní velení bylo svěřeno Camulogenovi Aulerkskému, který, i když byl již téměř vyčerpán věkem, přesto pro zvláštní znalost vojenské věci byl do té cti povolán. Když si všiml, že je tam souvislá bažina, která teče do Seiny a toto celé místo velmi ztěžuje, usadil se tam a začal bránit našim přechod.

[58] Labienus nejprve se snažil přivádět vinice, proutím a náspem bažinu zasypávat a cestu opevnit. Když viděl, že se to obtížně dokončuje, v tichu při třetí hlídce vyšel z tábora a vrátil se touž cestou, kterou přišel, dorazil do Metiosedumu. To je hradiště Senonů položené na ostrově Seiny, jak jsme krátce předtím o Lutetii řekli. Zajal asi padesát lodí, rychle je spojil, vojáky vsadil, a protože se obyvatelé hradiště, jejichž velká část byla povolána do války, novotou věci vyděsili, bez boje se hradiště zmocnil. Opravil most, který v předchozích dnech nepřátelé rozbili, převedl vojsko a začal pochodovat po proudu řeky k Lutetii. Když se o tom nepřátelé od těch, kdo z Metiosedumu utekli, dozvěděli, nařídili Lutetii zapálit a mosty toho hradiště rozbořit; sami odešli od bažiny k břehům Seiny proti Lutetii a usadili se naproti Labienovu táboru.

[59] Již se slyšelo, že Caesar odešel od Gergovie, již přicházely pověsti o odpadnutí Haeduů a druhém pohybu Galie, a Galové v rozhovorech tvrdili, že Caesar byl odříznut v cestě i u Loiry a nouzí o obilí donucen spěchat do provincie. Bellovakové, když se dozvěděli o odpad-

nutí Haeduů, kteří už dříve byli sami od sebe nevěrní, počali shromažďovat houfy a otevřeně chystat válku. Tehdy Labienus při tak velké změně věcí chápal, že musí vzít jiný záměr, než předtím cítil, a již neuvažoval, aby něco získal a nepřátele bitvou pokoušel, ale aby bez pohromy vojsko odvedl do Agedinku. Neboť z jedné strany Bellovakové, obec, která v Galii má největší pověst statečnosti, dotírali, z druhé Camulogenus s připraveným a sestaveným vojskem drží; dále legie odříznuté od stráže a zavazadel zdržovala největší řeka. Při tak velkých náhle vzniklých obtížích viděl, že se musí hledat pomoc od duševní statečnosti.

[60] K večeru svolal poradu, nabádal, aby to, co nařídil, pečlivě a horlivě vykonávali, lodě, které z Metiosedumu přivedl, jednotlivě přidělil římským jezdcům, a při konci první hlídky nařídil pokročit čtyři tisíce kroků po proudu řeky v tichu a tam ho čekat. Pět kohort, které pokládal za nejméně pevné k boji, nechal jako stráž tábora; pět ostatních téže legie od půlnoci se všemi zavazadly proti proudu řeky s velkým hlukem nařídil vyrazit. Shromažďuje i čluny: ty s velkým zvukem vesel urychleně posílá v tomtéž směru. Sám po krátké chvíli v tichu vyšel se třemi legiemi do toho místa, kde nařídil lodě přirazit.

[61] Když tam přišel, zvědi nepřátel, kteří byli rozmístěni po celé části řeky, byli v překvapení potlačeni našimi, protože se náhle zvedla velká bouře; vojsko a jízda s římskými jezdci jako správci, které postavil v čele toho díla, se rychle převádějí. Téměř v tomtéž čase při úsvitu nepřátelům bylo oznámeno, že v římském táboře se neobvykle hlučí a velký zástup jde proti proudu řeky a zvuk vesel se v téže části slyší a trochu níže vojáci jsou převáženi na lodích. Když to slyšeli, protože soudili, že na třech místech legie přecházejí a všichni jsou zmateni odpadnutím Haeduů a chystají útěk, také rozdělili své sbory na tři části. Neboť zanechali stráž proti táboru, malou houfu poslali k Metiosedumu, aby postoupila jen tak daleko, jak lodě postoupily, a zbývající sbory vedli proti Labienovi.

[62] Za úsvitu všichni naši byli převezeni a šik nepřátel byl viditelný. Labienus vojáky povzbudil, aby si zachovali paměť na svou dřívější statečnost a nejšťastnější bitvy a mysleli si, že sám Caesar, pod jehož vedením často přemohli nepřátele, je přítomen, dává znak k bitvě. Při prvním střetu z pravého křídla, kde stála sedmá legie, jsou nepřátelé vytlačeni a hnáni na útěk; z levého, místo, které drželo dvanáctá legie, i když první řady nepřátel prošité kopími padly, přesto nejprudčeji ostatní odolávali, a nedávali podezření z útěku. Sám vůdce nepřátel Camulogenus byl u svých a povzbuzoval je. Když byl ještě i tehdy nejistý výsledek vítězství, když bylo tribunům sedmé legie oznámeno, co se děje na levém křídle, za zády nepřátel ukázali legii a vložili prapory. Ani v tom čase nikdo neustoupil z místa, ale obklíčeni všichni byli zabiti. Týž osud utržil Camulogenus. Avšak ti, kdo byli ponecháni jako stráž proti Labienovu táboru, když se dozvěděli, že bitva byla svedena, šli svým na pomoc a obsadili pahorek, ale nápor vítězných našich vojáků nemohli snést. Tak smíšeni se svými prchajícími, které nekryly lesy a hory, byli zabiti jízdou. Když bylo toto dílo dokončeno, Labienus se vrátil do Agedinku, kde zůstala zavazadla celého vojska: odtud se všemi sbory dorazil ke Caesarovi.

[63] Když se o odpadnutí Haeduů dozvěděli, válka se rozšiřuje. Poselstva se rozesílají na všechny strany: kolik mohou přízní, autoritou, penězi, snaží se získávat obce; získali rukojmí, které u nich Caesar uložil, a jejich popravou zastrašují váhavce. Haeduové žádají Vercingetoriga, aby k nim přišel a sdělil záměry vedení války. Když dosáhli této věci, usilují, aby jim byla přenechána svrchovaná vláda, a protože byla věc předložena ke sporu, byla vyhlášena rada celé Galie v Bibrakte. Tam se shromažďují ve velkém počtu odevšad. Hlasy davu se věc nechává rozhodnout: všichni do jednoho schvalují Vercingetoriga jako vrchního velitele. Této rady se neúčastnili Remové, Lingonové a Treverové: oni, protože se drželi přátelství s Římany; Treverové, protože byli vzdáleni daleko a tísněni Germány, což bylo důvodem, proč byli

celou válku stranou a žádné pomoci neposílali. S velkou bolestí nesli Haeduové, že byli zbaveni svrchovanosti, stěžovali si na změnu osudu a postrádali Caesarovu laskavost k sobě, přesto po zahájení války se neodvážili oddělit svůj záměr od ostatních. Neradi mladíci největších nadějí Eporedorix a Viridomarus poslouchají Vercingetoriga.

[64] On sám ukládá ostatním obcím rukojmí a stanoví pro tu věc den. Nařizuje, aby se všichni jezdci v počtu patnácti tisíc rychle sešli; co se pěchoty týče, kterou předtím měl, s tou se spokojí, nebude pokoušet osud ani se bít v šiku, ale protože oplývá jízdou, snadno zabrání Římanům ve sháňce obilí a píce, pouze oni ať s klidnou myslí vlastní obilí ničí a stavení pálí, čímž uvidí, že si tou ztrátou domácího majetku zajišťují nepřetržitou vládu a svobodu. Když tyto věci rozhodl, Haeduům a Segusiavům, kteří jsou sousedy provincie, ukládá deset tisíc pěších; k tomu přidává osm set jezdců. V jejich čele staví Eporedorigova bratra a nařizuje vést válku proti Allobrogům. Z druhé strany posílá Gabaly a nejbližší okrsky Arverňanů k Helviům, rovněž Ruteny a Kadurky k pleněním hranic Volků-Arekomiků. Nicméně tajnými posly a poselstvy popouzí Allobrogy, u nichž doufal, že se jejich mysli ještě neuklidnily po předchozí válce. Jejich náčelníkům slibuje peníze, obci pak vládu nad celou provincií.

[65] Pro všechny tyto případy byly připraveny stráže dvaadvaceti kohort, které z té samé provincie legátem Luciem Caesarem byly rozmisťovány do všech částí jako záruky. Helviové z vlastní vůle srazili se bitvou se svými sousedy, jsou poraženi a po zabití Gaia Valeria Donnotaura, syna Caburiova, náčelníka obce, a mnoha dalších jsou zahnáni za hradby měst. Allobrogové s hustě rozestavenými strážemi u Rhôny s velkou péčí a pečlivostí střeží své hranice. Caesar, protože chápal, že nepřátelé jsou v jízdě silnější, a protože při uzavřených cestách nemohl být odnikud posílen z provincie a z Itálie, posílá za Rýn do Germánie k těm obcím, které v předchozích letech uklidnil, a od nich volá jezdce a pěšáky lehké výzbroje, kteří byli zvyklí bojovat mezi

jezdci. Když přišli, protože užívali méně vhodných koní, bere od vojenských tribunů a ostatních římských jezdců a evocatů koně a rozděluje Germánům.

[66] Mezitím, zatímco se toto děje, sbory nepřátel z Arverňanů a jezdci, kteří byli uloženi celé Galii, se scházejí. Shromáždil jich velký počet, a když Caesar táhl do kraje Sekvanů přes nejzazší hranice Lingonů, aby snáze mohla být přinesena pomoc provincii, Vercingetorix se usadil ve třech táborech asi deset tisíc kroků od Římanů; svolal prefekty jízdy a vysvětluje, že nastal čas vítězství. Římané prchají do provincie a opouštějí Galii. To mu stačí pro přítomné zachování svobody; pro mír a klid v budoucnu to je málo: neboť s většími shromážděnými silami se vrátí a nedají konec válce. A tak ať je napadnou obtížené v zástupu. Pokud by pěšáci přinesli pomoc svým a při tom se zdrželi, nemohou pochod uskutečnit; pokud, čemuž spíš věří, nechají zavazadla a postarají se o svou spásu, budou oloupeni jak o potřebné věci, tak o důstojnost. Neboť o jezdcích nepřátel se nemají ani sami pochybovat, že nikdo z nich se neodváží vyjít z zástupu, a aby to učinili s větším duchem, oni sami všechny sbory budou mít před táborem a budou nepřátelům k hrůze. Hlasitě vykřikují jezdci, že se mají zavázat nejsvětější přísahou, aby pod střechou nebyl přijat, k dětem, rodičům, k manželce aby neměl přístup, kdo by dvakrát neprojel skrze zástup nepřátel.

[67] Byla ta věc schválena, všichni byli donuceni k přísaze, a druhého dne byla jízda rozdělena na tři části, dva šiky se ukazují z obou boků, třetí počal zdržovat pochod v čele zástupu. Když to Caesar uslyšel, nařizuje, aby jeho jízda, rozdělená do tří částí, šla také proti nepříteli. Bojuje se najednou na všech stranách. Zastavuje se zástup; zavazadla se stahují mezi legie. Pokud se někde zdálo, že naši jsou v nesnázi nebo více tísněni, Caesar nařizoval tam nést prapory a zformovat šik; tato věc i zdržovala nepřátele v pronásledování a utvrzovala naše nadějí na pomoc. Konečně Germáni z pravého křídla získali vr-

chol hřebene, nepřátele z místa shazují; prchající pronásledují až k řece, kde se Vercingetorix s pěšími sbory usadil, a mnoho jich zabijí. Když to pozorovali, ostatní se dali na útěk z obavy, aby nebyli obklíčeni. Na všech místech dochází k vraždění. Tři nejurozenější Haeduové jsou zajati a přivedeni ke Caesarovi: Cotus, prefekt jízdy, který měl spor s Convictolitavem při posledních volbách, a Cavarillus, který po Litavikově odpadnutí stál v čele pěších sborů, a Eporedorix, pod jehož vedením před Caesarovým příchodem Haeduové bojovali válku se Sekvany.

[68] Když byla celá jízda zahnána, Vercingetorix stáhl své sbory tak, jak je rozmístil před táborem, a hned se vydal pochodovat do Alesie, což je hradiště Mandubiů; rychle nařídil vyvést zavazadla z tábora a následovat ho. Caesar odvedl zavazadla na nejbližší pahorek, nechal dvě legie jako stráž, následoval, pokud mu doba dne dovolila, asi tři tisíce nepřátel z posledního zástupu zabil a druhého dne u Alesie udělal tábor. Prozkoumal polohu města a nepřátelé byli zděšeni, protože jízdou, na niž hlavně v tolik částí vojska důvěřovali, byli zahnáni; povzbudil vojáky k práci a začal budovat obklíčení.

[69] Samo hradiště Alesia bylo na vrcholu kopce ve velmi vyvýšeném místě, takže se zdálo, že nemůže být dobyto jinak než obléháním; kořeny tohoto kopce z obou stran omývaly dvě řeky. Před tím hradištěm se rozkládala rovina asi tři tisíce kroků na délku: ze všech ostatních stran kopce ve středních rozestupech ve stejné výškové úrovni obklopovaly hradiště. Pod zdí, v té části kopce, která hledí k východu slunce, všechno toto místo naplnily sbory Galů a vedly příkop a kamennou zídku šesti stop vysokou. Obvod toho opevnění, které bylo Římany budováno, byl jedenáct tisíc kroků. Tábory byly na vhodných místech rozmístěny a tam bylo postaveno dvacet tři hradišť, ve kterých se ve dne pokládaly stráže, aby se náhle nevykonal nějaký výpad: v noci je drželi hlídači a silné posádky.

[70] Když dílo postavil, dochází k jezdecké bitvě na té rovině, která se v mezeře mezi kopci rozkládala na tři tisíce kroků na délku, jak jsme ukázali výše. Nejvyšší silou se bojuje z obou stran. Když byli naši v nesnázi, posílá Caesar Germány a staví legie před táborem, aby snad nedošlo k náhlému výpadu pěchoty nepřátel. Když byly přidány legie jako záloha, duch našich roste: nepřátelé byli hnáni na útěk, sami si množstvím překáželi, a před úzkými branami byli namačkáni. Germáni je prudčeji pronásledují až k opevněním. Dochází k velkému vraždění: někteří opouštějí koně a snaží se překročit příkop a přelézt zídku. Caesar nařizuje legiím, které postavil před valem, trochu postoupit. Ne méně jsou zděšeni ti Galové, kteří byli uvnitř opevnění: domnívajíce se, že jde o ně, hlasitě volají ke zbraním; někteří vyděšení běží do hradiště. Vercingetorix nařizuje zavřít brány, aby tábor nebyl obnažen. Mnozí jsou zabiti, mnozí koně jsou zajati, Germáni se stahují.

[71] Vercingetorix, dřív než budou dokončena opevnění Římany, rozhodne se v noci rozpustit od sebe veškerou jízdu. Odcházejícím nařizuje, aby každý z nich šel ke své obci a všechny, kdo mohou pro svůj věk nosit zbraně, přinutil do války. Předkládá jim své zásluhy a zaklíná je, aby brali v úvahu jeho spásu, aby jej, který se tak dobře o společnou svobodu zasloužil, nevydali nepřátelům na muka. Pokud by byli méně pečliví, ukazuje, že spolu s ním zahyne osmdesát tisíc vybraných mužů. Udělal odhad, že má zásobu obilí sotva na třicet dní, ale šetřením se dá vydržet trochu déle. Když tyto pokyny dal, při druhé hlídce v tichu jízdu vysílá tudy, kde bylo dílo přerušeno. Obilí všechno nařizuje přinést k sobě; pro ty, kdo neposlechnou, stanoví trest smrti: dobytek, kterého bylo velké množství shromážděno od Mandubiů, rozděluje po mužích; obilí nařizuje odměřovat šetrně a pozvolna; všechny sbory, které umístil před hradištěm, přijal zpět do hradiště. Takto se chystá čekat na pomoc Galie a vést válku.

[72] Když se o tom Caesar dozvěděl od přeběhlíků a zajatců, nařizuje tento druh opevnění. Vede příkop dvaceti stop s rovnými stěnami,

tak aby dno tohoto příkopu bylo tak široké, jak byly od sebe vzdáleny okraje nahoře. Všechna ostatní opevnění stáhl od tohoto příkopu o čtyři sta stop, s tím záměrem, protože byl nutně obsáhlý tak velký prostor, že by se nedal snadno celý věnec vojáků obklopit, aby náhle nebo v noci k opevněním nepřátel dav nepřilétl nebo přes den aby střely do našich, zaneprázdněných prací, nemohli vrhat. Když ponechal tento prostor, vedl dva příkopy patnáct stop široké, téže hloubky, a vnitřní v rovinatých a nízkých místech naplnil vodou odvedenou z řeky. Za nimi postavil násep a val dvanácti stop. Nad ně přidal bradlo a cimbuří s velkými zubatými trny vyčnívajícími k spojům přístřešků a náspu, které by zpomalily výstup nepřátel, a kolem celého díla rozmístil věže, které byly osmdesát stop od sebe vzdáleny.

[73] V témž čase bylo nutné svážet dřevo, shánět obilí a stavět tak velká opevnění při zmenšených našich sborech, které byly dále od tábora; a občas se Galové pokoušeli pokusit se o naše díla a výpad z hradiště mnoha branami s nejvyšší silou činit. Proto se Caesar rozhodl přidat k těmto dílům další, aby s menším počtem vojáků mohla být opevnění hájena. A tak byly kmeny stromů nebo velmi pevné větve odseknuty, oloupány a zahrocené vrcholky zapuštěny do souvislých příkopů pět stop hlubokých. Tam byly tyto kůly spuštěny a dole svázány, aby nemohly být vytrženy, s větvemi vyčnívajícími. Bylo pět řad spojených mezi sebou a propletených; kdo tam vstoupil, sám se nejostřejšími kůly nabodl. Těm říkali cippy. Před nimi se v šikmých řadách rozmístěných do kříže kopaly jámy tři stopy hluboké, pozvolně se zužující ke dnu. Tam byly spouštěny ohlazené kůly tloušťky stehna, nahoře zahrocené a opálené, tak aby ze země vyčnívaly ne víc než čtyři prsty; zároveň pro zpevnění a stabilizaci byla každá na dně po stopě utužena zemí, zbývající část jámy byla pro skrytí nástrah pokryta proutím a klestím. Osm řad tohoto druhu bylo vyvedeno vzdálených tři stopy od sebe. To nazývali ze své podoby s květem lilie. Před tím byly rourky dlouhé stopu s železnými háky zasazenými celé do země zahrabány,

a ve středních mezerách rozmístěny na všech místech; ty nazývali hroty.

[74] Když tyto věci dokončil, podle krajů, které byly co nejrovnější, podle povahy místa, obklopil čtrnáct tisíc kroků stejnými opevněními téhož druhu, odlišnými od těch, proti vnějšímu nepříteli dokončil, aby ani velkým davem, kdyby se tak stalo, nebylo možné stráže opevnění obklíčit; a aby nemusel s nebezpečím vycházet z tábora, nařizuje všem mít píci a obilí na třicet dní svezeno.

[75] Zatímco se toto u Alesie děje, Galové svolali radu náčelníků a nerozhodli všechny, kdo mohou nosit zbraně, jak navrhoval Vercingetorix, svolat, ale aby byl každé obci uložen pevný počet, aby při tak velkém davu nemohli ani řídit, ani rozpoznávat své, ani mít způsob sháňky obilí. Nařizují Haeduům a jejich klientům, Segusiavům, Ambivaretům, Aulerkům Brannovikům a Blannoviům třicet pět tisíc; stejný počet Arverňanům s připojenými Eleuteky, Kadurky, Gabaly a Vellavy, kteří obvykle byli pod vládou Arverňanů; Sekvanům, Senonům, Biturigům, Santonům, Rutenům, Karnutům po dvanácti tisících; Bellovakům deset; totéž Lemovicům; osm Piktonům a Turonům a Parisiům a Helvetiům; Ambianům, Mediomatrikům, Petrokoriům, Nervijcům, Morinům, Nitiobrigům po pěti tisících; Aulerkům Cenomanům totéž; Atrebatům čtyři tisíce; Veliokassům, Lexoviům a Aulerkům Eburovikům po třech; Rauracům a Bójům po dvou; třicet tisíc všem obcím, které se dotýkají oceánu a které se podle jejich zvyku nazývají Armorické, mezi něž patří Curiosolité, Redoni, Ambibariové, Caleti, Osismi, Veneti, Lemovicové a Venelli. Z nich Bellovakové svůj počet nedoplnili, protože říkali, že povedou válku s Římany jménem a volbou svou a nebudou poslouchat nikoho rozkazu; nicméně na prosbu Commiovu pro pohostinství s ním poslali dva tisíce.

[76] Dílem tohoto Commia, jak jsme ukázali výše, věrně a užitečně v předchozích letech užil Caesar v Británii; za jehož zásluhy nařídil, aby jeho obec byla osvobozena od poplatků, vrátil jim práva a zákony

a sám mu přidělil Moriny. Přesto bylo tak velké souhlasné rozhodnutí celé Galie o získání svobody a obnovení dřívější válečné slávy, že ani dobrodiními, ani vzpomínkou na přátelství nebyli pohnuti, a všichni i myslí i jměním se té válce věnovali. Shromáždili osm tisíc jezdců a asi dvě stě padesát tisíc pěších, toto se v krajích Haeduů přehlíželo a vstupovalo do záznamu, byli ustaveni velitelé. Commiovi Atrebatovi, Viridomarovi a Eporedorigovi Haedům, Vercassivellaunovi Arverňanovi, bratranci Vercingetorige, se svěřuje nejvyšší velení. Jim byli přiděleni vybraní z obcí, s jejichž radou se válka měla řídit. Všichni plni horlivosti a sebedůvěry vyrážejí k Alesii, a nebylo nikoho ze všech, kdo by se domníval, že lze snést pouhý pohled na tak velké množství, zvláště v dvojité bitvě, kdy se z hradiště výpadem bojuje a venku se tak velké sbory jízdy a pěchoty vidí.

[77] Ale ti, kdo byli obleženi v Alesii, když minul den, k němuž čekali pomoc svých, spotřebovali veškeré obilí, neznalí toho, co se u Haeduů děje, svolali shromáždění a radili se o výsledku svého osudu. A i když byla pronesena rozmanitá mínění, z nichž část navrhovala kapitulaci, část, dokud mají síly, výpad, zdá se, že se nelze pominout řeč Critognatovu pro jeho mimořádnou a bezbožnou krutost. Ten z nejvyšší vrstvy Arverňanů narozený a držený ve velké vážnosti pravil: „Nic nemám říci o mínění těch, kdo nejhanebnější otroctví nazývají jménem kapitulace; ty, dle mého, bychom neměli ani počítat mezi občany, ani brát k poradě. S těmi mám jednat, kdo schvalují výpad; v jejich radě podle souhlasu všech vás se zdá, že zůstává paměť dřívější statečnosti. To je slabost ducha, ne statečnost, nemoci chvíli snést nouzi. Ti, kdo se sami vydávají smrti, se snadněji nacházejí než ti, kdo bolest trpělivě snesou. A já bych toto mínění schvaloval (tolik u mě důstojnost zmůže), kdybych viděl, že žádná jiná ztráta nenastane než ztráta našeho života: ale při přijímání rozhodnutí si vzpomeňme na celou Galii, kterou jsme podnítili k naší pomoci. Co bude duchům osmdesáti tisíc lidí zabitých na jednom místě, našich blízkých a pokrevních, pokud

budou donuceni bojovat téměř uprostřed samotných mrtvol? Nezbavujte je svou pomocí, kteří pro vaše spasení zanedbali vlastní nebezpečí, ani svou pošetilostí a lehkomyslností nebo slabostí ducha neporažte celou Galii a nepodmaňte ji nepřetržitému otroctví. Nebo protože ke dni nepřišli, pochybujete o jejich věrnosti a vytrvalosti? Co tedy? Myslíte si, že Římané na těchto vzdálenějších opevněních se jen tak pro ozdobu denně cvičí? Pokud se nemůžete utvrdit jejich posly při uzavřeném každém přístupu, mějte tyto za svědky, že se jejich příchod blíží; z obavy před touto věcí ve dne i v noci na díle pracují. Co je tedy mým názorem? Udělat, co učinili naši předkové v nerovné válce s Cimbry a Teutony; kteří zahnáni do měst a podobnou nouzí trápení udrželi se naživu těly těch, kdo byli věkem k válce nepoužitelní, a nevydali se nepřátelům. I kdybychom pro tuto věc neměli vzor, přesto pro svobodu bych pokládal za nejkrásnější to zavést a odkázat potomkům. Neboť co bylo s onou válkou podobného? Zpustošili Cimbrové Galii, přinesli velikou pohromu, přesto hranice naše po čase opustili a hledali jiné země; práva, zákony, pole, svobodu nám zanechali. Avšak Římané co jiného hledají nebo co chtějí, než aby závistí hnáni, které pověst učinila urozenými a mocnými ve válce, se v jejich polích a obcích usadili a jim nevyhnutelné otroctví uložili? Vždyť ani s žádnou jinou podmínkou nikdy války nevedli. Pokud neznáte, co se děje ve vzdálených národech, pohlédněte na sousední Galii, která je, obrácena v provincii, s právem a zákony změněnými, pod sekerami podrobena nepřetržitému otroctví.“

[78] Když byla mínění pronesena, rozhodli, aby ti, kdo jsou zdravím nebo věkem k válce neužiteční, opustili hradiště, a aby všechny věci zkusili dřív, než sestoupí k mínění Critognatovu: avšak toho záměru se spíše použije, pokud by věc nutila a pomoc se zdržela, než aby přijali podmínky kapitulace nebo míru. Mandubiové, kteří je přijali do hradiště, s dětmi a manželkami jsou donuceni vyjít. Oni, když se přiblížili k opevněním Římanů, s pláčem všemi prosbami prosili, aby je

přijali do otroctví a dali jim jídlo. Avšak Caesar s rozmístěnými strážemi na valu zakázal je přijímat.

[79] Mezitím Commius a ostatní vůdci, jimž byla svěřena nejvyšší vláda, přicházejí se všemi sbory k Alesii a obsazují vnější kopec, usazují se ne dále než tisíc kroků od našich opevnění. Druhého dne vyvedli jízdu z tábora a naplnili všechnu tu rovinu, která se, jak jsme ukázali, rozkládala na tři tisíce kroků na délku, a pěší sbory ponechali v záloze trochu dále v místech vyvýšených. Z hradiště Alesie byl výhled dolů na pole. Sbíhají se při pohledu na tyto pomocné sbory; mezi nimi dochází k vzájemnému blahopřání, a všichni jsou mysli vzbuzeni k radosti. A tak vyvedli sbory před hradiště a usadili se, nejbližší příkop zakryli proutím a náspem zasypali a chystají se k výpadu i ke všem případům.

[80] Caesar celé vojsko rozmístil na obou stranách opevnění, aby, kdyby přišla potřeba, každý držel své místo a znal ho, a nařizuje vyvést jízdu z tábora a zahájit bitvu. Ze všech táborů, které z nejvyššího kopce ze všech stran držely, byl výhled dolů, a všichni vojáci napjatě sledovali průběh boje. Galové mezi řídkými jezdci rozmístili lučištníky a lehké pěšáky, kteří by svým ustupujícím na pomoc přišli a nápor našich jezdců zastavili. Těmito jsou mnozí znenadání zraněni a z bitvy odstupují. Když Galové věřili, že jejich jsou v boji nahoře, a viděli naše tísněné množstvím, ze všech stran jak ti, kdo byli uzavřeni v opevněních, tak ti, kdo přišli na pomoc, křikem a jekotem utvrzovali ducha svých. Protože se věc dála před očima všech, ani správný ani hanebný čin se nedal skrýt, obě strany byly i horlivostí po chvále i strachem z hanby povzbuzeny ke statečnosti. Když se od poledne téměř až k západu slunce s nejistým vítězstvím bojovalo, Germáni na jedné straně semknutými turmami zaútočili na nepřátele a vytlačili je; když je zahnali na útěk, lučištníci obklíčeni byli zabiti. Rovněž z ostatních stran naši pronásledovali ustupující až k táboru a nedali jim příležitost se

shromáždit. Ale ti, kdo postoupili od Alesie, se smutní, téměř zoufajíce nad vítězstvím, stáhli do hradiště.

[81] Byl jeden den přestávky, a Galové v tomto čase udělali velký počet proutěného pletiva, žebříků a háků a uprostřed noci v tichu vyšli z tábora a přistupovali k rovinným opevněním. Náhle zvedli křik, jímž mohli ti, kdo byli obleženi v hradišti, poznat svůj příchod, a začali házet pletiva, prakami, šípy a kameny vyhánět naše z valu a činit ostatní, co se týkalo dobývání. Ve stejné době, jak slyšeli křik, Vercingetorix dává polnicí znak svým a vede je z hradiště. Naši, jak v předchozích dnech, jak komu bylo přiděleno místo, přistupují k opevněním; prakami libernými a kůly, které v díle rozmístili, a kulemi Galy zahánějí. Ve tmě odňatém výhledu se mnoho ran z obou stran utrpí. Mnoho střel se vrhá z vrhacích strojů. Avšak Marcus Antonius a Gaius Trebonius, legáti, kterým tyto části k obraně připadly, posílali tam, kde pochopili, že naši jsou tísněni, pomoc z vzdálenějších hradišť stažených.

[82] Dokud byli dále od opevnění, Galové víc dokázali množstvím střel; poté co se přiblížili, buď se neočekávaně napichovali na hroty, nebo spadli do jam a byli probodáváni, nebo z valu a věží probodáváni hradbovými oštěpy hynuli. Mnoha ranami odevšad utrpěnými při žádném opevnění neproraženém, když se blížilo světlo, obávajíce se, aby z otevřeného boku z vyšších táborů výpadem nebyli obklíčeni, se stáhli ke svým. A vnitřní, zatímco vynášeli to, co Vercingetorix na výpad připravil, zasypávají první příkopy, dlouho se v těchto věcech řídícími zdrželi a dřív se dozvěděli, že jejich odešli, než se přiblížili k opevněním. Tak s nedokončenou věcí se vrátili do hradiště.

[83] Dvakrát s velkou škodou odraženi Galové radí se, co dělat; přibírají znalce místa: od nich poznávají polohu vyšších táborů a opevnění. Byl ze severu kopec, který pro velikost obvodu nemohli naši dílem obemknout: nutně téměř na nerovném a mírně svažitém místě postavili tábor. Tento Gaius Antistius Reginus a Gaius Caninius Rebilus, legáti, se dvěma legiemi drželi. Když vůdci nepřátel přes zvědy poznali

kraje, vybírají šedesát tisíc z celého počtu z těch obcí, které měly největší pověst statečnosti; co a jakým způsobem se má provádět, tajně mezi sebou dojednají; určují čas útoku, kdy je poledne. Těmto sborům staví v čele Vercassivellauna Arverňanského, jednoho ze čtyř vůdců, blízkého Vercingetorige. Ten z tábora při první hlídce vyšel a téměř dokončil pochod při úsvitu a za horou se skryl a nařídil vojákům, aby se zotavili z noční práce. Když se blížilo poledne, spěchal k těm táborům, které jsme ukázali výše; a ve stejném čase se jízda přibližuje k rovinným opevněním a zbylé sbory se počaly ukazovat před táborem.

[84] Vercingetorix z hradu Alesie spatřil své a vychází z hradiště; proutí, dlouhé tyče, pohyblivé přístřešky, kosy a ostatní, co pro výpad připravil, vynáší. Bojuje se ve stejném čase na všech místech a vše se zkouší: kam se zdá nejméně pevné, tam se běží. Síly Římanů jsou tak velkými opevněními rozděleny a snadno na více místech nelze přispěchat. Mnoho k vyděšení našich zmohl křik, který povstal za jejich zády v boji, protože vidí, že vlastní nebezpečí spočívá na cizí spáse: vždy totiž co je dále, prudčeji mysli lidí zneklidňuje.

[85] Caesar nalezl vhodné místo a dozvídá se, co se na které straně děje; posílá tísněným pomoc. Oběma stranám přichází na mysl, že toto je jediný ten čas, kdy je třeba se nejvíc namáhat: Galové, pokud neprorazí opevnění, zoufají nad veškerou spásou; Římané, pokud věc udrží, očekávají konec všech námah. Nejvíc se namáhá na horních opevněních, kam, jak jsme ukázali, byl poslán Vercassivellaunus. Nerovnost místa svažující se dolů má veliký význam. Jedni vrhají střely, jiní utvoří želvu a vycházejí; vystřídání unavených čerstvými. Násep od všech vržený na opevnění dává Galům výstup a to, co Římané skryli v zemi, pokrývá; ani už zbraně, ani síly našim nestačí.

[86] Když se o tom dozvěděl, Caesar posílá Labiena se šesti kohortami na pomoc tísněným: nařizuje, pokud by nemohl obstát, s odvedenými kohortami bojoval výpadem; to však neudělá, pokud by to ne-

bylo nutné. Sám jde k ostatním, nabádá je, aby neklesli pod břemenem: ovoce všech předchozích bitev je prý v tomto dni a hodině. Vnitřní zoufali nad rovinnými místy pro velikost opevnění, zkouší příkré místa přístupu: tam přinášejí to, co připravili. Množstvím střel z věží shazují obránce, násep a proutí příkopy zasypávají, kosami val a bradlo rozřezávají.

[87] Caesar posílá nejprve mladíka Bruta s kohortami, pak s dalšími Gaia Fabia legáta; konečně sám, když se nejsilněji bojuje, přivádí čerstvé jako pomoc. Když byla bitva obnovena a nepřátelé zahnáni, spěchá tam, kam poslal Labiena; čtyři kohorty z nejbližšího hradiště odvádí, nařizuje části jezdců, aby ho následovala, části, aby obkroužila vnější opevnění a od zad napadla nepřátele. Labienus, poté co ani náspy, ani příkopy sílu nepřátel nemohly snést, shromáždil celkem čtyřicet kohort, které mu náhoda nabídla z nejbližších stráží odvedené, posílá Caesarovi vzkazy, co podle jeho mínění má udělat. Caesar urychluje svůj příchod, aby se zúčastnil bitvy.

[88] Jeho příchod podle barvy šatu poznali, kterého v bitvách zvykl jako odznaku užívat, a turmy jezdců a kohorty viděli, které si nařídil následovat, jak z vyšších míst byly tyto svažité a nakloněné svahy vidět, nepřátelé zahajují bitvu. Z obou stran se zvedl křik, znovu z valu a všech opevnění se zvedá křik. Naši zahodí kopí a mečem řídí věc. Náhle za zády se objevuje jízda; jiné kohorty se přibližují. Nepřátelé obrací záda; jezdci se střetávají s prchajícími. Dochází k velkému vraždění. Sedulius, vůdce a náčelník Lemoviků, je zabit; Vercassivellaunus Arverňanský živý v útěku zajat; sedmdesát čtyři vojenských praporů je přineseno ke Caesarovi: málo z tak velkého počtu se bez pohromy stáhlo do tábora. Když z hradiště spatřili vraždění a útěk svých, zoufali nad spasením a stáhli sbory od opevnění. Ihned, když se o tom dozvěděli, nastává útěk z tábora Galů. Kdyby nebyli vojáci unaveni častými pomocmi a prací celého dne, všechny sbory nepřátel by

mohly být zničeny. O půlnoci poslaná jízda dohnala poslední zástup: velký počet zajatých a zabitých; ostatní z útěku odcházejí do obcí.

[89] Druhého dne Vercingetorix svolal shromáždění a ukazuje, že tuto válku vzal na sebe ne kvůli svým potřebám, ale kvůli společné svobodě, a protože se musí ustoupit osudu, nabízí se jim pro obě věci, zda chtějí svou smrtí Římanům uspokojit, nebo živého vydat. Jsou posláni o těchto věcech ke Caesarovi vyslanci. Nařizuje vydat zbraně, přivést náčelníky. Sám v opevnění před táborem usedá: tam jsou přiváděni vůdci; Vercingetorix je vydán, zbraně jsou vrženy. Při zachování Haeduů a Arverňanů, pokud by jejich prostřednictvím mohl obce získat zpět, ze zbývajících zajatců celému vojsku rozděluje po jedné hlavě jako kořist.

[90] Když tyto věci dokončil, vyráží k Haeduům; obec získává zpět. Tam vyslanci od Arverňanů poslaní slibují, že udělají, co nařídí. Nařizuje velký počet rukojmí. Legie posílá do zimních táborů. Z zajatců asi dvacet tisíc vrací Haeduům a Arverňanům. Nařizuje Titu Labienovi vyrazit se dvěma legiemi a jízdou k Sekvanům: jemu přiděluje Marka Sempronia Rutila. Gaia Fabia, legáta, a Lucia Minucia Basila s dvěma legiemi umisťuje u Remů, aby neutrpěli nějakou pohromu od sousedních Bellovaků. Gaia Antistia Regina k Ambivaretům, Tita Sextia k Biturigům, Gaia Caninia Rebila k Rutenům s jednotlivými legiemi posílá. Quinta Tullia Cicerona a Publia Sulpicia Cabillonu a Matisconu u Haeduů na Araru kvůli zásobování obilím umisťuje. Sám v Bibrakte rozhoduje zimovat. Když se o těchto věcech v Římě dozvěděli, byla vyhlášena dvacetidenní slavnost díkůvzdání.

Kniha VIII.

[1] Když byla celá Galie přemožena, Caesar od předchozího léta neustával ve válečném dění, a chtěl si vojáky klidem v zimních táborech zotavit po tak velkých námahách; v tomtéž čase byly oznamovány zprávy, že více obcí obnovuje válečné záměry a činí spiknutí. Pravděpodobnou příčinou té věci bylo, že všem Galům bylo známo, že se Římanům nelze postavit, i když by se jakýkoli zástup shromáždil na jedno místo, a že pokud by několik obcí ve stejné době zahájilo různé války, vojsko římského lidu by nemělo dost pomoci, prostoru nebo sborů, aby to vše uhájilo; žádná obec by se neměla vyhýbat osudu, pokud by tím zdržením se zbývající mohly dobýt svobody.

[2] Aby se toto mínění Galů nepotvrdilo, Caesar postavil Marka Antonia, kvestora, v čele svých zimních táborů; sám s jízdní stráží v předvečer prvního ledna vyráží z hradiště Bibrakte k třinácté legii, kterou nedaleko hranic Haeduů umístil v krajích Bitūrigů, a přidává k ní jedenáctou legii, která byla nejbližší. Dvě kohorty nechal střežit zavazadla a zbývající vojsko vedl do nejbohatších polí Bitūrigů, kteří, protože měli široké hranice a mnoho hradišť, se nedali udržet zimním táborem jedné legie, aby nechystali válku a nedělali spiknutí.

[3] Náhlým příchodem Caesara se stalo, co se nutně stalo nepřipraveným a roztroušeným, že obdělávali pole bez strachu a byli dřív jízdou přepadeni, než se mohli utéci do hradišť. Vždyť i to obvyklé znamení vpádu nepřátel, které se zpravidla pozná podle zapálených stavení, bylo Caesarovým zákazem odstraněno, aby ani zásoba píce a obilí, pokud by chtěl dál postoupit, nescházela, ani aby nepřátelé

nebyli požáry zastrašeni. Zajato bylo mnoho tisíc lidí, Biturigové byli zděšeni; ti, kdo dokázali uniknout prvnímu příchodu Římanů, utekli do sousedních obcí, buď s důvěrou v soukromá pohostinství, nebo se spolkem rad. Marně: neboť Caesar velikými pochody po všech místech přichází a nedává žádné obci čas uvažovat spíš o cizí než o domácí spáse; touto rychlostí si i udržoval věrné přátele a váhavé strachem přiváděl k podmínkám míru. Když byla taková podmínka předložena, Biturigové, protože viděli, že Caesarovou laskavostí je jim otevřen návrat do jeho přátelství a sousední obce bez jakéhokoli trestu vydaly rukojmí a byly přijaty do věrnosti, učinili totéž.

[4] Caesar vojákům za tak velkou práci a trpělivost, kteří v nejchladnějších dnech při nejobtížnějších pochodech, v nesnesitelných mrazech nejhorlivěji vytrvali v práci, slíbil dvě stě sesterciů jednotlivým, centurionům tisíce mincí jako kořistný dar, a poslal legie zpět do zimních táborů; sám se vrátil čtyřicátého dne do Bibrakte. Tam, když vyřizoval právo, Biturigové k němu posílají vyslance s žádostí o pomoc proti Karnutům, na které si stěžovali, že proti nim zahájili válku. Když se o tom dozvěděl, protože v zimních táborech setrval ne více než osmnáct dní, vyvedl ze zimních táborů od řeky Araru legie čtrnáctou a šestou, o kterých bylo v předchozím zápisu ukázáno, že tam byly umístěny k vyřízení zásobování obilím: a tak se dvěma legiemi vyráží k pronásledování Karnutů.

[5] Když se zpráva o vojsku donesla k nepřátelům, Karnuti vedeni pohromou ostatních, opustili vesnice a hradiště, které kvůli snášení zimy nedávno obývali v narychlo postavených nepatrných staveních (nedávno totiž přemoženi mnoho hradišť opustili), rozptýleně prchli. Caesar, protože nechtěl, aby vojáci v té nejhorší době podstupovali nejprudší bouře, které tehdy řádily, v hradišti Karnutů Cenabu rozbije tábor a zahnal vojáky zčásti pod galské střechy, zčásti pod ty, které byly rychle zbudovány s navršenou slámou pro přikrytí stanů. Jezdce však a pomocné pěšáky posílá na všechny strany, kde se říkalo, že se

nepřátelé zdržují; a ne nadarmo: neboť naši se většinou vracejí s velkou kořistí. Karnuti stísněni obtížemi zimy, hrůzou nebezpečí, když byli vyhnáni z přístřeší a neodvažovali se nikde déle setrvat, ani se nemohli ukrýt v lesních stráních v nejtvrdších bouřích, rozptýleně, s velkou částí svých ztracenou, se rozprchli do sousedních obcí.

[6] Caesar v nejobtížnější době roku, protože se spokojoval s rozehnáním shromažďujících se houfů, aby se nezrodila žádná počátek války, a protože, pokud se to dalo rozumně předpokládat, měl zjištěno, že před letním časem se nedá žádná velká válka rozpoutat, usadil Gaia Trebonia s dvěma legiemi, které měl s sebou, do zimních táborů v Cenabu; sám, když se častými vyslanci Remů dozvěděl, že Bellovakové, kteří ve válečné slávě předčí všechny Galy a Belgy, a jim sousedící obce pod vedením Correa Bellovaka a Commia Atrebata chystají vojska a svádějí je do jednoho místa, aby s celým davem učinili útok do území Suessionů, kteří byli přiděleni Remům, soudil, že se netýká pouze jeho důstojnosti, ale i jeho spásy, aby spojenci, kteří se o stát nejlépe zasloužili, netrpěli žádnou pohromu, povolává opět ze zimního tábora jedenáctou legii; a dopis píše Gaiu Fabiovi, aby dvě legie, které měl, vedl do krajů Suessionů, a druhou ze dvou od Labiena si přibral. A tak, kolik vhodnost zimních táborů a plán války vyžadoval, svou neustálou prací střídavě legiím ukládal břemeno výprav.

[7] Shromáždil tyto sbory a vyráží k Bellovakům a rozbíjí tábor v jejich krajích; turmy jezdců rozesílá na všechny strany, aby chytili některé, od nichž by se dozvěděl o plánech nepřátel. Jezdci vykonali svou povinnost a oznamují, že ve staveních nalezli jen málo lidí, a ti ne, kdo zůstali kvůli obdělávání polí (neboť odevšad bylo pečlivě přestěhováno), ale ti, kdo byli posláni jako zvědi. Když se jich Caesar ptal, kde je dav Bellovaků a jaký je jejich záměr, dozvídal se, že všichni Bellovakové, kteří mohli nést zbraně, se shromáždili na jednom místě, a stejně Ambiani, Aulerkové, Caleti, Veliokassové, Atrebatové; vybrali si pro tábor vyvýšené místo v lese obklopeném bažinou, všechna zava-

zadla snesli do vzdálenějších lesů. Je mnoho náčelníků strůjců války, ale největší většina poslouchá Correa, protože poznali, že mu je jméno římského lidu nejvíce nenávistné. Pár dnů před tím Atrebates Commius odjel z toho tábora přivést pomocné sbory Germánů; jejich sousedství je blízké a jejich počet je nekonečný. Rozhodli pak Bellovakové se souhlasem všech náčelníků a s nejvyšší touhou prostého lidu, pokud by, jak se říkalo, Caesar přišel se třemi legiemi, dát se do boje, aby později nebyli v horším a tvrdším postavení nuceni bojovat s celým vojskem; pokud by přivedl větší sbory, zůstat v tom místě, které si vybrali, a sháňku píce, která pro roční čas byla jak skrovná, tak roztroušená, i sháňku obilí a ostatní zásobování Římanům ze zálohy zakazovat.

[8] Když Caesar s mnoha souhlasícími toto poznal a soudil, že tyto plány, které se předkládají, jsou plné rozvahy a daleko vzdálené od lehkomyslnosti barbarů, rozhodl, že se musí vším řídit, aby nepřítel tím rychleji s pohrdáním k jeho malému počtu vyšel do boje. Měl totiž nejstarší legie zvláštní statečnosti, sedmou, osmou, devátou, a jedenáctou nejvyšší naděje a vybrané mládeže, která už sloužila osmé platné období, přesto ve srovnání s ostatními dosud nedosáhla stejné pověsti stáří a statečnosti. A tak svolal radu, vyložil všechny věci, které mu byly oznámeny, a utvrzuje duše davu. Pokud by snad nepřátele mohl počtem tří legií vylákat k boji, pořádek zástupu stanovil tak, aby sedmá, osmá a devátá legie šly přede všemi zavazadly, pak zástup všech zavazadel, který byl přesto nevelký, jak bývá při výpravách, uzavírala jedenáctá, aby se nepřátelům nemohl zdát větší dav, než sami vyžadovali. Tímto způsobem téměř v čtvercovém zástupu sestaveným přivádí vojsko na dohled nepřátel rychleji, než oni předpokládali.

[9] Když Galové náhle viděli sestavené legie přicházet v pevném kroku jako v šiku, jim byly ke Caesarovi doneseny záměry plné sebedůvěry, buď kvůli nebezpečí boje, nebo kvůli náhlému příchodu, nebo z očekávání naší volby, sbory sestavují před tábor a z vyššího místa

neustupují. Caesar, i když si přál bojovat, přesto obdivujíce tak velké množství nepřátel, s údolím mezi nimi, které bylo spíš do hloubky zapuštěno než široce otevřeno, usadí tábor proti táboru nepřátel. Nařizuje, aby byl opevněn valem dvanácti stop, aby byl podle toho rozměru výšky vybudován hrudník; dvojitý příkop patnácti stop se stěnami kolmými; aby byly postaveny časté věže o třech patrech, spojené přemostěnými a zastřešenými lávkami, jejichž čelní strany byly chráněny proutěnou hrudbou; aby byly chráněny od nepřátel dvojitým příkopem, dvojitou řadou obránců, z nichž jedna z lávek, čím bezpečnější díky výšce byla, tím odvážněji a dál pouštěla střely, druhá, která byla blíže nepřítele na samém valu, byla lávkou kryta před dopadajícími střelami. K branám nasadil vrata a vyšší věže.

[10] Dvojí byl záměr tohoto opevnění. Neboť jednak doufal, že velikost prací a vlastní strach přinese barbarům sebedůvěru, a jednak, protože bylo třeba vyrážet dál pro píci a obilí, viděl, že se tábor s malými sbory dá bránit samotným opevněním. Mezitím se často mezi oběma tábory, s bažinou mezi nimi, bojovalo s několika z obou stran vybíhajícími; tuto bažinu někdy přesto buď naše pomocné sbory Galů a Germánů přecházely a prudčeji nepřátele pronásledovaly, nebo zase nepřátelé přes ni překročili a naše dále odháněli. Při každodenních sháňkách píce se stávalo (což se stávat muselo, když se píce sháněla z řídkých a rozptýlených stavení), že na obtížných místech byli roztroušení sháněči obilí obklíčeni; tato věc, i když přinášela našim střední ztrátu soumarů a otroků, přesto podněcovala pošetilé myšlení barbarů, a tím více, že Commius, o němž jsem řekl, že odjel k vyvolání pomocných sborů Germánů, přišel s jezdci; kteří, i když nebyli v počtu víc než pět set, přesto Germánským příchodem byli barbaři vzpruženi.

[11] Caesar, když zpozoroval, že se nepřítel několik dní v táboře opevněném bažinou a povahou místa drží a tábor jejich nelze dobývat bez zhoubného boje, ani nelze toto místo opevněními uzavřít jinak

než větším vojskem, posílá dopis Treboniovi, aby co nejrychleji přivedl třináctou legii, která s legátem T. Sextiem zimovala u Bitūrigů, a tak se třemi legiemi velkými pochody k němu přijel; sám jízdu střídavě od Remů, Lingonů a ostatních obcí, jejichž velký počet povolal, posílá jako stráž sháňkám píce, aby snášela náhlé vpády nepřátel.

[12] Když se to denně dělo a již zvykem pečlivost ubývala, což se zpravidla stává při dlouhotrvajícím stavu, Bellovakové vybrali oddíl pěšáků, poznali denní stráže našich jezdců a rozmístili v lesnatých místech zálohy a tam druhého dne posílají jezdce, kteří by nejprve vylákali naše, pak obklíčené napadli. Osudem této bídy stihli Remy, kterým ten den připadl na službě. Neboť ti, když náhle spatřili jezdce nepřátel a v převaze počtem pohrdli jejich malým počtem, žádostivěji je pronásledovali, byli obklíčeni pěšáky odevšad. Když se to stalo, zmateně rychleji, než zvyk jezdeckého boje nese, se stáhli, přičemž ztratili Vertiska, náčelníka obce, prefekta jezdců; ten, i když stěží mohl pro věk užívat koně, přesto podle galského zvyku ani omluvy věkem v převzetí prefektury nepoužil, ani si nepřál, aby se bez něho bojovalo. Vzedmou se a povzbudí duchové nepřátel úspěšnou bitvou, kdy byl náčelník a prefekt Remů zabit, a naši jsou touto nehodou pobízeni k pečlivějšímu rozmisťování stráží po prozkoumaných místech a k umírněnějšímu pronásledování ustupujícího nepřítele.

[13] Mezitím neustávají každodenní bitvy před očima obou táborů, které se odbývaly u brodů a přechodů bažiny. V tomto zápase, když Germáni, které Caesar právě proto převedl Rýn, aby se postavili mezi jezdce a bojovali, konstantněji všichni překročili bažinu, několik odporujících zabili a pevněji zbytek zástupu pronásledovali, zděšeni byli nejen ti, kdo buď byli zblízka utlačováni nebo z dálky zraněni, ale i ti, kdo byli obvykle v zálohu dále, hanebně prchli, a dřív neskončili útěk, i když často vyšší místa ztratili, než se buď dostali do svého tábora, nebo někteří ze studu donuceni dál utekli. Jejich nebezpečím byly všechny sbory tak zděšeny, že se stěží dalo rozpoznat, zda jsou při

příznivých a nepatrných věcech troufalejší, nebo při nepříznivé střední události bázlivější.

[14] Když několik dní strávili v týchž táborech, dozvěděli se, že legie se přiblížily a Gaius Trebonius, legát, vůdci Bellovaků obávali se podobného obležení jako u Alesie, v noci posílají pryč ty, které měli věkem nebo silami slabší nebo neozbrojené, spolu se zbývajícími zavazadly. Zatímco jejich zmatený a chaotický zástup rozvinují (velké množství vozů totiž je zvyklé i lehce vybavené Galy následovat), překvapeni světlem postaví sbory ozbrojenců před tábor, aby Římané nezačali je pronásledovat dřív, než zástup zavazadel vzdálenější pokročí. Avšak Caesar neposuzoval, že se mají odporující napadnout při tak velkém výstupu kopce, ani že se nemají tak daleko legie přisunout, aby barbaři nemohli opustit to místo bez nebezpečí při naléhajících vojácích. A tak, když viděl, že tábor od tábora je odloučen obtížnou bažinou, jejíž překračování by zpomalilo rychlost pronásledování, a všiml si, že hřeben, který přes bažinu téměř až k táboru nepřátel sahal, byl středním údolím od jejich tábora oddělen, mosty položené na bažině přechází legie a rychle dorazil na vrchol hřebene roviny, který se sklonitým svahem z obou boků opevňoval. Tam s legiemi sestavenými dorazil k nejzazšímu hřebeni a sestavil šik v tom místě, odkud by se střely vrhané vrhacími stroji mohly dopadnout do klínu nepřátel.

[15] Barbaři spoléhající na povahu místa, protože neodmítali boj, pokud by se Římané snad pokusili vystoupit na kopec, pomalu nemohli své sbory rozdělené rozpustit, aby rozptýlení se nezmátli, zůstali v šiku. Když Caesar poznal jejich vytrvalost, s dvaceti kohortami sestavenými a táborem na tom místě vyměřeným nařizuje opevnit tábor. Když byly práce dokončeny, před valem sestavil legie, jezdce s osedlanými koňmi rozmístil na stráž. Bellovakové, když viděli, že Římané jsou připraveni je pronásledovat, a nemohli bez nebezpečí přenocovat nebo déle setrvat na stejném místě, přijali takový záměr svého stažení. Fasce, kde seděli (vždyť v šiku Galové obvykle sedí, jak se

v předchozích zápisech Caesarových projevilo), z rukou do rukou podávanými slámami a klestím, kterých bylo v táboře velké množství, mezi sebou rozdali před šikem a při nejzazším čase dne na daný znak najednou zapálili. Tak souvislý plamen náhle všechny sbory před očima Římanů zakryl. Když se to stalo, barbaři s nejprudším během uprchli.

[16] Caesar, i když si odchod nepřátel pro postavené požáry neuvědomil, přesto, protože tušil, že toto rozhodnutí bylo přijato kvůli útěku, legie posouvá vpřed, turmy posílá k pronásledování; sám, bojící se zálohy, aby snad na stejném místě nepřítel nezůstával a nesnažil se vylákat naše na nerovné místo, postupuje pomaleji. Jezdci, když se báli vstoupit do kouře a nejhustšího plamene, a pokud někdo žádostivě vstoupil, stěží si sami všimli předních částí koní svých, bojíce se zálohy, dali Bellovakům volnou možnost ke stažení. Tak útěk plný strachu a zároveň lstivosti bez jakékoli ztráty, postoupivše ne víc než deset tisíc kroků, nepřátelé rozbili tábor v nejopevněnějším místě. Odtud často, když v zálohách rozmisťovali jezdce a pěšáky, přinášeli Římanům velké ztráty při shánkách píce.

[17] Když se to častěji dělo, Caesar se od jakéhosi zajatce dozvěděl, že Correus, vůdce Bellovaků, vybral šest tisíc nejstatečnějších pěšáků a tisíc jezdců ze všech, které v tom místě chtěl rozmístit v zálohách, kam, jak tušil, Římané pro zásobu obilí a píce pošlou. Když se o tom záměru dozvěděl, vyvádí více legií, než obvykle, a jízdu, kterou obvykle posílal jako stráž shánějícím píci, posílá napřed: k ní přidává pomocné sbory lehké výzbroje; sám s legiemi se co nejvíc přibližuje.

[18] Nepřátelé, rozmístění v zálohách, si vybrali k akci rovinu, která se do všech stran rozkládala ne víc než tisíc kroků a byla ze všech stran opevněna lesy nebo nejobtížnější řekou, jako síť kolem této zálohy. Když zjistili záměr nepřátel, naši, k boji myslí i zbraněmi připraveni, protože s následujícími legiemi neodmítali žádný boj, po turmách přišli na to místo. Při jejich příchodu, když se Correus domníval, že se

mu nabídla příležitost k dílu, nejprve s pár muži se ukázal a na nejbližší turmy udělal nápor. Naši konstantně snášejí nápor úkladníků a neshromažďují se víc na jedno místo; což se zpravidla v jezdeckých bitvách stává, když se kvůli nějakému strachu stane, že množstvím samých přijmou újmu.

[19] Když s rozmístěnými turmami střídavě řídce bojovali a nedovolili obklíčení svých z boku, vyrážejí ostatní, zatímco Correus bojuje, z lesů. Dochází s velkým napětím k různorodé bitvě. Když se v tom déle s rovnou šancí bojovalo, pomalu z lesů vychází sestavený dav pěšáků, který donutil naše jezdce ustoupit. Jim rychle přispěchávají na pomoc pěšáci lehké výzbroje, kteří, jak jsem říkal, byli před legiemi posláni, a mezi turmami našich postavení konstantně bojují. Bojuje se nějakou dobu s rovnou námahou; pak, jak zákon boje nese, kdo přežili první nápor zálohy, tím samým se stali nahoře, protože nepřijali žádnou újmu od úkladníků neznale. Mezitím se blíže přicházejí legie, a časté vzkazy ve stejném čase přicházejí i našim i nepřátelům, že vrchní velitel se sestavenými sbory je přítomen. Když se to dozvěděli, s důvěrou v posilu kohort naši nejprudčeji bojují, aby, kdyby věc vedli pomaleji, se nezdálo, že slávu vítězství sdíleli s legiemi; nepřátelé klesnou na duchu a různými cestami hledají útěk. Nadarmo: neboť v jakých obtížích místa chtěli Římany uzavřít, v nich sami byli drženi. Poraženi však a sraženi s větší částí ztracenou roztřeseně prchají, část do lesů mířila, část do řeky (ti však na útěku jsou našimi, prudce pronásledujícími, pobíjeni); zatímco Correus, žádnou pohromou nepřemožen, nemohl ani vystoupit z bitvy a utéci do lesů nebo být zvoucími našimi k vzdání se přiveden, ale bojuje nejstatečněji a mnoho zranil, přinutil vítěze, vzrušené hněvem, aby na něho vrhali střely.

[20] Takto se věc stala, Caesar vstupuje po čerstvých stopách bitvy, a protože soudil, že nepřátelé přemožení tak velkou pohromou po přijatém vzkazu opustí místo tábora, které se říkalo, že není od toho vraždění vzdáleno víc nebo míň než osm tisíc kroků, i když viděl ob-

tížný přechod řekou, přesto, převedl vojsko, postupuje. Avšak Bellovakové a ostatní obce, náhle z útěku s pár muži a to zraněnými, kteří dobrodiním lesů uniknuli záhubě, přijatými, se vším nepříznivým, dozvěděli o pohromě, zabitém Correovi, ztracené jízdě a nejstatečnějších pěšácích, protože se domnívali, že Římané se blíží, radu náhle troubením polnic svolali a vykřikují, aby vyslanci a rukojmí byli posláni ke Caesarovi.

[21] Když tento záměr všichni schválili, Commius Atrebas uprchl k těm Germánům, od kterých si pro tu válku vypůjčil pomocné sbory. Ostatní na místě posílají ke Caesarovi vyslance a žádají, aby se spokojil s tím trestem nepřátel, který by, kdyby jim mohl bez boje uložit zdravým, pro svou laskavost a lidskost nikdy jistě neuložil. Majetky Bellovaků byly jezdeckým bojem zruinovány; mnoho tisíc vybraných pěšáků zahynulo, sotva poslové vraždění utekli. Přesto Bellovakové v tak velké pohromě získali tím bojem velkou výhodu, protože Correus, strůjce války, popuzovač davu, byl zabit. Nikdy totiž tolik senát v obci, dokud byl živ, nemohl, kolik nezkušený lid.

[22] Když vyslanci toto prosili, Caesar jim připomíná: V témž čase předchozího roku Bellovakové a ostatní obce Galie zahájily válku: nejtvrdošíjněji ze všech setrvali v záměru a nebyli přivedeni k rozumu ostatním kapitulací. Ví a chápe, že se vina velmi snadno přenáší na mrtvé. Nikdo však nemá tolik moci, aby proti vůli náčelníků, s odporujícím senátem, se všemi dobrými odporujícími, slabou rukou lidu válku rozpoutal a vedl. Ale přesto se spokojí tím trestem, který si sami uložili.

[23] V následující noci vyslanci oznamují odpovědi svým, shromažďují rukojmí. Sbíhají se vyslanci z ostatních obcí, které špehovaly výsledek Bellovaků; dávají rukojmí, plní nařízení kromě Commia, kterému strach bránil svěřit svou spásu věrnosti kohokoli. Neboť v předchozím roce Titus Labienus, zatímco Caesar v předalpské Galii soudy prováděl, když se dozvěděl, že Commius pobuřuje obce a činí spiknutí

proti Caesarovi, usoudil, že jeho zrada se dá bez jakékoli věrolomnosti potlačit. Protože nedůvěřoval, že by přišel do tábora na pozvání, aby ho pokušením opatrnějším neudělal, poslal Gaia Volusena Quadrata, aby pod záminkou rozhovoru s ním vzal péči o jeho zabití. K té věci předal vybrané vhodné centuriony. Když došlo k rozhovoru, a jak bylo smluveno, Volusenus uchopil ruku Commiovu, centurion, buď novou věcí pohnut, nebo rychle Commiovými blízkými zdržen, nemohl toho muže zabít; přesto prvním úderem meče vážně narazil do hlavy. Když z obou stran byly meče vytaseny, nebylo tak u obou záměrem bojovat jako utéci: našich, protože věřili, že Commius utrpěl smrtelné zranění; Galů, protože, když poznali úklady, báli se více, než viděli. Když se to stalo, Commius prý rozhodl, že nikdy nepřijde do dohledu žádného Římana.

[24] Když přemohl nejbojovnější kmeny, Caesar, protože viděl, že již není žádná obec, která by chystala válku, aby se mu postavila, ale některé obce stěhují z hradišť a utíkají z polí, aby se vyhnuly přítomné vládě, rozhodl se rozdělit vojsko do více částí. Marka Antonia, kvestora, s dvanáctou legií sdružuje k sobě. Gaia Fabia, legáta, posílá s dvaceti pěti kohortami do nejvzdálenější části Galie, protože slyšel, že tam některé obce jsou ve zbrani, a soudil, že Gaius Caninius Rebilus, legát, který byl v těchto krajích, nemá dost silné dvě legie. Tita Labiena si k sobě volá; patnáctou legii pak, která s ním byla v zimních táborech, posílá do togované Galie k ochraně kolonií římských občanů, aby nedošlo k podobné nehodě, jaká se předchozího léta stala Tergestinům z náhlého vpádu barbarů, kteří byli jejich nenadálým loupežnictvím a náporem přepadeni. Sám vyráží k pleněním a pustošení hranic Ambioriga; jehož, vyděšeného a prchajícího, protože zoufal, že by mohl být přiveden do jeho moci, pokládal za nejbližší své důstojnosti natolik pustošit jeho hranice co do občanů, stavení a dobytka, aby pro nenávist svých Ambiorix, pokud by někteří zůstali osudem, neměl pro tak velké pohromy žádný návrat do obce.

[25] Když na všechny strany hranic Ambioriga rozeslal buď legie nebo pomocné sbory a vše vraždami, požáry a loupežemi zpustošil, velké množství lidí bylo zabito nebo zajato, posílá Labiena s dvěma legiemi k Treverům, jejichž obec pro blízkost Germánie cvičena v každodenních válkách se kulturou a divokostí nijak zvlášť nelišila od Germánů a nikdy neplnila rozkazy, pokud nebyla k tomu vojskem donucena.

[26] Mezitím Gaius Caninius, legát, se z dopisu a vzkazů Duratia dozvěděl, že se velké množství nepřátel sešlo v krajích Piktonů, kterýžto Duratius neustále zůstal v přátelství Římanů, zatímco některá část jeho obce odpadla, spěchal k hradišti Lemonum. Když se tam blížil a od zajatců se jistěji dozvěděl, že mnoha tisíci lidí Dumnakem, vůdcem Andů, obklíčený Duratius v Lemonu je dobýván, a neodvážil se slabé legie postavit proti nepřátelům, rozbije tábor na opevněném místě. Dumnakus, když se dozvěděl, že se Caninius přibližuje, obrátil všechny sbory proti legiím a začal dobývat tábor Římanů. Když několik dní strávil v dobývání a s velkou újmou svých nemohl žádnou část opevnění strhnout, zase se vrací k obléhání Lemonu.

[27] V témž čase Gaius Fabius, legát, několik obcí přijímá do věrnosti, utvrzuje rukojmími, a dopisem Gaia Canínia Rebila je zpraven, co se u Piktonů děje. Když se o tom dozvěděl, vyráží na pomoc Duratiovi. Avšak Dumnakus, když se dozvěděl o Fabiově příchodu, zoufal nad spasením, pokud by byl v témž čase nucen snášet i římského vnějšího nepřítele, a ohlížet se a bát se obyvatel hradiště, náhle z toho místa se sbory ustupuje a nedomnívá se, že bude dostatečně bezpečný, dokud nepřevede sbory přes řeku Loiru, kterou pro její velikost muselo být přejíždět po mostě. Fabius, i když se ještě nedostal do dohledu nepřátel, ani se nespojil s Caniniem, přesto poučen od těch, kdo znali povahu míst, uvěřil zvláště, že vyděšení nepřátelé budou mířit do toho místa, kam mířili. A tak s sborami spěchá k témuž mostu a jízdě nařizuje postoupit tak daleko před zástupem legií, aby, kdyby postoupila, bez

vyčerpání koní se mohla stáhnout do téhož tábora. Naši jezdci, jak bylo nařízeno, dohánějí a napadají Dumnakův zástup, prchající a vyděšené pod břemeny v cestě napadnou a získají velkou kořist s mnoha zabitými. Takto, úspěšně provedší věc, se vracejí do tábora.

[28] V následující noci Fabius posílá jezdce napřed tak připravené, aby se střetli a celý zástup zdrželi, dokud by sám nedohnal. Aby věc byla provedena podle jeho rozkazů, Quintus Atius Varus, prefekt jezdců, muž mimořádný ducha i prozíravosti, povzbuzuje své a dohoní zástup nepřátel, turmy zčásti rozmisťuje na vhodných místech, s částí jezdců zahájí bitvu. Odvážněji se střetává nepřátelská jízda s nastupujícími pěšáky, kteří, zastavujíce celým zástupem, nesou svým jezdcům pomoc proti našim. Dochází k bitvě s prudkým zápasem. Neboť naši, kteří předešlým dnem pohrdli přemoženými nepřáteli, protože mysleli, že legie je následují, i studem z ustoupení i chtivostí sami bitvu dokončit, nejstatečněji proti pěšákům bojují, a nepřátelé, věříce, že žádné další sbory nepřijdou, jak den předtím zjistili, se zdáli mít příležitost zničit naši jízdu.

[29] Když se nějakou dobu nejvyšším napětím bojovalo, Dumnakus sestavuje šik, který by jeho jezdcům byl střídavě posilou, když náhle semknuté legie vstoupí do dohledu nepřátel. Když je spatřili, zděšené turmy barbarů a vyděšené šiky nepřátel, se zmateným zástupem zavazadel, s velkým křikem a rozběhem se dávají na útěk všude. Avšak naši jezdci, kteří krátce předtím s odolávajícími nejstatečněji bojovali, radostí z vítězství povzneseni s velkým křikem odevšud zvednutým obklopili ustupující, kolik síly koní k pronásledování a pravic k vraždění zmohly, tolik v té bitvě pobíjejí. A tak víc než dvanáct tisíc bud ozbrojenců nebo těch, kdo ze strachu odhodili zbraně, bylo zabito, všechen zástup zavazadel byl zajat.

[30] Když se z toho útěku zjistilo, že Drappes Senonský, který, jakmile Galie odpadla, nasbíral všude ztracené lidi, otroky zvoucí ke svobodě, s přijatými vyhnanci z všech obcí a loupežníky, zavazadla a zá-

soby Římanů přepadl, s ne víc než dvěma tisíci lidí nasbíraných z útěku do provincie se vrací a společný plán s ním vzal Lucterius Kadurk, o němž bylo v předchozím zápisu v době prvního odpadnutí Galie poznáno, že chtěl učinit nápor do provincie, Caninius, legát, se dvěma legiemi k jejich pronásledování spěchá, aby úbytkem nebo strachem provincie velká hanba loupežemi ztracených lidí nebyla přijata.

[31] Gaius Fabius se zbývajícím vojskem vyráží proti Karnutům a ostatním obcím, jejichž sbory v té bitvě, kterou měl s Dumnakem, věděl, že byly osekány. Nepochyboval totiž, že při čerstvé pohromě budou pokornější, a kdyby jim byl dán prostor a čas a totéž Dumnakus by je podněcoval, mohli by být vzbuzeni. V té věci se Fabiovi dostává nejvyšší štěstí a rychlost v přijímání obcí. Neboť Karnuti, kteří často zkoušeni nikdy nezmínili mír, s danými rukojmími se vzdávají, a ostatní obce položené v nejzazších krajích Galie spojené s oceánem, které se nazývají Armorické, autoritou Karnutů přitaženy při Fabiově příchodu rozkazy legie bez odkladu plní. Dumnakus vyhnán ze svých krajů bloudící a skrývající se sám byl donucen do nejzazších krajů Galie se uchýlit.

[32] Avšak Drappes a spolu Lucterius, když se dozvěděli, že legie a Caninius jsou nablízku, a neuvažovali, že bez jisté záhuby mohou s pronásledujícím vojskem vstoupit do hranic provincie, a již neměli volnost potulovat se a činit loupeže, usazují se v krajích Kadurků. Tam, protože Lucterius u svých krajanů kdysi za netknutého stavu mohl mnoho, a vždy strůjce nových záměrů měl u barbarů velkou autoritu, hradiště Uxellodunum, které bylo v jeho klientele, znamenitě opevněné povahou místa, obsazuje svými a Drappetovými sbory, a obyvatele hradiště k sobě připojuje.

[33] Když tam Gaius Caninius ihned přišel a zpozoroval, že všechny strany hradiště jsou opevněny nejstrmnějšími skalami, kudy ozbrojencům vystoupit, i kdyby nebylo nikoho, kdo by bránil, bylo obtížné, a viděl velká zavazadla obyvatel hradiště, která, kdyby se je snažili taj-

ně odnést útěkem, nejenže by neutekla jízdě, ale ani legiím, rozdělil kohorty na tři a tři tábory na nejvyšším místě postavil; od nichž pomalu, kolik sbory snášely, počal vést val kolem hradiště.

[34] Když si toho obyvatelé hradiště všimli a znepokojeni nejubožejší pamětí Alesie obávali se podobného osudu obležení, nejvíce ze všech Lucterius, který štěstí tenkrát pokusil, varoval, že se musí dbát o obilí, rozhodli se společným souhlasem, aby část sborů tam zůstala a oni sami s lehce vybavenými vyrazili pro přinesení obilí. Když tento záměr schválili, v následující noci dva tisíce ozbrojenců zanechali, zbývající z hradiště Drappes a Lucterius vyvádějí. Oni se několik dní zdrželi v krajích Kadurků, kteří zčásti chtěli jim pomoci obilím, zčásti nemohli jim bránit, aby brali, velké množství obilí shromažďují, občas pak nočními výpadami na hradiska našich útočí. Pro tuto příčinu se Gaius Caninius zdržuje v obklopení celého hradiště opevněními, aby buď dokončené dílo nemohl bránit, nebo aby na mnoha místech slabé stráže nerozmístil.

[35] Shromáždili velké množství obilí, usídlují se Drappes a Lucterius ne více než deset tisíc kroků od hradiště, odkud postupně obilí přepravují do hradiště. Sami mezi sebou si rozdělují úkoly: Drappes v táboře se stráží s částí sborů zůstává; Lucterius vede zástup soumarů k hradišti. Když tam rozmístil stráže, asi v desáté hodině noci lesnatými a úzkými cestami počal přepravovat obilí do hradiště. Když hlídači tábora zaslechli jejich hluk a zvědi poslaní zjišťovali, co se děje, Caninius s ozbrojenými kohortami rychle z nejbližších hradišť udělal útok na nosiče obilí při samém úsvitu. Oni náhlou pohromou vyděšeni rozptylují se ke svým strážím; když to naši viděli, prudčeji proti ozbrojencům povzbuzeni, nikomu z toho počtu nedovolí živému být zajat. Prchá odtud s pár muži Lucterius a nevrací se do tábora.

[36] Když věc dobře dopadla, Caninius se od zajatců dozvěděl, že část sborů s Drappetem je v táboře vzdáleném ne víc než dvanáct tisíc kroků. Když se o tom od více lidí dozvěděl, protože chápal, že po útě-

ku jednoho vůdce lze zbylé vyděšené snadno pobít, pokládal za velké štěstí, že nikdo z vraždění neuprchl do tábora, kdo by Drappetovi oznámil přijatou pohromu. Protože však při pokusu neviděl žádné nebezpečí, všechnu jízdu a Germány pěšáky, lidi nejvyšší rychlosti, posílá napřed k táboru nepřátel; sám jednu legii mezi tři tábory rozděluje, druhou s sebou vede lehce vybavenou. Když se blíže nepřátelům přiblížil, od zvědů, které poslal napřed, se dozvídá, že jejich tábor, jak je skoro barbarský zvyk, opustili vyšší místa a sestoupili k břehům řeky; že Germáni a jezdci na všechny překvapené znenadání přilétli a bitvu zahájili. Když se o tom dozvěděl, přivádí legii ozbrojenou a sestavenou. Takto náhle ze všech stran na dané znamení se obsazují vyšší místa. Jakmile se to stalo, Germáni a jezdci, při pohledu na prapory legie, nejprudčeji bojují. Ihned kohorty odevšad činí nápor, všichni jsou bud zabiti, nebo zajati, a velkou kořist dostávají. Zajat je v té bitvě sám Drappes.

[37] Caninius s nejvyšším štěstím věc provedl bez jakéhokoli téměř zranění vojáka a vrací se k obléhání obyvatel hradiště; a vnější nepřítel byl zničen, kvůli strachu, z něhož dříve byl bráněn rozdělit stráže a opevněním obklopit obyvatele hradiště, nyní nařizuje všude práce konat. Tam přichází s svými sbory druhého dne Gaius Fabius a část hradiště bere k obléhání.

[38] Caesar mezitím Marka Antonia, kvestora, s patnácti kohortami u Bellovaků nechává, aby žádná možnost brát nové záměry Belgům nebyla dána. Sám k ostatním obcím odchází, více rukojmí ukládá a bázlivé mysli všech útěchou upokojuje. Když přišel ke Karnutům, v jejichž obci, jak Caesar v předchozím zápisu vyložil, byl počátek války, protože zvláště, jak si uvědomoval, se báli pro vědomí svého činu, aby obec rychleji od strachu osvobodil, náčelníka toho zločinu a podněcovatele války, Gutruata, k trestu si vyžádal. Ten, i když se ani svým krajanům nesvěřoval, přesto rychle péčí všech vyhledán, byl do tábora přiveden. Caesar je proti své přirozenosti donucen k jeho trestu nej-

větším sběhem vojáků, kteří mu připisovali všechna nebezpečí a škody války, až tak, že bitím usmrcené tělo bylo sekerou staženo.

[39] Tam častými dopisy Canínia je zpraven, co bylo o Drappetovi a Lucteriovi vykonáno a v jakém záměru setrvávají obyvatelé hradiště. Jejich malým počtem sice pohrdal, ale přesto soudil, že tvrdohlavost musí být velkým trestem potrestána, aby si celá Galie nemyslela, že síly neschází k odporu proti Římanům, ale stálost, a aby tímto příkladem ostatní obce, spoléhající na vhodnost míst, nehledaly osvobození, protože věděl, že je všem Galům známo, že zbývá jen jedno léto jeho provincie, které kdyby snesli, žádného dalšího nebezpečí by se neobávali. A tak Q. Calena, legáta, nechal s legiemi, aby řádnými pochody následoval; sám se vším jízdou co nejrychleji k Caniniovi spěchá.

[40] Když proti očekávání všech Caesar přišel k Uxellodunu a všiml si, že hradiště je uzavřeno pracemi, a viděl, že od obléhání nelze žádnou podmínkou ustoupit, dozvěděl se pak od přeběhlíků, že obyvatelé hradiště oplývají velkou zásobou obilí, počal zkoušet nepřítele odříznout od vody. Řeka protínala dolní údolí, které téměř celou horu obklopovalo, na níž bylo položeno strmě odevšad opevněné hradiště Uxellodunum. Odvést ji povaha místa bránila: v nejnižších kořenech hory totiž tak tekla, že žádnou stranou vedená příkopy nemohla být odvedena. Pro obyvatele hradiště byl pak sestup k ní obtížný a strmý, takže, kdyby jim naši bránili, bez zranění a bez nebezpečí života ani k řece dojít, ani strmým výstupem se nedostali zpět. Když Caesar poznal tuto jejich obtíž, rozmístil lučištníky a prakovníky, také na některých místech vrhací stroje proti nejsnadnějším sestupům umístil a bránil obyvatelům hradiště vody z řeky.

[41] Všechen dav vodníků se potom scházel na jedno místo pod samou zdí hradiště, kde velký pramen vody vyvěral z té strany, která téměř v odstupu tří set stop od řeky stála bez obchvatu. Všichni si přáli, aby bylo možné obyvatele hradiště odříznout i od tohoto pramene; Caesar sám jediný viděl, že to lze, počal naproti nim stavět vinice

proti hoře a budovat násep s velkou prací a stálým bojem. Obyvatelé hradiště totiž z vyššího místa sestupují a zpovzdálí bez nebezpečí bojují a mnoho tvrdošíjně postupujících zraňují; naši vojáci však nejsou odstrašeni posouvat vinice a prací a díly obtíže míst překonávat. V témž čase vedou kryté podkopy z vinic k hlavě pramene; tento druh díla bylo možno dělat bez jakéhokoli nebezpečí a bez podezření nepřátel. Je postaven násep ve výšce šedesáti stop, umístí se v něm věž o deseti patrech, ne ovšem taková, která by hradbám byla rovna (to totiž žádnými pracemi nebylo možno dosáhnout), ale která by převyšovala vrchol pramene. Z ní když vrhacími stroji byly střely vrhány k přístupu pramene, nemohli obyvatelé hradiště bez nebezpečí nabírat vodu, nejen dobytek a soumary, ale i velký zástup nepřátel žízní hynul.

[42] Tím zlem vyděšeni obyvatelé hradiště sudy lojem, smolou a kůrou plní; ty hořící hrnuly do prací a ve stejném čase nejprudčeji bojují, aby obvazováním ohně bitevním nebezpečím Římany odstrašili. Velký náhle v samých pracích vznikl plamen. Vždyť cokoli bylo po příkrém místě hozeno, to vinicemi a náspem zadrženo chytilo to samé, co ho zdrželo. Vojáci naši proti tomu, i když byli tísněni nebezpečným druhem boje a nerovným místem, přesto vše nejstatečněji snášeli duchem. Věc se totiž odbývala na vyvýšeném místě a před očima našeho vojska, a velký křik z obou stran vznikl. Tak každý, jak nejvíc mohl, aby jeho statečnost byla známější a doloženější, se vystavoval střelám nepřátel a plameni.

[43] Caesar, když viděl, že mnoho jeho mužů je zraněno, nařídil, aby ze všech částí hradiště kohorty na horu vylezly a předstíráním obsazování hradeb odevšud zvedly křik. Když se to stalo, obyvatelé hradiště vyděšeni, co se v ostatních místech děje, byli napjati, odvolávají od napadání prací ozbrojence a na zdi je rozmisťují. Tak naši, s koncem bitvy, rychle díla v plamenech zčásti hasí, zčásti rozsekávají. Když tvrdošíjně obyvatelé hradiště odporovali a i při ztrátě velké části svých

žízní setrvávali v záměru, nakonec podkopy žíly pramene byly přerušeny a odvedeny. Když se to stalo, náhle věčný pramen vyschl a tak velkou obyvatelům hradiště přinesl zoufalost nad spasením, že si mysleli, že to nebylo lidským záměrem, ale božskou vůlí učiněno. A tak nutností donuceni se vzdali.

[44] Caesar, protože věděl, že jeho mírnost je všem známa, nebál se, že by se zdálo, že z přirozené krutosti udělal něco přísnějšího, a nedohlédl východisko ze svých plánů, pokud by takovým způsobem na různých místech více lidí vzalo plány, usoudil, že příkladem trestu je třeba zbylé odstrašit. A tak všem, kdo nesli zbraně, ruce usekl a život daroval, aby trest zločinců byl doloženější. Drappes, o němž jsem řekl, že byl zajat Caniniem, buď z nedůstojnosti a bolesti pout, nebo ze strachu z těžšího trestu, za několik dní se zdržel jídla a tak zahynul. Ve stejném čase Lucterius, o kterém jsem napsal, že utekl z bitvy, když se dostal do moci Epasnakta Arverňana (často totiž měnil místa a svěřoval se věrnosti mnoha lidí, protože se zdálo, že se bez nebezpečí nikde déle nezdrží, protože si uvědomoval, jak nepřátelského musí mít Caesara), toho Epasnaktus Arverňan, nejpřátelštější římského lidu, bez váhání svázaného přivedl ke Caesarovi.

[45] Labienus mezitím u Treverů svedl příznivou jezdeckou bitvu a mnoho Treverů a Germánů, kteří žádnou pomoc proti Římanům neodmítali, zabil, a přední muže jejich živé přivedl do své moci, a mezi nimi Surra Haeduského, který měl i statečnosti i rodu nejvyšší urozenost a jediný z Haeduů do té doby zůstal ve zbrani.

[46] Když se to Caesar dozvěděl, viděl, že se ve všech částech Galie věci dobře daří, a usuzoval, že předchozích letních časů byla Galie přemožena a podmaněna, k Akvitánii nikdy nedošel, Publiem Crassem částečně přemožil, se dvěma legiemi vyrazil do té části Galie, aby tam strávil nejzazší čas léta. Tuto věc, jak ostatní, rychle a šťastně dokončil. Neboť všechny obce Akvitánie poslaly ke Caesarovi vyslance a dali mu rukojmí. Když tyto věci vykonal, sám s jízdní stráží vyrazil

do Narbony, vojsko legáty do zimních táborů převedl: čtyři legie v Belgii umístil s M. Antoniem a C. Treboniem a P. Vatiniem legáty, dvě legie k Haeduům převedl, o jejichž nejvyšší autoritě v celé Galii věděl, dvě k Turonům u hranic Karnutů položil, které by celý ten kraj spojený s oceánem drželi, dvě zbylé v krajích Lemoviků nedaleko od Arverňanů, aby žádná část Galie nebyla bez vojska. Pár dní sám v provincii zůstal, rychle všechny sněmy proběhl, veřejné spory posoudil, dobře zasloužilým odměny udělil (neboť měl největší příležitost poznat, jakým kdo byl duchem při odpadnutí celé Galie, které snesl věrností a pomocmi té provincie), když tyto věci dokončil, vrací se k legiím do Belgie a zimuje v Nemetocenně.

[47] Tam se dozvídá, že Commius Atrebas bitvou se svou jízdou bojoval. Neboť když Antonius přišel do zimního tábora a obec Atrebatů byla v povinnosti, Commius, který po onom zranění, které jsem výše připomněl, byl vždy ke všem pohybům připraven svým krajanům být, aby chystajícím záměry války nescházel strůjce zbraní a vůdce, zatímco obec poslouchala Římany, se svými jezdci loupežemi se živil a zásoby, které se dovážely do zimních táborů Římanů, nepřátelskými cestami přepadal.

[48] Byl přidělen Antoniovi prefekt jezdců C. Volusenus Quadratus, který s ním zimoval. Toho Antonius posílá k pronásledování jízdy nepřátel. Volusenus k té statečnosti, která byla v něm mimořádná, přidával velkou nenávist k Commiovi, aby s radostí dělal to, co bylo nařizováno. A tak s rozmístěnými zálohami několikrát napadl jezdce Commiovy a činil příznivé bitvy. Naposled, když se prudčeji bojovalo a Volusenus v touze zachytit samotného Commia s pár muži ho tvrdošíjněji pronásledoval, zatímco on prudkým útěkem Volusena vylákal dále, nepřítel člověk svých věrnost a pomoc volá, aby jeho rány, pod zárukou věrnosti utržené, netrpěly nepotrestány, obrátí koně a sám bez obav od ostatních se vrhá na prefekta. Totéž činí všichni jeho jezdci a málo našich obracejí a pronásledují. Commius vzplanulému

ostruhami koni spojí koně s Quadratovým a oštěpem hrozícím velkými silami prostřední stehno Volusena probodne. Při zraněném prefektovi naši nepochybují odolat a obrácenými koňmi nepřítele zahnat. Když se to stalo, mnozí z nepřátel velkým naším náporem sraženi jsou zraněni a zčásti jsou v útěku pošlapáni, zčásti zachyceni; této zlé věci vůdce rychlostí koně unikl: tak těžce zraněný prefekt, že se zdálo, že vstoupí do nebezpečí života, je donesen do tábora. Commius pak bud když si odčinil svou bolest, nebo když ztratil velkou část svých, posílá vyslance k Antoniovi a stvrzuje rukojmími, že on bude tam, kam předepíše, a bude dělat, co nařídí; o jedno jen prosí, aby se mu z jeho strachu dovolilo, aby nepřišel do dohledu žádného Římana. Antonius pokládal za správné, že jeho žádost vzniká ze spravedlivé obavy, dal milost prosícímu, přijal rukojmí.

(Druhá předmluva: Vím, že Caesar jednotlivé roky zapsal do jednotlivých zápisů; což já jsem nepokládal za nutné pro sebe udělat, protože následující rok, za konzulů L. Paula a C. Marcella, neměl žádné větší události v Galii. Aby však nikdo nevěděl, kde Caesar a vojsko v tom čase byli, rozhodl jsem se napsat několik věcí a připojit je k tomuto zápisu.)

[49] Caesar v Belgii, když zimoval, měl jediný záměr: udržet obce v přátelství, nikomu nedát naději nebo příčinu k zbraním. Nic totiž méně nechtěl, než aby mu při odchodu byla uložena nějaká nutnost vést válku, aby, až by měl odvést vojsko, nezbyla nějaká válka, kterou by celá Galie ráda bez přítomného nebezpečí převzala. A tak obce čestně oslovoval, předáky největšími odměnami obdařoval, žádná břemena neuložil, a tak lehce vyčerpanou tolika protivnými bitvami Galii lepší podmínkou vlády udržel v míru.

[50] Sám po ukončení zimních táborů proti zvyku do Itálie co největšími pochody vyrazil, aby oslovil samosprávné obce a kolonie, kterým uložil kandidaturu M. Antonia, svého kvestora, na kněžskou funkci. Usiloval totiž přízní, i rád pro člověka sobě nejblíže spojeného,

kterého krátce předtím poslal napřed na kandidaturu, i prudce proti frakci a moci několika mužů, kteří si přáli po Antoniově porážce rozbít přízeň odcházejícího Caesara. Tohoto, i když byl augurem učiněn dříve, než se Itálie dotkl, v cestě slyšel, přesto nic méně spravedlivou si pokládal příčinu, aby přistoupil k samosprávným obcím a koloniím, aby jim poděkoval, že svou účastí a službou Antoniovi vyhověli, a zároveň aby sebe i svou čest následujícího roku jim svěřil, protože jeho protivníci nestoudně se chlubili, že L. Lentulus a C. Marcellus byli zvoleni konzuly, kteří by sňali všechnu čest a důstojnost Caesarovi, a S. Galbovi byl odňat konzulát, i když ten měl mnohem víc přízní a hlasy, protože byl s Caesarem spojen i přátelstvím a navazováním legátské služby.

[51] Caesarův příchod přijaly všechny samosprávné obce a kolonie s neuvěřitelnou ctí a láskou. Tehdy totiž poprvé přicházel po oné válce celé Galie. Nic nezbylo, co by k výzdobě bran, cest, všech míst, kudy Caesar měl jít, se mohlo vymyslet. S dětmi veškerý dav mu vycházel vstříc, oběti se na všech místech obětovaly, s pokrytými třemi stoly se obsazovala tržiště a chrámy, aby i radost nejočekávanějšího triumfu byla předjímána. Taková byla okázalost u bohatších, taková dychtivost u skromnějších.

[52] Když Caesar všechny kraje togované Galie proběhl, s nejvyšší rychlostí k vojsku v Nemetocenně se vrátil a legie ze všech zimních táborů k hranicím Treverů povolal, tam vyrazil a tam vojsko přehlížel. Tita Labiena postavil v čele togované Galie, aby větším doporučením byl získán k ucházení se o konzulát. Sám tolik pochodů konal, kolik pokládal za dostatečné pro změnu míst kvůli zdraví. Tam, i když často slyšel, že Labienus je od jeho nepřátel popouzen, a zpraven byl, že se radou několika lidí jedná o to, aby s uloženou autoritou senátu byl o nějakou část vojska zbaven, přesto ani o Labienovi nic nevěřil, ani se nemohl dát přimět, aby proti autoritě senátu něco udělal. Soudil totiž, že svobodnými míněními otců svědomých jeho věc snadno obstojí.

Vždyť C. Curio, lidový tribun, který převzal obhajobu Caesarovy věci a důstojnosti, často slíbil senátu, pokud někomu strach z Caesarových zbraní škodil a protože Pompeiovo panství a zbraně rovněž nemalou hrůzu na foru šířily, že má každý z nich odejít od zbraní a vojska rozpustit: tak by prý byla obec svobodná a svého práva. A nejen toto slíbil, ale i sám skrze hlasování počal to činit; čemuž, aby se stalo, konzulové a přátelé Pompeiovi zabránili a tak věc zdržováním rozbili.

[53] Toto bylo velké svědectví celého senátu a odpovídající předchozímu činu. Neboť Marcellus v minulém roce, když napadal Caesarovu důstojnost, proti zákonu Pompeia a Crassa předložil před časem senátu věc Caesarových provincií a po pronesení mínění, když konal rozdělení Marcellus, který si hledal všechnu důstojnost z Caesarovy nenávisti, plný senát přešel do jiných věcí. Tím se neutlumil duch Caesarových nepřátel, ale pobízeli je, aby připravili větší nutnosti, kterými by mohl senát být donucen schválit to, co oni sami stanovili.

[54] Dochází pak k usnesení senátu, aby k válce s Parthy jedna legie od Gnaea Pompeia, druhá od Gaia Caesara byla poslána; a jasně dvě legie se jednomu odebírají. Neboť Gnaeus Pompeius legii první, kterou poslal ke Caesarovi, dokončenou z odvodu Caesarovy provincie, tu jako ze svých dal. Caesar však, protože o vůli jeho nepřátel nebylo nejmenších pochyb, Pompeiovi legii vrátil a svým jménem patnáctou, kterou měl v předalpské Galii, podle usnesení senátu nařizuje odevzdat. Na její místo třináctou legii do Itálie posílá, aby stráže střežila, odkud byly stráže patnácté staženy. Sám vojsku rozdělil zimní tábory: C. Trebonia s čtyřmi legiemi v Belgii umísťuje, C. Fabia s tolika do Haeduů převádí. Tak totiž soudil, že Galie bude nejbezpečnější, pokud Belgy, jejichž statečnost je největší, Haeduy, jejichž autorita je nejvyšší, vojska drží. Sám do Itálie vyrazil.

[55] Když tam přišel, dozvídá se, že skrze C. Marcella, konzula, dvě legie od něho vrácené, které podle usnesení senátu měly být vedeny k Parthické válce, byly Gnaeu Pompeiovi odevzdány a v Itálii zadrženy.

Když se to stalo, i když nikomu nebylo pochyb, co se chystá proti Caesarovi, přesto Caesar rozhodl, že vše je třeba snášet, dokud mu zůstane nějaká naděje spíše právem jednat než vést válku. Usiloval dopisy od senátu, aby i Pompeius se zřekl velení, a slíbil, že totéž učiní; jinak, že nebude chybět ani sobě, ani vlasti.

Gaius Iulius Caesar: Zápisky o válce galské

Překlad: Audioknihy CZ. Nový český překlad z originálu, který vznikl pro tento projekt a prošel nezávislou korekturou.

Zdroj originálního textu: Project Gutenberg #218, Project Gutenberg #18837, Project Gutenberg #10657.

Originální text je volné dílo. Překlad a vydání: Audioknihy CZ, licence CC BY 4.0. Můžete jej sdílet a dál používat, pokud uvedete zdroj (Audioknihy CZ, audioknihycz.cz/kniha/caesar-valka-galska/).

Audioknihu připravujeme. Další knihy a audioknihy zdarma najdete na audioknihycz.cz/kniha/caesar-valka-galska/.